

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МЕР'ЄМОВА Юлія Володимирівна

УДК 81'373.2:82-342:81(111+161.1+161.2)(043.3)

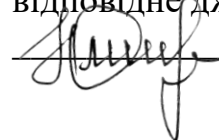
ДИСЕРТАЦІЯ

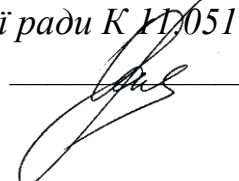
**ОНІМІЯ АНГЛІЙСЬКИХ, РОСІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ
ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК**

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Ю. В. Мер'ємова

*Дисертація є ідентичною
іншим примірникам дисертації
Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради К 11.051.14
к.ф.н. О. О. Залужна*

Науковий керівник:
Кравченко Елла Олександрівна,
доктор філологічних наук, доцент

ВІННИЦЯ – 2018

АНОТАЦІЯ

Мер'ємова Ю. В. Онімія англійських, російських та українських літературних казок. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. – Донецький національний університет імені Василя Стуса. – Вінниця, 2018.

Дисертацію присвячено комплексному зіставному аналізу поетонімів літературних казок близькоспоріднених і різносистемних мов із опертям на фольклорний текст (народна казка) і найширший культурний контекст. Структура дисертації визначується її метою та завданнями.

У **Вступі** подано загальну характеристику роботи: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, з'ясовано методи дослідження, висвітлено його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, схарактеризовано ступінь апробації результатів дисертації тощо.

Перший розділ **«Іменність у казковому тексті: фольклоронім і поетонім»** містить чотири підрозділи, у яких висвітлено основні підходи до розуміння власного імені художнього тексту (підрозділ 1.1), розглянуто термінологічний апарат поетонімології (підрозділ 1.2), з'ясовано відмінності між фольклорною і літературною казкою (підрозділ 1.3), доведено вмотивованість і значущість поетонімів казкового тексту, встановлено принципи організації онімного простору казки (підрозділ 1.4).

У другому розділі **«Онімний простір літературної казки в англійській, російській, українській мовах»** впроваджено класифікацію онімів у зв'язку з вигаданим об'єктом, визначено ядерну, приядерну і периферійну частини онімного простору (підрозділ 2.1); з'ясовано специфіку онімії авторської казки

в близькоспоріднених і різноструктурних мовах, проаналізовано власні імена чарівних, побутових і анімалістичних казок (підрозділ 2.2), доведено вагомість онімів літературних казок як маркерів ідиостилю (підрозділ 2.3). Досліджено мотиваційну базу поетонімів літературних казок в одно- і різносистемних мовах (підрозділ 2.4); виявлено структурні типи власних імен (підрозділ 2.5); проаналізовано мовні (лексико-семантичні, фонетичні, словотворчі, морфологічні, синтаксичні) засоби утворення імен казкових об'єктів у англійській, російській, українській мовах (підрозділ 2.6).

Третій розділ **«Функційно-семантичне навантаження поетонімів літературної казки»** присвячено дослідженню семантичної структури імен у зіставному аспекті. Доведено, що в усіх досліджуваних мовах поетоніми мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему 'людина' / 'тварина, птах' / 'комаха' / 'рослина' / 'природне явище', факультативні семи, а також позитивно- або негативно-оцінні конотеми (підрозділ 3.1). Впроваджено типологію персонажів з урахуванням онімних парадигм (підрозділ 3.2); імена дійових осіб класифіковано за родовою належністю (підрозділ 3.3); з'ясовано специфіку власних імен на позначення казкового простору (підрозділ 3.4); виявлено структурно-семантичні особливості зовнішніх і проміжних заголовків в близькоспоріднених і різносистемних мовах (підрозділ 3.4).

У Висновках викладено теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших досліджень власних імен літературної казки.

Список літератури становить 234 праці провідних вітчизняних і закордонних науковців.

Результати дослідження поглиблюють теоретичну базу поетонімології та фольклорної ономастики за рахунок вдосконалення концепції онімного простору казки. Теоретично значущим і перспективним є опрацювання семантичної організації поетонімів, аналіз закономірностей конструювання онімії авторської казки у близькоспоріднених і різносистемних мовах.

Результати дисертації мають значення для порівняльного опису картини казкового світу.

У студіюванні вперше: 1) здійснено аналіз семантичної структури імен казкових персонажів у порівнюваних мовах; 2) виявлено і прокоментовано традиційні й унікальні прийоми конструювання онімних одиниць казкового тексту; 3) встановлено й описано мотиваційну базу поетонімів, основні моделі іменування, виявлено ступінь їхньої продуктивності в кожній зіставляваній мові. Наукова новизна полягає також у з'ясуванні специфіки побудови онімного простору у текстах досліджуваних мов.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють **положення, що виносяться на захист:**

1. Ім'я персонажа літературної казки стає “ареною зустрічі” традиційних (фольклорних) та індивідуально-авторських структурно-семантичних ознак, що зумовлює унікальність казкового тексту.

2. Ядерну зону онімного простору російсько-, українсько- та англомовних казок утворюють підсистеми антропоетонімів, зоопоетонімів, топопоетонімів, фіктонімів.

3. Персонажна система літературних чарівних казок в усіх досліджуваних мовах складається з наступних типів: 1) *герой*; 2) *антигерой*; 3) *помічник*; 4) *об'єкт пошуку, нагороди*; 5) *інші персонажі*.

4. Порівняльне дослідження іменувань персонажів літературних казок дозволяє оцінювати значення поетонімів шляхом виокремлення різноманітних компонентів, інтегрованих у цілісний зміст (семантему) власного імені. Поетоніми авторської казки мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему ‘людина’ / ‘тварина, птах’ / ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’ і факультативні семантичні компоненти ‘зовнішня ознака’ / ‘якість’ / ‘професія, рід занять’ / ‘характер, поведінка’ / ‘релігія, віросповідання, міфологія’ / ‘середовище перебування’ / ‘вік’ / ‘функційні ознаки’ та ін.

5. Виразними засобами конструювання та гри з онімами в літературних казках стають такі: прийом розділення структури словоформи; співвіднесеність

/ неспіввіднесеність граматичного роду ВІ з родом апелятива; абсолютна / граматична онімізація; суфіксація; основоскладання, зрощення словоформ, прийом точного / часткового повтору компонентів, перехід фольклоронім → поетонім.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у зіставно-типологічних дослідженнях семантики і поетики власних імен у художньому мовленні, у курсах порівняльної лексикології, спецкурсах і спецсемінарах із зіставної, фольклорної та літературної ономастики. Матеріали дослідження можуть бути використані в лексикографічній практиці в укладанні словників пропріальної лексики окремих художніх творів, словників фольклоронімів, словників мови письменників.

Особистий внесок дисертанта полягає у виявленні спільних і відмінних ознак поетонімів літературних казок в односистемних і різносистемних мовах, простежуваних на рівні змісту та вираження; з'ясуванні універсальних та унікальних (специфічних) засобів і прийомів утворення власних імен авторської казки.

Повний порівняльний аналіз системи власних імен персонажів літературних казок становить значний науковий інтерес та сприяє більш глибокому з'ясуванню ознак ізоморфізму в межах *поетонім – казковий дискурс*. Зіставний аналіз ядерної – навколоядерної – периферійної зони онімного простору авторських – фольклорних казок дає змогу виявити універсалії, пов'язані з семантичною структурою імені, його функційним навантаженням, текстотвірним потенціалом, і може стати перспективою подальших досліджень.

Ключові слова: власне ім'я, літературна казка, народна казка, онімний простір, персонаж, поетонім, семантика, фольклоронім.

SUMMARY

Mieriemova Y. Onyms in English, Russian, and Ukrainian Literary Fairytales. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Specialty 10.02.17 – Comparative, Historical and Typological Linguistics. – Vasyl’ Stus Donetsk National University. – Vinnytsia, 2018.

The thesis is devoted to the complex comparative analysis of poetonyms in the authorial literary fairytale on the empiric material collected from closely and distantly related languages (English, Russian, and Ukrainian).

The **introduction** contains the general characteristic of the paper where the choice of the research topic is explained; the paper goal and the tasks are stated; the object and the subject are formulated; the research methods are clarified; the scientific novelty, theoretical and practical value are outlined; the author’s publications on the topic are highlighted, etc.

The first chapter “**Onyms in the fairytale text: folkloronym and poetonym**” contains four parts which concentrate on the main approaches to what a proper name in the literary text is (part 1.1); outline terminology functioning in poetonymics (part 1.2); explain the difference between the folklore and literary fairytale (block 1.3); prove the motivation and value of the poetonym in the fairytale text; establish the principles of the fairytale onymic system (part 1.4).

The second chapter “**Onymic continuum in the literary fairytale in the English, Russian, and Ukrainian languages**” introduces the classification of onyms in connection with the object invented; identifies the nucleus, by-nucleus, and periphery areas of the onymic continuum (part 2.1); clarifies the specific features which characterise the authorial literary fairytale in closely and distantly related languages; analyses the proper names in the magic, domestic, and animalistic fairytales (part 2.2); proves the value of the literary fairytale onyms as the idiostyle markers (part 2.3). The thesis also surveys the motivational basis of the literary fairytale onyms in closely and distantly related languages (part 2.4); singles out

structural types of the proper names (part 2.5); analyses the language means (lexico-semantic, phonetic, word-building, syntactic) of the fairytale objects nomination in the English, Russian, and Ukrainian languages (part 2.6).

The third chapter “**Functional-semantic value of literary fairytale poetonyms**” is devoted to the comparative research of the onyms’ semantic structure. It is established that all the three languages demonstrate polysemantic structure which contains the obligatory seme ‘man’ / ‘animal, ‘bird’ / ‘insect’ / ‘plant’ / ‘nature phenomenon’, supplementary semes, and positively or negatively coloured connothemes (part 3.1). The paper also introduces the characters’ typology which takes into account onymic paradigms (part 3.2); the characters’ names are classified according to their generic origin (part 3.3); specific features typical of the fairytale continuum nomination are identified (part 3.4); structural-semantic peculiarities of the external and intermediate titles are outlined (part 3.4).

The **conclusion** highlights theoretical and practical outcomes of the thesis research, outlines the perspectives for the further research of the literary fairytale onyms.

The list of literature contains 234 works of native and foreign scholars.

The research results enlarge the theoretical basis of poetonymics and folklore onomastics at the expense of the fairytale continuum concept improvement. Theoretically valuable and perspective issue is the survey of the poetonyms’ semantic system; the analysis of the principles according to which literary fairytale onyms function in closely and distantly related languages. The thesis results are meaningful for comparative description of the fairytale worldview.

For the first time, the paper 1) carries out the analysis of the fairytale characters’ names semantic structure; 2) singles out and comments on traditional and unique methods used for the fairytale onyms coining; 3) establishes and represents the poetonyms’ motivational background and basic models of nomination with special attention to the degree of their productiveness in every language studied. In addition, the research finds out the peculiarities of the onymic continuum structure in

the English, Russian, and Ukrainian texts which also predetermines the paper's novelty.

The scientific novelty of the results obtained is outlined in **the statements proposed for discussion:**

1. The fairytale character's name becomes the meeting point of the traditional (folklore) and individual authorial structural-semantic features which predetermines the unique character of the fairytale text.

2. The nucleus of the English, Russian, and Ukrainian fairytale continuum includes sub-systems of anthropoetonyms, zoopoetonyms, topoetonyms, fictonyms.

3. The literary fairytale characters' system in all three languages under study is constituted by 1) the hero; 2) the anti-hero; 3) the assistant; 4) the object of search / reward; 5) other characters.

4. The comparative analysis of the fairytale characters' nomination allows to assess the poetonyms' semantics through singling out various components which are integrated into the whole of the proper name content (semanteme). The authorial fairytale poetonyms are characterised by polysemantic structure which includes the obligatory semes 'man' / 'animal, bird' / 'insect' / 'plant' / 'nature phenomenon', supplementary semantic components 'external feature' / 'quality' / 'profession, occupation' / 'character, behaviour' / 'religion, mythology' / environment' / 'age' / functional features', etc.

5. The distinctive features which help construct play on words with onyms in the literary fairytale are 1) the pattern of dividing the word changing form; 2) the (non-) correlation of the proper name grammatical gender with the appellative gender; 3) absolute onymisation; 4) suffixation; 5) the stem combination; 6) combination of wordforms; 7) the exact / partial repetition of the components; 8) the transfer folkloronym → poetonym.

The practical value of the thesis lies in possibility to use the results obtained in 1) the comparative-typological research of the proper name semantics and poetics in the literary texts; 2) in the lectures on comparative lexicology; 3) special courses and

seminars on comparative, folklore, and literature onomastics. The research materials can be used in lexicography when compiling proprial dictionaries for certain literary works, folkloronyms dictionaries, dictionaries of the author's idiostyle.

The researcher's personal contribution includes finding the poetonyms' common and distinctive features in literary fairytales which are traced on the level of the contents and its expression; defining universal and unique (specific) means and methods when coining proper names in the authorial fairytale.

The complete comparative analysis of the characters' proper names system poses a significant scholarly interest and promotes a deeper understanding of isomorphic features within the framework of *poetonym – fairytale discourse*. The comparative analysis of the nuclear – sub-nuclear – periphery zones of the authorial – folklore fairytales allows to identify the universals related to the onym's semantic structure, its functions, text-building potential and can become the perspective of the further research.

Key words: proper name, literary fairy tale, folk fairytale, onymic continuum, character, poetonym, semantics, folkloronym.

Список публікацій здобувача

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Мер'ємова Ю. В. Аналіз структури та семантики антропонімів в англійських, російських та українських літературних казках // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика. – Херсон, ХДУ, 2013. – Вип. 20. – С. 59–63.

2. Мер'ємова Ю. В. Класифікація антропонімів англійських, російських та українських літературних казок за походженням // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 129.– С. 504–507.

3. Мер'ємова Ю. В. Класифікація онімів англійських, російських та українських літературних казок у зв'язку з об'єктом іменування // Східноукраїнський лінгвістичний збірник. [науковий журнал / гол. ред. Отін Є. С.], Донецьк, 2014. – Вип. 15. – С. 28–43.

4. Мер'ємова Ю. В. Семантика імен персонажів англійських, російських та українських літературних казок // Вісник Запорізького національного університету, Випуск 1, Серія: Філологічні науки. Мовознавство. [науковий журнал / гол. ред. Білоусенко П. І.]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. – С. 184–197.

Статті в закордонних виданнях

5. Мер'ємова Ю. В. Назви (заголовки) англійських, російських, українських казок як особливий клас власних назв // Science and education a new dimension. Philology, IV (26). Будапешт, 2015. – Вип. 106. – С. 52–55.

6. Мер'ємова Ю. В. Структурні та семантичні особливості імен персонажів англійських, російських та українських казок (Structural and Semantic Peculiarities of Characters Names in English, Russian and Ukrainian Fairy Tales) // Eastern European scientific journal. Дюсельдорф, Німеччина, 2016. – Вип. 5. – С. 129–132.

Наукові праці апробаційного характеру

7. Мер'ємова Ю. В. Гендер як засіб самоідентифікації персонажів англійської авторської казки // Матеріали XI Міжвузівської конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур» (29–30 січня 2013 року) / Ред. колегія В. Д. Каліущенко (відп. ред.), М. Г. Сенів, Т. О. Подєнежна. Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 74–77.

8. Mieriemova Y. Structural and Semantic Peculiarities of Characters' Names in English, Russian and Ukrainian Fairy-tales // Diachronie. Linguistische Typologie. Kontrastive Linguistik : Empirische Untersuchungen zu germanischen, romanischen und slawischen Sprachen / Larysa Iagupova, Volodymyr Kaliušenko (Hrsg.). – Donezk : Nationale Universität Donezk, 2013. – S. 32–34.

9. Мер'ємова Ю. В. Аналіз топонімів в англійських, російських та українських літературних казках // Матеріали Українсько-російської школи-конференції молодих учених «Сучасні дослідження мови та літератури» (26–29 березня 2014 року) / Ред. колегія В. Д. Каліущенко (відп. ред.), О. В. Клименко, Ш. Р. Басиров, О. В. Материнська, Л. М. Ягупова, О. С. Ананченко. Донецьк : ДонНУ, 2014. – С. 173–178.

10. Мер'ємова Ю. В. Назви (заголовки) англійських, російських, українських літературних казок як особливий клас власних назв // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні дослідження мови та літератури» (13 травня 2015 року) / Ред. колегія М. Г. Сенів (гол.ред.), О. В. Білецька, Л. С. Данцл, О. О. Залужна, О. Г. Мікіна, М. Я. Оленяк. – Вінниця: ДонНУ, 2015. – С.43–45.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ІМЕННІСТЬ У КАЗКОВОМУ ТЕКСТІ:	
ФОЛЬКЛОРОНІМ І ПОЕТОНІМ.....	21
1.1 Природа, сутність і значення власного імені у мові та мовленні.....	21
1.2 Термінологічний апарат поетонімології.....	27
1.3 Фольклорна і літературна казка: порівняльний аспект.....	34
1.4 Онімний простір авторської казки.....	42
1.4.1 Ім'я у дискурсі авторської казки.....	42
1.4.2 Структурування онімного простору літературної казки.....	48
Висновки до розділу 1.....	51
РОЗДІЛ 2. ОНІМНИЙ ПРОСТІР ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	
2.1 Класифікація онімів англійських, російських та українських літературних казок у зв'язку з об'єктом.....	54
2.2 Специфіка онімії авторської казки в близькоспоріднених і різносистемних мовах.....	64
2.2.1 Онімія чарівних літературних казок.....	65
2.2.2 Онімія авторських казок про тварин.....	74
2.2.3 Онімія літературних побутових казок.....	79
2.3 Оніми літературних казок як маркери ідиостилю.....	81
2.4 Мотиваційна основа поетонімів літературної казки.....	95
2.5 Структурні типи власних імен в українських, російських та англійських літературних казках.....	102
2.5.1 Одночленні найменування персонажів	103

	13
2.5.2 Двочленні номінації персонажів.....	104
2.5.3 Багатокомпонентні ВІ дійових осіб.....	105
2.6 Мовні засоби створення імен казкових персонажів	106
2.6.1 Морфологічні та граматичні засоби.....	106
2.6.2 Словотворчі, фонетичні та лексико-семантичні засоби.....	111
Висновки до розділу 2.....	117
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ	
ПОЕТОНІМІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ.....	123
3.1 Семантична структура імен в англійських, російських та українських літературних казках.....	123
3.2 Поетонім крізь призму типології казкових персонажів у близькоспоріднених і різносистемних мовах	131
3.3 Класифікація імен персонажів за родовою належністю в англійських, російських та українських казках.....	139
3.4 Порівняльний аналіз імен, що позначають часопростір в англійських, російських та українських літературних текста.....	150
3.5 Смісловий зв'язок <i>заголовок – ім'я</i> в англійських, російських, українських казках.....	160
Висновки до розділу 3.....	171
ВИСНОВКИ.....	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	184
ДОДАТКИ.....	212

ВСТУП

Вагомий внесок у сучасну лінгвістику зроблено науковцями, що досліджують функціонування власного імені (далі – ВІ) у художньому тексті. Упродовж останніх десятиріч літературна ономастика (поетика оніма, поетонімологія) є перспективною галуззю ономастики, зосередженої на виявленні ідейно-художньої концепції тексту через з'ясування значеннєвого виміру онімних і безонімних номінацій персонажів та інших об'єктів художньої дійсності. “Без аналізу власних назв, – стверджує О. Ю. Карпенко, – справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів, просто неможливе. Власні назви в тексті дають неоціненну інформацію для інтерпретації цього тексту, нерідко й таку, що іншими способами в тексті не виражена. Вони забарвлюють, увиразнюють текст, виконуючи й істотну текстотвірну функцію. Щоб по-справжньому оволодіти текстом, треба розібратись і в тих власних назвах, які вжито в цьому тексті” [73, с. 68]. Отже, іменування будь-якого вигаданого художнього об'єкта слід вважати значущим елементом, що входить до образної системи твору і конструє текст як цілісність.

Онімія фольклорних і літературних казок була предметом розгляду в багатьох працях, присвячених проблемам специфіки фольклорної мови та фольклорної онімії як її структурного елемента (Н. С. Колесник) [84; 85], з'ясуванню функційного навантаження назв тварин та рослин в українських народних казках (М. Андрусенко) [4], зіставному дослідженню онімного простору українських та російських чарівних казок (О. О. Порпуліт) [142], комплексному аналізу основних сегментів номінативної системи українських народних чарівних казок (М. І. Редьква) [149; 150], вивченню сюжетно-образної структури та хронотопу народної і літературної казки (О. О. Гарачковська) [34], з'ясуванню еволюції власного імені в жанрі російської казки (І. М. Апоненко) [6] та ін.

Комплексний зіставний аналіз поетонімів літературних казок близькоспоріднених і різносистемних мов із залученням широкого емпіричного матеріалу до цього часу не був об'єктом спеціального системного вивчення, що зумовлює **актуальність** обраної теми дисертаційної роботи. Залишаються недостатньо вивченими прийоми та засоби утворення власних імен персонажів авторської казки, семантико-функційне навантаження номінативних одиниць, порівняльний аналіз онімії фольклорної – літературної казки, специфіка конструювання онімного простору в англійських, українських та російських авторських казках XIX–XX століть. Актуальність обраної теми пов'язана з тенденцією сучасної ономастики до висвітлення значеннєвої сутності поетонімів, які зумовлюють формування цілісного змісту тексту. Всебічне дослідження системи іменувань казкових об'єктів дозволить визначити специфіку казкового дискурсу і підпорядкованість Ві законам казкового жанру, з'ясувати образотвірний, інтерпретативний потенціал поетонімів тощо.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми факультету іноземних мов Донецького національного університету імені Василя Стуса «Синхронні та діяхронні типологічні і зіставні дослідження лексики і словотвору у різносистемних мовах» (номер державної реєстрації 0113U001536). Тема дисертації затверджена Вченою радою Донецького національного університету (протокол № 2 від 02.03.2015 р.), перезатверджена у новій редакції Вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 9 від 25.05.2018 р.).

Метою дослідження є виявлення спільних і відмінних рис, наявних у плані змісту та плані вираження поетонімів літературних казок у близькоспоріднених і різносистемних мовах.

Відповідно до мети актуалізовано такі **завдання**:

- виявити спільні та відмінні ознаки картини світу фольклорної – літературної казки;
- визначити ядерну і периферійну зони онімного простору російсько-, українсько- й англомовних казок із виокремленням домінантних розрядів;

- з'ясувати особливості онімії авторських чарівних, побутових, анімалістичних казок у близькоспоріднених і різносистемних мовах;
- з'ясувати специфіку мотиваційної бази досліджуваних номінативних одиниць;
- виявити засоби конструювання і структурні типи ВІ казкових об'єктів у досліджуваних мовах;
- проаналізувати семантичну структуру поетонімів літературних казок із виявленням домінантних компонентів змісту;
- з'ясувати специфіку персонажної системи в англійських, російських, українських казках;
- провести порівняльний аналіз імен казкових персонажів за родовою належністю;
- провести зіставний аналіз заголовків літературних казок у досліджуваних мовах.

Об'єктом дослідження є власні імена літературних казок ХІХ–ХХІ століть.

Предмет – формальна і семантична організація поетонімів англійських, російських та українських літературних казок.

Матеріалом дослідження виступають номінативні одиниці (поетоніми та непропріальні лексеми) авторських казок, що репрезентують українськомовну (А. Гармаш, Г. Левицька, І. Мацко, Г. Мирослава, О. Пенюк, М. Підгірянка, Ю. Смаль, І. Франко, Л. Шамрай та ін.), російськомовну (П. Бажов, В. Біанкі, П. Єршов, В. Жуковський, Л. Петрушевська, А. Платонов, О. Пушкін, М. Салтиков-Щедрін, О. Сомов, Л. Толстой, О. Толстой, Л. Філатов, К. Чуковський та ін.), англомовну (Л. Ф. Баум, Л. Керролл, Р. Кіплінг, А. Мілн, Б. Поттер, О. Уайльд) літературну спадщину. Хронологічні межі досліджених художніх творів окреслюються періодом з ХІХ до початку ХХІ ст.

Для зіставного аналізу було залучено 2114 поетонімів і фольклоронімів, виокремлених із казок односистемних (російська – 685 номінативних одиниць, українська – 657) і різносистемних (772) мов. Було проаналізовано 1115

контекстів різноманітної функційно-семантичної спрямованості, виділених із 187 творів українськомовної (71 художній текст), російськомовної (67), англомовної (49) літератури.

Методологічну базу дослідження становлять основні положення *фольклористики* (Н. А. Акименко, В. П. Анікін, Л. Г. Бараг, І. П. Березовський, В. Я. Пропп) *фольклорної ономастики* (Н. С. Колесник, О. О. Порпуліт, М. І. Редьква), *поетонімології* (Ю. О. Карпенко, В. М. Калінкін, Е. О. Кравченко), *лінгвістики тексту* (І. П. Гальперин, А. П. Загнітко), *поетики художнього тексту* (В. П. Григор'єв, М. Н. Липовецький, І. П. Смирнов).

Мета, завдання, специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких **методів**: *зіставний метод*, що слугує для виявлення спільних і відмінних рис у структурі й семантиці досліджуваних поетонімів і фольклоронімів у російській, українській та англійській мовах; *компонентний аналіз*, спрямований на виділення сем у структурі поетонімів; *кількісний аналіз*, використаний для визначення продуктивності онімних формул, структурних типів поетонімів, джерельної бази номінативних одиниць у чарівних, побутових і анімалістичних казках порівнюваних мов; *контекстний аналіз* поетонімів і фольклоронімів, який використовується для з'ясування картини світу народної – авторської казки; *описовий метод*, який дозволяє систематизувати та комплексно представити отримані результати; *метод конструювання, аналізу й синтезу* онімного простору літературних казок, спрямований на з'ясування образотвірної й текстотвірної ролі поетонімів; *інтертекстуальний аналіз*, який уможлиблює встановлення й обґрунтування зв'язків між текстом казки і казковим дискурсом загалом.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що вперше комплексному зіставному структурно-семантичному аналізу підлягають поетоніми, що позначають об'єкти літературної казки в різносистемних і односистемних (слов'янських) мовах. *Уперше* здійснено аналіз семантичної структури імен казкових персонажів у порівнюваних мовах; виявлено і прокоментовано традиційні й унікальні прийоми конструювання

онімних одиниць казкового тексту. Встановлено й описано мотиваційну базу поетонімів, основні моделі іменування, виявлено ступінь їхньої продуктивності в кожній зіставляваній мові. У роботі з'ясовано специфіку побудови онімного простору у текстах досліджуваних мов.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють **положення, що виносяться на захист:**

1. Ім'я персонажа літературної казки стає “ареною зустрічі” традиційних (фольклорних) та індивідуально-авторських структурно-семантичних ознак, що зумовлює унікальність казкового тексту.

2. Ядерну зону онімного простору російсько-, українсько- та англomовних казок утворюють підсистеми антропоетонімів, зоопоетонімів, топопоетонімів, фіктонімів.

3. Персонажна система літературних чарівних казок в усіх досліджуваних мовах складається з наступних типів: 1) *герой*; 2) *антигерой*; 3) *помічник*; 4) *об'єкт пошуку, нагороди*; 5) *інші персонажі*.

4. Порівняльне дослідження іменувань персонажів літературних казок дозволяє оцінювати значення поетонімів шляхом виокремлення різноманітних компонентів, інтегрованих у цілістний зміст (семантему) власного імені. Поетоніми авторської казки мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему ‘людина’ / ‘тварина, птах’ / ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’ і факультативні семантичні компоненти ‘зовнішня ознака’ / ‘якість’ / ‘професія, рід занять’ / ‘характер, поведінка’ / ‘релігія, віросповідання, міфологія’ / ‘середовище перебування’ / ‘вік’ / ‘функційні ознаки’ та ін.

5. Виразними засобами конструювання та гри з онімами в літературних казках стають такі: прийом розділення структури словоформи; співвіднесеність / неспіввіднесеність граматичного роду ВІ з родом апелятива; абсолютна / граматична онімізація; суфіксація; основоскладання, зрощення словоформ, прийом точного / часткового повтору компонентів, перехід фольклоронім → поетонім.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати поглиблюють теоретичну базу поетонімології та фольклорної ономастики за рахунок вдосконалення концепції онімного простору казки. Теоретично значущим і перспективним є опрацювання семантичної організації поетонімів, аналіз закономірностей конструювання онімії авторської казки у близькоспоріднених і різносистемних мовах. Результати дисертації мають значення для порівняльного опису картини казкового світу.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у зіставно-типологічних дослідженнях семантики і поетики власних імен у художньому мовленні, у курсах порівняльної лексикології, спецкурсах і спецсемінарах із зіставної, фольклорної та літературної ономастики. Матеріали дослідження можуть бути використані в лексикографічній практиці в укладанні словників пропріальної лексики окремих художніх творів, словників фольклоронімів, словників мови письменників.

Особистий внесок дисертанта полягає у виявленні спільних і відмінних ознак поетонімів літературних казок в односистемних і різносистемних мовах, простежуваних на рівні змісту та вираження; з'ясуванні універсальних та унікальних (специфічних) засобів і прийомів утворення власних імен авторської казки. Усі результати роботи отримано самостійно, публікації виконано одноосібно.

Апробація результатів дослідження була здійснена на п'яти конференціях різних рівнів: міжнародному лінгвістичному семінарі «Diachronie. Linguistische Typologie. Kontrastive Linguistik: Empirische Untersuchungen zugermanischen, romanischen und slawischen Sprachen» (Донецьк, 2013), міжнародній науково-практичній конференції «Scientific and professional conference «Problems of Humanities and Social Sciences» (Будапешт, Угорщина, 2016), Українсько-російській школі-конференції «Сучасні дослідження мови та літератури» (Донецьк, 2014), міжвузівській конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських

мов і літератур» (Донецьк, 2013), науковій конференції професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і аспірантів ДонНУ (Донецьк, 2013). Матеріали дисертації обговорено на засіданні міжкафедрального семінару ДонНУ імені Василя Стуса (протокол № 7 від 4 червня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати роботи висвітлено у десяти авторських публікаціях: у шести наукових статтях, 4 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 – у закордонних періодичних виданнях та чотирьох тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи зумовлені метою й поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (234 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу (39 позицій), додатків. Загальний обсяг роботи становить 269 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 169 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІМЕННІСТЬ У КАЗКОВОМУ ТЕКСТІ : ФОЛЬКЛОРОНІМ І ПОЕТОНІМ

1.1 Природа, сутність і значення власного імені у мові та мовленні

Відомий російський філософ О. Ф. Лосєв зазначає, що ім'я “виступає необхідним результатом думки, і лише в ньому думка досягає найвищого напруження і значення”, “в імені зосереджено різні фізіологічні, психічні, феноменологічні, логічні, діалектичні, онтологічні сфери” [103, с. 24–25]¹. Як відомо, власних імен (онімів) у мові набагато більше, ніж загальних назв (апелятивів) [73, с. 68]. Провідний вітчизняний дослідник ономастики Ю. О. Карпенко пояснює це твердження тим, що загальні назви – носії понять, тоді як власні імена “включають всю мовну інформацію про свої денотати, без певних узагальнень, і тому пов'язуються з поняттями лише тією мірою, якою вказують на різновид об'єктів, до яких належать їх денотати” [234, с. 79]. Отже, загальні назви виконують генералізуючу функцію, а власні імена – диференційну.

Традиційно терміном *ім'я* позначають “слово, словосполучення або речення, яке слугує для виділення названого ним об'єкта з-поміж інших об'єктів, його індивідуалізації <...>, в тому числі антропоніма, топоніма, зооніма, фітоніма, анемоніма, хромоніма, астроніма, космоніма, хрематоніма, які утворюють різні класи онімів” [18, с. 105].

Починаючи з середини 60-х рр. ХХ століття в європейській літературній критиці на тлі загального інтересу до мови зростає увага до категорії імені. Американський деконструктивіст Поль де Ман з оперттям на аристотелівську метафізику стверджує, що не існує природного зв'язку між *signifiant* і *signifié*. Р. Барт певною мірою визнає “довільність” лінгвістичних знаків, оскільки денотативна мова за своєю суттю не може бути адекватною або неадекватною

---

¹Переважно філософське осмислення онімів представлено в працях М. Бахтіна, Ю. Лотмана, Д. Руденка, П. Флоренського.

дійсній “природі речей” [Цит. за: 40]. На думку вченого, йдеться лише про певну соціальну конвенцію: та чи інша номінація визнається даним мовленнєвим колективом “денотативною”. Разом з тим, науковець шукає “істинність” у царині літературного твору і пов’язує її з літературним антропонімом [40].

За визначенням ономастів, тривалі дискусії щодо характеру номінації та зв’язку між **позначенням** – іменем і **позначеним** – носієм дозволяють констатувати наявність у цивілізаційному процесі двох пізнавальних моделей, які ілюструють кардинально різні підходи до власного імені. Перша модель (“за природою”) демонструє цілісний, іманентний, сутнісний, емоційний характер взаємозв’язку між іменем та його носієм. Друга (“за домовленістю”) – акцентує “формальне”, конвенціональне тлумачення власного імені та формально-логічне тлумачення номінації [69]. Отже, наявність значення у власних імен протягом багатьох років залишається одним із найбільш дискусійних питань в ономастиці. У системі реального мовлення важко знайти однозначну відповідь на це питання, оскільки не розроблено загальноприйнятної концепції ВІ на основі єдиних базових положень і методів.

Загальновідомо, що в ономастиці існують три основні концепції щодо семантики ВІ:

1) теорія, за якою власні імена вважають асемантизованою категорією – імена називають “порожніми”, “асемантичними” словами, знаками-мітками, етикетками (Н. Д. Арутюнова [10], О. С. Ахманова [224], С. Кріпке [201], Дж. Мілль [125], А. А. Уфимцева [179]). За цією теорією, власні імена лише денотують (не пов’язані з вираженням постійних понять), не конотують, отже, не мають значення;

2) теорія, за якою власні імена не мають значення у мові, але мають його у мовленні, у комунікативній ситуації, і це значення є більшим за значення загальних назв (В. І. Болотов [24], О. Єсперсен [58], О. В. Суперанська [165], [166]). Власні імена вважаються більш інформативними, ніж загальні назви:

вони конотують, мають велику кількість ознак, їхні спеціальні значення реалізуються у мовленні;

3) теорія, за якої ВІ мають значення і в мові, і в мовленні, але значення іншого типу, ніж у загальних назв (Ю. О. Карпенко [76], В. О. Ніконов [132], Л. В. Щерба). Значення власного імені може включати такі компоненти, як інформація (мовна, мовленнєва, енциклопедична) про ім'я, специфіка ономастичного, стилістичного, соціального і національного поля, а також екстралінгвістичний, естетичний, моральний і соціально-оцінний компоненти, які визначаються індивідуальним сприйняттям окремих імен [99, с. 7]. С. М. Співак, зокрема, зазначає: «У результаті культурно-історичного розвитку людства власні назви розвинули значні семантичні та асоціативні зв'язки, що згодом перетворились на згорнуті сюжети» [163, с. 10].

Деякі науковці шукають відповідь на питання “буття” власних імен у царині когнітивної лінгвістики. Ця теза ґрунтується на когнітивній концепції, яка полягає в тому, що мова реально існує не в мовленні (там вона проявляється), не в лінгвістичних працях і словниках (там вона описується), а в людській свідомості, у ментальному лексиконі, у мові мозку. Прикладом може слугувати наявність одноосібних мов, якими володіє лише одна людина чи невелика група людей. Зрозуміло, що така одноосібна мова існує саме у мозку людини, якщо ж людини не стане, то не стане і мови [74, с. 3–4]. Таким чином, когнітивна ономастика з'ясовує, як реалізується пізнання про ім'я та якими є його механізми.

У системі художнього тексту протиріччя щодо наявності / відсутності значення у ВІ, на наш погляд, знімаються, оскільки літературний онім існує у специфічному середовищі – художньому тексті. Автор надає імена персонажам з урахуванням комплексу чинників, залучених у вигадану реальність тексту. Літературно-художнє ім'я має сигніфікативний зміст, тому що співвідноситься з певним персонажем (віртуальним об'єктом) і “зливається” з образом. Поетонім може бути оздоблений метафоричним, іронічним, символічним, алегоричним, міфологічним, ігровим тощо змістом ще до початку свого

розвитку в тексті. Еволюція власного імені в контексті перетворює його на певний образ, який втілює сукупність ознак (семантичних компонентів), притаманних лише даному об'єкту (денотату) і через форму (план вираження) ВІ закріплених у даному творі.

Будь-який художній текст – парадоксальне явище, оскільки, з одного боку, він є частиною безперервного потоку людського досвіду, а з іншого – надбанням певної історичної доби, культури, естетичних та ідеологічних поглядів. Він включає всі ознаки своєї доби – ідеологічні й стилістичні, унікальний збіг обставин, за яких він був створений, біографію автора, жанрові особливості, численні (усвідомлені й неусвідомлені) протиріччя між авторським задумом і кінцевим результатом (текстом). Імена літературних персонажів стають відображенням усіх цих явищ і можуть набувати яскравих аналогій, культурних (явних та імпліцитних) алюзій, загальноприйнятих і езотеричних асоціацій і т. ін. Зазвичай літературні імена є вмотивованими. Їхня вмотивованість пояснюється тим, що для автора художнього твору ім'я будь-якого персонажа є *вираженням*, тобто “зрозумілим, осмисленим поняттям”. Відомий російський філософ і лінгвіст П. Флоренський категорично заперечував випадковість і несуттєвість літературних імен. Письменник, який дає імена своїм героям “за природою”, бачить єство своїх героїв сутнісно, у відповідності до онтологічної заданості взаємозв'язку імені з його носієм [180]. “Природність” імені у просторових і часових межах тексту означає не лише його повну відповідність характеристиці літературного персонажа (будь-якого об'єкта художньої дійсності), але й адекватність логіці подій, що розгортаються в тексті, тому що сюжетна лінія “відштовхується” від імені-образу. Ім'я стає “геном сюжету”, відбиває авторський задум, тісно пов'язується з ідеєю твору, за межі якого воно обов'язково виходить, по-новому апелюючи до все нових і нових генерацій читачів. У художньому просторі, щільно насиченому власними іменами різного “татунку” (з різними семантичними кодами), спостерігається потужний процес творення нових семіотичних моделей.

Суттєвою розбіжністю між “реальним” власним ім'ям і онімом художнього тексту є насамперед писемний вияв останнього, тобто його обов'язкова графічна реалізація. Крім того, завершеність художнього тексту передбачає певною мірою неможливість семантичного збагачення (розвитку) імен, що в ньому вживаються. Всі зазначені чинники зумовлюють зростання наукового інтересу до вивчення **поетонімів** – власних імен літературних творів. Маючи порівняно невелику традицію, функціонування онімів у художньому тексті все ширше привертає увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників, які вважають, що аналіз онімного складника є надзвичайно продуктивним способом вивчення літературного твору на семантичному, структурному, лексичному, образотвірному, текстотвірному та інших рівнях.

Наукові розвідки в українській та російській літературній ономастиці почались у другій половині ХХ століття (див. праці Л. О. Белея, О. Григоров, Ю. О. Карпенка, Г. Ф. Ковальова, Н. С. Колесник, Т. І. Крупеньової, Е. Б. Магазаника, Є. С. Отіна, О. В. Суперанської, І. Сухомлина, М. Фененко, О. І. Фонякової та ін.). Після першої дисертації з літературної ономастики В. М. Михайлова в Україні з'явилася низка дисертаційних і монографічних досліджень, присвячених аналізу онімії, здійсненому на матеріалі російської класичної літератури: Р. У. Таїч «Имена собственные в произведениях М. Салтыкова-Щедрина (на материале “Господ Головевых”, “Истории одного города” и “Сказок”)» [170], Т. Ф. Шумарина «Антропонимическая вариативность в речевой коммуникации (на материале произведений И. Тургенева)» [193], І. І. Турута «Собственные имена в художественной речи А. М. Горького (прозвища и фамилии)» [178], Т. Д. Сулова «Антропонимы в тетралогии В. Катаева “Волны Черного моря” (антропонимические модели и их функционирование)» [168], О. Б. Іванова «Стилистические функции собственных имен (на материале произведений К. Паустовского)» [68], І. В. Мурадян «Антропонимия прозы А. Пушкина» [129], С. Г. Мисик «Ономастика А. А. Блока (Смыслообразующие функции номинации персонажей)» [126], І. О. Мариненко «Функции антропонимов в романах

И. Ильфа и Е. Петрова “Двенадцать стульев” и “Золотой теленок”» [110], Е. В. Боева «Антропонимия повестей М. Гоголя» [22], С. А. Нагачевська «Ономастика А. Ахматовой: генезис, функції, текстотворення» [130], І. В. Черновалюк «Функціонально-семантичний аналіз власних назв у художньому тексті (на матеріалі творчості І. Буніна)» [189] та ін. Першою дисертацією, виконаною на українському матеріалі, була праця І. Герус-Тарнавецької «Назовництво в поетичному творі» (1966) [48], присвячена дослідженню онімії творів Т. Г. Шевченка.

У 1986 р. провідний фахівець Одеської ономастичної школи Ю. О. Карпенко сформулював теоретичні засади вивчення літературної ономастики, які й дотепер визнаються актуальними [76]. Вчений виділив п'ять основоположних чинників, які стали базовими для наукових студіювань з літературної ономастики. По-перше, літературна ономастика є вторинною, виникаючи й існуючи на ґрунті загальнонародної ономастики і так чи так спираючись на наявні в мові ономастичні норми. По-друге, ономастика поетична не зумовлюється безпосередньо історичним розвитком, як реальна ономастика, а залежить від волі автора і детермінується художнім задумом, жанром, напрямком і стилем твору. По-третє, власні імена в художньому творі передусім виконують стилістичну функцію і беруть участь у створенні образів. На відміну від реальних власних імен, що належать мові, художні оніми існують на рівні мовлення, тексту. До складу літературних власних імен входить особлива група – заголовки, що стають центром онімного простору твору [76, с. 405].

У кінці ХХ століття ономастика художньої літератури перетворюється в одну з найбільш перспективних і популярних у сучасній філології завдяки представникам Донецької ономастичної школи. У докторській дисертації В. М. Калінкіна вперше у вітчизняному й світовому мовознавстві подано теоретичне осмислення фундаментальних проблем поетичної ономастики (поетики оніма) [69]. В. М. Калінкін сформулював аксіоми і постулати загальної теорії поетики оніма; визначив шляхи вивчення сутності поетоніма як

феномена художнього мовлення; переконливо довів динамічний характер семантики власних імен у художньому тексті; обґрунтував необхідність дослідження ВІ у найближчому – розгорнутому контексті (проблема синергетичної семантики і конгеративної поетики сполучень з онімами); виокремив стилістичну, емоційно-стилістичну, естетичну, ідеологічну, характеризувальну, алюзивну, символічну, експресивну, локалізувальну, змістову, соціологічну та інші функції номінативних одиниць [69; 70].

Концепція Донецької ономастичної школи полягає в багаторівневому підході до імені, що “працює” на текст всіма гранями значення: *від* звучання – *до* змісту, співвіднесеного з найширшим культурним контекстом. Лінгвістичні питання взаємодії поетоніма та його культурної пам’яті – «особливий комплекс завдань, які ще належить вирішувати тим із дослідників, які в своєму прагненні до повноти вивчення функцій власних імен в художньому творі спробують пройти “всіма колами” поетики оніма: від фоносимволізму до інтертекстуальності» [Цит. за : 92, с. 13]. Все зазначене потребує подальшого впорядкування термінології літературної ономастики як комплексної філологічної дисципліни, найтісніше пов’язаної з ономастикою, лінгвістичною поетикою, теорією літератури, лінгвістикою тексту та ін.

1.2 Термінологічний апарат поетонімології

Наукове зацікавлення проблемами літературної ономастики відчувається завдяки зростанню кількості публікацій, присвячених дослідженню теоретичних питань, впровадженню нових підходів й аспектів вивчення онімії художнього тексту. Праці представників Київської, Одеської, Донецької, Ужгородської та інших відомих і потужних ономастичних шкіл України засвідчують, що ономастика художньої літератури “стрімко розширила межі метамови, методів дослідження, модусів пізнання, проте не знайшла одностайності в поглядах на поняттєво-термінологічний апарат, сутність імені художнього тексту і навіть назву цієї галузі” [92, с. 9] (див. також [15], [29],

[106]). Кожна з наукових ономастичних шкіл України віддає перевагу певним термінам, що позначають дисципліну, об'єкт її дослідження тощо. Серед назв ономастичної дисципліни вживаються такі термінологічні одиниці: **літературна / художня / поетична / стилістична / художньо-літературна / літературно-художня ономастика, поетика оніма, поетонімологія**. Терміном **літературна ономастика** послуговуються науковці Одеської ономастичної школи [76]. Ще у дисертаційному дослідженні І. Герус-Тарнавецької «Назовництво в поетичному творі» заявлено окрему галузь “назовзнавства, що досліджує власні назви в літературних творах – **літературне назвознавство чи літературна ономастика**” [48, с. 7].

Е. Б. Магазаник віддає перевагу терміну **поетична ономастика**, у межах якої виокремлює **ономапоетику і ономастилістику** [107]. За спостереженнями В. М. Калінкіна, в кінці 90-х років ХХ століття у східнослов'янській ономастиці термін **поетична ономастика** використовується більш-менш стабільно.

В. М. Калінкін запропонував новаторський підхід до вивчення власного імені художнього тексту й оновлену назву наукової дисципліни: **поетика оніма**, або **поетонімологія**. На думку вченого, поетика оніма дає відповіді на такі питання: “1) які власні імена використано в літературному творі [з обов'язковою рефлексією щодо вимог літературного напрямку, жанру і т.п., з урахуванням інтенцій (намірів) автора...]; 2) в яких умовах використовуються (...) поетоніми, тобто, в чому полягає стратегія синтагматичного розгортання тексту, в структурі якого функціонують поетоніми; 3) як вживаються поетоніми (лінгвістичні обставини вживання – *elocutio*, або тактика лексичного й синтаксичного оформлення, тропи й фігури мовлення); 4) з яким ефектом застосовуються поетоніми?” [69, с. 63–64].

Предметом поетики оніма, за В. М. Калінкіним, є «<...> не власні імена як такі, а їх специфічна трансформація – поетоніми. Основна їхня відмінність від ВІ полягає в тому, що поетонімами позначаються не реальні предмети, а ідеальні образи видуманих чи реальних об'єктів, названих власним іменем. Різниця між поетонімами і ВІ полягає також у тому, що перші відрізняються

принциповою динамічністю змісту, нестійкістю стосовно належності до онімної чи апелятивної лексики [69, с. 152]. Свого часу протилежну позицію висловлювала М. В. Карпенко, яка вважала, що імена реальних історичних осіб не слід відносити до літературних антропонімів, оскільки вони лише повідомляють про дійсність, вказуючи на конкретних носіїв імені. За визначенням дослідниці, літературний антропонім – це “ім’я, створене самим автором і яке в тій чи іншій мірі характеризує персонаж” [72, с. 66].

У «Словнику української ономастичної термінології» (2012) Д. Г. Бучка і Н. В. Ткачової наведено таку дефініцію: “Поетонім, або літературно-художній онім (...) – вид ідеоніма (...), підвид хремотоніма (...), будь-яка власна назва в художньому творі; цим терміном послідовно послуговуються представники донецької ономастичної школи на означення власних назв у художньому (поетичному, прозовому, драматичному творі)” [233, с. 29]. У Передмові до словника укладачі порівнюють терміни **поетонім** і **літературно-художній онім**, підкреслюючи переваги останнього: “Хоча другий термін, що виражений словосполученням, є менш привабливим для використання і зокрема для творення від нього різних дериватів, все ж він точніше від поетоніма виражає сутність поняття власна назва художнього твору, бо він об’єднує всі оніми, вживані в усіх жанрах художньої літератури, а не лише в поезиці. Правда, прихильники терміна **поетонім** стверджують, що їх назву слід використовувати на означення будь-якого оніма, вживаного в художній літературі <...>” [233].

У «Словнику ономастичної термінології» Н. В. Подольської **поетонім** потрактовано як “ім’я в літературному творі (в художньому мовленні, а не в мові), яке виконує, крім номінативної, характеризуючу, ідеологічну і стилістичну функції” [231, с. 84]. За визначенням Е. О. Кравченко, **поетонім** – “кожне власне ім’я художнього тексту, яке 1) позначає фіктивний (віртуальний) денотат вимішленого часопростору, співвідносний або не співвідносний з реальними / вигаданими об’єктами глобального культурного контексту; 2) означається новою чи “готовою” (існуючою) формою; 3) осмислюється в межах автохтонного тексту” [92, с. 478].

В. М. Калінкін наголошує на вторинній природі та рухливій семантиці поетоніма: “Виходячи з уявлення про художній твір як вторинну семіотичну моделюючу систему, можна і про онімію, якщо вона представлена в творі, говорити як про вторинну систему, яка моделює реальну” [69, с. 110]. Науковець підкреслює, що навіть якщо поетонім називає особу, будь-який топографічний або інший об’єкт, який існує чи існував у минулому в реальному світі, ореол художнього твору переносить його в умови вимислу та гри [71, с. 83].

Услід за В. М. Калінкіним, Л. В. Литвин виділяє ключові ознаки (характеристики) поетоніма, що відрізняють його від власного імені у мові: 1) поетонім не називає реальний об’єкт чи особу, оскільки позначає існуючі у творчій свідомості автора ідеальні образи вигаданих або реальних суб’єктів / об’єктів; 2) поетонімам притаманна смислова динамічність, оскільки вони розвивають свій сигніфікат з рухом оповіді; 3) поетонім завжди має розгалужену конотативну сферу, створену контекстом твору; 4) поетонім є образним; 5) семантика поетоніма виростає на основі пресупозицій позакомунікативного оніма і є імплікацією, яка виникає в межах контексту; 6) поетонім отримує широке контекстуальне наповнення; 7) вживання поетоніма у художньому творі є завжди недовільним, зумовленим різними чинниками; 8) автор, зазвичай, активізує внутрішню форму поетоніма [99, с. 5–9]. Дослідниця підтримує позицію В. М. Калінкіна щодо принципової смислової динамічності поетонімів, які “мають властивість розвивати свій сигніфікат і конотат з рухом оповіді. Будучи залежним від акта художньої комунікації, що постійно створює, перетворює й оновлює інформацію, що ним передається, поетонім має якість безперервної семантичної мінливості, здатність до нескінченного змістового насичення” [99]. Додамо, що власні імена художнього тексту здатні угруповуватися, утворюючи онімні опозиції (пор. імена персонажів-антагоністів, які перебувають у відношенні контекстної антонімії), або синонімічні ряди (пор. імена персонажів-двійників).

Для позначення ієрархічно впорядкованої системи імен літературного твору В. М. Калінкін вводить поняття **поетонімосфера**, яке зіставлено й протиставлено **онімному простору** мови (див. [167], [176]). У нашому дослідженні вживано широко відому й нову термінологію, опрацьовану представниками Донецької ономастичної школи, зокрема поняття, наведені у дисертації Е. О. Кравченко «Поетика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери» (2017), які прямо чи опосередковано стосуються предмета нашої розвідки: **“Взаємодія поетонім ↔ контекст** – супряжність мовних одиниць в межах тексту, що уможливорює: 1) вплив контексту на поетонім, 2) вплив поетоніма на контекст, 3) співдіяльність поетоніма і контексту; **взаємодія поетонім ↔ поетонімосфера** – зв'язки і відношення між окремими елементами (поетонімами), онімними угрупованнями (...), що спричиняють розбудову та динаміку поетонімосфери; **внутрішньо текстовий зв'язок онім – текст** – співдіяльність певного поетоніма чи угруповання ВІ з автохтонним текстом, внаслідок якої реалізується текстотвірна функція поетоніма (-ів) і утворюється художня образність цілісності (тексту); **внутрішній (проміжний) заголовок** – назва структурного фрагмента (частини, книги, глави тощо) тексту, пов'язана за змістом і вираженням з попереднім і наступним заголовком; **заголовок (назва) тексту** – унікальний розряд поетонімів, здатних ототожнюватися зі змістовим виміром (сутністю) тексту; вершина ієрархії системи ВІ (поетонімосфери); **іменність** – наявність імені у певного художнього об'єкта; **контекст семантизації поетоніма** – контекст, в якому відроджено внутрішню форму імені, еспліковано ситуацію номінування, відповідність імені зображуваному об'єкту та ін., отже, наявні домінантні та / або експресивно-емоційно-оцінні компоненти значення; **контекстна семантика поетоніма** – функційно-семантичне навантаження власного імені, отримане в автохтонному тексті; **мікросистема** – найменша структурна одиниця поетонімосфери, що складається з поетонімів, об'єднаних спільною формальною і семантичною ознакою (-ами); **необхідний і достатній контекст поетоніма** – мінімальне контекстне “оточення” онімної одиниці, в якому розпізнається (есплікується)

компонент (-и) семантичної структури; **означальне** (*означник*) поетоніма – форма, план вираження, матеріальний компонент, що являє сутність власного імені; **означене** (*означуване*) поетоніма – смисл, план змісту, сутність власного імені; **онімізація** – перехід апеллятиву (апеллятивного сполучення) у власне ім'я; **онімна опозиція** – системоутворювальний чинник поетонімосфери, зумовлений співіснуванням протиставлених за змістом та / або вираженням власних імен; **парадигма поетоніма** – сукупність онімних і безонімних номінацій, співвіднесених з одним художнім об'єктом (денотатом), яка входить до складу відповідної підсистеми¹; **підсистема** – угруповання поетонімів одного онімного розряду (класу), сформована ототожненням однорідних денотатів за допомогою класифікувальних сем ('людина', 'істота' → антропоетонім; 'локальність', 'неістота' → топопоетонім тощо); **поетонімогенез** – поступовий рух семантики поетоніма (нарощування і поєднання семантичних компонентів у семему), пов'язаний з самоплином і саморуком тексту; **поетонімосфера** – ієрархічна система елементів (поетонімів) завершеного літературного тексту, інтегрованих у різнорідні та різнорівневі множини (мікросистеми, макросистеми, надсистеми), що підпорядковується закону художньої цілісності; **постійна безіменність** – відсутність імені у референта впродовж усього художнього тексту; **протоонім** – вихідне (первинне, мотиваційне) ім'я, перенесене на інший художній об'єкт; **сема** (*семантичний компонент, семантична ознака*) **поетоніма** – найменша одиниця плану змісту власного імені, що входить до складу семеми; **сема-примітив поетоніма** – експліцитна сема з найменшою образністю (на зразок 'стать', 'вік', 'соціальне становище' тощо), актуалізована передусім безонімними номінуваннями; **семема поетоніма** – повний набір (сукупність) різнорівневих і якісно різнорідних компонентів (ознак, сем), інтегрованих у цілісну змістову структуру» [92, с. 470–480].

¹ Терміном *ономастична парадигма* оперує О. І. Фонякова, зазначаючи, що "Кожне ім'я персонажа, яке бере участь у розгортанні сюжету, асоціативно пов'язане з іншими групами дійових осіб, а уся система імен таких осіб утворює ономастичну парадигму тексту, ядро поля ономастичного простору, тоді як інші засоби номінації дійових осіб у тексті входять до периферії цього поля" [183, с. 9].

Слід наголосити, що у слов'янській ономастиці фольклорні власні імена досліджують у межах літературно-художньої ономастики, але в жодній з теоретичних студій таку позицію не обґрунтовано. Н. С. Колесник слушно зауважує, що сьогодні таку мовну універсалію, як власні імена, “вважають інтегрованою частиною загальнонаціональної лексики, тим з її складників, який утворює в мові свої системи й підсистеми і за низкою параметрів протиставлений апелювативній лексиці” [84, с. 143]. Підсумовуючи результати діяльності дослідників фольклорної ономастики, Н. С. Колесник наголошує, що “<...> на межі першого і другого десятиліть ХХІ ст. ономастичні дослідження на матеріалі фольклору становлять такий собі конгломерат різних за часом постановки і навіть належністю до різних галузей лінгвістики (і не тільки лінгвістики) прийомів і підходів вивчення без того об'єднавчого стержня, який засвідчив би їхню самодостатність і методологічну цілісність” [84, с. 143–144].

Ще у ХІХ столітті дослідники усної народної творчості О. М. Афанасьєв, Й. М. Бодянський, Ф. І. Буслаєв, О. М. Веселовський, Я. Ф. Головацький, М. І. Костомаров, М. О. Максимович, О. О. Потебня, І. І. Срезневський та ін. звертали увагу на міфологічні джерела онімів та їхню етимологію. Деякі наукові розвідки цього періоду є загальноономастичними, на кшталт питань пропріації та апелювативізації онімів. Поодинокі напрацювання стосуються особливостей фольклоронімного простору, функційного навантаження імен, вжитих у фольклорних текстах різних жанрів.

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, що займались дослідженням власних імен у фольклорі, на особливу увагу заслуговують праці В. М. Байкової [11], Н. М. Журавльової [61; 62], Е. Г. Захарченко [66], Б. П. Кирдана [79], Ю. З. Крутя [94], С. Т. Лавриненко [95], Т. Лукінової [105], І. В. Магрицької [108], Н. А. Москаленко [127], Г. А. Онищенко [136], Т. І. Панєкіної [137], О. О. Порпуліт [142], І. М. Сенька [155], Л. Г. Скрипник [156], О. В. Черемних [188], Я. Я. Чорненького [190], Л. О. Шуть [195], С. С. Якубовської [196]. Увагу науковців сфокусовано на різних жанрах і піджанрах фольклористики, про що свідчать матеріали численних ономастичних конференцій, присвячені онімії

чарівної казки, повстанських пісень, дум, обрядової поезії, пісенного фольклору тощо. Дослідники розглядають проблеми, пов'язані з функційним навантаженням власних імен як елементів фольклору, походженням, структурою та семантикою фольклоронімів та ін. Вважаємо, що аналіз онімії літературної казки слід розпочинати з виявлення спільних і відмінних ознак, наявних у фольклорному (народному) – авторському (художньому) тексті.

1.3 Фольклорна і літературна казка: порівняльний аспект

У світовій науковій літературі традиційним є уналежнення народної казки до епічного, оповідального, сюжетного жанру [90, с. 75]. К. Обенауер витлумачує фольклорну казку як “захоплююче оповідання з чудовими подіями” [213, с. 23]. У живому фольклорному процесі казка сформувалася як усний твір із специфічними жанровими особливостями, своєрідним сюжетом і стилем. На невичерпність казки як предмета дослідження одним із перших вказував В. Я. Пропп: “<...> галузь казки величезна, для її дослідження потрібна робота кількох поколінь учених. Вивчення казки – не стільки приватна дисципліна, скільки самостійна наука енциклопедичного характеру” [144, с. 6–7].

У ХІХ столітті казки стали предметом вивчення багатьох учених у різних галузях лінгвістичної та літературознавчої світової науки. Проблемою міфологічних витоків сюжетів, образів і мотивів епічних жанрів займалися О. М. Афанасьєв, П. Гарден [202], Я. Грімм, Ф. Крейцар, А. Кун, Ф. Лібрехт, Х. Любек, В. Мангардт, К. і М. Мюллери, Е. Тейлор, Б. Холбек [200], [207], В. Шварц та ін. Російські науковці Г. Булашев, В. Клінгер, О. О. Потебня, М. Ф. Сумцов досліджували походження “тваринного епосу” і казок про тварин. Д. С. Лихачов вивчав хронотоп російських чарівних казок, замкнений на сюжеті [151, с. 84]. Художню структуру сюжетів казок про тварин досліджували І. П. Березовський, В. Ф. Давидюк, Л. Ф. Дунаєвська, В. Крук, Г. С. Сухобрус. Над створенням покажчиків казкових сюжетів працювали

А. А. Аарне, М. Андреев, Л. Г. Бараг, І. П. Березовський та ін. (див. також [203], [204], [222]).

Наприкінці XIX сторіччя українські фольклористи тлумачили казки в руслі міграційної теорії (М. С. Грушевський, М. П. Драгоманов, І. Я. Франко). На початку XX століття вагомий внесок у казкознавство в системному аспекті зробив російський вчений В. Я. Пропп («Морфологія казки»). Йому належить вивчення генези казки, її зв'язку з міфом; класифікація казки за функціями (діями і вчинками) дійових осіб та однотипністю складових частин; структурне вивчення чарівної (героїчної) казки [145]. Виявивши у «Морфології казки» наявність загальної функційної схеми для більшості чарівних казок, в наступній монографії «Трансформація чарівних казок» (1930) учений звертається до позасюжетного дослідження казкових текстів [147].

З'ясувати своєрідність змісту чарівної казки, виходячи з аналізу конкретних текстів, намагались по-різному. У більш описовому, синхронічному плані було побудовано монографію М. В. Новикова «Образи східнослов'янської чарівної казки» (1974). Праці В. Я. Проппа «Історичні корені чарівної казки» (1946) і Є. М. Мелетинського «Герой чарівної казки. Походження образу» (1958) демонстрували діахронічний підхід до проблеми [151, с. 91].

Найбільш поширена класифікація народних казок була запропонована В. Ф. Міллером, який виокремив чарівні, побутові казки та казки про тварин (див. також [208], [220]). Кожний вид має свої особливості, характерні ознаки, систему персонажів, які розглядаються в наступному розділі. Слід зазначити домінантні властивості народної чарівної казки, так чи так пов'язані з принципами іменування дійових осіб: 1) поєднання міфічного, фантастичного та героїчного начала; 2) наділення дійових осіб надприродними властивостями і можливостями (надзвичайна фізична сила, здатність перетворюватися у птахів, звірів, рослин, предмети, стихію, а також передбачати майбутнє (віщунські здібності); 3) полярне угруповання персонажів (негативні – позитивні); 4) часова та просторова обмеженість дії; 5) існування на межі двох світів –

реального для героя і потойбічного; б) використання чудодійних предметів; 7) досконала мовна форма, усталеність структури, традиційні формули, що визначають мовне оформлення казки, вживання постійних епітетів, прикметникових та прикладкових (*Иван-удалец (Иван-молодец* – тут і далі переклад наш – Ю. М.), *залізний вовк, золотий птах*), поширення гіперболізованих та метафоризованих словесних образів (*золотокучеряві сини, скляна гора*) та ін. [124].

У чарівній казці співіснують різні типи персонажів. До першого типу віднесено об'єкти добування, об'єкти боротьби (царівна, чудовий засіб тощо). Другий тип – випробувачі, або ті, хто спонукає до дії, впливає на героя. Серед них перебувають як позитивні так і негативні герої (злотворець, дарівник). Третій тип – ті, на чю долю випадає добування казкових об'єктів (помічник, герой, псевдогерой). В. Я. Пропп визначив у чарівній казці семиперсонажну систему, виділивши *злотворця, чарівника, помічника, царівну, отруйника, героя, псевдогероя* [145, с. 72–73]. На думку Є. М. Мелетинського, С. Ю. Неклюдова, Є. С. Новика, Д. М. Сегала, казкових персонажів слід розподіляти з урахуванням просторової опозиції *свій – чужий* [114].

Специфіка побутових казок полягає у наявності й актуалізації чарівного елемента: побутові предмети здатні розмовляти; поняття соціальної норми чи її порушення можуть ставати персонажами (наприклад, *Правда, Кривда*). Основною функцією побутових казок традиційно вважають повчання, здійснене крізь призму знайомих об'єктів та понять.

Народні (традиційні) казки є джерелом національних форм літератури, арсеналом створюваних образів і художніх засобів для літературних текстів, отже, осмислення специфіки літературної казки має опертям дослідження фольклорних текстів. З одного боку, літературна казка тяжіє до фольклору, з іншого, вона є продуктом творчості автора, відноситься до того чи того літературного жанру, збагачується індивідуальним досвідом письменника: “Якщо зміст і форма фольклорної казки підпорядковуються ознакам жанру, то авторська казка кожного разу інша – вона, з одного боку, зберігає ті ознаки, що

ідентифікують її як казку, з іншого ж, несе на собі відбиток позиції та стилю свого творця. Відтак сюжети літературних казок більш різноманітні, порівняно з народними” [39, с. 4].

Відомому українському фольклористу Ю. Ф. Ярмишу належить визначення літературної казки як “жанру художньої літератури, в якому в чарівно-фантастичному або алегоричному розвитку подій і, зазвичай, в оригінальних сюжетах і образах, у віршах, прозі або драмі вирішуються морально-етичні і естетичні проблеми” [197, с. 177]. Найбільш точну і влучну дефініцію терміну **літературна казка** подано у працях Л. Ю. Брауде. Поняття **літературна казка** потрактовано дослідницею у такий спосіб: “авторський художній прозаїчний або поетичний твір, оснований на фольклорних джерелах, або суто оригінальний; твір здебільшого фантастичний, який змальовує чарівні пригоди вигаданих героїв і в деяких випадках орієнтується на дітей” [27, с. 7]. Отже, казку схарактеризовано як твір, в якому чарівне відіграє роль сюжетоутворювального чинника, слугує точкою відліку характеристики персонажів. Г. П. Сабат окреслює літературну казку як фантастичний твір авторської художньої творчості, що нерозривно пов’язаний із реальністю та відображає суть епохи, вбирає в себе ідейно-політичні, літературно-естетичні тенденції часу, вливається в літературні течії і напрямки, має схильність до інновацій, консолідації з іншими жанрами й утворенням “гетерогенних мистецьких явищ”, які тісно пов’язані зі світоглядом письменника; або ж це мистецький твір, сюжет та структура якого побудовані за специфічними традиційними законами фольклорної казки, його особливий стиль, трансформуючи народну традицію, виливається у “новітньо-авторський семантико-гносеологічний субстрат” [216, с. 8]¹.

О. О. Гарачковська пропонує власну дефініцію літературної казки, досліджуючи українські казки 70–90-х років ХХ століття²: «авторський

¹ Див., наприклад, роботу Jones S. S. Joking transformation of popular fairy tales: A comparative analysis of five jokes and their fairy tales sources / S. S. Jones // *Western Folklore*, 1986. – Vol. 44. – P. 97–114.

² В українському художньому письменстві жанр авторської казки започаткували М. Вовчок («Дев’ять братів та десята сестриця Галя»), «Невільничка», «Ведмідь»), С. Руданський («Цар Соловей», «Вовк, Собака і Кіт»),

художній твір, позначений яскраво вираженою фантастичною та психологічною інтроспекцією, особистісним ставленням до дійсності й орієнтований переважно на дитячого (почасти й “дорослого”) адресата, написаний з урахуванням певної історичної доби та інтертекстуальних виявів, або ж це художній твір, що адаптує фольклорні мотиви, досить вільно переказує народний сюжет, втім, зберігаючи основні параметри жанру, до народнопоетичної традиції відкрито не вдається» [34, с. 11].

В. П. Анікін слушно зауважує, що “літературна казка може бути створена лише за умови творчого ставлення письменника до фольклору, за умови переробки того, що доніс до нас казковий епос, на основі глибокого вивчення сучасної дійсності – першоджерела його творчості” [5, с. 245]. Досліджуючи казки 20–80-х рр. ХХ століття, М. Н. Липовецький, навпаки, підкреслює, що літературна і народна казка дуже далекі одна від одної: “літературна казка – це абсолютно самостійний твір з неповторним художнім світом, оригінальною естетичною концепцією, твір, який не тільки в сюжетному, композиційному відношенні нічим не нагадує народну чарівну казку, але й навіть образний матеріал черпає з літературних або не зовсім казкових джерел” [98].

Аналізуючи українськомовні літературні казки М. Стельмаха, В. Симоненка, В. Нестайка, Б. Чалого, В. Близнеця, В. Чухліба, М. Ткача та інших авторів, О. О. Гарачковська фіксує множину їхніх жанрових модифікацій: розважально-дидактичні, сатиричні, казки-жарти, казки-поєми, казки-новели, казки-есе, пригодницькі казки, детективні казки, казки, що наближаються до байок, ліричних віршів, поетичні казки-тетралогії тощо [34, с. 18]. Н. В. Горбач і Т. В. Здіховська зазначають, що у кінці ХХ – на початку ХХІ століття жанр літературної казки оновився такими різновидами, як казки-фентезі, казки-притчі, казки-новели, казки-легенди, казки-мініатюри, казки-

---

І. Манжура («Трьомсин»), П. Мирний («Казка про Правду і Кривду»), Ю. Федькович («Голодний чорт, або Дорога до пекла», «Бідний Михась»), Б. Грінченко («Дівчина Леся», «Скарб», «Крук, велика птиця»), Леся Українка («Метелик», «Лелія», «Біда навчить»), М. Коцюбинський («Хо») та ін. У ХХ столітті кращі традиції світового та вітчизняного літературного казкарства поглиблювали О. Олесь («Грицеві курчата», «Мисливець Хрін та його пси», «Водяничок», «По дорозі в Казку»), М. Вороний («Євшан-зілля»), О. Іваненко («Лісові казки»), Н. Забіла («Хатинка на ялинці», «Про ліниву дівчинку»), Гр. Тютюнник («Степова казка»), В. Симоненко («Цар Плаксії і Лоскотон», «Казка про Дурила», «Подорож у країну Навпаки») [34, с. 10–11].

балади, казкові хроніки, міські казки тощо [39, с. 4]. Таке виразне тяжіння до жанрового синкретизму, змішування й синтезування різних родів і жанрів свідчить про певну відмінність між фольклорною і літературною казкою, яка спостерігається на рівні форми та змісту.

Розвиток літературної казки має кілька етапів. Дослідники констатують розгалуження літературних казок на художні перекази народних сюжетів, казки за фольклорними мотивами і власне авторські казки, в яких реалізуються основні закони жанру без запозичення фольклорних сюжетів і образів [34, с. 9]. Досліджуючи подальшу “долю” традиційної російської казки, Е. В. Померанцева зазначає: «Казкарство витісняється новими формами самостійного мистецтва; на зміну казкарю приходять письменники» [141, с. 124].

Між народною та авторською (літературною) казкою існує так звана проміжна ланка: казка оброблена, фіксована, доповнена, перероблена (найчастіше збирачем фольклору). Уперше такий вид казок виявив Х. Люкке (1933) у дослідженні, присвяченому казкам братів Гримм. Від середини ХХ століття і дотепер проблема творчих взаємозв'язків фольклору та літератури набуває нового наукового осмислення. С. К. Росовецький слушно зауважує, що термін **фольклорно-літературні взаємозв'язки** “доволі точно передає взаємність і двобічний характер генетичних відношень між фольклором і літературою, одним із аспектів яких постає фольклоризм літератури, а іншим – вплив літератури на фольклор” [151, с. 282]. Науковець пропонує розрізняти два типи рецепції в літературі, пов'язаних із співвідношенням у літературному запозиченні з фольклору сюжетних (власне структурних) і стилістичних компонентів: «Перший можна назвати сюжетним або нестилістичним. Він характерний насамперед для давньоруського літературного процесу, коли письменник принципово “відмовляється, не зважаючи на використання фольклорної сюжетики, від звернення до фольклорного стилю” [151, с. 291]. Іншим є “аморфний тип фольклористики, який можна назвати розлитим або несюжетним. Він спостерігається зокрема,

коли в поезії використовується лише стилістика народної пісні <...>” [151, с. 291].

Останнім часом з'являються праці, у яких ґрунтовно досліджується прямий або опосередкований вплив уснопоетичної традиції на окремі художні твори і на всю творчість письменника. Фольклорні твори, зокрема й казкові сюжети, мотиви, образи, жанрово-стильові форми завжди збагачували літературну творчість. Однак вплив фольклору на формування літературних жанрів, їхній розвиток і функціонування вивчені недостатньо, що дає підстави зосередитися на всебічному вивченні авторської казки. “Саме згаданий жанр, – стверджує О. О. Гарачковська – значною мірою акумулює органічний зв'язок із фольклорним матеріалом і одночасно тяжіє до історично усталеної класифікації літературних творів за їх формою, обсягом та іншими ознаками. Проте естетична природа літературної казки ще не з'ясована” [34, с. 3].

Висвітленню художньої своєрідності літературної казки присвячено чимало сучасних (переважно літературознавчих) праць. Серед них відзначимо наукові розвідки Л. В. Дерези («Російська літературна казка першої половини ХІХ століття» [51], «Романтизм і російська літературна казка першої половини ХІХ ст.» [52]), Н. Б. Тихолоз («Жанрові модифікації казки у творчості Івана Франка» [172], «Казкотворчість Івана Франка (генеологічні аспекти)» [173]), Г. П. Сабат («Казки Івана Франка: особливості поетики “Коли ще звірі говорили”» [34, с. 3]).

Питанням спорідненості та відмінності народної та літературної казки приділяли свої наукові студії Л. Ю. Брауде [27], Н. Х. Копистянська [86], Т. Г. Леонова [96], М. Н. Липовецький [98], О. В. Сорокотенко [162], Н. Б. Тихолоз [172], В. Хендрікс [206], Ю. Ф. Ярмиш [197] та ін. Цілком слушним є твердження, що літературна казка “виросла” з фольклорної, “виникла на ґрунті тих образних засобів, які живили казку народну, тому традиційний казковий образ став певним зразком для казки літературної, зміненої новим світоглядом, художніми прийомами, що зачепили антропонімну систему казкового твору” [6, с. 6]. Народні (традиційні) казки є джерелом

національних форм літератури, арсеналом створюваних образів і художніх засобів (у тому числі онімних) для літературних текстів.

Базою для антропонімікону казкових творів часто слугує реальний іменник. Наявність специфічних рис у системі іменування персонажів казок сприяла виділенню **казкової антропонімії** як ключової ознаки жанру казки [6, с. 13]. За спостереженнями І. М. Апоненко, своєрідність казкової антропонімії виявляється у типово казковій структурі іменування персонажа, що має вигляд імені з прикладкою або атрибутивних сполучень: рос. *Иванушка-дурачок* (*Іванко-дурник*), *Серый волк* (*Сірий вовк*). Казкові антропоніми народної казки настільки універсальні, що виступають своєрідним кодом для пізнавання жанру, дозволяють безпомилково визначити належність тексту саме до казки. Пор.: *Иван-царевич* (*Іван-царевич*), *Елена Прекрасная* (*Олена Прекрасна*) [6, с. 5].

На своєрідному “відштовхуванні” літературної казки від фольклорних джерел, яке спостерігається на композиційному, сюжетному, структурному, персонажному та інших рівнях організації тексту, наголошує більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників. Отже, певне співвідношення літературної казки з фольклорною в цілому не підлягає сумніву.

Ізоморфізм картини казкового світу фольклорного – літературного тексту виявляють такі ознаки: 1) особові імена головних героїв і другорядних персонажів мають статус універсалій; 2) наявність тотожних власних імен, що позначають дійових осіб, у традиційній – авторській казці засвідчує похідний характер останньої, тобто запозичення ВІ з народного “джерела”¹; 3) повторювальні у тексті народної та власне авторської казки номінативні одиниці сигналізують про розвиток семантики ВІ в багатьох текстах аж до перетворення в ім’я-символ; 4) в обох казкових просторах перебувають безіменні дійові особи, які не беруть безпосередньої участі у сюжеті або

¹Пор. думку В. Б. Шкловського: встановлювання зв’язків між художніми творами різних авторів “через повторення так званої форми” недостатньо, тому що “відбувається переосмислення цієї форми, а тим самим вона вже не стара форма, а нова” [192]. В. Б. Шкловський називає успадкування традиції проблемою переосмислення: “Стежачи за змінами слова, ми повинні пильнувати за змінами тих елементів, які несуть зміну смислу” [192].

належать до категорії згадуваних персонажів; 5) казковий простір марковано ціннісним протиставленням *своє (рідне, близьке) царство – чуже (далеке, вороже) царство*; 6) на основі опозиції *добрий – злий* утворюється розмежування (протиставлення) позитивних (добрих) і злих героїв (антигероїв).

Водночас фольклорна і літературна казка мають певні відмінності, які стосуються структурних елементів тексту, системи образів, стосунків між персонажами, сюжетних мотивів і ситуацій тощо. На думку В. В. Кизилової, літературна казка дуже тісно пов'язана із сучасною авторові дійсністю, конкретною історичною епохою, із самим автором, його психологією та біографією. Її жанрова структура містить нові, специфічно літературні ознаки: пейзажі, художні деталі, психологічні характеристики та мотивації дій героїв, індивідуалізацію мовлення персонажів, зображення певних настроїв [78, с. 33]. Додамо, що простір фольклорної казки вміщує переважно вигадані географічні назви, тоді як авторська казка включає велику кількість уявно реальних номінативних одиниць, що наближують сюжет до дійсності.

Виявлення і аналіз традиційних (фольклорних) і літературних власних імен дозволяє чіткіше усвідомити специфіку казкового простору, сконструйованого за допомогою онімних і безонімних номінацій. Для адекватного аналізу поетонімів необхідно залучати найближчий контекст і розширений (історико-культурний) контекст, оскільки літературна казка певним чином модифікує “жанрово-стильові особливості фольклорної казки, формує новий за якістю авторський текст із різними інтертекстуальними елементами <...>” [78, с. 34–35].

1.4 Онімний простір авторської казки

1.4.1 Ім'я у вигаданому просторі авторської казки. Дослідження онімії літературної казки з урахуванням найближчого – розширеного контексту ґрунтується на науковому осмисленні поняття **казкового дискурсу**. Зазначимо, що єдиного, універсального визначення поняття дискурсу казки поки що не

існує. У роботі Ю. В. Мамонової тексти казок розглядаються як певний тип дискурсу з метою виявлення провідних концептів англійської побутової казки. Відповідно **казковий дискурс** потрактовано як “джерело культурно-аксіологічного інформації, вираженої лексичними засобами, концептуальна організація яких вивчається” [109, с. 64]. У дисертаційному дослідженні Н. А. Акименко **казковий дискурс** проінтерпретовано як “активне середовище реалізації специфічних параметрів категорії казковості, що вербалізується на різних рівнях мовної структури” [2, с. 4]. У роботі І. С. Соборної «Етнокультурні особливості казкового дискурсу: лінгвориторичний аспект» стверджується, що **казковий дискурс** є “складним лінгвориторичним утворенням, що у концентрованому вигляді висвітлює етносоціокультурну специфіку колективної мовленнєвої особистості певного народу на всіх рівнях: змісту, композиції, мовних форм, що віддзеркалюють сукупний результат рефлексивних процедур життєдіяльності народу (ритуали, обряди, вірування, звичаїв тощо)” [159].

В. Є. Шабліовський висуває гіпотезу, згідно з якою **казковий дискурс** розглядається як “активне середовище реалізації специфічних параметрів категорії казковості, що вербалізуються на різних рівнях мовної структури” [191, с. 82]. На думку дослідника, дискурс “охоплює текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами і визначається як комунікативна подія, що породжує текст, який корелюється, по-перше, з певною ментальною сферою / певними знаннями, і, по-друге, із конкретними моделями-зразками, прототипами текстотворення та сприйняття” [191, с. 84]. У процесі мовлення адресанта представлено не лише інформацію про “стан справ у світі” (пропозиція), але й увесь набір суб’єктивних, соціокультурних, у тому числі стереотипних, прецедентних та інших змістів. При цьому мовець / оповідач у комунікативній ситуації актуалізує текст казки, спираючись на загальну з адресатом денотативну ситуацію, враховуючи свої інтенції, емоції, оцінки, зв’язує висловлення за текстовими законами значеннєвої та структурної цілісності,

завершеності, когезії та когерентності, оформлюючи в такий спосіб текст, тобто “упаковуючи” дискурс у текст [46].

У нашому дослідженні **казковий дискурс** репрезентовано двома різновидами: традиційним і новим, структурними одиницями яких є, відповідно, народна і літературна казки. М. П. Шустов переконливо стверджує, що “<...> жанр казки не вмирає. Він просто змінює буття фольклорне на літературне” [193, с. 23]. Л. В. Овчинникова з’ясовує похідний характер літературної казки, що бере початок з фольклорних джерел: “Літературна казка в кращих своїх зразках сприйняла те цінне, що було вироблено фольклором, з’єднавши моральні цінності народу з авторським талантом” [134, с. 24]. Казка – вигадка, співвіднесена з життєвою правдою (як і епос), але відтворення дійсності в ній не пряме, не дзеркально точне, а поєднане з вільною грою уяви. Письменники порушують правдоподібність, але не відходять від життєвої правди, і в цьому полягає специфіка казки [6, с. 4].

Загально визнано, що для текстів власне авторської казки характерне явище інтертекстуальності¹, що виявляється запозиченням сюжетів, імен, мотивів, образів тощо: “Літературна казка завжди характеризується спадкоємністю, адже запозичує з народної казки (ширше – міфології) сюжети, мотиви, героїв, власні імена, але вміщує їх у нові рамки” [6, с. 6]. Прикладом можуть слугувати сучасні казки російської письменниці Л. Петрушевської. У казці «Новые приключения Елены Прекрасной» («Нові пригоди Олени Прекрасної») оригінально поєднуються традиційне (фольклорна казка) й сучасне (авторська казка), узуальне й оказіональне. Ім’я-образ *Елены Прекрасной* (*Олени Прекрасної*) містить семантичні компоненти, пов’язані з тотожним за формою фольклоронімом² *Елена Прекрасная* (*Олена Прекрасна*). Пор. російські народні казки «Василий-царевич и Елена Прекрасная» («Василь-царевич і Олена Прекрасна»), «Три царства – медное, серебряное и золотое»

¹ І.П. Смирнов трактує інтертекстуальність як властивість художнього твору формувати свій власний зміст (повністю або частково) покликанням на інші тексти [157].

² Е. О. Кравченко зазначає, що “Асиміляція літературним твором елементів *чужого* тексту, зокрема формально еквівалентних ВІ, не засвідчує семантичної тотожності” [92]. І. П. Смирнов стверджує, що “Знакові одиниці збігаються, але це омонімічний збіг, а не ідентичність” [158, с. 35].

(«Три царства – мідне, срібне і золоте»), «Сказка о молодом удалце, молодильных яблоках и живой воде» («Казка про молодого молодця, молодильні яблука і живу воду»)¹. Водночас план вираження антропоніма, парадигма якого включає скорочені форми імені-“джерела”, міфологічні алюзії, прямо вказує на трансформацію змісту: *Прекрасная (Прекрасна), Елена П. (Олена П.), Е. П. (О. П.), Лена (Оленка), Пеннорождённая (Пінонароджена)* та ін.

Осучаснений хронотоп літературної казки, навантажений іменами-реаліями на кшталт організація «*Красный Крест*» («*Червоний Хрест*»), телеканал *CNN International*, чобітки від «*Версаче*» («*Версаче*»), сукня від «*Шанель*» («*Шанель*»), доводить необхідність вивчення поетонімічного складника авторських казок з опертям на традиційні казкові тексти. Отже, явище інтертекстуальності надзвичайно важливе для побудови казкового тексту, тому що допомагає поєднувати “алюзивні” (термін Н. Фатєєвої), тобто первинні (фольклорні) імена з новою ситуацією, новим сучасним сюжетом.

У праці О. О. Фоміна вказано основні напрямки, за якими може досліджуватися літературний онім: “По-перше, онім може вивчатися в проекції на особистість автора і його ментальну модель дійсності, від якої походить художній світ твору <...>. По-друге, літературні оніми можуть досліджуватися в їхній проекції на мовну систему, і насамперед на ономастикон конкретної мови” [181, с. 56]. Третім напрямком науковець називає проекцію поетоніма на культурний простір, необхідність якого зумовлена наступними чинниками: “У цьому випадку власне ім’я виступає певним сигналом інтертекстуальних перегукувань даного тексту з іншим текстом або групою текстів. Якщо онім співвідносить даний текст з іншим, він виконує ремінісцентну функцію та організовує ремінісцентний зв’язок разом з іншими засобами здійснення цієї ремінісценції. Якщо ж ім’я співвідносить текст з групою спільних за якимись ознаками текстів (жанровими, стильовими тощо), то воно виступає

¹ Див. : Carey B.M. Typological models of the heroine in the Russian fairy tale. The University of North Carolina, 1983.

маніфестантом цієї групи творів <...>” [181, с. 56]. Суттєвим внеском у дослідження семантичної сторони поетонімів літературних казок вважаємо наступне положення О. О. Фоміна: “Тлом для літературного оніма при інтертекстуальному підході слугує, таким чином, інший текст / тексти, за допомогою взаємодії з якими ім’я породжує нові художні смисли” [181, с. 56]. Інакше кажучи, зміст поетоніма літературної казки, досліджуємого в аспекті інтертекстуальності, може отримувати додаткові “прирощення смислу” внаслідок актуалізації семантики фольклороніма, сформованої його попередніми вживаннями в народних казках та інших фольклорних текстах.

Як відомо, походження та побутування однакових і подібних сюжетів у різнонаціональному контексті – питання, що з середини XIX століття особливо гостро стояли в полі зору наукових дискусій різних шкіл і напрямків світової фольклористики та літературознавства. За таких обставин історично формувалися різні теорії генези та історичної долі сюжетів. Прихильники міфологічної теорії (див. праці О. М. Афанасьєва, Ф. І. Буслаєва, О. О. Потебні) вважали, що однакові сюжети – це доказ етнічної та мовної спорідненості різних народів. Висновки міфологів цінні тим, що вони пояснюють генезу народної творчості, яка поставала позасвідомо протягом багатьох поколінь. Історико-генетичне вивчення усної народної творчості, яке первісно виникло в межах міфологічної теорії, має за мету показати, що в фольклорі народів, які мають спільне етнічне походження, існує багато подібних сюжетів. Задля виявлення й тлумачення власне національних ознак реконструюються прадавні поетичні уявлення, образи, мотиви, сюжети (див. [60], [140], [152], [208]).

Перефразуючи О. Ф. Лосєва, можна стверджувати, що ім’я вигаданого об’єкта літературної казки стає “ареною зустрічі” усталених і оновлених ознак (елементів), що стосуються як вираження, так і змісту. Традиційні форми іменування, запозичені з фольклору, “схрещуються” з іменами, вигаданими авторами, створюючи унікальний казковий простір, який слід інтерпретувати, звертаючись як до цілісного тексту твору, так і до найширшого культурного контексту (інтертексту). Підтвердження висловленій позиції знаходимо у

В. В. Кизиловой, яка називає літературною казкою “художній твір письменника, який, модифікуючи жанрово-стильові особливості фольклорної казки, формує новий за якістю авторський текст із різними інтертекстуальними елементами (цитатами, ремінісценціями, алюзіями тощо)” [211, с. 34–35].

Контекстний аналіз поетонімів літературних казок має опертям аксіому О. Ф. Лосєва (“Кожний знак отримує свою повноцінну значущість лише в контексті інших знаків, розуміючи під контекстом найширший принцип” [102, с. 59]), що стала підґрунтям аксіоми контексту й нескінченної смислової валентності поетоніма: поетонім “вступає у відношення і смислові зв’язки з контекстом, набуваючи практично нескінченної смислової валентності” [70, с. 38]. Аксіома контексту стверджує здатність імені “мати нескінченну кількість значень, тобто перетворитися в символ” [69, с. 116]. У монографічному дослідженні «Поетика поетонімосфери» М. В. Буєвської доведено, що елемент (поетонім) “реалізує не всі свої потенційні можливості, а лише ті, які регульовано умовами середовища функціонування – **контекстом**¹ (...), котрий є необхідною умовою для зародження і здійснення зв’язку частин поетонімосфери в ціле” [28, с. 54]. Ідея взаємодії **імені** – **контексту** походить від відомої думки В. П. Григорьєва про двобічні відношення між словом і контекстом. З одного боку, «контекст певною мірою виявляє певне значення слова; з іншого боку, слово в художньому мовленні само активно створює свій контекст – ту словесну “плазму”, в якій іррадіює експресія, звільнена поетом за допомогою конкретних засобів словоперетворення, і на якій так чи так позначається естетична зміна цього слова» [45, с. 72].

Експліцитна взаємодія **імені** – **контексту** наявна у народних казках, де контекст може актуалізувати мотивацію вибору імені / безонімного іменування чи перейменування персонажа (йдеться про зміни фольклоронімів, зумовлені розгортанням сюжету). Пор. : *Василиса Премудрая хитрей, мудрѐней своего отца уродилась; он за то осерчал на неѐ и велел ей три года квакушею быть*

---

¹ Виділено автором.

(«Царівна-жаба»); *Выезжает чудо-юдо двенадцатиголовое. Все двенадцать голов свистят, все двенадцать огнем – пламенем пышут. Конь у чуда-юда о двенадцати крылах, шерсть у коня медная, хвост и грива железные* («Іван-селянський син і Чудо-юдо»); *Они и вправду принялись лепить куклу из снегу: скатали туловище с ручками и ножками, наложили сверху круглый ком снегу и обгладили из него головку. – Бог в помощь? – сказал кто-то, проходя мимо. – <...> Что ж это вы поделяваете? – Да вот, что видишь! – молвит Иван. – Снегурочку... – промолвила Марья, засмеявшись* («Снігуронька»); – *Дівчина-тростинка. <...> Раптом Іванко побачив перед собою чарівну дівчину. Вона була така файна, як перша квітка навесні, але дуже сумна. <...> – Мене украла від батьків зла відьма. Хотіла, щоб я віддалась за її сина-велетня. Я не схотіла і втекла, сховалася в цій трощі. Відьма мене знайшла і обернула в тростинку* («Дівчина-тростинка»); *Питає його змії: – А як звать тебе? – Іван-Побиван, – каже хлопець. Ну, змії вже й боїться його: «Щоб ще мене, – думає, – не вбив»* («Іван-Побиван»); *Прискакал Іван в чистое поле, влез Сивке-бурке в левое ухо, а из правого вылез и сделался опять Ивановом-дураком* («Сивко-бурко») тощо.

Припускаємо, що спектр прийомів, які “працюють” на поетику оніма авторської казки, набагато ширший, ніж у фольклорних пратекстах, отже, виявлення взаємодії поетонім – контекст, просліджуваної в російськомовних, українськомовних і англкомовних літературних казках, дозволить з’ясувати універсалії, пов’язані з семантичною структурою імені, його функційним навантаженням, текстотвірним та інтертекстуальним потенціалом.

1.4.2 Структурування онімного простору літературної казки.

Структурування онімного простору за характером іменованих об’єктів ґрунтується на поглядах В. Д. Беленької, В. Д. Бондалєтова, В. А. Жучкевича, Ю. О. Карпенка, Е. М. Мурзаєва, В. А. Никонова, В. В. Німчука, Н. В. Подольської, О. І. Попова, О. В. Суперанської, В. І. Супруна, Л. М. Щетиніна та інших науковців.

Загальноономастичний термін **онімний простір** вперше витлумачено у праці О. В. Суперанської «Загальна теорія власного імені» (1973) [166], а згодом уточнено і доповнено Н. В. Подольською в колективній монографії «Теорія і методика ономастичних досліджень» (1986) [171]. **Онімний простір** потрактовано як “суму власних назв, які використовують у мові певного народу для найменування реальних, гіпотетичних і фантастичних об’єктів” [171, с. 9].

Під **онімним полем** у більшості слов’янських ономастик розуміють “групу власних назв у певному просторі зі спільними ознаками формального чи семантичного роду (наприклад, назви вулиць за іменами поетів, за кольорами в певному районі міста)” [214]. **Онімне поле** проінтерпретовано як частина лексичного поля, що містить власні назви, серед них і топонімне, антропонімне поле і т.д. [214]. У словнику Н. В. Подольської поняття витлумачено у такий спосіб: “частина онімного простору, яка включає оніми певного класу”, до того ж “поля в онімному просторі та їх реальне наповнення залежать від об’єктів, онімізованих певним народом у певну епоху” [231, с. 94–95]. У «Словнику української ономастичної термінології» наведено таку дефініцію: **онімне поле** – це “частина онімного простору, яка включає оніми конкретних моделей і типів” [233, с. 136].

На думку М. М. Торчинського, основними критеріями структурування онімного простору, які в цілому забезпечують комплексну характеристику будь-якої пропріальної одиниці, слід вважати такі:

«1) характер іменованих об’єктів (вважається, що ономастикон у своєму первинному розподілі власних назв повторює членування світу, який існує навколо людини, тому всі зафіксовані у певній мові пропріативи розташовані на певній території відповідно до місцезнаходження тих об’єктів, які вони номінують. Така класифікація найменувань насамперед ототожнюється з поняттям “структура онімної лексики”;

2) особливості творення власних назв (не лише власне спосіб деривації, а й семантика твірних основ, мотив номінації, продуктивність словотвірного типу, етимологія, шлях, походження, час виникнення і структура онімної

лексики, тобто ті ознаки, які цілком можуть вказати, де, коли і як утворена та чи інша пропріальна одиниця). Оскільки такі атрибути є стабільними, постійними, незалежними від дослідницьких підходів до власних назв, вказана градація онімів кваліфікується як їхня типологія;

3) функціонування пропріативів (...). Таке групування онімів екстралінгвальне і суб'єктивне, проте в цілому науково достовірне, оскільки ґрунтується на принципах, здатних певною мірою унормувати надзвичайно багатогранні функціональні атрибути власних назв» [177].

На думку дослідника, поєднання трьох зазначених чинників “розв’язує проблему неузгодженості численних спроб типологізації власних назв на підставі одного чи багатьох критеріїв і забезпечує створення стрункої, логічної, послідовної систематизації онімів, чому сприяє і виважена, мотивована, узгоджена із сучасними вимогами термінологія, пов’язана з денотатно-характеристичними, твірними та функціональними особливостями найменувань <...>” [177].

Н. С. Колесник обґрунтовує доцільність введення терміносполуки **фольклоронімний простір** на позначення системи власних імен, засвідчених текстами усної народної творчості певного народу, як невід’ємної частини загальнонаціональної системи онімів і окреслює структуру національного **фольклоронімопростору** [85]. За Н. С. Колесник, на відміну від літературно-художньої онімії, яка “творить віртуальний підпростір загальнонаціональної онімії, фольклоронімія натомість посідає проміжне місце між реальною та нереальною оніміями і має специфічні, лише їй властиві стосунки з ними” [85].

Висловимо припущення, що в онімному просторі літературної казки слід розрізняти **первинні** ВІ (невмотивовані, створені авторами з опертям на традицію або, навпаки, з навмисним порушенням мовної норми) і **вторинні** (похідні), запозичені авторами з найширшого культурного контексту (фольклорних казок, літературних творів та ін.). Вважаємо, що віртуальний характер денотатів літературної казки, означених або не означених ім’ям, різноманітність казкових об’єктів, специфіка системи персонажів і своєрідна

організація хронотопу перетворюють онімний простір на багаторівневу й багат шарову структуру, яка потребує спеціального дослідження. “Знаковими” складниками літературної казки вважаємо такі підсистеми онімного простору: антропоетоніми, зоопоетоніми, фіктоніми¹ (основне функційне навантаження: іменування дійових осіб), топопоетоніми (головна функція: позначення художнього простору).

Висновки до розділу 1

Оскільки літературний онім існує у специфічному середовищі – художньому тексті, наявність значення у структурі поетоніма, його вмотивованість не потребують спеціальних доказів. Літературно-художнє ім’я має сигніфікативний зміст, тому що співвідноситься з певним персонажем (віртуальним об’єктом) і “зливається” з образом. Поетонім може бути оздоблений метафоричним, іронічним, символічним, алегоричним, міфологічним, ігровим змістом ще до початку свого розвитку в тексті. Еволюція власного імені в контексті перетворює його на певний образ, який втілює сукупність психологічних, моральних, естетичних тощо ознак, притаманних лише даному об’єкту (денотату) і через форму (план вираження) імені закріплених у даному творі. “Природність” імені у просторових і часових межах тексту означає не лише його повну відповідність характеристиці літературного персонажа (будь-якого об’єкта художньої дійсності), але й адекватність логіці подій, що розгортаються в тексті, тому що сюжетна лінія “відштовхується” від імені-образу.

Народні (традиційні) казки є джерелом національних форм літератури, арсеналом створюваних образів і художніх засобів (у тому числі ономастичних) для літературних текстів. Осмислення специфіки літературної казки має опертям дослідження фольклорних текстів. З одного боку, літературна казка

---

¹ Вигадані автором імена, що позначають видуманих (тобто не співвіднесених з реальними або нереальними прототипами / прообразами) персонажів.

тяжє до фольклору, з іншого, вона є продуктом творчості автора, відноситься до того чи того літературного жанру, збагачується індивідуальним досвідом письменника.

Ізоморфізм картини казкового світу фольклорного – літературного тексту виявляють такі ознаки: 1) особові імена головних героїв і другорядних персонажів мають статус універсалій; 2) наявність тотожних власних імен, що позначають дійових осіб, у традиційній – авторській казці засвідчує похідний характер останньої; 3) повторювальні у народній та власне авторській казці номінативні одиниці сигналізують про розвиток семантики ВІ в багатьох текстах; 4) в обох дискурсах перебувають безіменні дійові особи, які не беруть безпосередньої участі у сюжеті або належать до категорії згадуваних персонажів; 5) казковий простір марковано ціннісним протиставленням *своє (рідне, близьке) царство – чуже (далеке, вороже) царство*; 6) на основі опозиції *добрий – злий* утворюється розмежування (протиставлення) позитивних героїв і антигероїв.

Водночас фольклорна і літературна казка мають певні відмінності, які стосуються структурних елементів тексту, системи образів, стосунків між персонажами, сюжетних мотивів і ситуацій тощо. Виявлення і аналіз традиційних (фольклорних) і літературних власних імен дозволяє чіткіше усвідомити специфіку казкового простору, сконструйованого за допомогою онімних і безонімних номінацій. Для адекватного аналізу поетонімів необхідно залучати найближчий і розширений (історико-культурний) контекст.

Дослідження онімії літературної казки з урахуванням контексту ґрунтується на науковому осмисленні поняття казкового дискурсу, репрезентованого двома різновидами: традиційним (народна казка) і новим (авторська казка). Ім'я вигаданого об'єкта літературної казки стає “ареною зустрічі” усталених і оновлених ознак (елементів), які стосуються як вираження, так і змісту. Традиційні форми іменування, запозичені з фольклору, “схрещуються” з іменами, вигаданими авторами, створюючи унікальний казковий простір, який слід інтерпретувати, звертаючись як до цілісного тексту

твору, так і до найширшого культурного контексту (інтертексту). Зміст поетоніма літературної казки, досліджуємого в аспекті інтертекстуальності, може отримувати додаткові “прирошення смислу” внаслідок актуалізації семантики фольклороніма, сформованої його попередніми вживаннями в текстах народної казки.

Спектр прийомів, що “працюють” на поетику оніма авторської казки, набагато ширший, ніж у фольклорних джерелах, отже, виявлення взаємодії *поетонім – контекст*, просліджуваної в російськомовних, українськомовних і англомовних літературних казках, дозволить з’ясувати універсалії, пов’язані з семантичною структурою імені, його функційним навантаженням, текстотвірним та інтертекстуальним потенціалом. Віртуальний характер денотатів літературної казки, означених або не означених ім’ям, різноманітність казкових об’єктів, специфіка системи персонажів і своєрідна організація хронотопу перетворюють онімний простір на багаторівневу й багатопланову структуру, яка потребує спеціального дослідження. Основні положення розділу відбито в окремих публікаціях автора [118; 119; 122].

РОЗДІЛ 2

ОНІМНИЙ ПРОСТІР ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1 Класифікація онімів літературних казок у зв'язку з об'єктом

Власні імена яскраво відбивають національно-мовну картину світу. В онімах акумулюється та зберігається важлива історико-культурна інформація про етапи в житті народу та держави. Пропріальні лексеми кваліфіковано як “згустки” інформації, що зберігаються в ментальному лексиконі. У художньому творі “власні назви складають, як правило, лише 3–4% тексту, але їх функціональне навантаження, їх участь у створенні художнього цілого має вимірюватись значно більшим відсотком” [14, с. 13]. Оніми літературних казок становлять особливу систему мовних одиниць, за допомогою якої утворюється й розвивається сюжетна дія, актуалізується образність, увиразнюється емоційно-експресивне тло цілісного літературного твору.

Людина в англійських казках виступає насамперед “провідником”, оповідачем про події, які відбуваються з представниками тваринного світу, наділеними людськими якостями. На відміну від російських та українських літературних казок, в англійських творах головними героями частіше стають звірі, а не люди. Отже, в авторських казках найбільшого вжитку мають зоопостоніми (див. Додаток Д), які складають близько 22% (170 номінативних одиниць) від загальної кількості ВІ досліджуваних англійських текстів. Пор. : *the Cow-All-the-Cow-there-was* / Корова, всім коровам корова, *Dingo-Yellow-Dog-Dingo* / Дінго, жовтий пес Дінго (Р. Кіплінг), *little Benjamin Bunny* / маленький кролик Бенджамін (Б. Поттер), *Wolf* / Вовк, *Linnets* / Коноплянка, *Woodpecker* / Дятел, *Nightingale* / Соловей, *Peacock* / Павлін, *Green Lizard* / зелена Ящірка, *Butterfly* / Метелик (О. Уайльд) та ін.

До ядерної частини онімного простору уналежнено також антропостоніми (14%; 110 одиниць): *Tegumai Vopsulai*, *Man-who-does-not-put-*

his-foot-forward-in-a-hurry / Тезумай Бонсулай, Чоловік-який-не поспішає-виставляти-ногу-вперед (Р. Кіплінг), *Anna Maria* / Анна-Марія, *Mr. McGregor* / містер Макгрегор (Б. Поттер), *Student* / Студент, *Professor* / Професор, *Mr. Hiram B. Otis* / Гайрам Б. Оміс, *Lord Canterville* / лорд Кентервіль, *Dowager Duchess of Bolton* / герцогиня Болтон, *Emperor Charles V* / Імператор Карл V, *Monsieur de Voltaire* / мосьє де Вольтер (О. Уайльд)¹ та ін.

Імена істот або неістот, вигаданих автором, уналежнюємо до фіктонімів – найбільш репрезентативних одиниць літературних казок, не співвіднесених за формою та змістом із фольклоронімами або іменами, що існують у культурному просторі (9,5%, 73 одиниці): *White Rabbit* / Кролик, *Hookah-Smoking Caterpillar* / Гусінь, *March Hare* / Березневий Заєць (Л. Керролл); *Scarecrow* / Страшило, *Tin Woodman* / Залізний Лісоруб, *Gayelette* / Радунга (Л. Баум). Пор. : <...> *she saw a Scarecrow, placed high on a pole to keep the birds from the ripe corn. Dorothy leaned her chin upon her hand and gazed thoughtfully at the Scarecrow. Its head was a small sack stuffed with straw, with eyes, nose, and mouth painted on it to represent a face. An old, pointed blue hat <...> was perched on his head, and the rest of the figure was a blue suit of clothes, worn and faded, which had also been stuffed with straw. On the feet were some old boots with blue tops <...>, and the figure was raised above the stalks of corn by means of the pole stuck up its back. While Dorothy was looking earnestly into the queer, painted face of the Scarecrow. <...> I am stuffed, so I have no brains at all [261]; One of the big trees had been partly chopped through, and standing beside it, with an uplifted axe in his hands, was a man made entirely of tin <...> Toto barked sharply and made as nap at the tin legs, which hur this teeth. <...> “Where are your joints?” “Oil my neck, first,” replied the Tin Woodman [261]; There lived here then, away at the North, a beautiful princess, who was also a powerful sorcer-ess. <...> Her name was Gayelette, and she lived in a handsome palace built from great blocks of ruby [261].*

¹ Пор. : “<...> old Madame de Tremouillac, who, having wakened up one morning early and seen a skeleton seated in an armchair by the fire reading her diary, had been confined to her bed for six weeks with an attack of brain fever, and, on her recovery, had become reconciled to the Church, and broken off her connection with that notorious sceptic, Monsieur de Voltaire” [269].

До фіктонімів уналежнюємо також імена антропоморфних дійових осіб, що походять від конкретних іменників, на кшталт *Sundial* (Сонячний Годинник), *Roman Candle* (Римська Свічка), *Catherine Wheel* (Вогняне Колесо). Пор. : *As for the old Sundial, who was an extremely remarkable individual, and had once told the time of day to no less a person than the Emperor Charles V. himself, he was so taken aback by the little Dwarf's appearance, that he almost forgot to mark two whole minutes with his long shadowy finger <...> [268]; But the Catherine Wheel shook her head. "Romance is dead, Romance is dead, Romance is dead," she murmured [270].*

Високою частотністю вживання в англомовних казках вирізняються топопоетоніми (гідроніми, хороніми, дрімоніми та ін.) – 30% (230 одиниць): *river Pigsty* / річка Свинарник, *High Street* / Головна вулиця, *Owl Island* / Совиний острів, *England* / Англія, *Spain* / Іспанія, *Hundred Acre Wood* / Стоакровий ліс, *North Pole* / Північний полюс і т.д. Головним функційним навантаженням географічних назв стає позначення вигаданого простору, у якому відбувається розгортання сюжетної дії: народження, походження й перебування героя, переміщення дійових осіб у близькому – чужому просторі тощо. Наприклад, сюжетна дія казки «The Crab That Played with the Sea» («Краб, який грав з морем») Р. Кіплінга відбувається не в морі, а в конкретному місці *Pusat-Tasek – the Heart of the Sea* / Пусат Тасек, Серце Моря або *Pusat-Tasek, the waters of Sea rise* / Пусат Тасек, місце де встає море. Головна героїня казки Л. Баума «The Wonderful Wizard of Oz» («Дивовижний чарівник країни Оз») *Doroti (Dorothy)* живе у нібито реальному *Kansas (Kansas)*¹ і подорожує до чарівного *Смарагдового міста (City of Emeralds)*, який уособлює чужий простір тощо.

Значним внеском топопоетонімів у художню образність твору стає актуалізація фонових знань про навколишній світ, тобто створення картини світу персонажа: *London is the capital of Paris, and Paris is the capital of Rome, and Rome – no, THAT'S all wrong, I'm certain!* [262]; <...> *and with all our spry young fellows painting the Old World red, and carrying off your best actors and*

¹Пор. : “She is my aunt who lives in *Kansas*, where I came from” [261].

prima-donnas, I reckon that if there were such a thing as a ghost in Europe, we'd have it at home in a very short time in one of our public museums, or on the road as a show [269].

Приядерна і периферійна частина онімного простору англомовних текстів (див. Додаток Е) вміщує власні імена різних розрядів, серед яких виокремлюємо:

– фітопоетоніми – 1,4% (11 одиниць): *the Bong Tree* / *Дерево Бонг*, *the Wonderful Tree* / *Прекрасне дерево*, *Raih Janggi* / *По Джангі* (Р. Кіплінг); *Tulips* / *Тюльпани*, *Lilies* / *Лілії*, *Cactus* / *Кактус*, *White Rose-Tree* / *кущ Білих Троянд*, *Geraniums* / *Герані*, *Violets* / *Фіалки*¹, *Daisy* / *Маргаритка*, *Rose-tree* / *Трояндовий Кущ* (О. Уайльд);

– міфопоетоніми – 0,9% (7 одиниць): *Adam* / *Адам*, *Azrael* / *Азраїл* (Р. Кіплінг); *Saint Martin*² / *Святий Мартін* (О. Уайльд); *Nqa* / *Нка*, *Nqing* / *Нкінг*, *Nqong* / *Нконг* (Р. Кіплінг);

– наутоніми – 0,5% (4 одиниці): *ship POUND of Candels* / *корабель «Фунт свічок»*, *boat Betsy Timmins* / *човен Бетсі Тіммінс* (Б. Поттер), *boat The Floating Bear* / *«Плавучий Ведмідь»*³, *boat The Brain of Pooh* / *«Пухова Мудрість»*⁴ (А. Мілн);

– космопоетоніми – 0,25% (2 одиниці): *the Tropics of Capricorn* / *сузір'я Козерога*, *the Tropics of Cancer* / *сузір'я Рака* (Р. Кіплінг);

– ергопоетоніми (назви підприємств, установ, об'єднань, видань) – 0,4% (3 одиниці): *colliers Margery Dawe* / *підприємство з видобутку вугілля Марджері Дейв*, *підприємство з видобутку вугілля Jenny Jones* / *Дженні Джоунс* (Б. Поттер), *Court Gazette* (О. Уайльд);

¹Пор. : “He is really far too ugly to be allowed to play in any place where we are,” cried the *Tulips*; “He should drink poppy-juice, and go to sleep for a thousand years,” said the great scarlet *Lilies*, and they grew quite hot and angry; “He is a perfect horror!” screamed the *Cactus*; “And he has actually got one of my best blooms,” exclaimed the *White Rose-Tree*; Even the red *Geraniums*, who did not usually give themselves airs, and were known to have a great many poor relations themselves, curled up in disgust when they saw him, and when the *Violets* meekly remarked that though he was certainly extremely plain <...>” [268].

²Пор. : “But they put their trust in the good *Saint Martin*, who watches over all travellers <...>” [271].

³Пор. : “All boats have to have a name,” he said, “so I shall call mine *The Floating Bear*.” [265].

⁴Пор. : “I shall call this boat *The Brain of Pooh*,” said Christopher Robin, and *The Brain of Pooh* set sail forthwith in a south-westerly direction <...> [265].

– документоніми – 0,25% (2 одиниці): *the Jungle Law / Закон Джунглів, the Sustaining Book / Підтримувальна книга* (Р. Кіплінг);

– прагматоніми – 0,25% (2 одиниці): *Pinkerton's Champion Stain Remover and Paragon Detergent / «Взірцевий плямознищувач і очищувач фірми Пінкертон», Tammany Rising Sun Lubricator / машинне масло «Сонце демократії, що сходить»* (О. Уайльд)¹;

– еклезіоніми – 0,25% (2 одиниці): *the church of Nuestra Senora Del Pilar / Нуестра Сеньйора Дель Пілар, La Atocha* (О. Уайльд)²;

– геортоніми (назви свят) – 0,13% (1 одиниця): *Easter / Великодень*;

– ойкододомопоетоніми – 0,13 (1 поетонім): *emblems of the house Hapsburg / герби й емблеми Габсбургів* (О. Уайльд).

У російських літературних казках ядерну частину онімного простору утворюють антропоетоніми (див. Додаток Д), складаючи майже 37% (210 найменувань) від загальної кількості російськомовних пропріальних одиниць: *тётя Вава / тітка Вава, Ванюша / Іванко* (П. Єршов), *Аришка-Трусишка / Аришка-Боягуз, Василиса Премудрая / Василина Премудра, Иванушка-Дурачок / Іванко-Дурень* і т.д.; зоопоетоніми – 17,5% (120 одиниць): *Муха-Цокотуха / Муха-Цокотуха* (К. Чуковський), *знахарь Богомол / знахар Богомол* (О. Толстой), *кошка Мурёнка / кішка Мурьонка* (П. Бажов), *Серый Волк / Сірий Вовк* (В. Жуковський), *Муравьшика / Муравлик, Гусеница-Землемер / Гусінь-Землемір, Паук-Сенокосец / Павук-Сінокосець* (В. Біанкі); фіктоніми (10,5%; 72 одиниці): *Пустомыслие / Пустодумство, Лицемерие / Лицемірство, Ляпуна / Ляпуна, Помик / Помик* і т.д.; топопоетоніми, що маркують уявно реальний і вигаданий простір – 12,4% (85 одиниць): *Африка / Африка, Фернандо-По / Фернандо-По* (К. Чуковський), *Монако / Монако* (Л. Філатов), *остров Буян / острів Буян* (О. Пушкін), *улица Булочек / вулиця Булочок* (Л. Петрушевська), *Косой брод / Косий брід, Северная сторона / Північна сторона* (П. Бажов),

¹ Поп. : “I really must insist on your oiling those chains, and have brought you for that purpose a small bottle of the *Tammany Rising Sun Lubricator*” [269].

² Поп. : «The blood-stain has been much admired by tourists and others, and cannot be removed. “That is all nonsense,” cried Washington Otis “*Pinkerton's Champion Stain Remover and Paragon Detergent* will clean it up in no time» [269].

Костяничная горка / Костянична гірка, Красный ручей / Червоний струмок (В. Біанкі).

Інші розряди поетонімів (приядерна і периферійна частина) репрезентовано таким чином:

– міфопоетоніми, що позначають персонажів слов'янської та давньогрецької міфології, біблійних героїв тощо – 2,5% (17 одиниць): *Христос / Христос, Перун / Перун, Полевик / Польовик* (О. Толстой); *Стикс / Стікс* (Л. Філатов)¹;

– космопоетоніми – 0,4% (3 одиниці): *Месяц / Місяць, Солнце / Сонце* (О. Пушкін), *Месяц Месячович / Місяць Місячевич* (П. Єршов);

– фітопоетоніми – 0,15% (1 одиниця): *Травинка, Росянка / Травинка, Росянка* (В. Біанкі);

– геортоніми – 0,3% (2 одиниці): *Иванов день / Іванів день* (П. Бажов), *Рождество Христово / Різдво Христове* (О. Сомов);

– еклезіоніми – 0,15% (1 одиниця): *приход Рождества Христово / Різдва Христово* (О. Сомов);

– поетоніми з найширшого культурного простору (назви літературних та мистецьких творів, імена літературних персонажів тощо) – 0,9%; 6 одиниць: театральна вистава *«Золотой ключик, или необыкновенные приключения Буратино и его друзей» / «Золотий ключик, або незвичайні пригоди Буратино та його друзів»*, пісня *«Полька Птичка» / «Полька Пташка»* (О. Толстой), пісня *«Ходил молодец на Пресню» / «Ходив молодець на Пресню»* (П. Єршов), *Сирано де Бержерак / Сірано де Бержерак* (Л. Філатов).

Виявлення й аналіз онімних одиниць засвідчує наявність фіктонімів, що позначають антропоморфних дійових осіб і походять від абстрактних іменників. Так, головними героями казки М. Салтиков-Щедріна «Добродетели и пороки» («Чесноти і вади») стають *Пороки (Вади)* ← рос. *порок, Добродетели (Чесноти)* ← рос. *добродетель, Любострастие (Похіть)* ←

¹ Пор. : «*Золушка: <...> По старику скучают воды Стикса: / Рассыплется на части — только тронь!..*» [257].

рос. *любострастие*, *Прелюбодеяние* (*Перелюбство*) ← рос. *прелюбодеяние*, *Благочиние* (*Доброчинність*) ← рос. *благочиние*, *Опыт* (*Досвід*) ← рос. *опыт*, *Умеренность* (*Помірність*) ← рос. *умеренность*, *Аккуратность* (*Акуратність*) ← рос. *аккуратность*, *Уныние* (*Журба*) ← рос. *уныние*, *Мздоимство* (*Хабарництво*) ← рос. *мздоимство*, *Пустомыслие* (*Пустодумство*) ← рос. *пустомыслие*, *Гордость* (*Гордість*) ← рос. *гордость*, *Мордобитие* (*Мордобій*) ← рос. *мордобитие* та ін. Поетоніми позначають носіїв, що певною мірою відповідають змісту, закладеному в апелятивній основі. Пор.: *Сколько тысяч веков Добродетели числились Добродетелями и Пороки – Пороками!*; *Там Лицемерие* *всем главным наукам выучилось: и “как по струнке ходить”*, *и “как водой не замутишь”*, *и “как без мыла в душу влезть”*; *словом сказать, всему, что добродетельное житие обеспечивает* [239]. Відповідність ім'я – носій імені характерна також для підсистеми топопоетонімів, що маркують розгортання сюжетної дії: *улица Лжесвидетельства* (*вулиця Лжесвідчення*), *площадь Предательства* (*площа Зради*), *Срамной бульвар* (*бульвар Сорому*) та ін. Пор.: *И город какой отменный Пороки для себя выстроили: просторный, светлый, с улицами и переулками, с площадями и бульварами. Вот улица Лжесвидетельства, вот площадь Предательства, а вот и Срамной бульвар. Сам Отец Лжи тут сидел и из лавочки клеветой распивочно и навывнос торговал* [239].

На відміну від українських і англійських творів у російськомовних казках поширеними є ергопоетоніми (1,2%; 8 одиниць) серед яких зафіксовано: 1) назви фірм: *платье «Шанель» / сукня «Шанель»*, *сапоги «Версаче» / чоботи «Версаче»* (Л. Петрушевська), *мыло от Гарнье / мило від Гарнье* (Л. Філатов)¹; 2) назви магазинів, підприємств, установ, об'єднань, товариств: *Васильевский полк / Василівський полк*, *полк «Красные орлы» / «Червоні орли»* (П. Бажов), *Красный Крест / Червоний Хрест*², *«Меха для новобрачных» / «Хутра для*

¹ Пор.: *“Золушка (резко): Не стоит обниматься... Ты же пьяный!.. / И в голубином выпачкан говне!.. / Что до меня, – я только что из ванной / И пахну свежим мылом от Гарнье!..”* [257].

² Пор.: *“Волшебник – не благотворительная организация и не Красный Крест, чтобы немедленно приходит на помощь”* [248].

молодят» (Л. Петрушевська)¹; 3) назви періодичних видань: «*Московские ведомости*» / «*Московські відомості*» (М. Салтиков-Щедрін); хрононіми – 0,15% (1 одиниця): *Великая Зима* / *Велика Зима* (Л. Петрушевська)²; фалероніми – 0,4% (3 одиниці): *Орден Синего Носка* / *Орден Синьої Шкарпетки*, орден «*Кошачьи усики за спасение принцессы*» / «*Котячі вусики за порятунок принцеси*», орден «*Львиная грива за спасение королевы*» / «*Лєвова грива за порятунок королеви*» (Л. Петрушевська).

Отже, специфіка російськомовних казок полягає в актуалізації ергопоетонімів – експліцитних маркерів сучасності казок, написаних в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. (автори Л. Петрушевська, Л. Філатов). Зазначені назви фірм, магазинів тощо наближать читача до сприйняття чарівного тексту та подій, що в ньому описуються, через сучасність реалій. Характерною особливістю авторських російськомовних казок слід вважати “групові” фіктоніми (1,8%; 12 одиниць) на кшталт *Добродетели* / *Чесноти*, *Пороки* / *Вади* (М. Салтиков-Щедрін), *Калушата* / *Калушата* (Л. Петрушевська), які представляють дійових осіб у вигляді колективу. Пор.: *Сяпала Калуша с Калушатами по напушке. И увазила Бутявку, и волит: – Калушата! Калушаточки! Бутявка!* [248].

В українських авторських казках найчисленніші підсистеми складають зоопоетоніми (32%; 210 одиниць) і антропоетоніми (19%; 125 одиниць) (див. Додаток Д): *Малпа Фрузя*, *Охрім* (І. Франко), *Анатолій*, родина *Єрмаків*, *Петро* (А. Гармаш), *Марко*, *Оленка* (Ю. Смаль), *Оленка* (М. Підгірянкa); *Шкапа*, *Лис Микита*, *Вовк Неситий*, кіт *Мурлика*, *Борсук Бабай*, *Старий Півень*, *Осяка*, міністр *Каркайло*, лисенята *Мицько й Міна*, *Муха* (І. Франко), *Лососик*, *Акула* (Ю. Смаль) та ін.

¹ Пор.: “<...> то был самый конец их приключений, а перед этим, как мы уже сказали, наших дам занесло в магазин “*Меха для новобрачных*”, где они переоделись в роскошные шубки, а затем они свернули в кабаре <...>” [248].

² Пор.: “А на столике стоял маленький приемник, и по нему кто-то говорил, что страна переживает трудности, что надо приготовиться к тому, чтобы экономить и экономить, что над нашей территорией нависло облако непроницаемого вещества и солнце больше никогда не появится: *будет вечная зима, зима и еще раз зима*. Так что все усилия надо направить на сбережение отопления, потому что леса больше не будут расти и реки все как одна вымерзнут. *Наступает Великая Зима с большой буквы*. Таковы выводы ученых” [248].

Регулярними у кількісному відношенні є топопоетоніми (14,8%; 97 номінативних одиниць), ядерна частина онімного простору: поле *Баранове*, *Говерла*, *Єрусалим*, *Рим*, *Зелений Гай*, поселення *Лисович*, *Черемош*, *Чорногора* (І. Франко), *Львів*, *Запорожжя* (А. Гармаш), ріка *Когут* (І. Франко), *Найпохмуріше* царство (Ю. Смаль) та ін. Казковий хронотоп, що стає місцем розгортання подій і сприймається як дзеркальне відображення дійсності, вибудовується на протиставленні ключової опозиції *добро – зло*. Добро – *своє* (*близьке*) царство, зло (погане) – *чуже* царство, що знаходиться далеко, переважно сприймається негативно. Чуже, погане царство, тобто *інший* простір, населяють антигерої, з якими веде боротьбу головний персонаж. Топопоетоніми відіграють важливу роль у конструюванні й сприйнятті доброго і злого начал у казці, тому автори ретельно добирають назви, вже існуючі в широкому культурному просторі (пор. : *Єрусалим*, *Говерла*, *Черемош*, *Рим*), або утворюють імена з прозорою внутрішньою формою (пор. : поле *Баранове*, поселення *Лисовичі*, ріка *Когут*, *Найпохмуріше* царство, краса-країна *Сльозолій*). Поєднуючи “реальні” й вигадані географічні та топографічні назви, автор наближає читача до більш-менш реалістичного сприйняття казки. Залежно від функційного навантаження топопоетонімів простір населяють відповідні персонажі, імена яких уналежнено до фіктонімів (центральна частина онімного простору, що складає 17%; 112 одиниць): *Володар Всесвіту*, *Леля*, *Лель*, *Чорний Чаклун* (А. Гармаш), *Конфетниця*, *Масляничка*, *Цукерничка* (І. Мацко). Наприклад, у *Найсмійнішій країні найвеселіших жартунів* живуть *Сонячні промінчики*, а в *Найсумнішому*, *Найпохмурішому* та *Найплаксивішому царствах* – *Найнепривітніші Плакси* та *Найпохмуріші Злюки* (Ю. Смаль. Казка про гномиків і їхню маму). Пор. : <...> *а це Марко, мій братик, Жартун-Веселун із Найсмійнішої країни найвеселіших жартунів, Перший Сонячний Промінчик з Сонячного королівства, і Мудрагель – зайченятко з Зеленого Гаю* [Там само]. Таким чином, топопоетоніми посилюють функційні властивості персонажів відповідно до ролі, призначеної автором.

Приядерну і периферійну частину утворюють онімні лексеми таких розрядів (див. Додаток Е):

– міфопоетоніми (1,3%; 9 одиниць): *Синій Птах* (Ю. Смаль), *Водяник*, *Боровик-Дубовик* (Г. Левицька), *Перелесник* (Ю. Смаль), *Лісова Мара* (М. Морозенко);

– космопоетоніми й астропоетоніми (0,9%; 6 одиниць): планета *Незвідана* (Ю. Смаль), планета *Зелена Леля* (А. Гармаш), *Земля* (І. Мацко), *Місяць* (І. Франко);

– фітопоетоніми (1,2%; 8 одиниць): *Дуб*, *Листочок*, *Квіточка* (І. Мацько), *Горобина* (Ю. Смаль), *Співана-Мрія* (А. Гармаш), *Глід*, *Шипшина*, *Терен* (В. Симоненко);

– геортоніми (0,6%; 4 одиниці): *Різдво*, *Святвечір* (Ю. Смаль), *Покрова*, *Св. Миколай* (А. Гармаш);

– поетоніми з найширокого культурного простору (назви літературних та мистецьких творів, імена літературних персонажів тощо) (0,5%; 3 одиниці): пісня «*Комар*» (І. Франко), пісня «*Ходить гарбуз по городу*» (Г. Мирослава), молитва «*Господи воззвах*» (І. Франко).

В українських літературних казках, онімія яких ґрунтується переважно на фольклорних джерелах, головними дійовими особами стають люди і тварини. Власні імена *Молоток*, пані *Коса*, *Зубило*, *Цвяхи*, *Граблі* (Ю. Смаль) уналежнюємо до фіктонімів. Дійові особи-інструменти уособлюють предмет, що лежить в основі найменування, тому зберігають всі його властивості та виконують притаманні йому функції. Аналогічну ситуацію спостерігаємо, коли апелювативні назви переходять у фітопоетоніми: *Дуб* і *Листочок* (І. Мацко. Пригоди дубового листочка). Вже з першим вживанням оніма в уявленні читача актуалізуються ознаки (семи) предмета, обраного для номінації. Наприклад, *Дуб* ← дуб ‘кремезний’, ‘сильний’, ‘довговічний’, ‘досвідчений’; *Листочок* ← листочок ‘маленький’ (це підтверджується зменшено-пестливим суфіксом -ок), ‘легкий’ (без труднощів можна зрушити з місця). Дотекстова інформація не суперечить змісту казкового тексту: *Старий і кремезний Дуб, що стояв на*

галявині густого лісу, раптом стрепенувся, потягнувся після довгої холодної зими і ... прокинувся; І враз – бринь: розпукнулася брунька, а з неї виглянув **молоденький**, зелений Листочок (І. Мацко. Пригоди дубового листочка). Отже, особливістю імен персонажів літературних казок, утворених від апелювативів, є збереження у семантиці значення твірних слів, що зумовлює прозорий (експліцитний) план змісту онімних одиниць казкового простору.

Відмінність українськомовних казок від російсько- й англомовних текстів полягає у відсутності таких казкових об'єктів, як підприємства, установи, об'єднання, товариства, назви предметів практичної діяльності тощо, отже, у відсутності ергонімів і прагматонімів як маркерів сучасності казки.

Спільні закони побудови номінативної системи авторської казки в одно- і різносистемних мовах засвідчують пріоритетність підсистем антропоетонімів, зоопоетонімів, топопоетонімів, фіктонімів (ядро онімного простору). Порівняльний аналіз складників онімного простору дозволяє зазначити специфіку його побудови у близькоспоріднених і різносистемних мовах: 1) особливість англомовних казок полягає у вживанні документонімів, наутонімів, еклезіонімів, ойкодомопоетонімів; 2) специфіку російських казок унаочнюють ергопоетони, хрононіми і фалероніми; 3) відмінність українськомовних казок від російсько- й англомовних текстів полягає у відсутності ергонімів і прагматонімів як маркерів сучасності казки.

2.2 Специфіка онімії авторської казки в близькоспоріднених і різносистемних мовах

Кожний казковий текст – вербально-знакова символізація культури, наповнена значущою інформацією; казковий текст можна розглядати як елемент особливого дискурсивного простору із особливою системою координат простору, часу та сприйняття [3, с. 10–11]. Казковий текст неодноразово ставав об'єктом докладних студіювань структурного, лексичного, стилістичного, синтаксичного, культурологічного, історико-генетичного характеру (див. праці

С. Апо [198], Л. Г. Бараг [12], І. П. Березовського [16], В. І. Борковського [26], Т. І. Вавринюк [30], Н. Б. Годзь [36], М. С. Грушевського, А. Дандиса, М. П. Драгоманова, П. О. Куліша, К. Леві-Стросса, Є. М. Мелетинського [114], В. Я. Проппа [145], І. А. Разумової [148], І. С. Соборної [159], І. Я. Франка, І. В. Хланти [186], В. Є. Шабліовського [191]). На ґрунті дослідження казкового епосу сформувалися провідні фольклористично-літературознавчі школи: міфологічна (Т. С. Кун, брати В. Грімм і Я. Грімм, О. М. Афанасьєв, Ф. І. Буслаєв), компаративна (Т. Бенфей, М. Мюллер, О. М. Веселовський), антропологічна (Е. Тайлор, А. Ланг).

2.2.1 Онімія чарівних літературних казок. Традиційною є думка, що переважна більшість чарівних казок сформувалась ще у докласовому суспільстві, коли людина перебувала у великій залежності від сил природи і мріяла подолати численні перешкоди на шляху до щастя [53, с. 17]. У лінгвістиці неоднаразово підкреслювано характерну для чарівної казки взаємодію **людина – навколишній світ**: “У номінативній системі української чарівної казки важливими елементами поряд із назвами дійових осіб та фантастичних істот є сегменти фауно- та флороназв. Єднання людини зі світом тварин і рослин простежується на архетипному рівні” [34, с. 152]; у казках весь навколишній світ розглядається як такий, що активно взаємодіє з людиною.

Для чарівної казки не є характерним метафоричне перенесення ознак представників рослинного і тваринного світу на людину, що відображено в усталених народних порівняннях, образних звертаннях тощо. Натомість у казкових текстах зреалізоване чарівне перетворення людини у птахів, звірів, риб, дерева, квіти тощо. Завдяки уявленню про органічний зв’язок людини з реаліями, що оточують її, перетворення набуває закономірного характеру. Трансформація персонажів є одним з обов’язкових елементів чарівної казки, який активно досліджується фольклористами [34, с. 152].

Якщо в анімалістичних казках тварини функціонують як головні персонажі, то в чарівних казках вони наближаються до периферії, контактуючи

з людьми та міфічними істотами. На думку О. О. Гарачковської, це означає їхню полярність, зреалізовану опозицією *добро – зло*. Крім того, зооморфні образи часто стають антропоморфними [34, с. 165]. Дослідники зазначають такі лінгвістичні “прикмети” чарівної казки, як довершеність мовної форми; усталеність структури, зумовлена використанням традиційних ініціальних, медійних і фінальних формул; відсутність розгорнутих описів персонажів, “оскільки внутрішній світ образів розкрито через їхні особливі вчинки, дії, що зумовлює насиченість лексичного складу казок дієсловами” [34, с. 193].

Ототожнення імені з денотатом – казковим персонажем зумовлено притаманною міфологічному мисленню вірою в магічну силу слова взагалі та власного імені зокрема. Слов’янські особові імена, що лежать в основі багатьох поетонімів російсько- й українськомовних казок, органічно співвідносяться з поетичною структурою тексту, стають важливим джерелом розуміння образів. Поширеною є думка, що споконвічні слов’янські оніми є “штучними” утвореннями, що виникли разом із певним казковим сюжетом, оскільки ім’я ніби конденсує в собі ті події, які відбуваються з персонажем у процесі розвитку сюжетної формули чарівної казки [142, с. 40].

В. Я. Пропп визначає основоположний показник сюжету чарівної казки: функцію дійової особи, тобто “вчинок дійової особи, виявлюваний з позиції його значущості для руху дії” [Цит. за: 151, с. 87]. Спрямованість чарівної казкової оповіді на зображення долі героя сприяє трактуванню просторових опозицій, серед яких основне значення має ціннісне протиставлення *внутрішній – зовнішній*. Незмінна позитивна чи негативна оцінка надається *нашому* царству – *іншому* царству. На думку дослідників, релігійного забарвлення казковим локусам додало християнство, оскільки простір поділився на світ християн і невірних. Отже, топонімія в чарівних казках виступає не лише як територіально-географічна, але й як релігійно-моральна ознака [142, с. 40].

Серед різновидів казкового епосу чарівну казку кваліфікують за такими ознаками: антропоцентричність; поєднання міфічного, фантастичного та

героїчного начала; наділення дійових осіб надприродними властивостями (надзвичайна фізична сила чи знання, здатність перетворюватись у птахів, звірів, рослин, предмети, стихію, а також передбачати майбутнє (віщунські здібності)) [151, с. 88–89]; авантюризм [151, с. 83]; полярне групування персонажів (негативні – позитивні); часова та просторова обмеженість дії; існування героїв на межі двох світів – реального і потойбічного, що втілюється в опозиції *свій – чужий*; темпоральна та просторова обмеженість дії [149, с. 193]; використання чудодійних предметів; досконала мовна форма; традиційні формули, що визначають мовне оформлення казки, вживання постійних епітетів, прикметникових та прикладкових (*залізний вовк, золотий птах, Іван-удалець*), поширення гіперболізованих і метафоризованих словесних образів (*золотокучеряві сини, скляна гора*); зображення героя через характерні для його типу дії та вчинки, отже, зумовленість “дієслівного” характеру мови, що якнайкраще передає динамічність, незвичайність казкових подій.

Найбільш вагомим елементом номінативної системи української народної чарівної казки є мовні одиниці, що називають дійових осіб – людей. Це номінативне ядро, з яким тісно пов’язані інші казкові складники, зокрема назви тварин, рослин, антропоморфних осіб. Традиційною є думка, що тварини у чарівних казках, порівняно з анімалістичними казками, “підвищені за рангом” завдяки чудодійним властивостям, тому “можуть не пародійно, а серйозно допомагати людям” [151, с. 83]. Отже, персонажі-тварини у структурі чарівної казки діють здебільшого як помічники головного героя. Наділення тварин надзвичайними силами надає подвійного статусу їхнім іменам, які можна визначити як міфозоопетоніми. Кількісно вони становлять обмежену групу одиниць, порівняно з назвами антропоморфних дійових осіб. Зазвичай номінацію тварин у чарівній казці поділяють на апелятивну й онімну. Власним іменам притаманна семантика, відповідна до значення твірної основи. Проте інколи виникають труднощі при визначенні мотивації називання, оскільки вона була втрачена в процесі побутування і поширення усних творів [34, с. 161–162].

У більшості випадків провідними героями української чарівної казки є люди, з якими відбуваються незвичайні події. Нерідко персонажами стають чарівні істоти, наділені магічними властивостями, як, наприклад у «Казці про гномиків і найсмішнішу країну найвеселіших жартунів» (Ю. Смаль). Уналежнення до чарівних казок відбувається завдяки дійовій особі (-ам), яка змінює хід подій та не дозволяє кваліфікувати казку як побутову. Так, «Казка про перше вересня» (Ю. Смаль) починається з розповіді про підготовку дівчинки до свята знань. Коли вранці героїня йде до школи, з нею трапляється дивина: вона зустрічає *Читанку* й *Українську мову*, які направляють її на добру дорогу знань. У казці «Бамбетель» (Г. Мирослава) вправний мебляр опиняється чортом, якого викриває допитлива жінка; у казці «Дзигармістр» (Г. Мирослава) нечиста сила напоумила годинникаря змінити час на міському годиннику тощо. Зазвичай такі казки побудовано за однією моделлю: буденність ситуації порушується втручанням нечистої сили, яка втягує героя в неприємності. Подібно до фольклору, у літературних казках ім'я нечистої сили майже ніколи не використовується, що пояснюється табуванням на імена, які віщують нещастя. Особливість авторської чарівної казки засвідчують звичайні, буденні особові імена головних героїв на кшталт *Даринка*, *Яся*, *Олеся*, *Сенько*, отже уявна реальність персонажів стикається з незвичайністю описуваних подій та істот.

В українськомовному онімному просторі чарівної казки перебувають також імена головних героїв-неістот – чарівних предметів, що оживають та інколи стають помічниками чи провідниками людей. Переважна більшість таких ВІ – фіктонімів походить від апелятивів, що позначають предмети побуту, речовини й матеріали, і утворюється засобом онімізації: *Конфетниця* ← *конфетниця*, *Масляничка* ← *масляничка*, *Цукерничка* ← *цукерничка*, *Молоко* ← *молоко*, *Булочка* ← *булочка*, *дочка-Скибочка* ← *скибочка*, *пані Коса* ← *коса*, *Пилка* ← *пилка*, *Граблі* ← *граблі*, *Камінь* ← *камінь*, *Цвяхи* ← *цвяхи*, *Зубило* ← *зубило*, *Точило* ← *точило* (Ю. Смаль. Інструменти).

План змісту Ві персонажів-тварин і персонажів-рослин здебільшого збігається з семантикою твірних апелютивів: *Вовчик-братик, Зайчик, Сорока, Горобина, Дуб* та ін. У поодиноких випадках представники тваринного світу стають головними героями чарівних казок, що підтверджується заголовком: «Сокіл» (головні герої-антагоністи: *плетор і сокіл*). У казці «День народження зайченят» (М. Морозенко) з героями – представниками тваринного світу (*Скік і Скок, Сірий Вовк, Шпак*) відбуваються чарівні перетворення.

У порівнянні з українськими казками кількість чарівних казок в російськомовному культурному середовищі є значно меншою (43%). До чарівних казок уналежнено: «Горный мастер» / «Гірничий майстер», «Сказка про Великого Полоза» / «Казка про Великого Полоза», «Каменный цветок» / «Кам'яна квітка», «Медной горы хозяйка» / «Мідної гори господиня», «Огневушка-поскакушка» / «Вогневушка-поскакушка» (П. Бажов), «Девочка Снегурочка» / «Дівчина Снігуронька» (В. Даль), «Конёк-Горбунок» / «Коник-Горбоконики» (П. Єршов), «Кот в сапогах» / «Кіт у чоботях», «Сказка об Иване-царевиче и Сером Волке» / «Казка про Івана-царевича і Сірого Вовка», «Сказка о царе Берендее, о сыне его Иване-царевиче, о хитростях Кощея Бессмертного и о премудрости Марьи-царевны, кощейвой дочери» / «Казка про царя Берендея, про сина його Івана-царевича, про хитрощі Костія Бездушного і премудрість Мар'ї-царівни, чахликової дочки» (В. Жуковський), «Сказка про славного царя Гороха и его прекрасных дочерей царевну Кутафью и царевну Горошинку» / «Казка про славного царя Гороха і його прекрасних дочок царівну Кутаф'ю і царівну Горошинку» (Д. Мамін-Сибіряк), «Сказка о царевне Ясносвете» / «Казка про царівну Ясносвіту» (М. Некрасов), «Городок в табакерке» / «Містечко в табакерці», «Мороз Иванович» / «Мороз Іванович» (В. Одоєвський), «Иван-царевич» / «Іван-царевич» (О. Островський), «Новые приключения Елены Прекрасной» / «Нові пригоди Олени Прекрасної» (Л. Петрушевська), «Волшебное кольцо» / «Чарівне кільце» (А. Платонов), «Сказка о золотом петушке» / «Казка про золотого півника», «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях» / «Казка про мертву царівну і про сімох

богатирів», «Сказка о попе и работнике его Балде» / «Казка про попа і наймита його Балду», «Сказка о царе Салтане» / «Казка про царя Салтана» (О. Пушкін), «Сказка о медведе костоломе и об Иване, купецком сыне» / «Казка про ведмедя костолама і про Івана, купецького сина», «Сказка о Никите Вдовиниче» / «Казка про Микиту Вдовинича» (О. Сомов), «Василиса Премудрая» / «Василина Премудра», «Золотой ключик, или Приключения Буратино» / «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно», «Иван царевич и серый волк» / «Іван-царевич і сірий вовк», «Кикимора» / «Мара», «Русалка» / «Русалка» (О. Толстой), «Волга и Вазуза» / «Волга і Вазуза» (Л. Толстой), «Золушка ДО и ПОСЛЕ» / «Попелюшка ДО і ПІСЛЯ» (Л. Філатов).

Онімний простір чарівної казки сконструйовано за допомогою звичайних особових (офіційних або зменшувальних форм, демінутивів і гіпокористик) імен на зразок *Фёдор / Федір, Ариша / Аріша, Миша / Міша, Иван / Іван, Михайло / Михайло, Левонтий / Левонтій, Семёныч / Семенович* та ін. Традиційно в багатьох російськомовних літературних творах функціонують персонажі, запозичені з народних казок: *Баба Яга / Баба Яга, Кощей Бессмертный / Костій Бездушний* (О. Островський), *Кощей Бессмертный / Костій Бездушний* (В. Жуковський), *Леший / Лісовик* (О. Сомов), *Сатана Сатанашлыч / Сатана Сатанайлович* (В. Жуковський, М. Некрасов) та ін.

Головними героями російських авторських казок часто стають персонажі, що отримують ім'я, похідне від апелятива – іменника, вжитого у формі однини або множини. Пор.: *Вади, Похоть, Перелюбство, Доброчинність, Досвід, Помірність, Акуратність, Журба, Хабарництво, Пустодумство, Гордість, Мордобій, Чесноти* та ін. (М. Салтиков-Щедрін. Чесноти і вади)¹.

У “сказах” П. Бажова «Вогневушка-поскакушка», «Мідної гори господиня», «Малахітова скринька», «Кам'яна квітка», «Гірничий майстер» співіснують традиційні казкові образи (*Полоз / Полоз, Змеёвка / Зміївка, Огневушка-Поскакушка / Вогневушка-Поскакушка, Хозяйка Медной горы /*

¹Традиційна казкова опозиція *свій* (добрий) – *чужий* (поганий) вибудовується за рахунок контрастних імен, винесених до заголовку.

Мідної гори господиня та ін.) і герої, зображені в реалістичному плані (Данила-мастер / Данило-майстер, Степан / Степан, Танюшка / Тетянка). Головна тема казок П. Бажова – людина та її праця, талант і майстерність, пов’язані з таємничими і чарівними силами природи, які допомагають людині або, навпаки, завдають шкоди. Пор. : *Завтра, как в гору спускаться, будет тут ваш заводской приказчик, ты ему скажи, да смотри не забудь слов-то: “Хозяйка, мол, Медной горы заказывала тебе, душному козлу, чтобы ты с Красногорского рудника убирался”* («Мідної гори господиня»); *Сама Хозяйка Медной горы одарила Степана этой шкатулкой, как он еще жениться собирался* («Малахітова скринька»). Люди здавна вірили, що під землею є щось таємниче, незвідане, отже, з давніх вірувань виникли прообрази, що дозволяють уналежнити “скази” П. Бажова до категорії чарівних казок.

У центрі сюжету «Казки про царя Салтана» (О. Пушкін) і казки «Іван-царевич і сірий вовк» (О. Толстой) знаходяться люди, помічниками яких стають тварини з чарівними властивостями: вовк, який допомагає *царевичу* виконати завдання; білка, яка співає пісні та добуває дорогоцінні камені для царя та ін. Персонажі-тварини залишаються безіменними: автори використовують апелятивні лексеми *серый волк* (сірий вовк), *белочка* (білочка)¹ тощо. Однак представники тваринного світу, що становлять основний чарівний елемент, обов’язково набувають імен, як, наприклад, у текстах «Казки про Івана-царевича і Сірого Вовка» (В. Жуковський) і казки «Коник-Горбоконики» (П. Єршов). Пор. : <...> *перед ним / По-прежнему явился **Серый Волк** / И человеческим голосом сказал: / «Мне жаль, Иван-царевич, мой сердечный, / Что твоего я доброго коня / Заел <...>; Ой! **Конечек-горбуночек!** / Прибегай скорей, дружочек!* [242] і т.п.

В англomовному казковому дискурсі чарівні казки складають лише 16% від загальної кількості досліджених текстів: «Alice’s Adventures in Wonderland»

¹Пор. : “Видит, *белочка* при всех / Золотой грызет орех, / Изумрудец вынимает, / А скорлупку собирает, / Кучки равные кладет / И с присвисточкой поет / При честном при всем народе: / Во саду ли, в огороде” (О. Пушкін); “Откуда ни возьмись, бежит к нему *серый волк*: – Что, Иван-царевич, сидишь пригорюнился, голову повесил?” (О. Толстой).

/ «Аліса в країні чудес» (Л. Керролл), «The Star-Child» / «Хлопчик-Зірка», «The Canterville Ghost» / «Кентервільський привид», «The Remarkable Rocket» / «Незвичайна ракета» (О. Уайльд), «The Wonderful Wizard of Oz» / «Дивовижний чарівник країни Оз» (Л. Баум), «The Tailor of Gloucester» / «Кравець з Глостеру», «The Crab That Played With The Sea» / «Краб, який грав з морем», «The Butterfly That Stamped» / «Метелик, який тупнув ногою» (Р. Кіплінг).

У казці Б. Поттер беруть участь персонажі-люди (*the Tailor of Gloucester* / *Кравець з Глостеру*, *the Mayor of Gloucester* / *мер Глостеру*), персонажі-тварини, що допомагають або супроводжують головного героя (*kim Simpkin* / *Сімкін*). Значна кількість топопоетонімів позначає місцевість, де відбуваються чарівні події: *Gloucester* / *Глостер*, *Westgate Street* / *вулиця Вестгейт*, *College Court* / *колледж Корт*, *College Green* / *колледж Грін*.

У казці Р. Кіплінга «Краб, який грав з морем» кількісно переважають імена перших у своєму роді тварин: *the Elephant-All-the-Elephant-there-was* / *Слон-усім-слонам-слон*, *the Beaver-All-the-Beaver-there-was* / *Бобер-усім-бобрам-бобер*, *the Cow-All-the-Cow-there-was* / *Корова, всім коровам корова*, *the Turtle-All-the-Turtle there-was* / *Черепаха-всім-черепахам-черепаха* тощо. Разом з тим сюжет конструюється за допомогою імен-образів *Adam* (*Адам*) і *the Eldest Magician* (*Найстарший Маг*), а казковий простір вміщує оніми, пов'язані з реальними (всесвітньо відомими) географічними об'єктами, які в прадавні часи існувати ще не могли: *the great Himalayan Mountains* / *Великі Гімалаї*, *the great Indian Desert* / *Велика індійська пустеля*, *the Desert of Sahara* / *пустеля Сахара*, *the Everglades* / *Еверглейдс*, *Florida* / *Флорида*, *Borneo* / *Борнео*, *Celebes* / *Сулавесі*, *Sumatra* / *Суматра*, *Java* / *Ява*, *the Malay Archipelago* / *Малайський архіпелаг*, *the Perak river* / *Перак*, *Selangor* / *Селангор*, *Malacca* / *Малакка*, *Singapore* / *Сингапур*.

Подібна номінативна система, сконструйована з уявно реальних та вигаданих об'єктів, використовується в чарівній казці Р. Кіплінга «Метелик, який тупнув ногою». Чарівні перетворення (зникнення палацу, розмови з тваринами, зменшення або збільшення розміру тощо) відбуваються у просторі,

співвіднесеному з реальним: *Egypt, Mesopotamia, Persia, China, Abyssinia / Єгипет, Месопотамія, Персія, Китай, Абіссинія*, та за участю історичних персонажів: *the Most Wise Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David / Наймудріший Правитель Сулейман-ібн-Дауд-Соломон-син-Давида, Queen Balkis / Цариця Савська*.

У казці Л. Керролла «Аліса в країні чудес» постійно відбуваються чарівні події, однак у поетонімосфері поєднуються ВІ, похідні від назв реально існуючих об'єктів: *New Zealand, Australia, London, Paris, Rome / Нова Зеландія, Австралія, Лондон, Париж, Рим*, традиційно зумовлені (загальноприйняті в англійській мові) антропоніми й зооніми: *Alice, Dina, Ada, Mabel / Аліса, Діна, Ада, Мабель*, фіктоніми на позначення фантастичних персонажів: *White Rabbit / Кролик, Hookah-Smoking Caterpillar / Гусінь, The King of Hearts / Чирвовий Король* або *Король сердець, March Hare / Березневий Засць* та ін..

Унікальність онімного простору казки О. Уайльда «Незвичайна ракета» засвідчує своєрідна систематизація поетонімів. Антропоетоніми або безонімні номінації людей використовуються для побудови зав'язки (підготовка до весілля *Prince*): *At the gate of the Castle the Prince was waiting to receive her.* Пор. : <...> *When he saw her he sank upon one knee, and kissed her hand. "Your picture was beautiful," he murmured, "but you are more beautiful than your picture"; and the little Princess blushed* і кульмінації (рішення хлопчиків кинути *Rocket* у багаття): *"Let us put it into the fire!" said the other boy, "it will help to boil the kettle."* *So they piled the faggots together, and put the Rocket on top, and lit the fire [270].* Основна сюжетна дія складається з розмов, суперечок, рефлексій головних (*Rocket*) і другорядних персонажів – переважно антропоморфних предметів: *Squib / Петарда, Roman Candle / Римська Свічка, Bengal Light / Бенгальський Вогонь, Fire-balloon / Повітряна Кулька, Catherine Wheel / Вогняне Колесо* та ін. Пор. : *"If you want to give pleasure to others," cried the Roman Candle, "you had better keep yourself dry."* *"Certainly," exclaimed the Bengal Light, who was now in better spirits; "that is only common sense."*

“Common sense, indeed!” said the **Rocket** indignantly; “you forget that I am very uncommon, and very remarkable [270].

2.2.2 Онімія авторських казок про тварин. Загальноновизнано, що найдавнішими за походженням є казки про тварин, головними персонажами яких стають звірі та птахи, що уособлюють певні людські якості: лисиця – хитрість, заєць – боягузтво, ведмідь – вайлуватість, вовк – дурість, орел – силу і зухвалість тощо. Серед досліджених українськомовних текстів до казок про тварин віднесено такі: «Ворони і сови», «Лисичка-кума», «Лис Микита», «Фарбований Лис», «Як звірі правувалися з людьми», «Як лис попався в руки» (І. Франко), «Брисько, Гуска і Лисичка», «Киця-Миця й Крілик-Трілик», «Королик і Медвідь», «Лисичка і Журавель», «Метелик», «Мурко й Бурко», «Осел і лев», «Чорнячок», «Юрко, Жмурко і Хмурко» (М. Підгірянка), «Вовчисько», «День народження зайченят» (М. Морозенко). Загалом сюжети анімалістичних казок мають сталі, традиційні моделі. В. Я. Пропп зазначає, що саме функції дійових осіб детермінують структуру казкових сюжетів: 1) тимчасова відсутність, 2) заборона, 3) порушення заборони, 4) завдання шкоди, 5) допомога, 6) посередництво, 7) початок протидії та ін. [145, с. 79].

Вибір імен для персонажів анімалістичних казок ґрунтується на загальному уявленні про людські якості, уособлені в образі тієї чи тієї тварини. Так, у казці І. Франка «Лис Микита» кожен персонаж втілює різноманітні (зазвичай негативні) людські риси дещо в зміненому, гіперболізованому вигляді: *Лис* – хитрий і завзятий; *Вовк Неситий* – жадібний і недолугий, його легко обдурити; *Індик* – гордовитий та пихатий, *Заєць* – боягузливий тощо. На підтвердження відповідності ім’я – образ “працюють” також традиційні для народної казки прийоми створення ВІ: 1) онімізація: *Крот*, *Курка*, *Козут*, *Лев* тощо; 2) поєднання онімізованого апелятиву з особовим (чоловічим або жіночим ім’ям): *Лис Микита*, лисенята *Мицько* й *Міна*; 3) онімізація з додаванням традиційного характеризувального компоненту: *Вовк Неситий*, *Медвідь Бурмило*.

Семантичне навантаження ВІ персонажів збагачується за рахунок варіантності номінацій, спрямованих на утворення негативного або позитивного ставлення до дійових осіб: *Лисюра, Вовк Неситий, Вовчуня, Вовчук, Вовчисько, Цуцик, Кім Мурлика, Мурця*, найстарший пан *Осляка* тощо. В українських казках по тварин зустрічаються вигадані оказіональні імена з менш прозорою внутрішньою формою: *цар Пулоокій* ← укр. пулити, вилупити; очі; *Пугукало* ← пугати, гукати, пугало; *Заєць Довгослух* ← довго слухати, *Каркайло* ← каркати та ін.

Проте інколи уявлення читача і зреалізована у літературній казці характеристика персонажа анімалістичного світу не збігаються. У статті О. Л. Кирилук «Принципи і мотиви номінації в сучасній українській кінонімії» зазначено, що будь-яке “назвотворення” передбачає причину, привід і мотив номінації. Інколи ці мотивації зрозумілі, прозорі, але фіксуються випадки смислових нашарувань [82]. На ґрунті мотиваційних ознак формуються принципи онімної номінації, характерні для певної групи власних імен. В. Е. Сталтмане визначає мотивацію імені як “комплекс причинно-наслідкових зв’язків, по-різному представлений в іменах різних типів і різною мірою доступний для спостереження і вивчення” [164, с. 20]. На думку М. Д. Голева, мотиваційна ознака – одна з об’єктивних ознак самої реалії, що виділяється як “представник” усієї сукупності її ознак, здатних найбільш яскраво виділити даний предмет з низки однорідних [37]. М. М. Гінатулін визначає мотивацію як “акт відображення ознаки предмета в його назві засобами мови”; “Засобами мотивації можуть бути як осмислені морфеми, так і звукокомплекси без закріпленого за ними змісту” [35, с. 11]. Інколи непрозора мотивація є не лише свідченням недостатньої інформації чи її відсутності стосовно ситуації, у якій безпосередньо відбувався акт називання. Нерідко найменування присвоюється штучним шляхом. В ономастиці поширена думка, що в таких випадках виділення мотивів і принципів номінації є некоректним [164, с. 23]. М. І. Сюсько визначає вмотивованість як один з найважливіших принципів номінації в зоонімії. З іншого боку, “наявність кличок не вмотивованих

реальними ознаками також становить окремий принцип” [169, с. 21–22]. Вмотивованість імені у літературній казці слід визнати універсальною ознакою казкового дискурсу, яка впливає на образність цілісного тексту (див. 2.4.)

Серед проаналізованих російськомовних текстів значне місце належить казкам про тварин: «Аришка-Трусишка» / «Арішка-Боягуз», «Оранжевое Горлышко» / «Помаранчеве Горлечко», «Приключения Муравьишки» / «Пригоди Муравлика», «Росянка – Комариная Смерть» / «Росянка – Комарина Смерть» (В. Біанкі), «Айболит» / «Айболить», «Бебека» / «Бебека», «Муха-Цокотуха» / «Муха-Цокотуха», «Тараканище» / «Тарганисько» (К. Чуковський). Автори використовують різні засоби і прийоми створення (посилення) позитивної / негативної характеристики тієї чи тієї дійової особи. Перш за все актуалізація семантичної ознаки відбувається за рахунок варіантності називання анімалістичних персонажів. Онімна парадигма може вміщувати елементи ВІ, які уточнюють зміст (пор. : *Блошачок – Жучок-Блошачок / Жучок-Блошачок, Землемер – Гусеница-Землемер / Гусінь-Землемір, Паук – Паук-Сенокосец / Павук-Сінокосець*) або виражають протилежну позицію, пов’язану з розвитком сюжетної дії, поглядами персонажів тощо: *Комар – Комарище, Травинка – Росянка – Комариная Смерть, Муравей – Муравьишка, Таракан – Тараканище – Таракашечка*¹ та ін. Переважна більшість зоопетонімів походить від апелятивів на позначення родо-видових відношень у класі комах: *Гусінь-Землемір, Павук-Сінокосець, Водомірка-клоп, Травневий Хрущ, Гусінь-Листовертка*. Використовуючи імена з прикладками, автори акцентують уналежнення дійової особи до царства фауни та її функцію у живій природі. На початку казки «Росянка – Комарина Смерть» вживається онімізована назва об’єкту тваринного світу – *Травинка* (тобто маленька, непомітна істота), яка у фіналі виявляється м’ясоїдною рослиною *Росянкою*. У казці «Помаранчеве Горлечко» використовуються імена персонажів-тварин відапелятивного походження: *Волк / Вовк, Кочеток / Півник, Жаворонок / Жайворонок, Лиса /*

¹ Пор. : “Но однажды поутру / Прискакала кенгуру, / Увидала усача, / Закричала сгоряча: / «Разве это великан? / (Ха-ха ха!) Это просто таракан) / (Ха-ха-ха!) Таракан, таракан, таракашечка, / Жидконогая козявочка – букашечка” (К. Чуковський).

Лисиця, Ястреб / Яструб; у деяких ВІ заактуалізовано семи 'колір' (**Чёрный Коршун / Чорний Шуліка, Бурый Мышелов / Бурий Мишалов, Серая Ястребиха / Сіра Яструбиха, Голубой Носик / Голубий Носик, Рыжый Пёс / Рудий Пес, Оранжевое Горлышко / Помаранчеве Горлечко**), 'місце перебування' (*петушок Заозёркин / півник Заозеркин*) (докладніше див. 3.1).

В англomовному казковому дискурсі тексти про тварин складають переважну більшість. До анімалістичних казок уналежнено: «The Tale of Peter Rabbit» («Казка про кролика Пітера»), «The Tale of Squirrel Nutkin» («Казка про Білку Наткін»), «The Tale of Two Bad Mice» («Казка про двох поганих Мишенят»), «The Tale of Mrs. Tiggy-winkle» («Казка про Міссіс Тіггі-Вінкл»), «The Tale of the Pie and the Patty Pan» («Казка про Пиріг та Каструлю»), «The Tale of Mr. Jeremy Fisher» («Казка про Джеремі Фішера»), «The Story of A Fierce Bad Rabbit» («Казка про Злого Поганого Кролика»), «The Tale of Tom Kitten» («Казка про Кошеня Тома»), «The Tale of Samuel Whiskers or, The Roly-Poly Pudding» («Казка про Семюеля Вусика, або Пудинг Ролі-Полі»), «The Tale of the Flopsy Bunnies» («Казка про Пухнастих Кролят»), «The Tale of Ginger and Pickles» («Казка Про Імбир та Пікулі»), «The Tale of Mrs. Tittlemouse» («Казка про Міссіс Тітлмаус»), «The Tale of Timmy Tiptoes» («Казка про Тіммі Тіптоуз»), «The Tale of Mr. Tod» («Казка про Містера Тода»), «The Tale of Pigling Bland» («Казка про Поросятко Бленда»), «Appley Dapply's Nursery Rhymes» («Дитячі віршики Еплі Деплі»), «The Tale Of Johnny Town-Mouse» («Казка про Джонні, міську мишку») (Б. Поттер), «Winnie-the-Pooh» / «Вінні-Пух» (А. Мілн), «The Jungle book» / «Книга джунглів» (Р. Кіплінг).

За формою і змістом ВІ персонажів-тварин наближаються до особових імен. Тварини живуть в окремому світі, співвіднесеному з реальним (пор. топоетоніми *England / Англія, Spain / Іспанія*), та подібно до людей, працюють, розмовляють, мають соціальні та родинні стосунки. Антропоморфізм виражено за допомогою титульних слів і апелювативних лексем на позначення родинних відношень: *Cousin Tabitha / кузина Табіта, Mrs. Tiggy-winkle / міссіс Тіггі-Вінклі, Mr. Jeremy Fisher / містер Джеремі Фішер, Mr.*

Alderman Ptolemy Tortoise / містер Елдерман Птолемей Черепашка, *Miss Moppet* / місс Монпет, *Mr. Drake Puddle-duck* / містер Дрейк Падл-Дак, *Mother Ladybird* / Мати Сонечко, *Mr. Jackson* / містер Джексон, *Mr. Tod* / містер Тод, *Peter Rabbit* / Пітер Кролик. Зазвичай прізвища вказують на належність героїв до того чи того виду тварин, комах тощо: *Benjamin Bunny* ← *bunny* ‘заєць’, *Miss Butterfly* ← *butterfly* ‘метелик’, *Mrs. Rabbit* ← *rabbit* ‘кріль’ тощо. Деякі імена персонажів-тварин умисно налаштовано на римованість, звукову тотожність або звукоподібність: *Humpty Dumpty* / Хампті Дампті, *Hitty Pitty* / Хітті Пітті, *Sally Henny-penny* / Саллі Хенні-пенні, *Hunca Munca* / Хунка Мунка, *Diggory Diggory Delvet* / Діггори Діггори Дельвет, *Suck-suck* / Сак-Сак, *Yock-yock* / Йок-йок, *Chin-Chin* / Чін-Чін, *Pig-wig* / Піг-віг та ін. Специфічною ознакою англійських авторських казок є комплексний характер поетонімів, структура яких складається з антропоморфних і зооморфних сем: *Tabby Kitten* / Теббі Кішечка, *Cock Robin* / Кок Робін, *Tom Titmouse* / Том Тітмаус, *Pussy-cat Ribby* / Кошеня Ріббі, *Jemima Puddle-duck* / Джемімі Падл Дак, *Thomasina Tittlemouse, a woodmouse with a long tail* / Томасіна – титулована Миша з довгим хвостом, *Mother Ladybird* / Мати Сонечко [266] (докладніше див. 3.1).

У казках Б. Поттер персонажам може надаватися вікова характеристика, закріплена в структурі ВІ або присутня в описі персонажа. Пор. контрастні семи ‘старий’ – ‘молодий’: *Old Mr. Pricklerin* / старий містер Пріклрін, *Old pig called Aunt Pettitoes* / стара свинка, що зветься Тімонька Петітоус, *Old Mr. Bouncer* / старий містер Баунсер, *Old Mrs. Rabbit* / старий містер Кролик, *Old Mr. Bunny* / старий містер Банні; *little Tom Cat* / маленькій Том Кім, *Tom Kitten* / кошеня Том; семи позитивної / негативної оцінки: *a fierce bad Rabbit, the bad Rabbit* / злий, поганий Кролик – *a nice gentle Rabbit, the good Rabbit* / добрий ніжний Кролик, *Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race* / Семмі, Розумний Червоноокий Представник Переслідуваної (але Невгамовної) Раси.

У казках Р. Кіплінга домінують зоопетоніми, утворені засобом чистої онімізації: *the Giraffe* / Жирафа, *the Zebra* / Зебра, *the Elephant* / Слон, *the*

Hippopotamus / Гіпопотам, the Baboon / Бабуїн, the Crocodile / Крокодил, the Kangaroo / Кенгуру, the Dog / Собака, the Horse / Кінь, the Cow / Корова, the Sheep / Вівця, the Pig / Свиня тощо¹.

2.2.3 Онімія літературних побутових казок. Серед дослідників фольклору поширена думка, що чи не найбільшу групу українських казок становлять соціально-побутові твори. У них розповідається про стосунки багатого й бідного братів, про злидні, про взаємини між батьками і невдячними дітьми тощо. У казках цієї групи звеличується гуманність, працьовитість, чесність, скромність і розсудливість, а висміюється брехливість, зазнайство, неробство, скупість та інші риси. Тут не так багато людей надмірної сили, проте значно більше героїв розумних і мудрих [34, с. 17–18].

Аналіз дослідженого матеріалу засвідчує порівняно невелику кількість побутових українськомовних казок, серед яких: «Легенда про сокола», «Легенда про Федора Роса», «Правда і кривда», «Співан та Мрія» (А. Гармаш), «Бажання серця» (Г. Левицька), «Пан Дупцьо» (Г. Мирослава). У казці «Бажання серця» Г. Левицької розповідається про слухняну та працьовиту *Дівчину*, яка піклувалась про хвору *Маму*. У героїні було одне бажання: подивитися *Принцу* в очі, яке здійснюється у фіналі. Відсутність особових імен вказує на узагальненість казкових образів і підкреслює провідну думку автора: кожна добра людина буде щасливою.

У казці А. Гармаша «Легенда про Федора Роса» опосередковано подаються історичні події. Це історія про кобзаря, рідню якого вбили, а сам він, продовжуючи сімейну справу, залишався кобзарем до останнього подиху. У тексті вживаються антропоніми історичного походження, інколи з контактено розташованою характеристикою: сатрап *Петро*, *Іван Мазепа*, прихвостень *Меншиков*, *Федір Рос*. Уналежнення до соціально-побутової казки

---

¹ Індивідуальність і унікальність персонажа підкреслено означенням артиклем.

підкреслено уявно “реальним” географічним простором: річка *Росавка*, селище *Росава*, *Дніпро*, *Київщина*, *Польське царство*.

Незначною є кількість соціально-побутових англословних казок (14% від загальної кількості). До цього типу уналежнюємо так звані повчальні (пояснювальні) казки Р. Кіплінга: «How the First Letter Was Written» («Як було написано першого листа»), «How the Alphabet Was Made» («Як було винайдено абетку»), «How the Camel Got His Hump» («Як у Верблюда виріс горб»), «How the Whale Got His Throat» («Чому в Кита така горлянка»), «How the Rhinoceros Got His Skin» («Чому в Носорога така шкіра»), «How the Leopard Got His Spots» («Як у Леопарда з'явилися плями»), в яких розповідається про створення чи знищення чогось. Сюжетна дія зазвичай сягає сивої давнини, отже, імена персонажів-тварин втілюють узагальнені якості перших істот: *the Dog / Собака*, *the Horse / Кінь*, *the Cow / Корова*, *the Sheep / Вівця*, *the Pig / Свиня*, *the Cat / Кішка*, *the Man / Чоловік*, *the Woman / Жінка*.

Найбільшу кількість побутових казок спостерігаємо у російськомовному казковому просторі (25%; 17 текстів): «Мышонок Пик» («Мишеня Пік») (В. Біанкі), «Алмазная спичка» («Алмазний сірник»), «Аметистовое дело» («Аметистова справа»), «Богатырёва рукавица» («Богатирева рукавиця»), «Демидовские кафтаны» («Демідівські каптани»), «Васина гора» («Василева гора») (П. Бажов), «Сказка о медведе костоломе и об Иване, купецком сыне» («Казка про ведмедя костолама і про Івана, купецького сина») (О. Сомов), «Лингвистические сказочки» («Лінгвістичні казочки»), «Пуськи бятые» («Пуськи бяті»), «Бурлак» («Бурлака»), «Дедушкина картина» («Дідусева картина»), «Дядя Ну и тётя Ох» («Дядько Ну і тітка Ох»), «Крапива и Малина» («Кропива і Малина») (Л. Петрушевська) та ін. Усі казки тією чи тією мірою пов'язані з часом написання, отже, імена головних героїв відповідають авторським перевагам і тенденції називання людей в певний історичний період. Пор.: рос. *Власыч*, *Мамалья*, *Манилья*, *Никифор*, *Микешка*, *Василий*, *Настасья*, *Марьюшка*, *Акинтий* – імена, виокремлені з казок періоду XIX–XX століття; рос. *Андрей*, *Анюта*, *Лена* – антропоніми, виділені з казок

XXI сторіччя. Для позначення дітей обираються традиційні імена зі зменшувально-пестливими суфіксами на зразок рос. *Колютка, Марьюшка*. Хронотоп російськомовних казок заактуалізовано іменами історичних осіб (*Колчак, Пугачёв*).

У соціально-побутових казках беруть участь і тварини (пор. : рос. *Лис, Медведь Костолом*), але на відміну від анімалістичних казок вони не наділені людськими якостями, не здатні розмовляти. У соціально-побутових казках функціонує більшість уявно реальних об'єктів (топоніми, назви підприємств, об'єднань та ін.): *Ирбитский уезд / Ірбітський повіт, полк «Красные Орлы» / «Червоні орли», Красноуфимская семенная станция / Червоноуфимська семенна станція, озеро Иткуль / Іткуль, Сибирский / Сибірський тракт* та ін.

У казках Л. Петрушевської використовуються особові імена іноземного походження. Повна (офіційна) антропонімна форма підкреслює іронічну помпезність зображених образів: *Фердинанд / Фердинанд, Вильгельм / Вильгельм, Брунгильда / Брунгільда, Кунигунда / Кунігунда*¹. Пародійну спрямованість казок Л. Петрушевської посилює простір, утворений з ВІ на кшталт *улица Булочек / вулиця Булочок і улица Коровий Брод / вулиця Коров'ячий Брід*)², який конструює відношення протиріччя між підсистемами антропоетонімів і топопоетонімів.

2.3 Оними літературних казок як маркери ідиостилю

Казки досить повно й історично правдиво відбивають шлях розвитку людини – творця історії та культури. Яскраво виявляється в них прагнення пізнавати, а інколи й змінювати навколишній світ. Казковий дискурс становить ментальну “призму”, через яку мовна картина світу етносу постає в її ієрархічній організованості та взаємообумовленості історичними, соціальними,

¹Пор. : “– Алло! – скромно произнесла королева Лир. – Это вы, *Вильгельм*? Лапочка, дайте мне кабинет принцессы Алисы. Спасибо. Алло, это кто? *Брунгильда*?” (Л. Петрушевська. Королева Лир).

²Пор. : «Тут же они выскочили на улицу и помчались по *Коровьему Броду*, толкая прохожих с криком “извините, дорогая” и “о, простите, лапочка”» (Л. Петрушевська. Королева Лир).

національними, культурними, психологічними та педагогічними настановами, нормами та ін. [49, с. 5].

Система іменувань персонажів літературних казок сполучає різні фольклорні елементи народної казки і попередньої літературної традиції. Номінації літературних дійових осіб репрезентовані також реальним антропоніміконом, іноді запозичені з близького оточення авторів або вигадані письменниками, тобто є художнім вимислом, грою уяви автора. Онімна система літературної казки збагачується за рахунок ускладнення смислових зв'язків між онімними й апелятивними компонентами, свідомого порушення авторами сталих, загальноприйнятих норм і правил позначення персонажів [6, с. 14]. Виявлення авторських преференцій, культурних вподобань щодо вибору поетоніма, засобу чи прийому утворення ВІ персонажа допомагає висвітлити індивідуальну неповторність письменника, з'ясувати поєднання у казковому тексті традиції та новаторства.

Основоположником жанру української авторської казки вважають І. Франка. У казці-поемі «Лис Микита», яку літературознавці характеризують як своєрідну “переробку” поеми Й. Гете «Рейнеке Фукс», автор послуговується онімізованими назвами тварин, які стають головними дійовими особами. У післямові «Хто такий» І. Франко зазначає, що його твір жодною мірою не є перекладом якогось конкретного джерела, тим більше «Рейнеке Фукса» Й. Гете, а становить своєрідну і повністю творчу обробку стародавнього епосу про тварин, зокрема повісті про лисові пригоди, з найдавніших часів відомої у різних народів. Створюючи «Лиса Микиту», І. Франко йшов, таким чином, від звірячого епосу взагалі, а не від його конкретних письменницьких обробок, однією з яких була поема Й. Гете, і використав лише її основну сюжетну канву (“головну раму”), наповнивши текст цілком оригінальним змістом і неповторним національним колоритом. Як зазначає О. Ю. Карпенко, німецьке ім'я лиса *Рейнеке* походить від прикметника *rein* “чистий” і підкреслює порядність, благородство лиса, хоч і з елементами іронії [75, с. 57].

Казку «Лис Микита» потрактовано як один із найцікавіших прикладів використання зоонімії [75]. Головного героя звать саме так, тому що існують українські дієслова *микитити* “викручуватися, непорядно діяти”, *змикитити* “обдурити”, наявні в словнику Б. Грінченка [226]. Вони виникли раніше, ніж був написаний твір «Лис Микита», отже, лежать в основі зоопоемоніма. *Микитити* – це метатеза з метикувати “думати, міркувати” (тик > кит). Цікавим здається міркування, що казка могла б називатися «Лисом Микулою», бо існує українське слово *микулити* “хитрувати, виляти” [226], утворене, за припущенням авторів «Етимологічного словника української мови», від давньоруського імені *Микула / Микола* [227]. При цьому негативний зміст у імені з’явився пізніше, вже під впливом слова *микитити*, яке за метафоричною етимологією стало сприйматися як похідне від *Микита* [75]. Отже, вибір автора виявився вдалим, оскільки у Ві *Микита* іронічний потенціал вищий, ніж у *Микули*.

Подвійне ставлення автора до персонажа зреалізоване не лише протилежними змістовими характеристиками: ‘хитрий’ та ‘підступний’ (пейоративні) – ‘винахідливий’ і ‘розумний’ (меліоративні), але й парадигмою онімних і безонімних іменувань: *Лис Микита – Микита, гайдамака, злодій, нехрист, Юда, Базильку, Лисюра, добродій, премудрий Соломон*. Найближчий контекст виявляє ставлення автора-оповідача чи іншого казкового персонажа, спричиняє появу позитивних або негативних конотацій в імені-образі. Пор. : *Лиш один мов і не чує, В своїм замку, знай, ночує – Лис Микита, гайдамака; Лис Микита злодій є. Він сумління, честь і віру За дриглі, горівки міру Без вагання продає. Таж то нехрист, таж то Юда!; «Га,– говорить Лис зрадливий,– Хто занадто боязливий, Най такий покине труд; От цар! От добродій! От премудрий Соломон!* [258]. Варіантність зоопоемонімів притаманна й іншим персонажам казки: *Вовк Неситий – пан Вовк – Неситий – брате Миколайку – Вовчук – Вовчисько*. Пор. : *Перший вийшов Вовк Неситий; Якнайшвидше к пану Вовку / Що є сили просто дри!; І не сором вам, Неситий,*

/ Власну ганьбу розносити; Ну-бо, **брате Миколайку**, / Ти лишив для мене **пайку?** та ін.

Для казок І. Франка характерне використання загальновідомих географічних назв на позначення власне українського (*Чорногора, Черемош, Говерла*) або “розширеного” простору (*Рим, Єрусалим*). У казці «Ворони і сови» імена обираються для актуалізації зовнішньої ознаки, характеру, поведінки персонажа тощо: *Каркайло* (ВІ створено за звуконаслідувальним принципом), *Заєць Довгослух, цар Пулоокій, Пугукало* та ін. Поетоніми з прозорою внутрішньою формою стають виразним засобом конструювання образності цілісного тексту. Пор. : <...> *поміж міністрами був старенький, згорблений Каркайло; – Ова, який мені господар! – огризнувся Костогриз, вивставивши голову з дупла; Злі дорадники – то для царя найбільше лихо,– промовив Каркайло, стоячи перед совиним царем Пулооким* [258].

В англійських казках Б. Поттер переважають зоопоетоніми, тоді як інші персонажі виступають у ролі другорядних або згадуваних осіб. Письменниця добирає багатоконпонентні імена-характеристики за зовнішнім виглядом, професією, вдачею тощо. ВІ набувають самобутності змісту через план вираження. Наприклад, характеризувальний антропоетонім *Old Mr. Mumby was a deaf old man in spectacles, who kept a general store* / *Старий містер Мамбі, глухий чоловік в окулярах, власник магазину* актуалізує апелювативну семантику (прізвище персонажа походить від англійського дієслова *tumble* ‘мимрити’, ‘бурмотіти’, ‘невдоволено про щось говорити’), підтверджену розгорнутим контекстом. З першим вживанням імені читач отримує суттєву смислову інформацію про героя: старий бурмотун, постійно чимось невдоволений. До речі, з’ясування доонімної семантики дозволяє наповнити ім’я відповідним з авторськими інтенціями змістом: *Старий містер Бурмотун (Шамотун)*. Деякі антропоетоніми мають узагальнювальний характер і обираються для ідентифікації персонажа (людина взагалі, чоловік – тварина): *Miss Goldfinches* / *Голдфінчес, Mr. Man* / *Містер Мен – Mr. Pig* / *Містер Хряк, Mrs Cow* / *Міссіс Корова* та ін. Інколи в казках Б. Поттер вживаються онімно-апелювативні

комплекси – найменування персонажів за посадою, професією, соціальним становищем: *the Tailor of Gloucester* / *Кравець з Глостеру*, *the Mayor of Gloucester* / *мер Глостеру*, *old fisherman named Sam* / *старенький рибалка Сем*.

Отже, в казковому онімному просторі Б. Поттер домінують зоопоетоніми, тому що головними дійовими особами творів найчастіше стають тварини. Місце розгортання подій і казковий сюжет детермінуються як “реальними” географічними назвами (*England* / *Англія*, *Spain* / *Іспанія*, *Cardiff* / *Кардіфф*), так і вигаданими топонімами з прозорою внутрішньою формою: *Owl Island* ← *owl* ‘сова’ / *Совиний острів*; *Tipple-tine* ← *tipple* ‘пити, випивати’, *tine* ‘зубець, ріг’ / *вулиця Типпл – тайн*; *a farm called Little-town* ← *little* ‘маленький’ / *ферма Літл Таун (Маленьке містечко)*.

Специфікою казок Б. Поттер є активне вживання назв підприємств, установ, об’єднань, релігійних свят: *colliers Margery Dawe* / *підприємство з видобутку вугілля Марджері Дейв*, *Jenny Jones* / *підприємство з видобутку вугілля Дженні Джоунс*, *Easter* / *Великодень*, які наближають казкову картину світу до реальності. Особливість ідиостилю, ґрунтованого на власному досвіді й спостереженнях письменниці¹, виявляють також наутоніми *ship POUND of Candels* / *корабель «Фунт свічок»*, *boat Betsy Timmins* / *човен Бетсі Тіммінс* тощо.

Обираючи власні імена для персонажів, авторка надає перевагу оригінальній, нетрадиційній формі, що впливає на семантичне наповнення: *Old Mrs. Rabbit* / *Старий Містер Реббіт (Кролик)*, *Miss Pussy* / *Місс Пуссі (Кишечка)*, *Mrs Tabitha Twitchit* / *Табіта Твіміч*, *Thomasina Title-mouse, a woodhouse with long tail* / *Томасіна – титулована Миша з довгим хвостом*, *Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race* / *Семмі, Розумний Червоноокий Представник Переслідуваної (але Невгамовної) Раси*. Для казок Б. Поттер характерне використання повністю вигаданих імен, де важливу роль відіграють звукові асоціації, подвоєння

¹Беатрікс Поттер все життя прожила в Лондоні, тому кораблі для неї були звичайним буденним явищем, невід’ємним від самого життя.

складів, повторення кореневої основи, римування компонентів, що створюють (посилюють) позитивні або негативні конотації: *Humpty Dumpty* / *Хампті Дампті*, *Hunca Munca* / *Хунка Мунка*, *Diggory Diggory Delvet* / *Діггори Діггори Дельвет*, *Appley Dapply* / *Еплі Денлі*, *Chin-Chin* / *Чін-Чін*, *Pig-wig* / *Піг-віг*, *Suck-suck* / *Сак-Сак*, *Yock-yock* / *Йок-йок* та ін.

Антропонімів, запозичених з реального антропонімікону, в казках Б. Поттер небагато: *Miss Goldfinches* / *Місс Голдфінчес*, *Mr. Man* / *Містер Мен*, *Mr. McGregor* / *Міссіс Макгрегор*, *Sam* / *Сем*, *Betsy* / *Бетсі*, *Miss Rose* / *Місс Роуз*, *William the Conqueror* / *Вільям Завойовник*. Вторинні пропріальні одиниці мають різні джерела походження: широковідомі імена історичних осіб (*William the Conqueror*, *Isaac Newton* / *Ісаак Ньютон*), вжиті для створення реалістичного сюжету, і загальноживані в англійській мові особові імена на кшталт *Sam*, *Betsy*, *Miss Rose*, які вказують на звичайність, ймовірність дивовижних подій.

Отже, план вираження поетонімів Б. Поттер наслідує традицію іменування у мові, коли авторка обирає одночленні номінації: *Giraffe* / *Жираф*, *Zebra* / *Зебра*, *Jane* / *Джейн*, *Lucinda* / *Люсінда*, *the Miller* / *Міллер*. Двочленні онімні формули на зразок *Hunca Munca* / *Хунка Мунка*, *Old Betsy* / *Старенька Бетсі*, *Edgar Atheling* / *Едгар Етлінг*, *Bob the retriever* / *Боб – ретривер*, *Percy the cat* / *Персі-кіт* збігаються з типовими номінаціями казкових персонажів у фольклорі. Репрезентантами індивідуального стилю автора стають поширені багатокомпонентні імена, що насамперед актуалізують образ персонажа, впливаючи на образність тексту в цілому: *Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race* / *Семмі, Розумний Червоноокий Представник Переслідуваної (але Невгамовної) Раси*, *Appley Dapply* / *Еплі Денлі*, *Diggory Diggory Delvet* / *Діггори Діггори Дельвет*, *Johnny Town-mouse* / *Джонні, Міське Мишеня* тощо. Семантична значущість поетонімів може посилюватися за рахунок найближчого контексту, який репрезентує авторську оцінку та задає опозиційне протиставлення персонажів: *nice gentle Rabbit* / *добрий ніжний Кролик* – *fierce bad Rabbit* / *злий, поганий Кролик*.

У дисертаційному дослідженні «Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга» А. В. Головня слушно зауважує, що мовна особистість письменника як представника відповідного етнокультурного угруповання впливає на формування й розвиток його свідомості та виявляється у його творчості. У художньому тексті відтворюються особливості побуту та життя суспільства або окремого етносу, який описує автор, а простір твору відбиває особливості лінгвокультурного осередку, до якого належить письменник [38]. Художня проза класика світової літератури, видатного англійського письменника Р. Кіплінга відзначається неповторністю, оскільки у ній перетинаються різні національно-культурні традиції, зокрема, західна (англійська) та східна (індійська). З огляду на бікультурну мовну особистість автора через його приналежність до двох культурних просторів у його творчості відображаються світогляд, менталітет, спосіб життя, побутовий та соціальний устрій, притаманний обом культурам.

Вершиною майстерності Р. Кіплінга у дитячій творчості вважають «Just So Stories» («Просто казки»). Це так звані “повчальні” казки, які пояснюють явище природи, розповідають про появу якогось предмета тощо. Повчальний характер засвідчують назви «Як було винайдено абетку», «Як було написано першого листа», «Чому в Носорога така шкіра», «Як у Леопарда з’явилися плями» тощо.

В онімному просторі казок Р. Кіплінга співіснують топопоетоніми, пов’язані за походженням з реальними або “художніми” географічними назвами, вилученими з найширшого культурного контексту: *Albion / Альбїон*, *Winchester / Вінчестер*, *Nashua / Науша*, *Keene / Кїн*, *the Red Sea / Червоне море*, і створені автором okazіональні одиниці на кшталт *Howling Desert / Ревуча Пустеля*, *Hight Veldt / Високий Фельдт* та ін. Пор. : *In the days when everybody started fair, Best Beloved, the Leopard lived in a place called the **High Veldt**. ‘Member it wasn’t the **Low Veldt**, or the **Bush Veldt**, or the **Sour Veldt**, but the ‘sclusively bare, hot, shiny **High Veldt** <...> [264].*

Г. П. Лукаш зазначає, що завдяки географічним назвам літературна розповідь набуває життєвої достовірності, документальної точності, детальності обрамлення художньо-історичних просторових меж твору; “Топоніми вносять в оповідь динамізм, рухомість, надають художньої гнучкості, фіксують розширення поля діяльності персонажа, допомагаючи окреслити контури художнього простору” [104, с. 253–254]. Унікальна “суміш” з уявно реальних і вигаданих онімів у казках Р. Кіплінга наближує читача до більш реалістичного сприйняття незвичайних подій, які відбуваються у художній дійсності казки, маркованої топонімами *Suez / Суецький канал, the Darling Downs / гори Дарлінг Даунс, the Pacific / Тихий океан, Australia / Австралія* та ін. Літературні топоніми підлягають канонам художнього тексту і вписуються в загальну канву розповіді, “обслуговуючи сюжетні повороти, уточнюючи місцеперебування персонажів, їх переміщення” [104, с. 254]. Пор. : *He tucked up his front legs; he hopped on his hind legs; he stuck out his tail for a balance-weight behind him; and he hopped through **the Darling Downs**; He was grey and he was woolly, and his pride was inordinate: he danced on a sandbank in the middle of **Australia**, and he went to the Big God Nqong* (Р. Кіплінг. Сага про старого Кенгуру).

Дослідниця вважає, що характеризуючи топонімну організацію літературного тексту, слід враховувати, по-перше, витoki художніх топонімів, які слід відшукувати в біографії автора, особливість ліричних відступів, пейзажів, тому що витворення вдачі героїв та рамок географічного окреслення дії обов’язково накладає відбиток на тип тієї місцевості, де він ріс, а вже потім, де він жив. По-друге, літературні топоніми складають специфічну систему, яка є чітко територіальною з огляду на вплив авторського географічного досвіду та індивідуальною з точки зору своєрідності письменницького дару [104, с. 254]. З біографії Р. Кіплінга відомо, що він народився в Індії, навчався в Англії, далі подорожував по всьому світі, багато часу перебував у Австралії, Африці, пізніше жив у Америці. Дія казок Р. Кіплінга відбувається на різних

континентах, у різних країнах, але зображувана місцевість (Африка, Австралія, Америка, Англія тощо) добре відома автору.

Специфічними за формою і змістом у казках Р. Кіплінга є підсистеми антропоетонімів і зоопоетонімів¹, сконструйовані переважно з авторських (оказіональних) імен або онімно-апелятивних комплексів, що мають багаточленну структуру: *dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa* / собакоголовий гавкаючий бабуїн, Найрозумніша тварина в цілісінській ПАР; *The Bi-Coloured-Python-Rock-Snake* / Двокольоровий Пітон, Гірський Змій; *Dingo-Yellow-Dog Dingo* / Дінго-жовтий-пес-Дінго; *a Sticky Prickly Hedgehog* / Їжак-Злючка, *a Slow-Solid Tortoise* / Повільна, поважна Черепаха, *a Painted Jaguar* / Плямистий Ягуар, *Tegumai Bopsulai, Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry* / Тегумай Бонсулай, чоловік-що-й-ноги-швидко-не-переставить, *Teshumai Tewindrow, Lady-who-asks-a-very-many-questions* / Тешумай Тевіндров, жінка-що-задає-дуже-багато-питань; *Taffimai Metallumai, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked* / Тафімаї Металумаї, маленька-невихована-дівчинка-яку-треба-відшльопати; *the Elephant-All-the-Elephant-there-was* / Слон-усім-слонам-слон, *the Beaver-All-the-Beaver-there-was* / Бобер-усім-бобрам-бобер, *the Cow-All-the-Cow-there-was* / Корова-всім-коровам-корова, *the Turtle-All-the-Turtle-there-was* / Черепаха-всім-черепахам-черепаха, *Raja Moyang Kaban, the King of the Elephants* / Райа Мойанг Кабан, король слонів; *Raja Abdullah, the King of the Crocodiles, his mouth is filled with the salt water* / Райа Абдулла, король крокодилів, чий рот заповнений солоною водою.

Деякі власні імена запозичуються з широкого культурного контексту. Так, наприклад, три божества, персонажі казки «Сага про старого Кенгуру», носять імена, що відсилають до наукової праці Ендрю Ленга «Міф, ритуал і

¹ А. В. Головня стверджує, що у художніх прозових творах Р. Кіплінга описи тварин переважають над розповідями про людей. Слон уособлює силу та владу; змія асоціюється з мудрістю; мавпа характеризується як нерозумна істота, а порівняння людини з мавпою вважається образою; вовк асоціюється зі сміливістю, лисиця – з хитрістю [38, с. 11].

релігія» (1887): *Nqa, Nqing, Nqong* і обираються, вочевидь, для актуалізації звукоподібності тексту.

Семантична структура багатокomпонентних поетонімів вміщує семи: ‘зовнішній вигляд’ (*dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa* / **собакоголовий гавкаючий бабуїн, Найрозумніша тварина в цілісінській ПАР, The Bi-Coloured-Python-Rock-Snake, a Painted Jaguar** / **Двокольоровий Пітон, Гірський Змій**), ‘колір’ (*Dingo-Yellow-Dog Dingo* / **Дінго-жовтий-пес-Дінго**), ‘фізична якість’ (*a Slow-Solid Tortoise* / **Повільна, поважна Черепаха**), *Tegumai Vopsulai, Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry* / *Тегумай Бопсулай, чоловік-що-й-ноги-швидко-не-переставить*; ‘морально-психічна якість’, ‘характер’, ‘поведінка’ (*Lady-who-asks-a-very-many-questions* / **жінка-що-задає-дуже-багато-питань, Taffimai Metallumai, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked** / **Тафімаї Металумаї, маленька-невихована-дівчинка-яку-треба-відшльопати**), ‘висока (найвища) репутація’ (*the Elephant-All-the-Elephant-there-was* / **Слон-усім-слонам-слон, the Beaver-All-the-Beaver-there-was** / **Бобер-усім-бобрам-бобер, the Cow-All-the-Cow-there-was** / **Корова-всім-коровам-корова, the Turtle-All-the-Turtle-there-was** / **Черепаха-всім-черепахам-черепаха**); ‘соціальний стан’ (*Raja Moyang Kaban, the King of the Elephants* / **Райа Мойанг Кабан, король слонів; Raja Abdullah, the King of the Crocodiles** / **Райа Абдулла, король крокодилів, чий рот заповнений солоною водою**). Ретельно ставлячись до побудови онімної лексики, автор використовує різні мовні засоби і прийоми: 1) особлива орфографія, що підкреслює незвичний графічний вигляд імені: *the Beaver-All-the-Beaver-there-was* тощо, 2) іншомовні, екзотичні найменування для актуалізації казкового хронотопу і віддаленого простору: *Teshumai Tewindrow, Lady-who-asks-a-very-many-questions; Taffimai Metallumai, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked*.

Для ідиостилю Р. Кіплінга характерною є варіантність імен дійових осіб, що утворюють поширену онімну парадигму. Наприклад, у казці «Кішка, що гуляла, як собі знала» головна героїня (в оригіналі чоловічого роду) – дика

кішка, що не пристає на вмовляння інших звірів і ніяк не хоче бути домашньою та жити поряд з людьми. Дія казки відбувається в *the Wet Wild Woods* (Далеких краях). Автор-оповідач називає героїню *the Cat / Кішка* (перше знайомство з персонажем), використовуючи означений артикль для підкреслення семантичної ознаки ‘першість в своєму роді’, ‘особливість’. Варіант *a Wild Thing from the Wild Woods / Дика Тварина з Диких Лісів* вживається з неозначеним артиклем, бо всі звірі тоді були дикими (пор : *when the Tame animals were wild*). Найменування, що відтворює заголовок казки, розкриває основний зміст сюжету і образу головної героїні: *the Cat who walks by himself*. Остання багатоконпонентна номінація поглиблює семи ‘незалежності’, ‘самостійності’ кішки, яка останньою приєдналася до людей, проте не стала ‘домашньою’.

Показовими для розкриття узагальненого змісту твору стають номінації людей, що виявляють ставлення *the Cat who walks by himself*. У першому діалозі *Кішки з Жінкою* за допомогою означеного артикля підкреслено, що *the Woman* – ‘єдина’ в цілому світі. Поширення антропонімної парадигми відбувається з розгортанням сюжету, ознаменовуючи зміни у поведінці *Кішки*: *O my Enemy and Wife of my Enemy / О мій Ворог і Жінка мого Ворога* (Чоловіка), *O my Hostess and Wife of my Host and Mother of my Host's Son / О моя Хазяйка і Дружина мого Хазяїна і Мати Сина Мого Хазяїна*, *O my Enemy and Wife of my Enemy and Mother of my Enemy / О мій Ворог і дружина мого Ворога і Мати мого Ворога*. Використовуючи індійську традицію ввічливого іменування людини за спорідненістю та належністю до родини (старшого у роді, родича), автор натякає на екзотичний, *далекий (чужий)*, не названий у казці простір – місце основних подій.

Багатоконпонентність імен і розгалужена поетонімна парадигма є характерною ознакою казки Р. Кіплінга «Метелик, який тупнув ногою». Поширена форма імені головного персонажа: *The Most Wise Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David / Наймудріший Правитель Сулейман-ібн-Дауд-Соломон-син-Давида* передбачає надзвичайну семантичну насиченість

поетоніма, що складається із сем: ‘розумові здібності’ з оцінним компонентом *the Most*, ‘соціальне становище’ (*Sovereign*), ‘родова належність’ (*Suleiman-bin-Daoud*, тобто син *Дауда*). У тексті вживаються повні та скорочені форми антропоетоніма, описові оцінні характеристики з яскраво вираженими позитивними конотаціями: *O my Lord and Light of my Eyes / О мій володарю та Світ моїх очей*, *O my Lord and Treasure of my Soul / О мій володарю та Скарб моєї душі*, *O my Lord and Regent of my Existence / О мій володарю та Правителю мого існування*. Дружина Соломона *Балкіс* має найбільшу кількість варіантів іменувань, які виражають стосунки і повну палітру почуттів між *Соломоном* та його улюбленою першою дружиною: *Balkis the Most Beautiful / Найкрасивіша Балкіс*, *O my Lady and Content of my Heart / Моя Леді та Зміст мого серця*, *Balkis the Most Beautiful Queen-Suleiman-bin-Daoud's Very Best Beloved, almost as wise as the Most Wise Suleiman-bin-Daoud himself / Балкіс, Найкрасивіша королева, Найулюбленіша Дружина Сулеймана-бін-Дауда, майже така ж мудра, як і сам Сулейман*, *O my Lady and Jewel of my Felicity / О моя Леді і найдорожча Коштовність мого Щастя*, *O my Lady and Sweetener of my Days / О моя Леді та Підсолоджувач моїх днів*, *O my Lady and Heart of my Heart / О моя леді і серце мого серця* та ін. [264]. Отже, у казкових текстах Р. Кіплінга власні імена стають виразним засобом поетики і беруть участь у конструюванні цілісності (тексту).

Особливістю казкових сюжетів Л. Петрушевської є переосмислення і своєрідна переінтерпретація традиційних джерел фольклорної російської казки. Цей чинник передбачає, по-перше, запозичення з найширшого культурного контексту “готового” матеріалу, по-друге, модифікацію або трансформацію форми та змісту протоонімів з позиції сучасного казкового хронотопу. Так, ім’я головної героїні казки «Королева Лир» («Королева Лір») *старушки королеви, которую все звали Лир / старенької королеви, яку всі називали Лір* наповнене літературними аналогіями, алюзіями й асоціаціями. За формою антропоетонім повторює ім’я шекспірівського короля Ліра, за змістом – перегукується з семантикою імені-образу Короля Артура, лицаря Круглого Столу. У казковому

просторі поєднується непеєднувальне: ім'я дочки короля Ліра Корделії змінює родову належність і перетворюється на чоловіче ім'я *Кордель* (син королеви *Лір*). В іншомовних іменах придворних *Фердинанд / Фердинанд, Вільгельм / Вільгельм, Брунгільда / Брунгільда, Кунігунда / Кунігунда* наявні алюзії на героїв епічних текстів: *Брунгільда* – стародавнє франко-германське ім'я; Брунгільдою звалась дружина нібелунга Гунтера, короля Бургундії з германо-скандинавського епосу; *Кунігунда* – героїня германського епосу, королева Польщі, католицька свята; *Фердинанд* та *Вільгельм* – імена імператорів та королів різних країн від Німеччини до Болгарії. Насичений історико-культурний “конгломерат” імен високої репутації парадоксальним чином поєднується із прозаїчними, іронічно зниженими або пейоративними номінаціями (топопоедонімами, фалеронімами, ергопоедонімами): *улиця Булочек / вулиця Булочок, орден Синього Носка / орден Синьої Шкарпетки, орден «Львіная грива за спасение королевы» / «Лєвова грива за порятунок королеви», орден «Кошачьи усики за спасение принцессы» / «Котячі вусики за порятунок принцеси», гостиница «Две звезды» / готель «Дві зірки», гоночний «Харви» / гоночний «Харві».*

У казці «Нові пригоди Олени Прекрасної» осучаснюється казковий хронотоп, маркований конструкціями з онімами: сукня від «Шанель», чоботи від «Версаче», що позначають матеріальні цінності, яких прагнуть казкові персонажі. Основним показником сучасності стає специфічна парадигма іменувань головної героїні, складена переважно з криптонімів або неповної (скороченої) антропонімної формули. Олена Прекрасна залишається найкрасивішою жінкою, в яку закохуються чоловіки (альтернативу принцеві складає *міліардер*), але потрапляє в інші сюжетні ситуації, де доречними стають варіанти: *Елена П., Прекрасная, Елена Пр., Е. П., Лена / Олена П., Прекрасна, Олена Пр., О. П., Оленка*, які іронічно знижують “ореол” красуні традиційної фольклорної казки¹. Отже, у казках Л. Петрушевської представлено широке

¹ Пор.: “Самообразование *Елены П.* шло полным ходом, и она уже пятьжды посетила разные магазины и, никем не замеченная, оделась с головы до ног”; “И когда *Елена Пр.* увидела, как незнакомка закуривает

розмаїття онімних розрядів і онімних парадигм, а також джерельної бази пропріальних одиниць (пор. : *Африка / Африка, Америка / Америка, Аляска / Аляска, Японія / Японія, Китай / Китай, Брунгільда / Брунгільда; тётя Вава / тітка Вава, улица Коровий Брод / вулиця Коров'ячий Брід*).

Отже, поетоніми розцінюємо як один з найважливіших засобів образності тексту, який допомагає висвітлити індивідуальну неповторність стилю письменника. “Ознакою” стилю І. Франка вважаємо використання імен з прозорою внутрішньою формою: *Каркайло, Заєць Довгослух* (наслідування фольклорної традиції) і конструювання розгалуженої парадигми онімних і безонімних іменувань персонажів: *Лис Микита – Микита, гайдамака, нехрист, Юда, премудрий Соломон* (специфіка ідиостилу), спрямоване на реалізацію подвійного ставлення автора-оповідача до персонажа.

Репрезентантами творчої манери Б. Поттер стають поширені багатоконпонентні імена, що насамперед актуалізують образ персонажа, впливаючи на образність тексту: *Old Mr. Mumby was a deaf old man in spectacles, who kept a general store; Thomasina Title-mouse, a woodhouse with long tail* тощо.

Художня неповторність Р. Кіплінга проявляється перетином західної (англійської) та східної (індійської) національно-культурної традиції, що реалізується своєрідною “сумішшю” уявно реальних і вигаданих топопоетонімів. Специфічними за формою і змістом є підсистеми антропоетонімів і зоопоетонімів, сконструйовані переважно з авторських (оказіональних) VI / онімно-апелятивних комплексів багаточленної структури: *dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa; Tegumai Bopsulai, Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry* тощо. Багатоконпонентність і поширена онімна парадигма (пор.: *the Cat / a Wild Thing from the Wild Woods / the Cat who walks by himself*) забезпечують полісемантизм VI, яке вміщує компоненти ‘зовнішній вигляд’ (*The Bi-Coloured-Python-Rock-Snake*), ‘колір’ (*Dingo-Yellow-Dog Dingo*), ‘фізична якість’ (*a Slow-Solid*

папиросу, вставив ее с левой стороны золотого зуба, тут дело было сделано”; “Если бы миллиардер был одним из миллионов, которые желали бы положить свое сердце к ногам *Прекрасной*, она бы на него не обратила внимания”; “*Е. П.* ничего не могла понять” [248].

Tortoise), ‘морально-психічна якість’, ‘характер’, ‘поведінка’ (*Teshumai Tewindrow, Lady-who-asks-a-very-many-questions*), ‘висока (найвища) репутація’ (*the Cow-All-the-Cow-there-was*), ‘соціальний стан’ (*Raja Moyang Kaban, the Kingof the Elephants*).

У казковому просторі Л. Петрушевської переосмислення і трансформація фольклорного пратексту здійснюються за рахунок запозичення з найширшого культурного контексту “готових” літературних ВІ (*Лир*); поєднання особових імен високої репутації на кшталт *Вильгельм, Брунгільда* з іронічно зниженими топонімами, фалеронімами та ін. (вулиця *Булочок*, орден «*Кошачьи усики за спасение принцессы*»), осучасненість казкового часопростору варіантами антропонімів, похідних від імен-першоджерел (*Елена П., Прекрасная, Елена Пр., Е. П., Лена*), та ергопонімами (сукня від «*Шанель*», готель «*Две звезды*»).

2.4 Мотиваційна основа поетонімів літературної казки

Народні казки є вагомим джерелом для створення літературних казок, невичерпним арсеналом образів і художніх засобів (у тому числі ономастичних) для авторських текстів. Реальний іменник і літературні оніми стають основою багатьох поетонімів авторських казок, набуваючи при вторинному вживанні індивідуальних конотацій, змістових і / або формальних модифікацій. Наявність специфічних рис у системі іменування вигаданих об’єктів авторського тексту сприяє тлумаченню казкової онімії як суттєвої ознаки жанру, образної системи і казкового дискурсу загалом.

Ядерну частину казкової онімії утворюють ВІ дійових осіб – антропоніми, зоопоніми, фіктоніми (докладніше див. 2.1), які представляють особливий інтерес для вивчення дискурсу літературної казки. У лінгвістиці не існує загальноприйнятої класифікації пропріальних одиниць художніх текстів. Л. В. Литвин пропонує класифікацію антропонімів, ґрунтовану на формальних ознаках, виокремлюючи реальномовні імена й

авторські новотвори, які у художньому творі набувають власної семантики або збагачують її за рахунок прагматико-стилістичної домінанти [99, с. 5]. О. І. Фонякова розподіляє антропоніми літературних творів таким чином: 1) імена та назви реального іменника епохи, що зберігають всю суму соціально-мовних конотацій загального вживання; 2) загальноновживані імена та назви, що були перенесені на новий об'єкт; 3) напівреальні імена та назви, побудовані автором за типовою моделлю; 4) відапелятивні імена та назви з промовистою внутрішньою формою, створені автором; 5) імена та назви, створені автором [183, с. 85].

Л. О. Белей враховує шляхи виникнення (походження) літературно-художніх антропонімів, розрізняючи **первинні, секундарні й терціарні** антропоніми [14, с. 13]. Первинні антропоніми потрактовано як авторські неологізми, більшою чи меншою мірою орієнтовані на загальнонаціональний антропонімний узус. Характерною ознакою є те, що вони творяться у тексті літературно-художнього твору шляхом одночасної онімізації апелятива чи довільного звуко- або буквосполучення та присвоєння їм статусу літературно-художнього антропоніма. Секундарні (вторинні) антропоніми літературного твору запозичені автором з реальної антропонімії. Терціарні антропоніми – власні імена літературних героїв, запозичені з більш ранніх фольклорних чи літературно-художніх творів [14, с. 13–14]. Досліджуючи поетонімію французьких романів XIX–XX століть, Л. В. Литвин класифікує Ві за наступними опозиціями: імена суб'єктів / назви об'єктів, реальні імена / вигадані імена, імена-актанти / імена-фон / імена-характеризатори. За референційною ознакою поетоніми поділено на реальні імена та авторські новотвори, які в свою чергу поділяються на ономастичні узуальні лексичні засоби й okazіональні, контекстуальні, індивідуально-авторські, куди відносяться ситуативні називні найменування і різного роду прізвиська [99].

Кожна з наведених класифікацій має свої переваги і недоліки. Небеззаперечним, наприклад, видається твердження О. І. Фонякової щодо повного відтворення у поетонімі “всієї суми соціально-мовних конотацій

загального вживання”, а також домінування часового критерію при визначенні секундарних і терціарних антропонімів Л. О. Белеєм. Не викликає сумнівів, що будь-яке власне ім'я художнього тексту, в тому числі літературної казки, є вмотивованим. Твірною базою поетоніма може бути як апелятивна лексема (лексеми), так і власне ім'я, яке запозичується або з реального іменника, або з історико-культурного контексту (інтертексту). Отже, онімні одиниці літературних казок слід класифікувати за лексемами-мотиваторами.

Апелятиви, що лежать в основі поетоніма, можуть проходити шлях “чистої” (безафіксної, абсолютної) онімізації, перетворюючись на власне ім'я вигаданого об'єкта¹. Пор. : рос. *Галантерейное обращение* / *Галантерейне звернення*, *Человеконенавистничество* / *Людиноненавистництво*, *Опыт* / *Досвід*, *Мздоимство* / *Хабарництво*, *Пустомыслие* / *Пустодумство* (М. Салтиков-Щедрін), *Жареной Зад* / *Жарений Зад*, *Полторы Хари* / *Півтори Пики*, *Устав Уставыч Шпиль* / *Статут Статутович Шпиль* (П. Бажов), *Крапива* / *Кропива*, *Малина* / *Малина*, *Ну* / *Ну*, *Ох* / *Ох* (Л. Петрушевська); укр. *Зубило*, *Молоток*, *Коса*, *Пилка*, *Камінь*, *Зник*, *Читанка*, *Джерельний*, *Українська мова*, *Перша Зірка*, *Перший Сонячний Промінчик з Сонячного королівства*, *Найголовніший Жартун Найсмішнішої Країни Найвеселіших Жартунів* (Ю. Смаль); англ. *Remove Stiffness* / *Посунута Церемонність*, *Arithmetic* / *Арифметика*, *Ambition* / *Амбіція*, *Distraction* / *Відволікання*, *Uglification* / *Спотворення*, *Mystery* / *Таємниця*, *Lady-who-asks-a-very-many-questions* / *Жінка-що-задає-занадто-багато-питань*, *Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry* / *Чоловік-який-не поспішає-виставляти-ногу-вперед*. Пор. : *Дивись, який гарненький, рудий весь! – Не рудий, а сонячний, – набундючився Промінчик, а потім усміхнувся, всім вже давно відомо, що промінчики не вміють довго сердитись. – Будьмо знайомі. Мене звати Перший Промінчик* (Ю. Смаль. Казка про гномиків і прогулянку зеленим гаєм); *На вызов этот прежде всех выступил древний старичок, Опытом называемый (есть два Опыта: один*

¹Онiмiзацiя – перехiд апелятиву (апелятивного сполучення) у власне iм'я [92, с. 476].

порочный, а другой добродетельный; так этот – добродетельный был) (М. Салтиков-Щедрін. Чесноти і вади); *Жили-были дядя Ну и тётя Ох. Тетя Ох всегда говорила “Ох”, а дядя Ну говорил только “Ну”. Бывало, придет к ним почтальон и скажет: вам телеграмма! А тетя Ох вскрикнет: “Ох”, а дядя Ну скажет только: “Ну!”* (Л. Петрушевська. Дядько Ну і тітка Ох); *And his wife’s name was Teshumai Tewindrow, and that means, ‘Lady-who-asks-a-very-many-questions’* (Р. Кіплінг. Як було написано першого листа).

Перехід загальної назви у власне ім’я може відбуватися за допомогою різних словотвірних і морфологічних засобів (афіксація, префіксація, складання основ та ін.). Пор. : рос. *Устав Уставыч / Статут Статутович* (← рос. *устав* + патронімний суфікс *-ыч*; суфіксальний спосіб)¹, *Огневушка-Поскакушка / Вогневушка-Поскакушка* (рос. ← *огневой*, *поскакать*; суфіксальний спосіб)², *Месяц Месяцович / Місяць Місяцевич* (рос. ← *месяц* + патронімний суфікс *-(ов)ич*; суфіксальний спосіб); укр. *Веселинка* (← *веселитися*; суфіксальний спосіб), *Співан* (← *співати*; суфіксальний спосіб), *Ангелятко* (← *ангел* + зменшувально-пестливий суфікс; суфіксальний спосіб), *Дивоцар, Дивоптах* (← *диво, цар / птах*; складання основ), *Незник* (← *не* + *зник*, префіксація); *Дзиг* (← *дзига*; зміна роду)³, *Чортеня* (← *чорт* + зменшувальний суфікс, зміна роду). До цієї ж групи уналежнюємо вигадані імена, утворені за рахунок звукових асоціацій з апелятивами, прийомів подвоєння складів, повторення основи, римування кількох компонентів імені: англ. : *Diggory Diggory Delvet / Діггори Діггори Дельвет, Apple Dapply / Еплі*

¹ Пор. : “Звали этого немца *Устав Уставыч*, а по фамилии Шпиль. Заводские дивились, до чего кличка ловко подошла. Голонастый да головастый, и нос вроде спицы – зипуны вешать. Ни дать, ни взять – барочный шпиль, коим кокоры к бортам пришивают. И ума не больше, чем в деревянном шпиле. Меж своими немцами и то в дураках считался? [236].

² Пор. : “<...> а выходит – и впрямь *Огневушка-Поскакушка* приходила. <...> – Слышал, дескать, от стариков, что есть такой знак на золото – вроде маленькой девчонки, которая *пляшет*. Где такая *Поскакушка* покажется, там и золото.<...>; *Огонь* чуть видно, а дыму много. Глядят – в дыму-то появилась махонькая *девчонка*. <...> Поглядела веселыми глазками, зубенками блеснула, платочком махнула, ножкой притопнула и давай *плясать*” [236].

³ Пор. : “Колись на площі Ринок, навпроти Ратуші з великим міським годинником, придбав собі помешкання львівський годинникар – *дзигармістр Дзиг*” [246].

Деплі, Chin-Chin / Чин-Чин, Pig-wig / Піг-віг, Suck-suck / Сак-Сак, Yock-yock / Йок-йок тощо.

При повному або частковому відтворенні апелювальної назви нові семантичні та конотативні компоненти виникають завдяки незвичності денотата, якому присвоюється ім'я. Сміслові ознаки і функції, притаманні твірному слову (апелювальному), зазвичай зберігаються в змістовій структурі поетоніма, що дозволяє залучити досліджувані одиниці до так званих “промовистих” імен. Показово, що в англійських та російських авторських казках переважна більшість апелювальних джерел є абстрактними поняттями: *Человеконенавистничество* ← *человеконенавистничество*, *Предательство* ← *предательство*, *Умеренность* ← *умеренность* (М. Салтиков-Щедрін); *Drawling* ← *drawling* / *Протяжна вимова*, *Stretching* ← *stretching* / *Розтягування*, *Fainting* ← *fainting* / *Знепритомнення*, натомість в українській мові – конкретними іменниками: *Зубило*, *Пилка*, *Камінь*, *Цвяхи* (Ю. Смаль).

Велика кількість поетонімів літературних казок походить від власних імен, існуючих в найширшому інтерлінгвальному або інтралінгвальному культурному просторі. Такі мовні одиниці виступають протоонімами (пор. : «**протоонім** – вихідне (первинне, мотиваційне) ім'я, перенесене на інший художній об'єкт» [92, с. 477]) щодо вторинного поетоніма. В основі похідних одиниць виокремлюються реальні та вигадані ВІ, отже, слід розмежовувати шляхи перетворення: 1) онім → поетонім, 2) фольклоронім → поетонім; 3) поетонім1 → поетонім2. Реальні імена (антропоніми, топоніми тощо) зазвичай запозичуються для актуалізації справжності, правдоподібності казкових подій. Серед них перебувають: 1) “готові” узуальні особові імена людей : рос. *Милолика / Милолика* (О. Островський), *Настасья / Анастасія*, *Танюшка / Тетянка*, *Степан / Степан*, *Левонтий / Левонтий*, *Семёныч / Семенович*, *Ефим / Єфим*, *Турчанинов / Турчанинов*, *Митрофановна / Митрофанівна*, *Катя Летемина / Катруся Летемина* (П. Бажов), *Джузеппе / Джузеппе* (О. Толстой); укр. *Марічка*, *Іван* (Г. Мирослава); англ. *Sam / Сем*, *Batsy / Бетсі*, *Miss Rose / Місс Роуз* (Б. Поттер); 2) переважно загальновідомі імена видатних історичних

осіб (військових і політичних діячів, гетьманів, діячів культури, мистецтва тощо): рос. *Омельян Иванович* (Емельян Иванович *Пугачёв*) / П. Бажов /, *Шарль Перро* / *Шарль Перро* (Л. Філатов)¹, *Питер Пауль Рубенс* / *Питер Пауль Рубенс* (Л. Філатов)²; укр. *Петро*, *Іван Мазепа*, *Меншиков* (А. Гармаш); англ. *William the Conqueror* / *Вільгельм Завойовник* (Б. Поттер), *Monsieur de Voltaire* / *мсьє де Вольтер*, *Sarah Bernhardt* / *Сара Бернар* (О. Вайльд)³, *Longfellow* / *Лонгфелло* (О. Уайльд)⁴.

Якщо мотиваційною основою поетоніма стає фольклоронім, план вираження зазвичай не змінюється, але семантична структура наповнюється новими компонентами, спровокованими новими сюжетними ситуаціями, обставинами, часопростором тощо. Пор. : *Іван-царевич*, *Баба Яга*, *Костій Бездушний* (О. Островський)⁵, *Олена Прекрасна* (Л. Петрушевська), цар *Горох* (Д. Мамін-Сибіряк)⁶; укр. *Весна* (А. Гармаш), *Лісова Мара* (М. Морозенко), *Чортеня* (Ю. Смаль); англ. *the Eldest Magician Magician* / *Найстарший Маг* (Р. Кіплінг).

Перехід поетонім₁ → поетонім₂ зафіксовано в російсько- і англомовних казках: королева *Лір*, *Кордель* (Л. Петрушевська), *Сірано де Бержерак* (Л. Філатов); напівкласична трагедія «*Софонісба*» (О. Уайльд), що пояснюється тенденцією авторів до активного вживання інтертекстуальних елементів з метою переосмислення. Таким чином, семантичне навантаження поетоніма₂ підлягає значній трансформації порівняно з поетонімом-джерелом. Пор. : *Было дело в одном государстве, что старушка королева, которую все*

¹ Пор. : “**Фея** (удивленно): Я вижу, вы читали в детстве сказку / Французского писателя *Перро*?!”; “**Золушка** (с пафосом): Вы просто дьявол в добродушной маске!.. / О, бедный *Шарль Перро*!.. Когда б он знал, / Какой к его прелестной доброй сказке / Циничный Вы приклеете финал!” [257].

² Пор. : “**Золушка** (выходит из себя): Папаша, извини меня за грубость, / Но ты глупец, невежа и нахал!.. / Ведь это ж гений!.. *Питер Пауль Рубенс*!.. / А ты о нем, поди, и не слыхал!..” [257].

³ Пор. : “The subjects discussed <...> were merely such as form the ordinary conversation of cultured Americans of the better class, such as the immense superiority of Miss Fanny Devonport over *Sarah Bernhardt* as an actress <...>” [269].

⁴ Пор. : “He had hoped that even modern Americans would be thrilled by the sight of a Spectre In Armour, if for no more sensible reason, at least out of respect for their national poet *Longfellow*, over whose graceful and attractive poetry he himself had whiled away many a weary hour when the Cantervilles were up in town” [269].

⁵ Пор. : “**Царевна Милолика**. Ты не знаешь цены себе. Каждая девушка должна гордиться твоей любовью. Нынче мода на красоту прошла... ты... ты бессмертен; Прощай, *Кащей Бессмертный*! Я каждый день буду ожидать тебя с нетерпением” [253].

⁶ Пор. : “И скуп сделался *царь Горох*, как *Кащей*” [253].

звали *Лир*, слезка рехнулась, сняла с себя корону, отдала ее своему сыну *Корделю*, а сама решила наконец отдохнуть, причем где-нибудь в глухих местах и безо всяких удобств [248]; *Король* (рассудительно): Но профиль *Сирано де Бержерака* / Не придает ей прелести, заметь!.. [257].

Зіставний аналіз мотиваційної бази ВІ літературних казок дозволяє стверджувати:

1) в усіх мовах активним способом утворення поетонімів є абсолютна онімізація (рос. *Умеренность*, укр. *Пилка*, англ. *Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry*);

2) в англійських і російських казках більшість апелювативних джерел є абстрактними поняттями (*Предательство* ← рос. *предательство*, *Fainting* ← англ. *fainting*), в українській мові – конкретними іменниками (*Зубило*, *Камінь*);

3) граматична онімізація є більш продуктивною в українській (*Сніван*, *Дивоцар*, *Незник*) та англійській (*Apple Daply*, *Chin-Chin*) мовах;

4) твірною основою поетонімів виступають протооніми з найширшого культурного контексту, серед яких виокремлюються: узуальні одиниці на позначення особових імен або географічних об'єктів; широковідомі ВІ історичних осіб; фольклороніми, поетоніми з попередніх художніх творів;

5) ВІ з реального антропонімікону (рос. *Федька*, *Ариша*, *Митрофановна*; укр. *Марко*, *Оленка*, *Охрім*; англ. *Dorothy*, *Batsy*, *Mr. McGregor*) та відомі імена історичних осіб (рос. *Путер Пауль Рубенс*, *Шарль Перро*; укр. *Іван Мазепа*, *Меншиков*; англ. *Isaac Newton*, *Longfellow*) є універсалією авторської казки в одно- і різносистемних мовах;

6) перехід фольклоронім → поетонім – продуктивний спосіб творення в російсько- й українськомовних казках (рос. *Баба Яга*, *Кощей Бессмертный*, *Елена Прекрасная*; укр. *Лісова Мара*, *Весна*), що пояснюється спільною для обох мов слов'янською міфологією. При цьому деякі поетоніми зустрічаються як в українських (*цар Горох*, *Баба Яга*, *Чорт*), так і в російських казках (*Царь Горох*, *Баба Яга*, *Чёрт*);

7) тенденція до поширення інтертекстуальних елементів зумовлює перехід *поетонім₁* → *поетонім₂* в російсько- і англійськомовних казках (королева *Лир*, *Кордель*, *Сирано де Бержерак*; *Sophonisba*) або перехід *онім* → *конотонім* → *поетонім* (пор. : **Отец:** *Кто поколотит?! Ты в уме ли, детка?.. / Не родился еще такой Ван Дамм, / Который на меня взглянул бы дерзко, / Не то, что надавал мне по мордам!..* [257]).

2.5 Структурні типи власних імен в українських, російських та англійських літературних казках

У межах дослідження проведено аналіз структурних типів казкових найменувань (див. [115; 124]). З'ясовано, що онімія досліджуваних літературних текстів побудована за такими структурними типами:

1) **одночленні найменування персонажів** (людей, тварин, міфологічних персонажів, чарівних предметів) – 59%: англ. *Giraffe* / *Жирафа*, *Zebra* / *Зебра*, *Jane* / *Джейн*, *Lucinda* / *Люсінда*, *The Miller* / *Міллер*; рос. *Рукодильница* / *Рукодільница*, *Анюта* / *Нюта*, *Вильгельм* / *Вильгельм*, *Бубликов* / *Бубликов*, *Горыныч* / *Горинович*; укр. *Голочка*, *Нитка*, *Оленка*, *Світланка*, *Єрмаки*;

2) **двочленні формули** (антропоетоніми, зоопоетоніми, міфопоетоніми) – 28%: англ. *Hunsa Munsca* / *Хунка Мунка*, *Old Betsy* / *Старенька Бетсі*, *Edgar Atheling* / *Едгар Етлінг*, *Bob the retriever* / *Боб – ретривер*, *Percy the cat* / *Персі-кіт*, *TRESPASSERS W*; рос. *Пётр Долгохвост* / *Петро Довгохвіст*, *Алёнка Коза* / *Оленка Коза*, *Серый Волк* / *Сірий Вовк*, *Елена Прекрасная* / *Олена Прекрасна*, *Демьян Данилович* / *Дем'ян Данилович*, *Сатана Сатанаильч* / *Сатана Сатанайлович*, *Федосья Петровна* / *Федосія Петрівна*, *Жар-птица* / *Жар-птиця*; укр. *Вовк Неситий*, *Іван Самсобіан*, *Нестор Пронизуючий*, *Наймудріше Зайчєня*, *Іван Мазєпа*, *Іван Федоров*;

3) **багатокомпонентні номінації** (антропоетоніми, зоопоетоніми) – 8,8%: англ. *Thomasina Title-mouse, a woodhouse with long tail* / *Томасіна – титулована Миша з довгим хвостом*, *dog-headed, barking Baboon*, *Quite the Wisest Animal in*

All South Africa / собакоголовий гавкаючий бабуїн, Найрозумніша тварина в цілісній ПАР тощо.

2.5.1 Одночленні найменування персонажів – найбільше нашарування поетонімів – засвідчують дотримання традиції іменування героїв фольклорних казок. До складу цієї групи входять: 1) особові імена, 2) прізвища, 3) прізвища та 4) імена по батькові.

В англійських казках одночленні імена персонажів складають 44% (342 одиниці), серед яких зафіксовано: клички тварин – 18% (62 одиниці): *Flopsy / Флопси, Mopsy / Монсі, Mouse / Миша*; особові імена чи прізвища – 13% (45 одиниць): *Sam / Сем, Jane / Джейн, Lucinda / Люсінда, the Miller / Міллер*; найменування по батькові в англійській мові відсутні. Отже, автори англійських казок частіше послуговуються одночленими іменуваннями персонажів.

У російськомовних казках кількість однокомпонентних ВІ персонажів значно більша – 62% (427 одиниць), з яких 41% (210 лексем) складають імена / прізвища людей і антропоморфних образів відапелятивного походження: *Рукодельниця, Ленивица, Мойдодыр, Лжесвидетельство, Вероломство*; 17% (77 одиниць) – особові календарні імена людей (офіційні, зменшувальні тощо): *Иван, Ефим, Настасья, Василий*¹; майже 3% (15 одиниць) – прізвища (*Бубликов, Турчанинов*); близько 3% (17 одиниць) – імена по батькові: *Прокопич, Прохорыч*.

В українськомовних казках, порівняно з англійськими і російськими творами, частіше простежуються одночленні ВІ – 73% (482 одиниці), серед яких 34% (165 одиниць) складають назви тварин: *Сорока, Крук, Орел*; 12% (57 одиниць) – календарні особові імена на позначення людей: *Міна, Оленка, Марко*, 7% (35 одиниць) – прізвища, імена по батькові, прізвища: *Єрмаки, Северинович, Утішниця*.

¹Пор. : *Василий* и прижился тут на долгие годы. Сперва его дядей *Васей* звали, потом стал дед *Василий*. И за горой его имя укоренилось (П. Бажов. Василева гора).

2.5.2 Двочленні номінації персонажів складають значно менший відсоток від загальної кількості поетонімів. В англословних казках вживається 35% (275 одиниць) ВІ, що позначають людей, тварин тощо: *Old Betsy, Painted Jaguar*; в українськомовних творах – 17% (115 одиниць): *Вовк Неситий, Іван Самсобіан*; в російськомовних текстах – 30% (205 одиниць): *Серый Волк, Елена Прекрасная*. Слід відзначити, що формула ‘ім’я та прізвище’ в усіх мовах виявляється непоширеною і складає разом близько 6,5% (39 одиниць): рос. *Григорий Потонаев*; укр. *Іван Мазена, Іван Самсобіан*; англ. *Edgar Atheling, Sarah Bernhardt*.

У літературних казках досліджуваних мов у межах двочленних номінацій персонажів (людей / тварин / чарівних образів) переважають форми ‘кличка з прикладкою’ або апелятивно-онімні комплекси: англ. *Bob the retriever, Percy the cat*; рос. *Іван-царевич, Іванушка-Дурачок, Лев-государь, Жар-птиця*; укр. *Вовчик-братик, Лисичка-кума, Борсук Бабай*, що можна вважати специфічною ознакою казкового дискурсу загалом. Атрибутивні словосполучення (прикметник-означення + іменник) заактуалізовано в усіх досліджуваних текстах: в англійських казках: *Old Betsy, Painted Jaguar, the bad Rabbit, the good Rabbit*; у російських творах: *Серый Волк, Елена Прекрасная, Кащей Бессмертный, Василиса Премудрая*; в українських казках: *Нестор Пронизуючий, Наймудріше Зайченя, Старий Півень, Сірий Вовк* та ін.

В українсько- та російськомованих текстах модель ‘ім’я та прізвище’ не є частотною: укр. *Вовк Неситий, Іван Самсобіан, Нестор Пронизуючий* (1,4%; 9 одиниць); рос. *Василиса Премудрая, Пётр Долгохвост, Данилка Недокормыш, Алёнка Коза* (1,3%; 9 одиниць). В англійській мові зазначена модель є більш продуктивною, складаючи 4,6% (36 одиниць) від загальної кількості. Це пояснюється тим, що персонажами англійських літературних казок частіше стають тварини, отже, узуальні антропонімні формули на кшталт ‘ім’я + прізвище’, ‘ім’я + по батькові’ виявляються незатребуваними. Двокомпонентна форма ‘ім’я + по батькові’ актуалізована лише в російськомовних казках: *Демьян Данилович, Сатана Сатанаилыч, Федосья*

Петровна та ін., що можна вважати відображенням загальномовної традиції іменування, що з'явилась ще наприкінці XVI – у першій половині XVII століття.

2.5.3 Багатокомпонентні ВІ дійових осіб складають найменшу кількість у літературних казках усіх досліджуваних мов (8,8%; 187 одиниць). В українських текстах виявлено 3% (20 одиниць): *Гектор, Цуцик, неборака; Чоловік у Хутряній Шапці; Найсумніше царство найзаплаканиших вередунів*; у російських – 5% (37 одиниць): *премудрый крыса Онуфрий; Квакун двадесятый, Царь знаменитой породы, властитель ближней трясины; Царь Долгохвост Инарий Третий; Савка-Журавка долгоног, железный нос; Иван, купецкий сын; Шмуль Давидович Бржоцкий; Устав Уставыч Шпиль*; в англійських текстах – 17% (130 одиниць): *Bagheera the Black Panther, Thomasina Title-mouse, a woodhouse with long tail; dog-headed, barking Baboon, Quite the Wisest Animal in All South Africa* та ін.

Слід зазначити, що багаточленна форма найменувань в англійській мові домінує в казках Б. Поттер: *little Jack Sharp, the stickleback; Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race; Appley Dapply, a little brown mouse; Diggory Diggory Delvet, Johnny Town-mouse*, що може бути потрактовано як особливість англійського казкового дискурсу в цілому, а також як специфічна ознака індивідуально-авторського стилю письменниці.

2.6 Мовні засоби створення імен казкових персонажів

Традиційно до мовних засобів, що беруть участь у створенні ВІ персонажів, відносять лексико-семантичні, словотворчі, морфологічні, синтаксичні. Вибір автором того чи того засобу, прийому поетики відображає, по-перше, онімні вподобання письменника, по-друге, специфіку казкового сюжету і тип казки (чарівна, побутова, про тварин). Н. В. Мудрова слушно зауважує: “Створюючи літературний твір, письменники часто грають

фонетикою, графікою, орфографією, морфологією і граматиною, лексикою і семантикою, синтаксисом, стилістикою і прагматикою, використовують все різноманіття наявних у мові засобів” [128, с. 30]. Текст авторської казки нерідко спрямований на гру, пародіювання, переінтерпретацію відомих казкових сюжетів, переосмислення фольклоронімів і т. ін.

Т. О. Грідіна називає мовною грою “свідомий мовний експеримент (свідомо допущену мовна неправильність), що спирається на неканонічне використання мовних засобів з метою створення дотепних висловлень. Створюючи ігрові висловлення, мовець апелює до інтелектуального досвіду і здібностей адресата” [89, с. 37]. Перелік найбільш поширених засобів мовної гри знаходимо у В. З. Саннікова. Всі засоби зумовлені порушенням норм:

- орфографічних, пунктуаційних, графічних;
- морфологічних (розрив слова на морфеми, комічне переосмислення компонентів слів, розширення морфологічної парадигми слів, транспозиція граматичних форм тощо);
- синтаксичних (порушення тема-рематичних відношень, парцеляція та ін.);
- словотвірних (переосмислення словотворчої структури існуючих слів та створення нових слів);
- лексичних (обігрування компонентів значення слів, лексичні синоніми, багатозначність, омонімія, паронімія та ін.);
- семантичних (обігрування протиставлень “істота – неістота”, “можливе – неможливе” та ін.);
- стилістичних (обігрування протиставлення “високе – низьке”, вживання евфемізмів, змішування елементів різних стилів, використання іноземних слів у неочікуваних контекстах та ін.) [154].

2.6.1 Морфологічні та граматичні засоби. Справжнє дослідження обмежено описом мовних механізмів, що “працюють” на створення художньої образності та стилістичного ефекту казкового тексту. Морфологічними

засобами онімної гри вважаємо такі, коли естетичний і стилістичний ефект виникає завдяки обіграванню тих чи тих граматичних форм, розділенню структури словоформи, навмисному порушенню засобів вираження категорій роду, числа та ін.

В англійських казках одним із продуктивних засобів гри з іменем стає прийом розділення структури словоформи, спрямований на актуалізацію чи реактуалізацію імені та створення образності тексту як цілісності. Пор. : *The Bi-Coloured-Python-Rock-Snake* / Двокольоровий Пітон, Гірський Змій; *Tegumai Bopsulai, and that means, 'Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry* / Тегумай Бопсулай, чоловік-що-й-ноги-швидко-не-переставить; *Teshumai Tewindrow, 'Lady-who-asks-a-very-many-questions'* / Тешумай Тевіндров, жінка-що-задає-дуже-багато-питань; *Taffimai Metallumai, and that means, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked'* / Тафімаї Металумаї, маленька-невихована-дівчинка-яку-треба-відшльопати; *the Elephant-All-the-Elephant-there-was* / Слон-усім-слонам-слон; *Dingo-Yellow-Dog Dingo* / Дінго-жовтий-пес-Дінго; *a Slow-Solid Tortoise* / Повільна, поважна Черепаха, *the Beaver-All-the-Beaver-there-was* / Бобер-усім-бобрам-бобер; *the Cow-All-the-Cow-there-was* / Корова-всім-коровам-корова; *the Turtle-All-the-Turtle-there-was* / Черепаха-всім-черепахам-черепаха; *Rikki-tikki-tavi* / Ріккі-тіккі-таві (Р. Кіплінг). “Розгорнуте” ім’я побудоване з компонентів, які послідовно накопичуються, утворюючи надзвичайно інформативну у семантичному плані онімну конструкцію. Кожний структурний елемент поетоніма набуває значення і приєднується за допомогою дефіса. Багатокомпонентний поетонім є оригінальним за вираженням і цілісним за семантикою, сформованою з кількох сем.

У російськомовних казках прийом розділення структури словоформи однокомпонентного імені *Та-ра-кан* / *Тарган* (К. Чуковський. Тараканище) актуалізовано при першому вживанні для створення семантичних елементів ‘чудовисько’, ‘загроза для тварин’ тощо. Пор. : *Вдруг из подворотни / Страшный великан, / Рыжий и усатый / Та-ра-кан! / Таракан, Таракан,*

Тараканище!; Но однажды поутру / Прискакала кенгуру, / Увидала усача, / Закричала сгоряча: / «Разве это великан? / (Ха-ха ха!) Это просто таракан) / (Ха-ха-ха!) Таракан, таракан, таракашечка, / Жидконогая козявочка – букашечка; Прилетает Воробей. / Прыг да прыг / Да чик-чирик, / Чики-рики-чик-чирик! / Взял и клюнул Таракана – Вот и нету великана [259]. В українськомовних казках подібних прикладів не зафіксовано.

Граматичний рід власного імені зазвичай співвідноситься з родом апелятива – загальної назви тварини / птаха / комахи / рослини тощо. У літературних казках досліджуваних мов рід позначеного іменем об'єкта зорієнтовано на граматичний рід істоти – загальної назви або на внутрішню форму імені, створеного засобом онімізації. Пор.: рос. *пудель* (чол. рід) *Артемон* (*Артемон*), *народный знахарь* (чол. рід) *Богомол* (*Богомол*), *большой жук* (чол. рід) *Рогач* (*Рогач*), *мышь* (жін. рід) *Лизетта* (*Лизетта*) (О. Толстой), але *премудрый* (чол. рід) *крыса* (жін. рід) *Онуфрий* (*Онуфрий*). Ідентифікація персонажа за родовою належністю може здійснюватися за допомогою контактено розташованого апелятива на позначення особи за професією. У таких випадках родову ознаку підкреслено відповідними суфіксами: *фельдшеруца Жаба* (*фельдшеруца Жаба*). Граматичний рід актуалізується також словотвірними суфіксами в структурі ВІ: рос. *Муравьица*. У поодиноких випадках загальна назва (іменник чоловічого роду, що позначає осіб за родом занять) може називати осіб жіночої статі (пор.: *учитель, лікар, директор* тощо): рос. *знаменитый доктор Сова* (О. Толстой). В онімно-апелятивному комплексі рос. *угрюмый рак Шепталло* (*похмурый рак Шепталло*) твірною основою імені виступає оказіональний іменник спільного роду *шептало* (пор.: укр. *базікало, чванько*), навантажений іронічними конотаціями. В англійськомовних казках категорія роду актуалізується переходом загальна назва → власне ім'я (*the Queen Bee / Королева Бджіл*) або обіграється за допомогою зміни на кшталт *a Dormouse / the Dormouse* (*Миша*).

Грамматична категорія числа використовується для створення переносного значення постонімів. У російськомовних казках наявні антропоніми й топоніми,

що вживаються у формі множини: *Африки / Африки, Робінзони / Робінзони* (Л. Петрушевська). В. З. Санніков витлумачує використання одиничних загальновідомих предметів або осіб у множині як зниження: “Вживаючи в множині ім’я одиничного загальновідомого предмета або особи, ми позбавляємо його унікальності та тим самим знижуємо – незалежно від оцінки цього предмета або особи. Фразу *Франція ще народить Наполеонів* може сказати і противник Наполеона, і його гарячий прихильник, однак в обох випадках Наполеону відмовлено в унікальності” [154, с. 87].

Порушення одиничності, унікальності об’єкта, здійснене за допомогою заміни однини на множину, може засвідчувати розвиток метафоричного значення, тобто перехід оніма у конотонім¹ (процес конотонімізації). Пор. : узувальний конотативний деонім² *Африка* “спека” [230]; *Робінзон* – узувальний конотативний літературний антропонім зі значенням 1. “одинокий житель (частіше людина, але також звір, тварина безлюдного острова)”; 2. “Людина, <...> яка потрапила на якийсь малопродатний для життя острів” [230, с. 319].

У літературних казках усіх досліджуваних мов регулярним прийомом утворення поетонімів стає перехід загальної назви у власне ім’я, здійснений за допомогою абсолютної або граматичної онімізації. Зазвичай апелятив, що лежить в основі поетоніма, надає персонажу низку очікуваних читачем семантичних характеристик. Актуалізація апелятивної (дотекстової) семантики дозволяє розцінювати ім’я як “промовисте”. Засобом “чистої” (безафіксної) онімізації утворено такі номінативні одиниці: укр. *Акула, Пилка, Граблі, Пуп, Окраса, Старий Півень, Баран-самоубійця*; рос. *Бешеный Хвост / Скажений Хвіст, царевич Белая Шубка / царевич Біла Шубка, Солнце / Сонце, Ветер / Вітер, Серебрянное Копытце / Срібне Копитце, Сизый Нос / Синій Ніс*; англ. *Miss Pussy / Місс Пуссі, Old Mr. Bunny / старий Містер Банні, Old Mr. Rabbit / старий містер Кролик, Mother Ladybird / Мату Сонечко, the Queen*

¹Пор. : **Конотонім**– вторинна (похідна) пропріальна одиниця, що вживається в переносному значенні та характеризується поліденотатністю [92, с. 474].

²Пор. : **Деонім** – похідна загальна назва, що відтворює форму твірного власного імені (абсолютний омонім ВІ) [92, с. 472].

of Hearts / Королева сердець, a March Hare / the March Hare (Березневий Засць), a Dormouse / the Dormouse (Миша), the Horse / Кінь, the Dog / Собака та ін. У поодиноких випадках спостерігається умисне порушення ефекту ошуканого очікування. Наприклад, перший компонент зоопетоніма *Смілий Криль* передбачає сміливу поведінку персонажа, проте герой казки поводить себе як справжній боягуз.

Специфіка англомовних пропріальних одиниць полягає у вживанні / відсутності означеного чи неозначеного артикля: “У мовах, де є граматична категорія артикля <...>, постановка його перед власним ім’ям часто сигналізує про апелятивізацію оніма. Перехід в апелятив здійснюється в результаті зсуву в семантиці пропріальних одиниць” [138, с. 36]. Іноді, завдяки зміні значення, імена людей стають обчислюваними іменниками, вказуючи на конкретні об’єкти або типові риси, що асоціюються з відомим ім’ям. З такими іменниками артиклі вживаються за правилами для обчислюваних іменників. Е. М. Гордон та І. П. Крилова ілюструють твердження такими прикладами:

a) Lanny has sold then *an* especially fine *Goya*.

He wanted to know how much *a Buick* cost.

There was a rock of books and among them he saw *a Hemingway*.

b) She left like *an Alice* in Wonderland.

Mozart was called *the Raphael* of music.

Swithin smiled and nodding at Bosinney said: “Why, you are quite *a Monte Cristo*” [93, с. 311–312].

В англомовних літературних казках автори не завжди чітко розмежовують означений і неозначений артикль (пор. перше вживання неозначеного артикля з апелятивами): *a March Hare / the March Hare, a Dormouse / the Dormouse, a Dodo / the Dodo, a Lory / the Lory, an Eaglet / the Eaglet, the Duchess, the Cheshire Cat, the Queen of Hearts, the Mock Turtle*. Пор. : *There was a table set out under a tree in front of the house, and the March Hare and the Hatter were having tea at it: a Dormouse was sitting between them, fast asleep, and the other two were using it as a cushion, resting their elbows on it, and the*

talking over its head. 'Very uncomfortable for the Dormouse,' thought Alice <...> [262].

2.6.2 Словотворчі, фонетичні та лексико-семантичні засоби. Значення словотворення в східнослов'янських мовах важко переоцінити. Завдяки словотвору мова постійно поповнюється величезною кількістю нових слів різноманітної будови і семантики, що відображають усі сторони життя народу. Саме словотвірний механізм в першу чергу забезпечує мову нескінченною різноманітністю слів, що задовольняють усі потреби спілкування [67, с. 5]. Загальновідомо, що універсальним способом словотворення в російській та українській мовах є суфіксація [67, с. 154]. Суфіксація активно використовується при створенні поетонімів різних розрядів: 1) антропонімів: укр. *Оленка, Катруся, Тарасик*; рос. : *Иванушка / Іванко, Даренка / Даринка, Марьюшка / Марічка, Танюшка / Тетянка*; 2) зоопетонімів: укр. : *Осялка, Лососик, Ослисько, Лисичка-кума, Вовчик-братик*; рос. *Муха-Цокотуха / Муха-Цокотуха, Квакун двадесятый / Квакун двадесятий, Жученька / Жученька, Тараканище / Тарганисько, Таракашечка, жидконогая козявочка-букашечка* (пор. : *Це ж тарган, це ж тарган, це ж комашечка, Поганенька, звичайнісінька мурашечка!*); 3) міфопетонімів: укр. *Чортеня, Ангелятко*; 4) фіктонімів: рос. *Бутявка / Бутявка, Калушата / Калушата*.

Ю. Д. Апресян виділяє такі значення демінутивних суфіксів: 1) власне зменшувальне значення і 2) вказівка на позитивні емоції [7, с. 147]. Як бачимо, переважна кількість власних імен містить зменшувальні або зменшувально-пестливі суфікси (укр. *-к-, -ик-, -ок-, -ус-, -ен(я)*; рос. *-ечк-, -еньк-, -уш-, -учк-*), які надають поетонімам меліоративного забарвлення. Пейоративна конотація імен-образів утворюється за допомогою суфіксів згрубілості, зневажливості, несхвальної оцінки: укр. *-ак-, -иськ (о)*, рос. *-ищ-, -к-*: укр. *Осялка, Ослисько*; рос. *Тараканище, Комарище, Бутявка* і підтримується контекстом поетоніма. Пор. : *Калушата присяпали и Бутявку стрямкали. <...> А Калуша воли*

калушатам: – Калушаточки! Не трямкайте бутявок, бутявки дюбые и зюмо-зюмо некузявые. От бутявок дудонятся [248].

Суфікс позитивної суб'єктивної оцінки (наприклад, зменшувально-пестливий) може набувати okazіонального значення, якщо приєднується до поетоніма, якому традиційно притаманна негативна характеристика. Так, наприклад, розгорнута номінація *Таракашечка, жидконогая козявочка-букашечка* однозначно засвідчує іронічно-презирливу оцінку казкового об'єкта. З іншого боку, демінутивні суфікси можуть надавати позитивного забарвлення ВІ з негативними конотемами: – *Не чесно красти зорю, красти свято! – сердито мовив хлопчик, забрав в Чортеняти зорю і повернувся до Ангелятка. Присоромлене Чортеня тихенько втекло* (Ю. Смаль).

Негативно-оцінні конотації в особових іменах актуалізуються за допомогою рос. суфікса *-их-* в компоненті формули “ім'я по батькові”. Н. В. Мудрова вважає, що “Високу продуктивність мають словотворчі моделі, застосовані для позначення жінок, що співвідносяться з іменуванням осіб чоловічої статі. При цьому використовується суфікс *-их(а)*, який вказує на належність жінки до певної сім'ї: *Измайлиха, Мартыниха, Панталониha* і т.п. Такі номінації, зазвичай, характерні для просторіччя і мають яскраво виражений експресивний і оцінний характер. Базою для подібних утворень можуть слугувати як прізвище, так і особове ім'я батька або чоловіка” [128, с. 38]. Додамо, що патроніми входять до складу ВІ персонажів побутових казок, наближених до реальних подій, отже, налаштованих на реальний антропонімікон.

До продуктивних засобів утворення поетонімів / компонентів онімної формули відноситься основоскладання. Термін *комполит* в українському мовознавстві вживається в широкому й вузькому розумінні. Широке трактування полягає в розумінні комполитів як “складних слів, утворених з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, що набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова” [1,

с. 6]. У вузькому тлумаченні композит – це складне слово, утворене основоскладанням.

В українськомовних казках вживаються імена-композити, побудовані за такими словотвірними моделями:

- основа прикметника + інтерфікс -о- + основа дієслова: *Заць Довгослух*;
- основа прикметника + інтерфікс -о- + основа іменника: *Чорногора, Добромир*;
- основа числівника + інтерфікс -о- + основа іменника: *Чотирозуб*;
- основа іменника + інтерфікс -о- + основа прикметника: *Правдосвітла*;
- основа дієслова + інтерфікс -о- + основа іменника: *Пулоокій*;
- основа іменника + основа іменника: квіти *Співана-Мрія*¹.

Поетоніми-композити російськомовних літературних казок утворюються за такими словотвірними моделями:

- основа прикметника + інтерфікс -о- + основа іменника: *Пётр Долгохвост / Петро Довгохвіст, Черномор / Чорномор*;
- основа іменника + інтерфікс -о- + основа дієслова: *Медведь Костолом / Ведмідь Костолам*;
- основа іменника + інтерфікс -о- + основа іменника: *Дуремар* (← *дурень + *Вольдемар).

Поетоніми утворюються шляхом зрощення (об'єднання кількох компонентів) словоформ різної частиномовної належності: укр. *Іван Самсобіпан* ← сам + собі + пан; *Хаййомугрець* ← хай + йому + грець, *Василько Навесьсвітмолодець* ← на + весь + світ + молодець; рос. *Мойдодыр* ← мой + до + дыр); англ. *Cotton-tail / Коттон-Тейл, Squirrel Nutkin / Білка Наткін, Mr. Drake Puddle-duck / містер Дрейк Падл-Дак, Old Mr. Pricklerin / старий містер Приклін*. Значущість кожного твірного компонента забезпечує поширення асоціативного нашарування поетонімів, характерного насамперед

¹ Пор. : “І звали ті квіти *Співана-Мрія*. Цвітуть і понині ті квіти. Вже й прадавні імена забулися, натомість прийшли сучасні співзвучні *Іван-та-Марія*” (А. Гармаш).

для українськомовних казок, в яких поєднуються три- або навіть чотири словоформи.

Суголосні імена персонажів слід розцінювати як особливу “прикмету” – універсалію онімної системи авторської казки. Звукоподібність поетоніма зреалізовано за допомогою рими, алітерацій, прийому точного або часткового повтору (фонетичного, словотвірного) компонентів, співзвуччя імені з контактено розташованим апелятивом та ін.: рос. *гусяр Разлюляй-гудошник*, городок *Динь-Динь, Сатана Сатанайлыч*; укр. *Вудвуд, Киця-Миця, Крілик-Трілик, Каркайло*, близнюки-гноми *Фіхол і Міхол, Жмурко і Хмурко*; англ. *Flopsy, Mopsy; Hitty Pitty, Humpty Dumpty, Hunca Munca, Sally Henny-penny, Suck-suck, Yock-yock, Chin-Chin, Diggory Diggory Delvet*.

Специфіка українськомовних текстів полягає в тому, що твірною основою поетонімів нерідко стають лексеми, зримовані з апелятивним оточенням або утворені засобом звукового чи словотвірного повтору. Так, наприклад, у казці Г. Мирослави «Золота підкова» появі особового імені *Хаййомугрець* передують навантажений римами ігровий контекст: <...> *не купець, ані швець, ані навіть не кравець, а сам Хаййомугрець*; у казці «Дзигармістр» (Г. Мирослава) головний герой носить ім'я *Дзиг*; *равлики* мешкають в *Павликах* тощо.

Традиційним лексико-семантичним або фонетичним засобом утворення поетонімів вважається каламбур – фігура мовлення, яка полягає в гумористичному використанні багатозначності слова або звукової близькості різних слів. У казці Л. Керролла «Аліса в країні чудес» імена *a Duck / the Duck, a Dodo / the Dodo, a Lory / the Lory, an Eaglet / the Eaglet* приховують алюзію: натякають на учасників справжньої прогулянки по річці Темзі, яка спонукала автора написати твір: його друга Робінсона Дакворта (*Robinson Duckworth*), самого Керролла (справжнє ім'я Чарльз Лютвідж Доджсон (*Charles Lutwidge Dodgson*)) і сестри Аліси Лидделл: Лоріни (*Lorene*) та Едіт (*Edith*). Отже, твірною основою поетонімів виступають фонетично зближені з ними реальні антропоніми [128, с. 84–85].

До поетонімних каламбурів уналежнюємо VI *The Queen of Hearts* / *Королева сердець* (Л. Керролл). Його первинне значення ‘червова дама’ відображає карткову природу Королеви (згадаймо, що Король, Королева, придворні, стража є колодою карт). Крім того, в англійській мові це словосполучення вживається з семантикою ‘дама серця, покорителька сердець’. Посилаючись на міркування Л. Керролла: “I pictured to myself the Queen of Hearts as a sort of embodiment of ungovernable passion – a blind and aimless Fury” (“Я уявляв собі Червову Королеву втіленням некерованої пристрасті – безрозсудливою і безглуздою фурією”), Н. В. Мудрова зазначає, що у створеному Л. Керроллом образі Королеви яскраво простежуються конотації, пов’язані з міфологічними фуріями [128]. Таким чином, поетонім втілює ‘сліпу, нестримну лють, некерований гнів’. Характер персонажа підкреслюють дієслова, що вводять пряму мову королеви: *to scream* ‘пронизливо кричати, волати, верещати’, *to shout* ‘голосно кричати’, *to roar* ‘кричати, волати’, *to say in a shrill, loud voice* ‘говорити пронизливо, різко, голосно’, *to toss her head impassionately* ‘нетерпляче відкинути голову’, *to turn with fury* ‘повернутися з люттю’ [128, с. 84–86].

До імен-каламбурів відносяться одиниці *the Hatter* та *the March Hare*, які уособлюють людське божевілля (пор. англійське прислів’я: *as mad as a hatter*, *as mad as a March hare* зі значенням ‘божевільний’). Л. А. Богуславська вважає, що розділ про Шалене Чаювання є суцільною розгорнутою метафорою [20, с. 25; 21]. Проте каламбури в літературних казках є поодиноким явищем; у російськомовних і українськомовних текстах онімних каламбурів не виявлено.

Отже, до виразних засобів конструювання та гри з іменем у літературних казках одно- і різносистемних мов уналежнено такі:

– прийом розділення структури словоформи: англ. *Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry*; рос. *Та-ра-кан*;

– співвіднесеність / неспіввіднесеність граматичного роду VI з родом апелятива – назви тварини / птаха / комахи / рослини / професії тощо:

рос. *пудель Артемон, мышь Лизетта, фельдшерица Жаба, доктор Сова, рак Шепталло, премудрый крыса Онуфрий*;

– продуктивним засобом утворення поетонімів у близькоспоріднених і різносистемних мовах є абсолютна онімізація: укр. *Гадюка, Граблі, Старий Півень*; рос. *Солнце, Серебрянное Копытце, Сизый Нос*; англ. *the Duchess, the Horse, the Dog, a March Hare* та ін.;

– універсальним способом утворення поетонімів різних розрядів в російських та українських казках є суфіксація: укр. *Катруся, Тарасик, Чортеня, Лошатко, Ослисько*; рос. : *Ванюша, Марьюшка, Бутявка*;

– до продуктивних засобів утворення поетонімів / компонентів онімної формули близькоспоріднених мов відноситься основоскладання. Імена-композиції побудовані за словотвірними моделями: основа прикметника + інтерфікс -о- + основа дієслова (укр. *Заць Довгослух*); основа прикметника + інтерфікс -о- + основа іменника (укр. *Чорногора, Добромир*; рос. *Пётр Долгохвост, Черномор*); основа іменника + інтерфікс -о- + основа прикметника (укр. *Правдосвітла*); основа дієслова + інтерфікс -о- + основа іменника (укр. *Пулоокій*); основа іменника + інтерфікс -о- + основа дієслова (рос. *Медведь Костолом*) та ін.;

– поетоніми утворюються шляхом зрощення словоформ різної частиномовної належності: укр. *Іван Самсобіан; Хайюмугрець, Василько Навесьсвітмолодець*; рос. *Мойдодыр*; англ. *Cotton-tail*;

– суголосні імена персонажів є універсалією онімної системи авторської казки в усіх досліджуваних мовах. Звукоподібність ВІ зреалізовано за допомогою рими, алітерацій, прийому точного або часткового повтору (фонетичного, словотвірного) компонентів, співзвуччя імені з контактним розташованим апелятивом (рос. *гусяр Разлюляй-гудошник, городок Динь-Динь*; укр. *Киця-Миця, Фіхол і Міхол*; англ. *Flopsy, Mopsy; Suck-suck, Diggory Diggory Delvet*);

– регулярним прийомом актуалізації семантики поетоніма стає вживання прикладки (рос. *Иванушка-Дурачок*; укр. *Вовчик-братик*; англ. *Thomasina Tittlemouse*).

Унікальним прийомом поетики онімів авторської казки є деонімізація (*Piglet* → *piglets*, *Pooh* → *poohs*) яка бере участь у пародійному переосмисленні елементів художнього тексту. Пор. : *Christopher Robin read the message aloud. "Oh, are those 'P's' piglets? I thought they were poohs."* [265]

Висновки до розділу 2

Поетоніми літературної казки – особлива система, за допомогою якої розвивається сюжетна дія, актуалізується образність, увиразнюється емоційно-експресивне тло цілісного художнього твору. Ядерну частину онімного простору англомовних казок утворюють зоопоетоніми (*Dingo-Yellow-Dog-Dingo*), топопоетоніми (*City of Emeralds*), антропоетоніми (*Lord Canterville*) і фіктоніми (*Tin Woodman*). Приядерну і периферійну частину складають фітопоетоніми (*White Rose-Tree*), міфопоетоніми (*Azrael, Nqa*), наутоніми (boat *The Floating Bear*), космоніми й астроніми (*The Tropics of Capricorn*), ергопоетоніми (colliers *Margery Dawe, Court Gazette*), документоніми (*the Jungle Law*), прагматоніми (*Pinkerton's Champion Stain Remover and Paragon Detergent*), еклезіоніми (*the church of Nuestra Senora Del Pilar*), геортоніми (*Easter*), ойкодомопоетоніми (house *Hapsburg*).

У російськомовних авторських казках ядро онімного простору утворюють антропоетоніми (*Василиса Премудрая*), фіктоніми (*Любострастие*) і топопоетоніми, що маркують “реальний” і вигаданий простір тексту (*Монако, остров Буян*). Приядерну і периферійну зони репрезентують зоопоетоніми (*Муха-Цокотуха*), міфопоетоніми (*Стукс*), космопоетоніми (*Месяц*), фітопоетоніми (*Росянка*), геортоніми (*Иванов день*), поетоніми з найширокого культурного простору («*Полька Птичка*»), ергопоетоніми («*Меха для*

новобрачных», «Московские ведомости»), фалероніми (орден «Львиная грива за спасение королевы»).

В українських авторських казках найчисленніші підсистеми складають антропоетоніми (*Анатолій*), зоопоетоніми (*Лососик*), фіктоніми (*Жартун-Веселун*) і топопоетоніми (*Єрусалим, Найпохмуріше царство*). До приядерної та периферійної зони відносяться підсистеми міфонімів (*Лісова Мара*), космоніми й астроніми (планета *Незвідана*), фітопоетоніми (*Горобина*), геортоніми (*Свята Покрова*), поетоніми з найширокого культурного простору (молитва «*Господи воззвах*»).

Спільні закони побудови номінативної системи авторської казки в одно- і різносистемних мовах засвідчують пріоритетність антропоетонімів, зоопоетонімів, топопоетонімів, фіктонімів. Порівняльний аналіз складників онімного простору дозволяє зазначити специфіку його побудови у близькоспоріднених і різносистемних мовах: 1) особливість англословних казок полягає у вживанні документонімів, наутонімів, еклезіонімів, ойкодомопоетонімів; 2) специфіку російських казок унаочнюють ергопоетоніми, хрононіми і фалероніми; 3) відмінність українськомовних казок від російсько- й англословних текстів полягає у відсутності ергонімів і прагматонімів як маркерів сучасності казки.

Героями українських літературних **чарівних** казок можуть ставати люди, чарівні істоти або предмети, наділені магичними властивостями, імена яких уналежнено до фіктонімів (пані *Коса*). Особливість авторської чарівної казки засвідчують традиційні імена головних героїв на кшталт *Даринка, Олеся, Сенько*. Онімний простір російськомовних чарівних казок сконструйовано за допомогою офіційних або зменшувальних імен на зразок *Фёдор, Ариша, Семёныч*. До специфічних рис російської казки відносяться такі: 1) функціонування персонажів, запозичених з народних казок: *Баба Яга, Кощей Бессмертный*; 2) своєрідне поєднання традиційних казкових образів (*Змеївка, Хозяйка Медной горы*) з реалістично зображеними героями, що носять узуальні особові імена (*Степан, Танюшка*); 3) безіменність героїв-тварин з чарівними

властивостями, які не беруть участі у розвитку сюжету, та іменність персонажів, що становлять основний чарівний елемент казки (*Серый Волк, Конёк-Горбунок*). В англомовному дискурсі чарівної казки вміщено ВІ уявно реальних об'єктів: *Singapore, Mesopotamia, Solomon, Queen Balkis* і фіктоніми, що позначають фантастичних персонажів: *Hookah-Smoking Caterpillar, The King of Hearts*.

Вибір імені для персонажів українських літературних **казок про тварин** ґрунтується на загальному уявленні про людські якості, уособлені в образі тієї чи тієї тварини: *Лис* – хитрий і завзятий, *Індик* – гордовитий та пихатий тощо. Семантичне навантаження і конотативне нашарування (позитивно- або негативно-оцінними конотемами) ВІ анімалістичних персонажів у казках близькоспоріднених мов збагачується завдяки поширенню онімної парадигми: укр. *Лис* – *Лисюра*, *Вовк Неситий* – *Вовцуня* – *Вовчук* – *Вовчисько*; рос. : *Таракан* – *Тараканище* – *Таракашечка* тощо. Відмінність англомовних анімалістичних казок полягає у навмисному наближенні ВІ персонажів-тварин до особових імен. Специфічною ознакою казок є комплексний характер поетонімів, структура яких складається з антропоморфних і зооморфних сем: *Mr. Alderman Ptolemy Tortoise, Mother Ladybird*.

Подібність онімії **соціально-побутових** казок у близькоспоріднених мовах маркують: 1) антропоетоніми історичного походження (рос. *Колчак, Пугачёв*; укр. *Іван Мазепа, Федір Рос*) або особові імена, що відповідають традиції називання людей в певний історичний період (рос. *Никифор, Настасья; Андрей, Анюта*); 2) топоетоніми, зорієнтовані на реальний географічний простір або топографічні об'єкти (рос. *Ирбитский уезд, Сибирский тракт*; укр. *Дніпро, Київщина*).

Зіставний аналіз мотиваційної бази ВІ літературних казок дозволяє стверджувати:

– в усіх мовах активним способом утворення поетонімів є абсолютна онімізація;

– в англійських і російських казках більшість апелювативних джерел поетонімів є абстрактними поняттями, в українській мові – конкретними іменниками;

– граматична онімізація є більш продуктивною в українській та англійській мовах;

– твірною основою поетонімів виступають протооніми з найширшого культурного контексту, серед яких виокремлюються: узуальні одиниці на позначення особових імен або географічних об'єктів; широковідомі ВІ історичних осіб; фольклороніми, поетоніми з попередніх художніх творів;

– ВІ з реального антропонімікону та відомі імена історичних осіб є універсалією авторської казки в одно- і різносистемних мовах;

– перехід *фольклоронім* → *поетонім* – продуктивний спосіб творення в російсько- й українськомовних казках, що пояснюється спільною для обох мов слов'янською міфологією;

– тенденція до поширення інтертекстуальних елементів зумовлює перехід *поетонім₁* → *поетонім₂* в російсько- і англомовних казках або перехід *онім* → *колотонім* → *поетонім*.

Онімний простір російсько-, українсько- й англомовних літературних казок побудований за такими структурними типами: 1) одночленні найменування персонажів: англ. *Giraffe, Jane, the Miller* (44%); рос. *Рукодельница, Вильгельм, Горыныч* (62%); укр. *Нитка, Оленка, Єрмаки* (73%); 2) двочленні формули: англ. *Old Betsy, Edgar Atheling, TRESPASSERS W* (35%); рос. *Пётр Долгохвост, Серый Волк, Демьян Данилович* (30%); укр. *Вовк Неситий, Нестор Пронизуючий, Іван Федоров* (17%); 3) багатоконпонентні найменування: англ. *dog-headed, barking Baboon, Quite the Wisest Animal in All South Africa* (17%); рос. *Квакун двадцятий, Царь знаменитой породы, властитель ближней трясины* (5%); укр. *Чоловік у Хутряній Шапці* (3%).

Виразними засобами конструювання та гри з іменем у літературних казках одно- і різносистемних мов стають:

– прийом розділення структури словоформи: *Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry*; *Та-ра-кан*;

– співвіднесеність / неспіввіднесеність граматичного роду ВІ з родом апелятиву – назви тварини / птаха / комахи / рослини / професії тощо: рос. *пудель Артемон, фельдшеріца Жаба, рак Шепталло, премудрий крыса Онуфрий*;

– продуктивним засобом утворення поетонімів близькоспоріднених і різносистемних мов є абсолютна онімізація: укр. *Гадюка, Граблі, Старий Півень*; рос. *Солнце, Серебрянное Копытце, Сизый Нос*; англ. *the Duchess, the Horse, a March Hare*;

– універсальним способом утворення поетонімів різних розрядів в російських та українських казках є суфіксація: укр. *Катруся, Тарасик, Лошатко, Ослисько*; рос. : *Ванюша, Марьюшка, Бутявка*;

– до продуктивних засобів утворення поетонімів / компонентів онімної формули у близькоспоріднених мовах відноситься основоскладання. Імена-композиції побудовані за словотвірними моделями: основа прикметника + інтерфікс -о- + основа дієслова (*Засць Довгослух*); основа прикметника + інтерфікс -о-+ основа іменника (укр. *Чорногора, Добромир*, рос. *Пётр Долгохвост, Черномор*); основа іменника + інтерфікс -о- + основа прикметника (*Правдосвітла*); основа дієслова + інтерфікс -о- + основа іменника (*Пулоокій*); основа іменника + інтерфікс -о- + основа дієслова (*Медведь Костолом*) та ін.;

– поетоніми утворюються шляхом зрощення словоформ різної частиномовної належності: укр. *Хаййомугрець, Василько Навесьсвітмолодець*; рос. *Мойдодыр*; англ. *Cotton-tail*;

– сугоłosні імена персонажів є універсалією онімної системи авторської казки в усіх досліджуваних мовах. Звукоподібність ВІ зреалізовано за допомогою рими, алітерацій, прийому точного або часткового повтору компонентів, співзвуччя імені з контактним розташованим апелятивом (рос. *гусяр Разлюляй-гудошник, городок Динь-Динь*; укр. *Киця-Миця, Фіхол і Міхол*; англ. *Flopsy, Mopsy, Diggory Diggory Delvet*);

– регулярним прийомом актуалізації семантики поетоніма стає вживання прикладки (рос. *Иванушка-Дурачок*; укр. *Вовчик-братик*; *Thomasina Tittlemouse*).

Унікальним прийомом поетики онімів авторської казки є деонімізація (*Piglet* → *piglets*, *Pooh* → *poohs*), яка бере участь у пародійному переосмисленні елементів художнього тексту. Основні положення розділу відбито в окремих публікаціях автора [115; 118; 119; 123].

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПОЕТОНІМІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

3.1 Семантична структура імен в англійських, російських та українських літературних казках

Літературно-художня онімія – специфічна система, яка не може розглядатись окремо від конкретних культурно-історичних умов, навіть якщо йдеться про онімний простір казок, сконструйований з опертям на фольклорні традиції. Семантична структура поетоніма так само, як в мовознавчій парадигмі, формується за принципом синонімії, але не обмежується ним, поширюючи спектр різноманітних сем і конотем, зумовлених розвитком казкового сюжету. Порівняльне дослідження ВІ літературних казок одно- і різносистемних мов дозволяє з'ясувати семантичне наповнення поетонімів шляхом виокремлення різноманітних компонентів, інтегрованих у цілістний зміст (семантему).

В українськомовних поетонімах / онімно-апелятивних комплексах найбільш регулярною семою є **‘людина’ / ‘тварина, птах’, ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’**: *Тарасик, Оленка, Гринь / Лисичка-кума, Сірий Вовк, Вовчик-братик, Лис Микита, Зайчик, Їжачок, Лошатко, Крук, Сорока, Орел, Слимак / Квіточка, Листочок, Дуб, Горобина / Вітер, Буря, Вітерець, Сніговій, Зима, Осінь, Росинка* тощо, яка стає допоміжним засобом уналежнення літературної казки до того чи того типу (чарівна, побутова, про тварин).

Регулярності набувають семи, пов'язані з внутрішніми якостями або зовнішньою характеристикою персонажів: **‘характер, поведінка’**: *Пава, Жартун-Веселун, Мудрагель, Хмурко*; **‘функційні ознаки’**: *Нестор Пронизуючий, Чорний Чаклун, Утішниця*; **‘якості людини / істоти’** з позитивними або негативними конотемами: *Утішниця, Дивоцар, Наймудріше*

Зайчєня, Василько Навєсьсвітмолодець, Хаййомугрець, Ангєлик, Добромир; ‘зовнішня ознака’: Окраса, Чорнячок, Рябєнька, Сірий Вовк, Шу – неясного забарвлення кіт.

У семантичній структурі поетонімів (онімно-апелативних комплексів) актуалізовано компоненти: **‘профєсія, посада, рід занять’**: *вчителька Сова Ава, президент Тридев’ятого царства Лев, Чорний Чаклун, майстер Гринь, фєльдшєриця Малпа Фрузя; ‘соціалне становище, родинні зв’язки’: *багатий хлоп Охрім, найстаріший пан Осляка; ‘вік’*: *Старий Півєнь, лисєнята Міна й Міцько, найстаріший пан Осляка, Гєктор, Цуцик, неборака, Лошатко, дід Гнат, старєнький, згорблений Каркайло, хлопчик Зник, ‘рєлігія, віросповідання’*: *Исус Христос; ‘сєредовище перебування’*: *Боровик-Дубовик, Водяник, Лісова Мара.**

Зазвичай імена казкових персонажів вміщують декілька сем, закладених у плані вираження. Наприклад, зоопетонім *Наймудріше Зайчєня* містить такі елементи змісту, як ‘тварина’, ‘дитинча зайця’ (компонент *Зайчєня*); ‘найвищі розумові здібності’ (компонент *Наймудріше*); ‘особливості поведінки’, наявні в семантиці твірного апелатива: неспіливий, полохливий боягуз, змушений рятуватись від хижаків, які на нього полюють, і, одночасно, добре звірятко. Отже, на змістове навантаження зоопетоніма “працюють” обидва компоненти: *Зайчєня* включає узуальні семи, ґрунтовані на фонових знаннях читача; *Наймудріше* передбачає поведінку персонажа, пов’язану з розвитком казкового сюжету, і наповнює поетонім експліцитними позитивно-оцінними конотемами.

Полісемантична структура притаманна всім казковим об’єктам, названим на ім’я. Показово, що більшість елементів змістової організації народжується ще до тексту і своєрідно розвивається та збагачується в межах тексту. Так, наприклад, у казці «Золота підкова» Г. Мирослави антропетонім отримує багатозначність у найближчому контексті: <...> *не купець, ані швець, ані навіть не кравець, а сам Хаййомугрець*. При першому вживанні ім’я набуває семантичні ознаки ‘людина’, ‘профєсія, рід занять’; ‘характер, поведінка’, ‘функційна ознака’, ‘вік’ (можна стверджувати, що йдеться не про дитину, а

про дорослу людину, що вже має професію та власну життєву позицію). Аналогічну семантичну структуру має антропоетонім *кралець Василько Навесьсвітмолодець* (Г. Мирослава. На Івана Купала), доповнений позитивно-оцінною конотацією. У казці Г. Левицької «Риболовля пана Боровика-Дубовика» семантично навантаженими стають імена *Боровик-Дубовик* і *Водяник*, які вміщують семи ‘зовнішня ознака’, ‘рід занять’, ‘поведінка’, ‘функційні ознаки’, ‘середовище перебування’ (зрозуміло, що *Водяник* живе у воді, а *Боровик-Дубовик*, відповідно, у дубовому лісі)¹. Ім’я гнома *Мудрагеля* (Ю. Смаль. Казка про гномиків і Найсмішнішу Країну Найвеселіших Жартунів) містить наступні семи: ‘розумові здібності’ (*Мудрагель* ← мудрить, мудрує), доповнені негативно-оцінною (іронічною) конотацією: *мудрувати* “робити щось занадто складним, незрозумілим”; “удаватися в зайві й непотрібні міркування. || Вигадувати, робити щось незвичайне” [223], ‘поведінка’, ‘рід занять’. Відповідно до апелятивної семантики розвивається семантика, похідна від контексту: герой постійно вигадує щось безглузде, мудрує. У казці «Ворони та Сови» І. Франка онімно-апелятивний комплекс *цар Пулоокій* експліцитно вказує на ‘зовнішню ознаку’ (*Пулоокій*), ‘соціальний стан’ і ‘посаду’ (*цар*) та імпліцитно натякає на манеру поведінки (*вести себе як цар*). Зоопоетонім *Каркайло* вже при першому вживанні в найближчому контексті (<...> *поміж міністрами був старенький, згорблений ворон Каркайло*) накопичує семантичні характеристики: ‘птах’ (*Каркайло* ← *каркати*), ‘соціальне становище, посада’ (*міністр*), ‘рід занять’ (*керує міністерством*). Потенційні ознаки ‘характер поведінки’ (*веде себе як міністр*) і негативно-оцінна конотація приховуються в переносному значенні твірного дієслова *каркати* “перен., розм. Віщувати, накликати нещастя, невдачу” [223]. Полісемантичними є поетоніми українських літературних казок: *Заєць Довгослух*, сестра *Окраса*, гномиха *Хазяйновита*, найстарший пан *Осляка*, *Баран-самоубійця*, *Смілий Кріль* та ін.

¹ Пор. : “Того чудового ранку пан *Боровик*, що *мешкав у дуплі старезного дуба* й тому прозивався *Дубовиком*, вирішив трохи порибалити” (Г. Левицька).

Найбільш регулярною семою в іменах персонажів російськомовних казок є компонент ‘людина’ / ‘тварина, птах’, ‘комаха’/ ‘рослина’ / ‘природне явище’: *Ванюша* / *Іванко*, *Аришка-Трусишка* / *Арішка-Боягуз*, *Григорій Потопаєв* / *Григорій Потопаєв*, *Даренка* / *Даринка*, *Левонтий* / *Левонтій*, *Северьян Убойца* / *Север’ян Убивця*, *Іван-царевич* / *Іван-царевич*, *Катя Летемина* / *Катруся Летемина*, *Вільгельм* / *Вільгельм*, *Ефим Золотая Редька* / *Єфим Золота Редька*; *Серый Волк* / *Сірий Вовк*, *Рогач* / *Рогач*, *Серебряное копитце* / *Срібне копитце*, *Говорящий Сверчок* / *Розмовляючий Цвіркун*, *лиса Аліса* / *лисиця Аліса*, *пудель Артемон* / *Артемон*, *Сова* / *Сова*, *Жучок-Блошачок* / *Жучок-Блошачок*, *Гусеница-Землемер* / *Гусінь-Землемір*, *Майский Хруц* / *Травневий Хруц*; *Травинка* / *Травинка*; *Солнце* / *Сонце*, *Ветер* / *Вітер*, *Месяц* / *Місяць*. Переважна кількість поетонімів вміщує семи, що відзеркалюють зовнішні та / або внутрішні ознаки персонажів: ‘**характер, поведінка**’: *Кошка Мурёнка* (← рос. мурчать), *Аришка-Трусишка* (← рос. трусить), *Мойдодыр* (← рос. мой до дыр), *крыса Шушара* (← рос. шуршать); *Бешеный Хвост* (← бешеный); ‘**зовнішня ознака**’: *Елена Прекрасная*, *Чудо-Юдо*, *железные зубы*; *дочь купецкая Макрида Макарьевна*, *красота ненаглядная*; *Милолика* (← рос. ‘милый’, ‘лик’), *Конёк-Горбунок* (← рос. конь с горбом на спине как сказочный персонаж [228]); ‘**функційні ознаки**’: *Медведь Костолом* / *Ведмідь Костолам* (← рос. кости, ломать), *Рукодельница* / *Рукодільниця* (← рос. рукодельница), *Ленивица* (← рос. ленивица, ленивая), *мышонок Пик* (← рос. пикнуть)¹.

Семантичний компонент ‘**професія, рід занять, військовий ранг**’ зазвичай актуалізується за допомогою контактено розташованих апелятивів: *столяр Джузеппе*, *шарманщик Карло*, *доктор Сова*, *фельдшерица Жаба*, *народный знахарь Богомол*, *Чернокнижник Змеулан* або безпосередньо виражають уналежнення до роду занять: *Грибник* / *Грибник*, *Охотник* /

¹ Пор. : “Это дикий мышонок, – объяснил брат, – полевой. У каждой породы свое имя, только я не знаю, как этого зовут. Тут *мышонок* открыл розовый ротик и *пискнул*. – *Пик! Он говорит, его зовут Пик!* – засмеялась сестренка. – Смотри, как он дрожит!” (В. Біанкі).

Мисливець. Семи на позначення ‘соціального стану, родинних зв’язків’ входять до онімно-апелятивних комплексів (власне ім’я + титульне слово) як найбільш часто вживаного варіанту номінації персонажа: рос. *принцесса Аліса, славний царь Ходинамель, Иван, купецкий сын, король Доброхот, Ловчиха – жена, Царевич Белая шубка, хозяин кукольного театра, доктор кукольных наук синьор Карабас Барабас*.

В іменах або онімно-апелятивних комплексах присутні семантичні компоненти, що забезпечують полісемантизм і позитивно- або негативно-оцінну характеристику персонажа: ‘якість людини / істоти’: *Измена / Зрада, Вероломство / Підступність, Распутство / Розпуста, Иванушка-Дурачок / Іванко-дурник, добрый доктор Айболит / добрий лікар Айболить, глупая принцесса Ира / дурна принцесса Іра; ‘вік’: тётя Вава / тітка Вава, старушка королева, которую все звали Лир / старенька королева, яку всі називали Лір, Баба Яга / Баба Яга, дядя Селиван / дядько Селиван, старик Дубовик / Дубовик; ‘релігія, віросповідання, міфологія’: Христос / Христос, Перун / Перун, Баба Яга / Баба Яга, Кощей Бессмертный / Костій Бездушний, Сатана Сатанайлыч / Сатана Сатанайлович; ‘місце, середовище перебування’: старик Полевик / Польовик, чухломский богатырь Куроцап Калинин / чухломський богатир Куроцап Калінін, петушок Заозёркин / півник Заозеркин, Марья с Голого поля / Мар’я з Голого поля. Невелика кількість поетонімів містить семантичні елементи, які експлікують (передбачають) ‘долю’ персонажа: *Никита Вдовинич / Микита Вдовинич, Кощей Бессмертный / Костій Бездушний, Денежкин, Чернавка / Чорнявка, Балда / Балда, Катя Мертвякова / Катруся Мертвякова, Данилка Недокормыш / Данилко Недокормиш*.*

Отже, поетоніми українсько- та російськомовних казок мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему ‘людина’ (істота) / ‘тварина, птах’, ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’. План значення ВІ вибудовується за допомогою семантичних ознак, пов’язаних із зовнішністю, статусом, внутрішньою суттю, а також позитивно- або негативно-оцінних

конотем, які слід вважати факультативними. Так, в антропоетонімі *Аришка-Трусишка* присутня сема ‘якість’ (компонент *Трусишка*), яка зумовлює відповідну (боягузливу, несміливу) ‘поведінку’ персонажа. Пор.: *До того трусливая была девчонка, – ну, просто ни шагу от матери! И в хозяйстве от неё никакой помощи* (В. Біанки. Арішка-Боягуз). В антропоетонімах *Северьян Убойца*, *Полторы Хари* (П. Бажов. Малахітова скринька) актуалізовано характер і поведінку героя (*Северьян Убойца*) або зовнішню ознаку (*Полторы Хари*). Обидві номінативні одиниці мають яскраву (експліцитно виражену) негативно-оцінну конотацію. Нерегулярною семою в структурі поетонімів українськомовних і російськомовних казок є ‘доля’ персонажа: укр. *Жебрак*, *Нестор Пронизуючий*; рос. *Катя Мертвякова*, *Денежкин*, *Данилка Недокормыш*. Зазвичай власні імена “породжують” або виявляють сему ‘доля’ лише у контексті. Пор.: *<...> никто его мертвым не видал, а для меня он и подавно живой. Видят – не в себе девка, – отстали. Иные на смех еще подымают стали: прозвали ее мертвяковой невестой. Ей это прильнуло. Катя Мертвякова да Катя Мертвякова, ровно другого прозванья не было* (П. Бажов. Гірничий майстер); *Вот так-то и дошло дело до Данилки Недокормыша. Сиротка круглый был этот парнишечко. Годов, поди, тогда двенадцати, а то и боле. На ногах высоконький, а худой-расхудой, в чём душа держится* (П. Бажов. Кам’яна квітка); *За старшего у этих каменных богатырей ходил один, по названью Денежкин. У него, видишь, на ответе был стакан с мелкими денежками из всяких здешних камней да руды. По этим рудяным да каменным денежкам тому богатырю и прозванье было. <...> Рудяные да каменные денежки насквозь видны, а сила у этих денежек такая, что они место показывают. Возьмет богатырь какую денежку, потрет с одной стороны – и сразу место, с какого та руда либо камень взяты, на глазах появится* (П. Бажов. Богатирева рукавиця); *Перед ним стояв схожий, як дві краплі води, на його названого сина хлопець. Такий же рослий, чорноволосий, тільки різниця була в поглядах очей. У цього очі тайли щось дуже недобре, паршиве. Глянеш – задубієш тут же. <...> Та говорив цей Нестор якось так, що мечнику пліло*

в очах. Важко майстрові було й слухати, адже перед очима стояв хворий син, і у той же час він хотів іти за цим Нестором, якого про себе охрестив **Нестором Пронизуючим** (Г. Мирослава. Нестор).

Поетоніми з семами зовнішньої ознаки або внутрішньої характеристики, оздоблені до того ж негативно- або позитивно-оцінними конотемами, слід вважати “промовистими”. Такі номінативні одиниці експлікують ставлення автора до персонажа і сформовують відповідне відношення читача: рос. *Елена Прекрасная, Аришка-Трусишка, Полторы Хари, Рукодельница*; укр. *Добромир, Жартун-Веселун, Окраса* та ін.

Облігаторною семою поетонімів англословних казок є компонент ‘людина’ / ‘тварина, птах’ / ‘комаха’ / ‘рослина’: *Dorothy / Дороти, Sam / Сем, Sarah Bernhardt / Сара Бернар, Anna Maria / Анна Марія, Lucinda / Люсінда, the Miller / Міллер; Miss Rose / місс Роуз, The Cat / Кішка, the Horse / Кінь, the Dog / Собака, the Elephant-All-the-Elephant-there-was / Слон-усім-слонам-слон, the Beaver-All-the-Beaver-there-was / Бобер-усім-бобрам-бобер, Cock Robin / Кок Робін, Piglet / Порося, Dinah, the cat / Діна, кішка, Caterpillar / Гусінь, Cactus / Кактус, White Rose-Tree / кущ Білих Троянд, Daisy / Маргаритка.*

Автори обирають власні імена, які підкреслюють ‘зовнішню ознаку’: *White cat Susan / Біла кішечка Сюзен, Johnny Town-mouse / Джонні – міська миша, Silvertail Squirrel / Білка – сірий хвіст*; ‘характер, поведінку’ героїв: *Lady-who- asks-a-very-many-questions / Жінка-що-задає-дуже-багато-питань, Rann the Kite / Рен – повітряний змії, Mang the Bat / Мен – літуча миша*; ‘соціальний стан, родинні зв’язки’: *the Queen Bee / Королева Бджола, Raja Abdullah, the King of the Crocodiles, his mouth is filled with the salt water / Раджа Абдула, король крокодилів, чия паща геть заповнена солоною водою, Father Wolf / Батько – вовк, Mother Wolf / Мати – вовчиця*; ‘вік’: *the Piglet / Порося, the Old Grey Donkey Eeyore / Старий сірий Ослик Іа, the Old Turtle / Стара Черепаха*; ‘функційні ознаки’: *Arithmetic / Арифметика, Distraction / Відволікання, Uglification / Спотворення*; ‘якості’ казкового об’єкта: *Wild Horse*

/ *Дикий кінь, the Most Wisest Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David* / *Найрозумніший суверен Соломон Сулейман ібн Дауд, син Давида*; ‘професію, рід занять, військовий ранг’: *The Fisherman* / *Рибалка, Captain Barnabas* / *капітан Барнабас, the Mayor of Gloucester* / *мер Глостера, the Eldest Magician* / *Найстаріший Маг*; ‘релігію, віросповідання, міфологію’: *Adam* / *Адам, the very great angel Azrael of the Sword* / *великий Янгол меча Азраїл; the Middle God Nqing, the Little God Nqa* / *Маленький Бог Нга*; ‘середовище перебування’: *Johnny Town-mouse, the Tailor of Gloucester* / *Кравець з Глостеру, the Mayor of Gloucester* / *мер Глостеру*.

Незначна кількість англомовних поетонімів (поетонімно-апелятивних комплексів) містить позитивно- або негативно-оцінні семантичні компоненти. Зазвичай конотеми присутні в попарно протиставлених іменах персонажів на кшталт *nice gentle Rabbit* / *добрий ніжний Кролик* – *fierce bad Rabbit* / *злий, поганий Кролик*. На відміну від онімії казок, написаних близькоспорідненими мовами, сема ‘доля’ не властива іменам персонажів англійських текстів (зафіксовано лише одну одиницю: *The Lone Wolf* / *Одинокий Вовк*).

Зіставний семантичний аналіз дає можливість стверджувати, що в усіх досліджуваних мовах поетоніми мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему ‘людина’ / ‘тварина, птах’ / ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’. План значення ВІ вибудовується за допомогою ознак, пов’язаних із зовнішністю, статусом, внутрішньою суттю та ін., які слід вважати факультативними, а також позитивно- або негативно-оцінних конотем. У поетонімах англомовних казок переважає семантичний компонент ‘зовнішня ознака’ (*White cat Susan, Silvertail Squirrel*); у ВІ персонажів українських і російських казок домінує сема ‘якість’ людини / істоти (укр. *Утішниця, Хазяйновита*; рос. *Вероломство, Иванушка-Дурачок*). Семантичний показник ‘професія, рід занять’ майже однаковий в казках близькоспоріднених мов (укр. *Чорний Чаклун*; рос. *Чернокнижник Змеулан*), тоді як в англійській мові – суттєво менший (*the Mayor of Gloucester*). Спільна для поетонімів сема ‘характер, поведінка’ за кількісним показником є приблизно однаковою в усіх

мовах (англ. *Lady-who-asks-a-very-many-questions*; рос. *Аришка-Трусюшка*; укр. *Мудрагель, Хмурко*). Нерегулярними семами поетонімів стають **‘релігія, віросповідання, міфологія’** та **‘середовище перебування’**. В англійських текстах переважають імена релігійного (*Adam; the very great angel Azrael of the Sword*), в українських і російських – міфологічного походження (рос. *Перун, Леший, Баба Яга, Кощей Бессмертный*; укр. *Водяник*). Персонажна система англословних казок зумовлює домінування в поетонімах семи **‘тварина’** (*the Dog, the Elephant-All-the-Elephant-there-was*), порівняно з українськими та російськими казками, де головними дійовими особами частіше стають люди. У казках близькоспоріднених мов переважають імена з оцінною (позитивною чи негативною) характеристикою (укр. *Василько Навесьсвітмолодець, Добромир*; рос. *Жареной Зад, Полторы Хари, Устав Уставыч Шпиль*). Імена (онімно-апелятивні комплекси) з компонентом **‘вік’** персонажів частіше використовуються в російськомовних авторських казках. Зазвичай в таких одиницях заактуалізовано також сему **‘родинні стосунки’** (рос. *тётя Вава, старушка королева, которую все звали Лир, Баба Яга, дядя Селиван, старик Дубовик*). Нерегулярною семою в структурі поетонімів українських і російських творів є **‘доля’** персонажа (укр. *Нестор Пронизуючий*, рос. *Данилка Недокормыш*), породжувана чи виявлювана в контексті. Можливо, це пояснюється бажанням автора тимчасово приховати долю персонажа (герой казки здатний до “переродження”, отже, ім’я не повинно прирікати персонажа на незмінність).

3.2 Поетонім крізь призму типології казкових персонажів у близькоспоріднених і різносистемних мовах

Номінативну систему народних чарівних казок визначає специфіка, зумовлена незначним рівнем індивідуалізації персонажів, яких можна угруповувати за певними ознаками. Типи героїв, які функціонують у народній творчості, сформувалися у процесі розвитку людської спільноти і відбивають

узагальнені уявлення про особу. Типізація персонажів, ґрунтована на сукупності спільних рис, функційній близькості тощо, важлива не лише для фольклорних досліджень, але й для лінгвістичного аналізу літературних казкових образів [4, с. 10]. Казковим персонажам фольклору властивий достатньо низький рівень індивідуалізації і зв'язок з кількома сюжетами, тому однотипні дійові особи можуть функціонувати у різних казках, де відтворюють або дещо змінюють план вираження і змісту імені.

Структурування основного сегменту номінативної системи українських чарівних казок, яка спирається на типологію казкових героїв, запропоновану М. В. Новиковим, дало змогу виділити чотири номінативні парадигми, кожна з яких асоціативно об'єднує назви персонажів певного функційного типу:

1) **позитивні герої**, тобто “власне” герої. Парадигма охоплює найменування дійових осіб, довкола яких розгортається сюжет;

2) **іронічні щасливці**. Одиниці цієї парадигми позначають прихованого, імпліцитного героя, що на початку казки постає знедоленим, а пізніше змінює свою іпостась;

3) **помічники героя**. Парадигма об'єднує іменування антропоморфних істот, які сприяють героєві за різних обставин;

4) **супротивники героя**, або **антигерої**. До парадигми входять іменування персонажів, які протидіють позитивним героям.

У межах парадигм на ґрунті певної спільності мовних характеристик типологічно близьких персонажів виокремлюються відповідні номінативні ряди, які відрізняються за обсягом і складом одиниць. До номінативного ряду слід залучити власні імена, онімно-апелятивні комплекси, безонімні номінації персонажів (контекстні синоніми, дескрипції, евфемізми тощо). Усі компоненти номінативного ряду стають складниками поетоніма, тому що виступають кореферентами стрижневої номінації, позначаючи одного й того ж денотата (казкового об'єкта).

В. Я. Пропп визначив у казці семиперсонажну систему, до якої входять обов'язкові (універсальні) дійові особи: злотворець, помічник, дарівник,

царівна, отруйник, герой, псевдогерой [145, с. 72–73]. Є. М. Мелетинський, С. Ю. Неклюдов, Є. С. Новик, Д. М. Сегал пропонують трьохкомпонентну типологію персонажів, ґрунтовану на фундаментальній опозиції *свій – чужий*, здатній проектуватися на різні площини [114, с. 43]. До першого типу уналежнено казкові об'єкти, тобто об'єкти добування та об'єкти, за які йдеться боротьба (царівна, чудовий засіб). Другий тип складають випробувачі, тобто всі дійові особи, хто спонукає до дії, так чи так впливає на героя, примушуючи реагувати на свої вчинки і тим самим активізуючи його (злотворець, дарівник). Остання група – персонажі, на чю долю випадає добування казкових об'єктів (помічник, герой, псевдогерой) [114, с. 43]. На думку російських дослідників, класифікація персонажів відповідно до їхньої ролі у казці ускладнюється тим, що функції задані відносно героя [114, с. 41].

Дія (функція) персонажа чарівної казки багато в чому залежить від його статусу. Своєрідна конденсація семантичних ознак відбувається шляхом іменування героя. О. М. Фрейнденберг відзначає, що значущість імені персонажа, отже, його “метафоричної сутності” розгортається у дію, яка складає мотив; герой робить тільки те, що семантично визначає [184, с. 249].

Аналіз онімного складника персонажної системи літературних казок дозволяє виділити наступні типи персонажів:

- 1) **герой** – головна дійова особа казки;
- 2) **антигерой** – дійова особа казки, антагоніст головного героя (пор.: антигерой “Тип літературного героя, підкреслено позбавленого героїчних, а часто і будь-яких позитивних рис, який одночасно є осередком морально-філософської проблематики художнього твору <...>” [160]);
- 3) **помічник** – будь-який персонаж казки, хто своєю діяльністю, подарунком, порадою та ін. допомагає героєві здолати труднощі та здобути перемогу;
- 4) **об'єкт пошуку, нагороди** – персонаж (істота чи неістота), який внаслідок дій героя, антигероя, помічника або інших дійових осіб стає

нагородою героєві за випробування та подолання перешкод або уособлює об'єкт пошуку, до якого прагне герой;

5) **інші персонажі**, що не ввійшли до попередніх чотирьох категорій. Зазвичай це персонажі, які супроводжують героя (антигероя), проте суттєвого впливу на зміни в його житті не мають (наприклад, численна рідня, про яку повідомлено на початку або в кінці казки).

Для наукової розвідки було обрано чарівні казки, які мають найбільш розлогу (у порівнянні з казками про тварин та побутовими казками) типологію персонажів і найширшу систему функцій дійових осіб.

Нагадаємо, що серед досліджених англomовних текстів до чарівних казок відносяться такі: «Аліса в країні чудес» (Л. Керролл), «Хлопчик-Зірка», «Кентервільський привид» (О. Уайльд), «Дивовижний чарівник країни Оз» (Л. Баум), «Кравець з Глостеру», «Краб, який грав з морем», «Метелик, який тупнув ногою» (Р. Кіплінг). Кількість дійових осіб дорівнює 283; серед номінативних одиниць домінують поетоніми, уналежнені до категорії **інші персонажі / згадувані особи** (39%; 110 одиниць): *Uncle Henry / дядько Генрі*, *Aunt Em / тітка Ем*, *the Elephant-All-the-Elephant-there-was / Слон-усім-слонам-слон*, *the Beaver-All-the-Beaver-there-was / Бобер-усім-бобрам-бобер*, *the Cow-All-the-Cow-there-was*, *the Turtle-All-the-Turtle there-was / Черепаха-всім-черепахам-черепаха*, *Longfellow / Лонгфелло*, *Lady Eleanore de Canterville / леді Елеонора Кентервіль*. На другому місці за кількістю – **герої** (29%; 82 одиниці): *the Tailor of Gloucester / Кравець з Глостеру*, *Alice / Аліса*, *The Mouse / Миша*, *The Caterpillar / Гусінь*, *The Eldest Magician / Найстарший Маг*, *the Most Wise Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David / Наймудріший Правитель Сулейман-ібн-Дауд-Соломон-син-Давида*, *the Butterfly that Stamped / Метелик, який тупнув ногою*, *Dorothy / Дороти*, *Mr. Hiram B. Otis / містер Гайрам Б. Отіс*. Серед **помічників** (близько 17%; 48 одиниць) перебувають переважно представники тваринного світу: *Raja Moyang Kaban, the King of the Elephants / Райа Мойанг Кабан, король слонів*; *Raja Abdullah, the King of the Crocodiles / Райа Абдулла, король крокодилів, чий рот заповнений солоною*

водою, чарівні та міфологічні істоти: *Scarecrow / Страшило, Tin Woodman / Залізний дровосек, the very great angel Azrael of the Sword / великий Янгол меча Азраїл*. Категорії **антигерой** та **об'єкт пошуку** репрезентовано однаковою кількістю (20 одиниць), що становить близько 7,5%: *the Black Queen / Чорна Королева, the King of Hearts / Король Сердець; Pusat Tasek-the Heart of the Sea – Pusat Tasek, the waters of the Sea rise / Пусат Тасек, Серце Моря* або *Pusat-Tasek, the waters of Sea rise / Пусат Тасек, місце де встає море; the Wonderful Tree / Прекрасне дерево, Rauh Janggi / По Джангі*.

Персонажі казки отримують імена відповідно до функцій (сюжетних дій і ситуацій), які вони виконують в тексті. У дисертаційному дослідженні І. М. Апоненко «Еволюція власного імені в жанрі російської казки (від народної до літературної)» пропонується виділяти такі функції казкових персонажів: 1) **соціальної легалізації**: *Иван, купецкий сын* (О. М. Сомов); 2) **експресивна**, актуалізована іменами з суфіксами суб'єктивної оцінки або зменшувальними формами ВІ: *Иванушка* (П. Єршов. Коник-Горбокони́к), *Миша* (В. Одоєвський. Містечко в табакерці); 3) **фатична** («реалізацією цієї функції стає заміна первинного компонента “по батькові” на матронімічне прізвище в «Сказке о Никите Вдовиниче» О. Сомова» [6, с. 123]). Пор.: *Не на радость остался сынок бедной вдове горемычной; единое ее детище; Никита. Не выискалось еще молодца, чтоб обыграл Никиту Вдовинича: такое в насмешку дали ему на улице прозвание вместо Никита Авдеича* [253]; 4) **ритмічна**, характерна не лише для віршованих казок, але й для прозових творів¹; 5) **алюзивна** – відсилання за допомогою імені персонажа до іншої літературної епохи, відомого літературного твору чи прецедентної ситуації.

У російських авторських казках, обраних для аналізу, бере участь 276 персонажів. Серед них домінують **герої** – люди, тварини, антропоморфні істоти (30%; 82 одиниці): *Иванушка-Дурачок / Іванко-дурник, Ефим / Єфим, Данилка Недокормыш / Данилко Недокормиш, Никита Вдовинич / Микита Вдовинич,*

¹ Пор.: «И служители двора, / Похлебали мед из *эбана* / Да читали *Еруслана*: / «Вот в четвертой: князь *Бобыл* / В пятой...в пятой...эх, *забыл*» (П. Єршов. Коник-Горбокони́к); «Спи, наша *Снегурочка*, / Сдобная *Кокурочка* <...>» (В. І. Даль. Дівчинка Снігуронька).

Буратино / Буратіно, Иван-Царевич / Іван-царевич, Серый Волк / Сірий Вовк, Конёк-Горбунок / Коник-Горбокони́к, Мороз Иванович / Мороз Іванович, Солнце / Сонце, Ветер / Вітер, Лир / Лір, Золушка / Попелюшка. Друге за кількістю місце посідають персонажі категорії **інші** (другорядні, епізодичні або згадувані особи, які створюють сюжетне тло: *Григорий Потопаев / Григорій Потопаєв, Митрофановна / Митрофанівна, Катя Летемина / Катя Летемина, Чернавка / Чорнявка, Джузеппе / Джузеппе, Демьян Данилович / Дем'ян Данилович, Шарль Перро / Шарль Перро* (27%; 75 одиниць). Значну кількість зазначених дійових осіб можна пояснити характерною для російських казок розгалуженою системою персонажів. Головний герой часто перебуває в оточенні численної “свити” друзів і недругів, які, справді, не виявляють активності, отже, не належать до категорій **помічник** або **злотворець**. Наступну за кількістю групу складають **антигерої** (23%; 63 одиниці): *Баба-яга / Баба-яга, Северьян Убойца / Север'ян Убивця, Жареный Зад / Жарений Зад, Душной Козел / Душний Цап, Турчанинов / Турчанинов, Перун / Перун, Балда / Балда, Бес / Біс, Шушара / Шушара, Базиліо / Базиліо, Карабас Барабас / Карабас Барабас, Дуремар / Дуремар, Коцей Бессмертный / Костій Бездушний, Сатана Сатанаилыч / Сатана Сатанайлович, Чернокуженик Змеулан / Чорнокнижник Зміулан.*

Персонажі-помічники (тварини, люди поважного віку, антропоморфні істоти) у російських казках складають незначний відсоток: кішка *Мурёнка / Мурьонка, Вихориха / Вихориха, дядька Черномор / Чорномор, Говорящий Сверчок / Розмовляючий Цвіркун, рак Шепталло / Шепталло, жук Рогач / Рогач, миша Лизетта / Лізетта, черепаха Тортила / Тортила, Месяц / Місяць, Прасковья / Прасков'я, цар Ходинамель / Ходинамель* (15%; 41 одиниця). Найменша за кількістю категорія – персонажі, що стають **об'єктом пошуку чи нагороди**: *Жар-птица / Жар-птиця, Елена Прекрасная / Олена Прекрасна, конь Золотогрив / кінь Золотогрив, Царь-девица / Цар-дівця, царівна Ясносвета / Ясновіта* (5%; 13 одиниць). Персонажі цього типу (царівна-красуня або царівна тварина, птах) є традиційними для російських народних казок.

Серед українськомовних казок до чарівних уналежнено 22 тексти¹; загальна кількість іменувань складає 171 одиницю. Серед номінативних одиниць домінують поетоніми, уналежнені до категорії **герої**: хлопчик *Зник*, *Жартун-Веселун*, пані *Коса*, *Максим*, *Орися*, *Іван*, *Марічка*, *Нестор*, *Сокіл*, відмінник *Леві* (42%; 72 одиниці). Більшості зазначених імен притаманні позитивно-оцінні конотації, актуалізовані формою, змістом, традицією вживання у попередніх текстах (якщо долю, характерні якості, функцію героя “налаштовано” на фольклорний прообраз). Так, наприклад, герой *Іван* (*Йванко*) на початку казки «Іван Самсобіпан і Марічка Самасобієчичка» (Г. Мирослава) постає знедоленим і нещасним, потім долає перешкоди, отримуючи у фіналі нагороду за праведні вчинки. Деякі поетоніми мають нейтральну оцінку, але набувають позитивних властивостей у контексті.

Другу позицію посідають персонажі, уналежнені до категорії **інші**: *Всеволод Белзький*, сонячний *Зайчик*, *Буря*, *Вітер*, *Сонечко*, бабуся *Зима*, батько *Доц*, *Мороз*, *Віхола*, *Квіточка*, тітка *Осінь*, *Маринка*, *Корон*, *Івась* (28%; 48 одиниць). Зазвичай такі поетоніми відтворюють форму узуальних особових імен або апелятивів, якщо позначають персоніфіковані явища природи. Значного впливу на перебіг казкових подій персонажі цієї категорії не справляють.

Категорію **помічник** репрезентовано іменуваннями персонажів-тварин (переважно свійських), предметів побуту, інколи – членів родини або “вищих сил”: песик *Бровко*, *Дивоцар*, *Северин*, дід *Гнат*, песик *Сірий*, кіт *Мацик*, *Рябенька*, *Конфетниця*, *Булочка*, *Масляничка*, старенький і поважний *Телефон*, *Водяник*, *Сонечко* (19%; 32 одиниці). Наступну групу складають персонажі-**антигерої**, позначені за допомогою: 1) експліцитних негативно-оцінних ВІ,

¹ Пор.: «Життя гномів і трафунки» (Галицький Гном), «Казка про Незника», «Казка про гномиків і найсмійнішу країну найвеселіших жартунів», «Казка про перше вересня», «Гномики і три русалоньки», «Інструменти», «Казка про великого собаку, який стереже сон маленьких гномиків», «Казка про гномиків і їхню маму», «Казка про гномиків і прогулянку зеленим гаєм» (Ю. Смаль), «Пан Дупцьо», «Шу-шу», «Дивопах і дивина», «Бамбетель», «Дзигармістр», «На Івана Купала», «Сенько Кепко», «Яся» (Г. Мирослава), «Голочка та Подушечка», «Медовий Сухарик», «Пригоди маленького Мобіка» (І. Мацко), «Подорож у країну Навпаки», «Цар Плаксії та Лоскотон» (В. Симоненко).

пов'язаних за походженням з міфонімами (іменами “нечистої сили”¹) і фольклоронімами: *Водяник, Чортеня, Лісова Мара, Чорний Чаклун*; 2) ВІ з прозорою внутрішньою формою: *Сірий Вовк, Вірус, Температура*, старий карлик *Страшко*; 3) ВІ з негативним (немилозвучним) планом вираження: *Шу – неясного забарвлення кіт, Гуль*² (11%; 19 одиниць).

В українськомовних казках виявлено лише одну номінативну одиницю, яку можна віднести до категорії **об'єкт пошуку або нагороди**: *Перша Зірка* (символ знання та інших чеснот). Поетонім має релігійне походження і співвідноситься з іменем Христа: *Ангелик дуже втомився – цілісінській день натирив найм'якшою ганчірочкою Першу Зірку. Вона має бути така чиста і блискуча, щоб кожна дитина на землі змогла її побачити, щоб промінь від неї був такий яскравий, як в ту ніч, коли народився Ісус* (Ю. Смаль. Перед Святвечором).

Отже, персонажна система літературних чарівних казок в усіх досліджуваних мовах складається з наступних категорій (типів) персонажів: 1) **герой**; 2) **антигерой**; 3) **помічник**; 4) **об'єкт пошуку, нагороди**; 5) **інші персонажі**. Відмінність поетонімів, обраних для позначення дійових осіб певного типу, полягає в неоднаковому кількісному розподілі, а саме: в англійських казках: (1) інші персонажі (*the Turtle-All-the-Turtle there-wasthe Turtle-All-the-Turtle there-was*) – (2) герой (*Dorothy*) – (3) помічник (*Tin Woodman*) – (4) антигерой (*Queen of Hearts*), (4) об'єкт пошуку, нагороди (*the Wonderful Tree*); у російськомовних казках: (1) герой (*Иванушка-Дурачок*) – (2) інші персонажі (*Джужуппе*) – (3) антигерой (*Сатана Сатанайлыч*) – (4) помічник (*Говорящий Сверчок*) – (5) об'єкт пошуку чи нагороди (царевна *Ясносвета*); в українськомовних казках: (1) герой (хлопчик *Зник*) – (2) інші персонажі (*Віхола*) – (3) помічник (песик *Бровко*) – (4) антигерой (*Чорний*

¹Н. Б. Годзь зазначає, що «Стереотипи-образи “ворога” в українському етносі носять такі прецедентні імена: “Поганин”, “Змій”, “Чорт”, “Баба Яга – погана баба”, “Проклята баба”, “Сестра-зрадниця”, “Ірод” та ін.» [36, с. 12].

²Пор.: “*Жебрак же, той безбожник, дурисвіт, крутій, фігляр, якого кликали Гуль, що вмів вимантити усякими способами з добрих людей грошки, щойно вийшов з крамнички, подався напрямки до самого чорта*” (Г. Мирослава).

Чаклун) – (5) об’єкт пошуку чи нагороди (*Перша Зірка*). Отже, спостерігаємо певну близькість в онімних і персонажних системах літературних казок, уналежнених до близькоспоріднених мов.

3.3 Класифікація імен персонажів за родовою належністю в англійських, російських та українських казках

Останніми роками значно збільшилась кількість лінгвістичних досліджень, пов’язаних із виявленням гендерного чинника¹. Парадоксальність гендеру як мовного феномена полягає в тому, що в усіх галузях мовознавства (семантика, соціопсихолінгвістика, теорія дискурсу й комунікації та ін.) є місце для його вивчення. За влучним висловленням О. І. Горошко, усі мовні структури та розділи лінгвістики можна “пропустити” крізь “гендерні лінзи” [41, с. 34–37].

Концепти фемінного й маскуліного є культурними концептами, опис яких передбачає аналіз відображення гендерних стереотипів у системі мови, а також гендерних стереотипів, що актуалізуються в процесі комунікації певної мовної спільноти. За визначенням А. В. Кириліної, гендер – це “елемент сучасної наукової моделі людини, що відбиває соціокультурні аспекти статі, які фіксуються мовою” [81, с. 25–26]. Форма вираження роду впливає на спосіб творення номінації особи за статтю. Якщо референт пов’язаний з найменуванням особи, то вибір граматичного роду займенника, прикметника, визначається біологічною статтю референта [81]. Гендер слід вважати своєрідною соціальною “надбудовою” статі. Роль гендеру у літературному контексті ще не ставала предметом спеціального дослідження, хоча з’ясування специфіки гендеру персонажів є перспективним напрямом розвитку поетонімології. У нашому дослідженні увагу зосереджено на особливостях родової належності дійових осіб авторської казки у зіставлюваних мовах.

---

¹ Див., наприклад, [25], [219].

Проведений аналіз засвідчує, що найбільша кількість персонажів українськомовних казок має чоловічу стать: *Іван, Петро, Марко, Гринь, Чоловік у Хутряній Шапці, Добромир, Кіт Мурлика, Крілик-Трілик, Старий Півень, Лис Микита, Чотиризуб, Засць Довгослух, Мудрагель, Перелесник, Таємничий володар Зеленого гаю, Пуп, Медун, Терен* та ін. (67%; 302 одиниці). Друге місце посідають персонажі жіночої статі: *Марічка, Катруся, Оряся, Правдосвітла, Щука, Курка, Міна, Свиня, Киця-Миця, мама Шкапа, Рябенька, фельдшерця Малта Фрузя, Читанка, Булочка, Голочка, Шипшина* та ін. (28%; 127 одиниць). Незначна кількість персонажів (4,6%; 21 одиниця) вказує на середній рід (*Молоко, Лошатко, Зубило, Точило*) або належить до іменувань, що мають плюральну форму або вживаються тільки у множині (*Граблі, Цвяхи, Єрмаки*)¹.

Для визначення статі / роду казкових персонажів необхідно враховувати різні способи родової диференціації іменників:

– морфологічний (до уваги береться основа імені або твірного слова і закінчення): *Гектор, Лев, Осел, Максим, Співень, Чорнячок, Зник, ведмідь Бурмило, Оленка, Катруся, Яся, Весна, Нитка*;

– лексичний (родові відмінності осіб чоловічої і жіночої статі виражені різними лексичними одиницями): *сестра Окраса, дід Гнат, тато Перелесник, пан Осяка* та ін.

В українській мові іменники, що позначають недорослих істот, належать до середнього роду: *ведмежа – ведмежатко, цуценя – цуценятко, птах – пташенятко* тощо, але у казковому дискурсі ситуація може змінюватися. Персонажі, малі за віком істоти, зазвичай наділяються чоловічою або жіночою статтю (можливо, для підкреслення їхніх семантичних ознак, отже, поведінки). Характеристика за статтю експлікується за допомогою відповідних займенників, що заміщують ім'я у найближчому контексті: *Жмурко – він – його, Хмурко – йому* тощо, дієслів минулого часу і контактних прикметників, узгоджених з ім'ям. Пор.: *Бідний Пугукало сидів на гілляці мов купка*

¹ Пор.: “*Граблі* завжди ретельно *збирали* минулорічні листочки та дрозочки, щоб почистити двір перед хатою до весни <...>; *Цвяхи лежали* один біля одного, чекаючи на свою чергу” (Ю. Смаль. Інструменти).

нещастя; – Сова? Наймудріша? Сова має нам царювати? (І. Франко. Ворони і сови); *Сумно стало Зимі від тих слів, проте пішла вона ще під інше віконце послухати, може, там на неї чекають* (І. Мацько. Зажурилася бабуся Зима) тощо.

Нерідко трапляються й традиційні форми уналежнення до певної статі ВІ, утворених засобом чистої онімізації: *Лошатко – воно, Зубило – воно, Молоко – воно*. Ймовірно, автори намагаються не порушувати загальноприйняті форми граматичного роду іменників. Пор. : *Тато подякував працюючим помічникам: Молоткові, Зубилу, Точилу і, звичайно, Маркові й Оленці* (Ю. Смаль. Інструменти).

В українській мові назви осіб за професією належать до чоловічого роду: *геолог, педагог, фотограф, агроном* тощо. У літературній казці використовуються узуальні форми на позначення роду діяльності персонажа: *дзигармістр Дзит, хірург-цирульник Сенько Кепко, сажотрус Йой*. Семантична диференціація за статтю визначається синтаксично – формами залежних компонентів словосполучень або контекстних показників (граматичних форм дієслів минулого часу): *Відколи у Львові оселився хірург-цирульник Сенько Кепко, Львів зажив на правду іншим життям; Йой мав все вивірити, усе передбачити* (Г. Мирослава).

Наступним способом родової диференціації ВІ є словотвірний. Жіноча стать актуалізується за допомогою суфіксів *-к-, -иц-, -их-*, співвідносних з формами жіночого роду: *фельдшериця Малпа Фрузя; гномиха Хазяйновита* та ін.

Синтаксичний спосіб родової диференціації ВІ дозволяє визначити осіб за їх характерними діями або рисами поведінки. За допомогою синтаксичного способу розрізняють іменники спільного роду: *писака, зівака, прибудда, причепа, ябеда, ненажера* тощо. Вони можуть належати до чоловічого або до жіночого роду: *старий волоцюга – стара волоцюга*. Пор. : *В класі було шестеро гномів: староста Сіф – поважний і розсудливий гном* (Галицький Гном. Життя гномів і трафунки).

Як відомо, диференціації за статтю не мають назви деяких тварин, птахів, риб. Такі назви відносяться до чоловічого або жіночого роду: *білка, ластівка, миша, муха, оса, рись, щука* (жін. р.); *карась, короп, кріт, крокодил, лящ, окунь* (чол. р.). Як зазначалося вище, в авторських казках ця граматична традиція порушується: *Кріт* – займ. він, *Миша* – займ. вона, *Щука* – займ. вона та ін.

Зазвичай поетоніми відапелятивного походження, утворені від конкретних і абстрактних іменників, зберігають граматичний рід твірного слова – чоловічий або жіночий: *Вірус* (чол. рід), *Температура* (жін. рід). ВІ середнього роду асоціюються з малим віком денотата: *Лошатко* (сер. рід). Пор. : *Носик, який уранці проспав та потім довго доводив до ладу, не помітив, що вночі, поки його не було вдома, у помешкання заліз маленький злющий Вірус; Це звелася на ноги підступна пані Температура* (І. Мацко. Вушик, Горлик та Носик).

В українських казках наявні поетоніми, які вживаються тільки у множині: *Граблі* (← іменник *граблі*, pluralia tantum), *Цвяхи* (← іменник *цвях*), *Єрмаки* (плюральною формою вказує на сему 'родина').

У лінгвістиці існує припущення, що головними героями авторів-чоловіків у більшості випадків стають персонажі чоловічої статі. Казковий дискурс в цілому підтверджує цю гіпотезу. Так, у казці І. Франка «*Лис Микита*» функціонує 34 персонажі, з яких 23 належать до чоловічого роду: *Лис Микита, Лев, Вовк Неситий, Гектор, Кіт Мурлика, Заєць, Борсук Бабай, Старий Півень, Медвідь Бурмило, Охрім* та ін.; 10 – до жіночого роду: *Вовчиця, Щука, Курка, Вівця* та ін. У казці «*Як звірі правувались з людьми*» (І. Франко) бере участь 18 дійових осіб, серед яких 14 персонажів мають чоловічу стать: *цар Соломон, Пес, Слон, Кінь, Кіт, Лев, Ведмідь, Цап, Бегемот, Крук, Попугай, Шпак, відпоручник коней, відпоручник вовків*; чотири – жіночу: *Гадюка, Свиня, відпоручниця свиней, відпоручниця бджіл*. Серед 19 поетонімів казки «*Ворони і сови*» (І. Франко) 15 належить до чоловічого роду: *Воронячий цар, Каркайло, Лев, Орел, Журавель, Соловей, Чотирозуб, Слон, Заєць Довгослух, Костогриз,*

Воробець, Яструб, Крук, Голуб, Сич, Пугукало, Місяць, другий міністр; чотири – до жіночого роду: Сова, Ворона, Пава, Лисичка.

У персонажному просторі казки «Інструменти» (Ю. Смаль) перебуває дев'ять персонажів, з яких чотири відносяться до чоловічого роду: *Марко, Молоток, Найсмішніший Жартун Найвеселішої країни найжартівливіших жартунів, Камінь*; два – до середнього (*Зубило, Точило*) і три дійові особи – жіночого роду: *Оленка, Коса, Пилка*. У тексті «Казки про перше вересня» (Ю. Смаль) функціонують лише персонажі жіночого роду: *Даринка, мама, Сорока, Горобина, Читанка*.

Слід зазначити, що такі кількісні показники пояснюються не стільки статтю автора, скільки традиціями патріархальної системи, наявними у фольклорних і частково збереженими у літературних казках. За традицією, персонажами українських казок стають герої маскулінного гендеру, що можна розцінювати як стереотипне уявлення щодо ролі чоловічого та жіночого гендеру, розподіленням обов'язків, а також фольклорною основою авторських казок, де особа жіночої статі стає нагородою за зусилля та випробування (рос. *Елена Прекрасная*), порадицею (рос. *Фея*, укр. *Чаклунка*) або антагоністом (рос., укр. *Баба Яга*) головному героєві (зазвичай особі чоловічої статі).

У російськомовних авторських казках переважають персонажі чоловічої статі: *Ветер / Вітер, Иванушка-Дурачок / Іванко-дурник, Опыт / Досвід, Отец Лжи / Батько Кривди, Мойдодыр / Мийдодір, Левонтий / Левонтій, Северьян Убойца / Север'ян Убивця, Данилка Недокормыш / Данилко Недокормиш, Говорящий Сверчок / Розмовляючий Цвіркун, Шепталло / Шепталло, Дуремар / Дуремар* та ін. (56%; 220 одиниць). У казковому просторі співіснують персонажі чоловічого роду з різним планом вираження поетоніма. Пор. :

– чоловічі особові імена, запозичені з реального антропонімікону: *Миша, Василь, Вільгельм, Андрей*;

– традиційні за формою прізвища: *Бубликов, Денежкин, Турчанинов, Шпиль*;

- імена по батькові, сконструйовані за моделями мовних одиниць: *Данилыч, Горыныч, Вдовинич, Прохорыч*;
- традиційні формули ‘ім’я + прізвище’: *Григорий Потопаев*;
- антропоформули ‘ім’я + по батькові’: *Демьян Данилович, Сатана Сатанашлыч, Месяц Месяцович, Мороз Иванович*;
- імена у поєднанні з прізвиськами: *Пётр Долгохвост*;
- атрибутивні словосполучення на позначення істот: *Серый Волк, Бурый Мышелов, Рыжый Пёс, Жареной Зад*;
- імена з прикладкою: *Лев-государь, Конёк-горбунок, Иванушка-Дурачок*;
- відапелятивні імена: *Опыт, Отец Лжи*;
- зооніми, похідні від загальних назв тварин, птахів тощо: *Жаворонок, Ястреб, Кочеток, Муравей* та ін.

Персонажі жіночої статі складають 33% (130) від загальної кількості номінативних одиниць російськомовних казок: *Аришка-Трусишка / Арішка-Боягуз, Аккуратность / Акуратність, Гордость / Гордість, Даренка / Даринка, Жаба / Жаба, Жар-птица / Жар-птиця, Золушка / Попелюшка, Измена / Зрада, Калуша / Калуша, Катя Летемина / Катруся Летемина, Лизетта / Лізетта, Мурёнка / Мурьонка, Огневушка-Поскакушка / Вогневушка-поскакушка, Хозяйка Медной горы / Мідної гори господиня* і т.д. Онімний казковий простір вміщує:

- загальноновживані жіночі імена реального антропонімікону: *Анюта, Танюшка, Настасья, Ира, Брунгильда, Прасковья*;
- прізвища, сконструйовані за традиційними моделями: *Летемина, Мертвякова*;
- імена по батькові: *Митрофановна*;
- традиційні формули ‘ім’я + прізвище’: *Катя Мертвякова*;
- антропонімні формули ‘ім’я + по батькові’: *Макрида Макарьевна, Федосья Петровна*;
- імена з прізвиськами: *Алёнка Коза, Аришка-Трусишка*;
- атрибутивні словосполучення: *Марья с Голого поля, Серая Ястребиха*;

– імена з прикладкою: *Жар-птиця*;

- відапелятивні імена, утворені від конкретних / абстрактних іменників:
Гордость, Умеренность, Рукодельница, Ленивица;

– зоопетоніми, похідні від родо-видових назв тварин, птахів тощо: *Сова*,
Гусеница-Землемер, Лиса та ін.

Імена середнього роду в російськомовних казках (7,6%; 30 одиниць) утворюються переважно від абстрактних іменників (пор.: *Смирennemудрие, Благочиние, Прелюбодееяние, Смирение, Пустомыслие, Лицемерие*) або запозичуються з фольклорних текстів: *Чудо-Юдо, железные зубы*. У казці «Чесноти і вади» (М. Салтиков-Щедрін) фіктонімам надається рід твірного апелятиву. Родова ознака актуалізована відповідними займенниками, прикметниковими флексіями, дієслівними формами минулого часу: *молвило Смирennemудрие, встревожилось Благочиние, оно ли, аль ни оно, Лицемерие-то; Вольномыслие-то давно ли пышным цветом цвело, а теперь его с корнем вырвали!; И было этому межеумку имя тоже среднего рода: Лицемерие...* [239] та ін.

Імена, що вживаються у множині і позначають персонажів родини (іншого угруповання) як одне ціле, складають 3% (12 одиниць): *древние воинственные Бубликовы / древні войовничі Бублікови, Мыши / Миші, Сова / Сова, Ласточки / Ластівки, Кошки / Кішки, Добродетели и Пороки / Чесноти і Вади*. Пор. : *Добродетели с Пороками исстари во вражде были. Пороки жили весело и ловко свои дела обдывали; а Добродетели жили посерее, но зато во всех азбуках и хрестоматиях как пример для подражания приводились* (М. Салтиков-Щедрін. Чесноти і вади); *Сам я породы Царской, весьма на земле знаменитой; отец мой из дома Древних воинственных Бубликов; Так и у нас, отважных Мышей, есть много опасных, / Сильных гонителей: Сова, Ласточки, Кошки* (В. Жуковський. Війна мишей і жаб).

Іноді стать персонажа, позначеного загальною назвою, не збігається з формою петоніма. Зазвичай подібна суперечність актуалізується в найближчому – поширеному контексті ВІ, який виявляє нетипову родову

належність: *царевич Белая Шубка, премудрый крыса Онуфрий* (В. Жуковський. Війна мишей і жаб); *Гнездо куропаток помещалось среди ржи, в углублении между двумя кочками. На гнезде, распушив перья, сидела Оранжевое Горлышко; И забила у нее в когтях курочка Голубой Носик – пух полетел над кустами* (В. Біанкі. Помаранчеве Горлечко); *Потом, как Полторы Хари вместо его заступил – из своих заводских, так жалели даже этого Паротю* (П. Бажов. Малахітова скринька). У поодиноких випадках статево (родову) ознаку не можна з'ясувати поза мінімальним контекстом: *дядя Ну / дядько Ну, тётя Ох / тітка Ох* (Л. Петрушевська).

Загально визнано, що в англійській мові практика закріплення чоловічого роду за нейтральними поняттями пов'язана з наявністю упереджень у суспільстві в ході історичного розвитку. Домінування патріархату не могло не відбитися на еволюції англійської мови. Розвиток аналітизму в англійській мові привів до руйнування словозміни і втрати родових протиставлень в іменах. Рід перетворився на приховану категорію, що виявляється лише через анафоричні займенники *he* 'він', *she* 'вона', *it* 'воно'.

Під прихованими (криптотипічними) граматичними категоріями у лінгвістиці розуміють "семантичні й синтаксичні ознаки слів, що не мають експліцитного (явного) морфологічного вираження, але є істотними для побудови і розуміння висловлення. Вони впливають на сполучуваність певного слова з іншими словами в реченні". Інакше кажучи, це граматичні категорії, що заховані у значеннях слів і синтаксичних зв'язках слів у реченні [89, с. 18]. Категорія роду іменників остаточно зникла у мові другої половини XVII століття. Чоловічий рід зберігся тільки за чоловіками, жіночий – за жінками, а всі поняття, предмети і тварини стали вважатися іменниками середнього роду, який передається займенником *it*. Отже, історичний розвиток морфологічної структури англійської мови зумовив істотну модифікацію категорії роду.

Значення роду в англійській мові передається:

- лексичним значенням слова: чоловічий рід – *man, boy*; жіночий рід – *woman, girl*, середній рід – *table, house*;
- займенниками *he, she, it*;
- суфіксами: *-ess, -ine, -er, -ette*;
- складними іменниками: *a woman – doctor*.

В англomовних літературних казках домінують персонажі чоловічої статі: *Peter Rabbit / Пітер Реббіт, Mr. McGregor / містер Макгрегор, Tom Titmouse / Том Тітмаус, Cock Robin / Кок Робін, Mr. Alderman Ptolemy Tortoise / містер Елдермен Птолемей Черепаха, Sir Isaac Newton / Ісаак Ньютон, the Little God Nqong / Маленький Бог Нга* та ін. (58%); друге місце посідають персонажі жіночої статі: *Mrs. McGregor / міссіс Макгрегор, Lucinda / Люсінда, Mrs. Tiggy-winkle / міссіс Тіггі-Вінклі, Cousin Tabitha Twitchit / кузина Табіта Твічіт, Mother Ladybird / Мати Сонечко, Miss Moppet / місс Моннет, Sister Cottontail, Alice / Аліса, Mary Ann / Мері Ен, Queen of Hearts / Королева Сердець* (37%), далі – персонажі, уналежнені до середнього роду: *Simpkin / Сімкін, the Dodo / Додо, the Lory / Лорі, the Eaglet / Орленя* (3%). ВІ, що вживаються у формі множини, складають 1% від загальної кількості пропріальних одиниць: *a far tribe, the Taweras, Rhinoceros* (Р. Кіплінг).

Унікальними є поетоніми з невизначеною статтю, зафіксовані лише в англomовних казках: *the Mouse / Миша, the Sheep / Вівця, the Pig / Свиня, the Dormouse / Соня, the Caterpillar / Гусінь* (1%). Для заміщення ВІ непослідовно вживаються особові займенники *he, she / it* та інші “замісники”. Пор.: ‘*You might just as well say,*’ added the **Dormouse**, **who** seemed to be talking in **his** sleep, ‘that “I breathe when I sleep” is the same thing as “I sleep when I breathe”!’; ‘Very uncomfortable for the **Dormouse**,’ thought Alice; ‘only, as **it**’s asleep, I suppose it doesn’t mind.’; The **Dormouse** shook **its** head impatiently, and said, without opening its eyes <...>; In a minute or two **the Caterpillar** took the hookah out of its mouth and yawned once or twice, and shook itself. Then **it** got down off the mushroom, and crawled away in the grass<...>; “For some minutes **it** (**the Caterpillar** – Ю. М.) puffed away without speaking, but at last it unfolded its arms, took the hookah out of

its mouth again, and said, "So, you think you're changed, do you?" "I'm afraid I am, sir," said Alice [262].

У казковому дискурсі виявити стать (рід) персонажа нескладно. У літературних англomовних казках стать дійової особи експлікують:

– традиційні звертання *Mr, Miss, Mrs*, що позначають осіб жіночої / чоловічої статі: *Mr. McGregor, Mrs. Tiggy-winkle, Miss Goldfinches* тощо;

– лексичні одиниці, які уточнюють родову належність (*sister, mother, king* тощо): *sister Cottontail, the Queen, Mother Ladybird, King of Hearts*;

– граматичні елементи, що позначають категорію роду (-ess): *a little dog called Duchess*;

– традиційні чоловічі / жіночі імена: *Alice, Mary Ann, Lucinda, Batsy, Henry, Peter Rabbit*.

Автори казок вдаються до традиційних прийомів актуалізації статі: вживання займенників, ілюстрації тощо. Наприклад, авторські ілюстрації до казки «The Tale of Peter Rabbit» (Б. Поттер) допомагають визначити стать персонажів *Flopsy / Флонсі, Mopsy / Монсі, Cotton-tail / Комтон-Тейл, Peter Rabbit / Пітер Реббіт*. Вербальних маркерів, які б допомогли експлікувати стать перших трьох персонажів немає, але ілюстрація та манера поведінки (*Flopsy, Mopsy, Cotton-tail* – чемні й слухняні, а їхній брат, *Peter Rabbit*, справжній шибайголова) дозволяють з'ясувати стать дійових осіб.

Ігнорування статі персонажа при перекладі може привести до комічного спотворення імені та тексту. Відомими курйозними прикладами вважаємо заміну перекладачами статі казкових персонажів *Bagheera / Багіра* з «The Jungle Book» («Книги Джунглів») Р. Кіплінга, *Owl / Сова* з казки «Вінні-Пух» А. Мілна. Пор. : *Everybody knew Bagheera, and nobody cared to cross his path; Bagheera stretched himself at full length and half shut his eyes [263]. – Все знали Багіру и все боялись становиться ей поперёк дороги, потому что она была хитра, как Табаки, мужественна, как дикий буйвол, неудержима, как раненый слон; Поднимаются на высокие стволы его научила Багира. Лёжа на высокой ветке, пантера кричала: "Сюда, Маленький Братец" <...>; And the door*

opened, and Owl looked out. "Hallo, Pooh," he said. "How's things?"; But Owl went on and on, using longer and longer words, until at last he came back to where he started, and he explained that the person to write out this notice was Christopher Robin [265]. – Дверь открылась, и Сова выглянула наружу. – Здравствуй, Пух, – сказала она. – Какие новости?; А Сова говорила и говорила какие-то ужасно длинные слова, и слова эти становились все длиннее и длиннее... Наконец она вернулась туда, откуда начала, и стала объяснять, что написать это объявление должен Кристофер Робин.

Повний порівняльний аналіз імен казкових персонажів за родовою належністю дозволяє зробити такі висновки:

1) в українськомовних казках переважна кількість персонажів має чоловічу стать (*Кім Мурлика, Мудрагель, Таємничий володар Зеленого гаю*); друге місце посідають персонажі жіночої статі (*Щука, Катруся, Читанка*); незначна кількість ВІ дійових осіб вказує на середній рід (*Молоко, Лошатко, Зубило*) або вживається у формі множині (*Граблі, Цвяхи, Єрмаки*);

2) домінування чоловічого роду в іменах дійових осіб у близькоспоріднених мовах пояснюється опертям літературних текстів на фольклор, де особа жіночої статі стає нагородою за випробування (рос. *Елена Прекрасная*), порадицею (укр. *Добра Фея, Чаклунка*) або антагоністом (рос., укр. *Баба Яга*) головному героєві;

3) у російськомовних казках переважають персонажі чоловічої статі, позначені за допомогою різних (узуальних і okazіональних) форм іменування: *Миша, Вільгельм, Денежкин, Горыныч, Григорий Потопаев, Месяц Месяцovich, Пётр Долгохвост, Рыжый Пёс, Иванушка-Дурачок, Отец Лжи, Жаворонок*. Онімний казковий простір вміщує різноманітні форми імен на позначення жіночої статі: *Танюшка, Настасья, Летемина, Митрофановна, Катя Мертвякова, Макрида Макарьевна, Аришка-Трусика, Серая Ястребиха, Жарптица, Гордость, Ленивица, Гусеница-Землемер* і поетоніми, уналеженні до середнього роду (*Лицемерие, Чудо-Юдо железные зубы*);

4) в англомовних казках домінують дійові особи чоловічої статі (*Peter Rabbit, Sir Isaac Newton, Tom Thumb, Cock Robin*); друге місце посідають персонажі жіночої статі (*Lucinda, Mrs. Tiggy-winkle, Sister Cottontail, Alice*). Незначна кількість поетонімів належить до середнього роду (*Simpkin, the Dodo*) або вживається у формі множини (*the Taweras, Rhinoceros*). Стать персонажа загалом маркером є *Mr, Miss, Mrs*; лексичними одиницями на кшталт *sister, mother, king* та ін. (*Mr. McGregor, Miss Goldfinches, King of Hearts*), особовими і присвійними займенниками *he, his* тощо.

6) специфіка російськомовного казкового дискурсу полягає у трансформації родової належності поетоніма (між планом ВІ – апелятива виникає суперечність): *царевич Белая Шубка, премудрый крыса Онуфрий, куропатка Оранжевое Горлышко, курочка Голубой Носик*;

7) відмінність персонажної системи англомовних казок від текстів близькоспоріднених мов полягає у наявності поетонімів з невизначеною статтю: *the Sheep, the Dormouse, the Caterpillar*.

3.4. Порівняльний аналіз імен, що позначають часопростір в англійських, російських та українських літературних казках

З другої половини ХХ століття зростає дослідницький інтерес до вивчення географічних назв: класифікування реальних топонімів і проблематики власних імен у художньому тексті (див. праці В. М. Калінкіна, Ю. О. Карпенка, В. М. Михайлова, В. А. Ніконова, Н. В. Подольської, А. В. Суперанської та ін.). О. І. Фонякова доводить семантичну значущість географічних імен у художньому тексті: “Топоназви створюють реальний фон для розвитку сюжету, композиції, локалізують місце дії, допомагають окреслити контури художнього простору, зображеного у творі” [183, с. 88].

Завдяки географічним назвам літературна казка набуває життєвої достовірності, документальної точності, детальності обрамлення художньо-історичних просторових меж твору. Топопоетоніми вносять у розповідь

динамізм, рухомість, надають художньої гнучкості, фіксують розширення поля діяльності персонажа [104, с. 253]. Функційне навантаження топопоетонімів полягає в позначенні місцеперебування та переміщення персонажів у просторі, обслуговуванні руху сюжетних подій та ін.

У справжньому дослідженні підсистема топопоетонімів аналізується з урахуванням загальноприйнятої класифікації: хороніми (назви території, області, району), гідроніми (назви водних об'єктів), ороніми (назви елементів рельєфу земної поверхні), ойконіми (назви населених пунктів), комоніми (назви сільських поселень), урбаноніми (назви міських топографічних об'єктів), спалеоніми (підземні об'єкти), дромоніми (назви шляхів сполучення), інсулоніми (назви островів), аргооніми (назви полів, пахот) та ін.

В англійських літературних казках найбільш поширені хороніми, що позначають різномасштабні території, співвіднесені або не співвіднесені з реальними географічними об'єктами (пропріальними лексемами): *England / Англія, Spain / Іспанія, New Zealand / Нова Зеландія, Australia / Австралія, Africa / Африка, Devonshire / Девоншир, Wild Woods / Дикі ліси, the Golden Palace / Золотий Палац, Persia / Персія, Abyssinia / Абіссинія, the Dainty China Country / Порцелянова країна*. Серед інших розрядів активно вживаються ойконіми: *Bristol / Брістоль, Gloucester / Глостер, London / Лондон, Paris / Париж, Rome / Рим, Madrid / Мадрид, Singapore / Сінгапур, New York / Нью-Йорк* та інсулоніми: *Owl Island / Совиний острів, Greenland / Гренландія, Island of Bingtang / острів Бінтан, islands of Mazanderan and Socotra / острова Мазандеран і Сокотра*.

Приядерна і периферійна частини підсистеми топопоетонімів репрезентована гідронімами: *river Pigsty, Nile, the Wollgong River, Torres Starits, the Pacific, Amazon, Pink Arabian Sea, Suez*; дромонімами: *Woodbine Lane, Devonshire Lane, Fitchburg Road*; оронімами: *Bull Banks, Oatmeal Crag, Tippletine, the Darling Downs*; комонімами: *farm Piggery Porcombe*; аргоонімами: *Wandsworth Common*.

У виборі топопоетонімів письменники орієнтуються на широковідомий або рідний (близький) географічний простір, тобто місцевість, де вони народилися, зростали тощо. Отже, місцезнаходження автора впливає на його просторові уявлення. Наприклад, у казках англійських авторів активно вживаються інсулоніми: *Owl Island, Greenland, Island of Bingtang, islands of Mazanderan and Socotra*, відсутні в російськомовних і нерегулярні в українських текстах (пор. : острова *Па-Па, Хортиця*). В англійських казках сюжет зазвичай розвивається у подорожі, в дорозі, де герой зустрічається з іншими персонажами або натрапляє на якусь пригоду. Отже, характерною особливістю англійських літературних казок є використання дромонімів: *Woodbine Lane, Devonshire Lane, Fitchburg Road* (у казках близькоспоріднених мов виявлено лише один дромонім рос. *Сибирський тракт*).

За походженням топопоетоніми англійських текстів доцільно розподілити таким чином:

1) топопоетоніми, що корелюють з реально існуючими географічними назвами, тобто запозичуються автором з найширшого культурного контексту. Серед таких домінують хороніми (*England, Spain, New Zealand, Australia, Africa*) і гідроніми (*Nile, Amazon, the Pacific, Suez*);

2) вигадані топоніми, не співвіднесені з реальними географічними або топографічними об'єктами. Серед них переважають хороніми (*Great Tightness, Wild Woods, the Golden Palace, Warrigaborrigarooma* та ін.) і гідроніми (*river Pigsty, the Wollgong River*¹).

Зрозуміло, що номінативні одиниці, віднесені до обох груп, позначають фіктивних денотатів, що існують у вимисленому часопросторі казкового тексту. Функційна навантаженість топопоетонімів англійських казок має специфічні ознаки. Топопоетоніми, пов'язані з існуючими мовними одиницями (тобто такі, що повторюють план вираження реальних ВІ), вживаються для актуалізації **правдоподібності** сюжетних подій: *All these things happened several years ago at a place called Novastoshnah, or North East Point, on the Island of St. Paul, away*

¹Походження гідроніма *the Wollgong River* можна пов'язати з назвою австралійського міста *Wollongong*.

and away in the **Bering Sea**. *Limmershin, the Winter Wren*, told me the tale when he was blown on to the rigging of a steamer going to **Japan**, and I took him down into my cabin and warmed and fed him for a couple of days till he was fit to fly back to **St. Paul's** again (Р. Кіплінг. Білий тюлень); “Who is Aunt Em?” inquired the little old woman. “She is my aunt who lives in **Kansas**, where I came from.” (Л. Баум. Дивовижний чарівник країни Оз); And on the morrow the old man, who was indeed the subtlest of the magicians of Libya and had learned his art from one who dwelt in the tombs of the **Nile** <...> (О. Уайльд. Хлопчик-зірка); <...> Mr. Otis, in spite of the entreaties of the little Duke, ordered them all to bed, saying that nothing more could be done that night, and that he would telegraph in the morning to **Scotland Yard** for some detectives to be sent down immediately; As *Canterville Chase* is seven miles from **Ascot**, the nearest railway station <...> (О. Уайльд. Кентервільський привид).

Номінативні одиниці, що корелюють з реальними ВІ, можуть вибудовувати **план** (ретроспективний огляд) **минулого** головного або другорядного персонажа: *Today he [King] seemed to see her again, as he had seen her first at the Castle of **Fontainebleau**, when he was but fifteen years of age, and she still younger.* <...> *Later on had followed the marriage, hastily performed at **Burgos**, a small town on the frontier between the two countries, and the grand public entry into **Madrid** with the customary celebration of high mass at the Church of **La Atocha*** <...> (О. Уайльд. День народження інфанти); гіпотетично конструювати **майбутнє**: *Once in **New York**, you are sure to be a great success. I know lots of people there who would give a hundred thousand dollars to have a grandfather, and much more than that to have a family ghost* (О. Уайльд. Кентервільський привид). Суттєво, що такі топопоетоніми не пов’язані з сюжетною дією, а репрезентують “потік свідомості” персонажа. Імена, уналежнені до “потіку свідомості”, виконують дві основні функції: 1) спогади персонажа про минуле (актуалізація “реальності у вимислі”): *He had not appeared in this disguise for more than seventy years; in fact, not since he had so frightened pretty Lady Barbara Modish by means of it, that she suddenly broke off her engagement with the present Lord Canterville’s*

grandfather, and ran away to **Gretna Green**¹ with handsome Jack Castleton, declaring that nothing in the world would induce her to marry into a family that allowed such a horrible phantom to walk up and down the terrace at twilight. Poor Jack was afterwards shot in a duel by Lord Canterville on **Wandsworth Common**, and Lady Barbara died of a broken heart at **Tunbridge Wells**² before the year was out <...> (О. Уайльд. Кентервільський привид); 2) міркування, роздуми про ймовірне (актуалізація подвійного вимислу): *However, the Multiplication Table doesn't signify: let's try Geography. London is the capital of Paris, and Paris is the capital of Rome, and Rome – no, that's all wrong, I'm certain!*³; *Presently she began again. "I wonder if I shall fall right through the earth! How funny it'll seem to come out among the people that walk with their heads downwards! The antipathies, I think – (she was rather glad there was no one listening, this time, as it didn't sound at all the right word)" – but I shall have to ask them what the name of the country is, you know. Please, Ma'am, is this New Zealand? Or Australia?*' (Л. Керролл. Аліса в країні чудес)⁴).

Вигадані топопоетоніми маркують вимислений часопростір, актуалізуючи **незвичайність** казкових подій: *In the days when everybody started fair, Best Beloved, the Leopard lived in a place called the High Veldt. 'Member it wasn't the Low Veldt, or the Bush Veldt, or the Sour Veldt, but the 'sclusively bare, hot, shiny High Veldt*⁵ (Р. Кіплінг. Як у Леопарда з'явилися плями). *"Oz himself is the Great Wizard," answered the Witch, sinking her voice to a whisper. "He is more powerful than all the rest of us together. He lives in the City of Emeralds."* (Л. Баум. Дивовижний чарівник країни Оз)⁶.

¹ Невелике селище на півдні Шотландії.

² Район у південно-західній частині графства Кент (Великобританія).

³ Пор.: "– Перевірмо географію: *Лондон* – столиця *Парижсу*, а *Париж* – *Риму*, а *Рим.. Рим...* Але все це невірно!".

⁴ Аліса, яка летить вниз у колодязь, розмірковує про те, що антипатії в Новій Зеландії чи Австралії ходять донизу головою.

⁵ Пор.: "В те даліє дні, когда все существа только что начали жить на земле, моя любимая, леопард поселился в пустынном месте, которое называлось *Высокий Фельдт*. Заметь: это не был Низкий Фельдт, или Лесистый Фельдт, или Горный Фельдт; нет, леопард жил в совершенно голой, унылой, знойной, залитой сияющими лучами солнца пустыне, называвшейся *Высоким Фельдтом*".

⁶ Пор.: "– Наймогутніший чарівник – це Оз, – зашепотіла старенька. – Він має силу більшу, аніж усі інші чаклуни й чарівниці разом. А мешкає він у Смарагдовому Місті".

Топопоніми, не співвіднесені з реальними географічними назвами, слід вважати образотвірним і сюжетоутворювальним елементом чарівного у літературній казці. Актуалізація незвичайного (чарівного) простору здійснюється за рахунок контексту, який пояснює семантику та / або вибір імені. Наприклад, зелені (смарагдові) будинки, одяг, цукерки, лимонад тощо у *City of Emeralds*: *The streets were lined with beautiful houses all built of **green** marble and studded everywhere with sparkling **emeralds**. They walked over a pavement of the same **green** marble, and where the blocks were joined together were rows of **emeralds**, set closely, and glittering in the brightness of the sun. The window panes were of **green** glass; even the sky above the City had a **green** tint, and the rays of the sun were **green**. There were many people – men, women, and children – walking about, and these were all dressed in **green** clothes and had **greenish** skins. <...> Many shops stood in the street, and Dorothy saw that everything in them was **green**. **Green** candy and **green** pop corn were offered for sale, as well as **green** shoes, **green** hats, and **green** clothes of all sorts. At one place a man was selling **green** lemonade, and when the children bought it Dorothy could see that they paid for it with **green** pennies; порцелянові будинки, галявини, мешканці, стада овець і корів у *Dainty China Country*: *Scattered around were many houses **made** entirely of **china** and painted in the brightest colors. These houses were quite small, the biggest of them reaching only as high as Dorothy's waist. There were also pretty little barns, with **china** fences around them; and many cows and sheep and horses and pigs and chickens, all **made of china**, were standing about in groups.**

But the strangest of all were the people who lived in this queer country. There were milkmaids and shepherdesses, with brightly colored bodices and golden spots all over their gowns; and princesses with most gorgeous frocks of silver and gold and purple; and shepherds dressed in knee breeches with pink and yellow and blue stripes down them, and golden buckles on their shoes; and princes with jeweled crowns upon their heads, wearing ermine robes and satin doublets; and funny clowns in ruffled gowns, with round red spots upon their cheeks and tall, pointed caps. And, strangest

of all, these people were all made of china, even to their clothes <...> (Л. Баум. Дивовижний чарівник країни Оз).

Слід виокремити топопоетоніми, які відтворюють план вираження реальних онімних одиниць, але співвідносяться з вигаданим об'єктом, лише опосередковано пов'язаним із загальновідомим (реальним) денотатом. Пор. :
“We’re going to discover the North Pole.” “Oh!” said Pooh again. “What is the North Pole?” he asked.” “It’s just a thing you discover,” said Christopher Robin carelessly, not being quite sure himself. <...> “Hullo, Eeyore,” said Pooh, coming up to them with his pole. <...> “Pooh’s found the North Pole,” said Christopher Robin. “Isn’t that lovely?” Pooh looked modestly down. <...> They stuck the pole in the ground, and Christopher Robin tied a message on to it: NorTH PoLE DICSoVERED By PooH PooH FouND IT (А. Мілн. Вінні-Пух).

В українськомовних літературних казках ядро казкового простору утворюють хороніми й ойконіми: *Найсмішніша країна найвеселіших жартунів, Далека Країна, Дивина, Україна, Єрусалим, Київщина, Кубань-Тамань, Польське царство, Київ, Львов, Рим, Полтава*. Підсистема топопоетонімів включає також гідроніми: *Дніпро, Дніпро-Славуца, річка Росавка, Чорне море*; комоніми: селище *Росава*, село *Луки, Великий Любень, Сокаль*; ороніми: *Чорногора, Говерла, Підгір'я*; інсулоніми: *острова Па-Па, Хортиця*, урбаноніми: *Кушнірська брама*. На периферії топонімного простору знаходяться спалеонім *Лисович* і агроонім *поле Баранове*; відсутні дромоніми, які вживаються в російськомовних і англомовних текстах.

Подібно до англомовних казок в українських текстах співіснують:

1) топопоетоніми, що корелюють з реально існуючими географічними назвами, тобто запозичуються автором з найширшого культурного контексту: *Україна, Київщина, Полтава, Дніпро, Рим* тощо;

2) вигадані топопоетоніми, не співвіднесені з реальними об'єктами: *острів Па-Па, Найсмішніша країна найвеселіших жартунів, країна Дивина*. Пор. : *А країна Дивина, / Повна кольору, сумна, / Пообтерта, пооблізла, / З часом навіть назва злізла* (Г. Мирослава); *Там, де гори і долини, / Де гуляє*

вітровій, – / Там цвіте краса-країна / З дивним ім'ям Сльозолий (В. Симоненко).

Зіставний аналіз номінативних одиниць досліджуваних текстів дозволяє виявити специфіку вживання топопоетонімів в українських авторських казках:

1) часопростір українських казок маркують переважно інтралінгвальні імена, що позначають культурний простір України: *А був то час, коли Україна була розірвана на дві частини, мов розір'ята недолею, розділена своїм могутнім Дніпром... Навіть Київщина була розділена...*(А. Гармаш. Легенда про Федора Роса); *В день весілля невідома сила повела їх на Хортицю* (А. Гармаш. Легенда про Сокола);

2) у казковому тексті наявна інформація щодо походження географічної назви. Пор. : *На мальовничій київській землі, біля гомінливої річки Росавки розкинулося селище Росава. Чому так звалось? Мабуть того, що в селі було багато сімей на прізвище – Рос* (А. Гармаш. Легенда про Федора Роса); *Ще була у Плаксія / Грізна гвардія своя: / В ній служили молодці / Забіяки-сльозівці. / Хто сміявсь – вони хапали / І нагайками шмагали, / Так що в царстві тому скрізь / Вистачало плачу й сліз. / Цар любив, як плачуть діти, / Бо любив їх слёзи пити. / Отакий був цар Плаксій / У країні Сльозолий* (В. Симоненко. Цар Плаксій та Лоскотон);

3) топопоетоніми угруповуються в мікросистеми, пов'язані за формою і змістом: *Рос – Росава – Росавка; Найсмішніша країна найвеселіших жартунів – Найсумніше царство найзаплаканиших вередунів.*

У російськомовних літературних казках найбільш поширеним видом топонімів є хороніми: *Африка / Африка, Россия / Росія, Китай / Китай, Аляска / Аляска, Занзибар / Занзібар, Таганай / Таганай, Ирбитский уезд / Ірбітський повіт, Пёстренькое место / Строкате містечко, Страна Дураков / Країна Дуренів, земля Землянская / Землянська. Серед топонімів інших розрядів активно вживаються гідроніми (найбільший показник серед трьох мов): *Окиян / Окіян, озеро Иткуль / Іткуль, Чусовая-река / Чусова-річка, Средиземное море / Середземне море, Хвалынское (Каспийское) море / Хвалинське (Каспійське)**

море, *Вазуза / Вазуза, Волга / Волга*; ороніми: урочище *Сорочье / Сорочине, Волчьи пади / Вовчі паді, Васина гора / Василева гора, Костяничная горка / Костянична гірка, Фернандо-По / Фернандо-По*. На периферії топонімної системи знаходяться урбаноніми: вулиця *Булочек / Булочок*, вулиця *Коровий Брод / Коров'ячий Брід, Срамной бульвар / бульвар Сорому*; ойконіми: *Париж / Париж, Ковров / Ковров, городок Динь-Динь / містечко Дінь-Дінь*; комоніми: *Волго / Волго, Хворостово / Хворостово, Софониха / Софониха*; інсулонім *Буян / Буян*, дромонім *Сибирский тракт / Сибірський тракт*.

Автори російських казок загалом послуговуються не вигаданими ВІ, а використовують план вираження народних, просторічних назв реально існуючих географічних / топографічних об'єктів. Таким чином розповідь наближається до читача: казка зорієнтована на правдоподібність простору та ймовірність подій, що в ній відбуваються: *Волчьи пади, Васина гора, Костяная горка, Пёстренькое место*. Пор. : *Какая коровенка либо овечка проберется – не найдешь её, а скаты горы не зря звались **Волчьими падыми**. Зимами и люди мимо них с опаской ходили, даром что рядом **Сибирский тракт** гудел* (П. Бажов. Василева гора); *От нашей заводской грани на полдень озеро есть. **Иткуль** называется. Слыхали, поди?* (П. Бажов. Демідівські каптани).

Функційне навантаження топоонімів російськомовних казок полягає:

1) у позначенні “свого” (близького, рідного) простору, який зазвичай актуалізовано як місце, де народився герой (герої) / оповідач, або відбувається сюжетна дія. Пор. : *Пошли раз двое наших заводских траву смотреть. А покосы у них дальние были. За **Северушкой** где-то* (П. Бажов. Мідної гори господиня); *Давным-давно в городке на берегу **Средиземного** моря жил старый столяр Джузеппе, по прозванию Сизый Нос* (О. Толстой. Золотий ключик); *Не больно издалека, дядя: города я **Коврова**, села **Хворостова**, прихода Рождества Христова; а путь держу к Макарьеву на ярманку* (О. Сомов. Казка про ведмедя костолама і про Івана, купецького сина); *В деревне **Софонихе**, около полден, вспыхнул пожар* (М. Салтиков-Щедрін. Сільська пожежа); ***Мачеха** (простодушно) Ты видишь сам: никто из нас не рыжий... / Зачем нам*

гнить под сенью сельских крыш?. / И раз одна из нас живет в **Париже**, – / Чего б и нам не рыпнуться в **Париж**? (Л. Філатов. Попелюшка ДО і ПІСЛЯ);

2) в позначенні “чужого” (віддаленого) простору, куди змушений подорожувати герой: *Ветер весело шумит, / Судно весело бежит / Мимо острова **Буяна**, / К царству славного Салтана, / И желанная страна / Вот уж издали видна* (О. Пушкін. Казка про царя Салтана); *Лиса сказала:*

– *Умненький, благоразумненький Буратино, хотел бы ты, чтобы у тебя денег стало в десять раз больше?*

– *Конечно, хочу! А как это делается?*

– *Проще простого. Пойдем с нами.*

– *Куда?*

– *В Страну Дураков* (О. Толстой. Золотий ключик).

3) в актуалізації казкового простору, зорієнтованого на хронотоп народних казок: *Как на море-окияне / И на острове **Буяне** / Новый гроб в лесу стоит, / В гробе девица лежит* (П. Єршов. Коник-Горбоконики);

4) географічні об’єкти виступають в нетиповій функції, якщо не маркують казковий простір, а стають головними дійовими особами: *Вазуза согласилась, но обманула **Волгу**. Только что **Волга** заснула, **Вазуза** ночью побежала прямой дорогой в Хвалынское царство.*

*Когда **Волга** встала и увидела, что сестра ее ушла, она ни тихо, ни скоро пошла своей дорогой и догнала **Вазузу*** (Л. Толстой. Волга і Вазуза);

5) загальноживані топоніми виконують іронічну функцію, актуалізуючи фонові знання читача: ***Шут** (опять подливает масла в огонь): А лексика?.. А запах?.. А манеры?.. / И ходят, точно выводок утят!.. / На конкурсе они, – как две фанеры / Над городом **Парижем** пролетят!..; **Мачеха** (голосит по-бабьи): Кто горюшко народное измерит?! / Простые люди вечно в синяках!.. / **Король** (он напуган, но пытается шутить): Сударыня, **Париж** слезам не верит... / Я сам-то верю. А Париж – никак* (Л. Філатов. Попелюшка ДО і ПІСЛЯ).

Отже, до ознак ізоморфізму належать такі: побудова казкового простору з уявно реальних (*England, Африка, Хортиця*) і вигаданих (*Dainty China Country,*

містечко *Динь-Динь, Сльозолий*) топопоетонімів; актуалізація правдоподібності сюжетних подій за рахунок ВІ, співвіднесених з реальними онімними одиницями; зосередження образотвірного і сюжетоутворювального елемента чарівного в оказіональних (вигаданих автором) топопоетонімах.

3.5. Смысловий зв'язок заголовков – ім'я в англійських, російських, українських казках

У будь-якому художньому тексті виділяється особливий клас власних імен – заголовки. Заголовок літературного твору – це словесний комплекс, значення якого проектується на зміст усіх текстових рівнів і його частин, на його загальну ідею. Естетичне значення заголовка пов'язане з глибинною семантикою тексту як цілісності. При цьому заголовки виконують у художньому тексті низку функцій, відмінних від функцій решти онімів, наприклад, функцію ізоляції та завершення, рекламно-інтригуючу, епатуючу тощо [87].

Назва художнього твору – це перший вербальний маркер ідеї, задуму, художньої концепції тексту, що відображає ідеологічну та естетичну позицію автора. Не всі заголовки є “відкритими” для розуміння. Назва може бути “зашифрованою формулою” тексту, вміщувати приховану “вибухову силу”, коли авторська інтенція полягає у збереженні інтриги до кінця твору.

Процес декодування значення тексту – його заголовка (назви) має стратегічний характер. На першому етапі заголовок сприймається до прочитування твору і виступає у функції знака-індекса, маркуючи текст, виділяючи його з-поміж інших. На другому етапі заголовок співвідноситься з усім текстовим простором. Глибинний смисл заголовка актуалізується на третьому етапі його сприйняття. За рахунок асоціативних зв'язків з мовними одиницями текстового простору відбувається розширення смислу заголовного виміру [19, с. 10]; [174].

Вибір заголовка є передусім індивідуально-авторським творчий актом, що зумовлює художню самобутність, оригінальність і виразність заголовка [59, с. 16]. Свого часу до проблеми сутності заголовка в художньому творі звертались такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як І. В. Арнольд [8; 9], В. В. Виноградов, Дж. Вітале, І. Р. Гальперін [32; 33], А. П. Загнітко [63; 64], Ю. О. Карпенко, Е. О. Кравченко [91; 92], С. Д. Кржижановський [93], В. А. Кухаренко, Г. П. Лукаш [104], О. М. Пешковський [139], О. О. Потебня, О. В. Тишковець, К. Хопкінс та ін.

Заголовок функціонує як елемент вторинної моделюючої системи, первинний маркер тексту. Його двобічний характер виявляється, з одного боку, в єдності означеного й означуваного, а з іншого, – в одночасній реалізації номінативної та комунікативної функцій. Заголовок задіяний в актах первинної і вторинної номінації. Він не лише називає текст, але стає індивідуально-авторським висловлюванням про текст. Заголовок сприймається як один із компонентів знака – означник. План змісту заголовка має здатність розширюватись і охоплювати цілісну семантику художнього твору. Прагматика заголовка передбачає врахування процесів його породження автором і сприйняття читачем [59, с. 15].

За визначенням Т. В. Желтоногової, розгляд основних властивостей заголовка доводить неправомірність його ототожнення з реченням. Заголовок художнього тексту співвідноситься з вторинною моделюючою системою, тоді як речення виступає елементом первинної системи. Речення виражає завершену думку стосовно певного об'єкта, а заголовок у спресованому вигляді втілює зміст твору як цілого [59, с. 5]. Ще не маючи опори на текст, заголовок здатний апелювати лише до попереднього досвіду читача. Для виконання прогностичної ролі заголовка потрібні зв'язки практично з усіма галузями читацького тезауруса [161, с. 5]. Заголовок як один з основних елементів паратексту покликаний експліцитно передати мету повідомлення, встановити контакт із читачем, привернути його увагу, викликати зацікавленість до опублікованого тексту [161, с. 5].

Потенційно кожний заголовок повинен містити в собі певний зародок того тексту, який репрезентує. Заголовок і текст симетрично накладаються один на одного, а точкою перетину є спільна здатність давати назву тій інформації, яка наповнює їхні структури [161, с. 5]. А. П. Загнітко стверджує, що заголовок “повністю замкнутий своєю сутністю на цілісність тексту і разом з останнім репрезентує його значеннєвий вимір” [63, с. 243].

Заголовок як важливий елемент паратексту виконує дві функції: 1) впливу на читача (адресата), оскільки він встановлює контакт із читачем і впливає на його емоційне сприйняття та 2) вираження авторської позиції, чи авторської модальності: для адекватної інтерпретації художнього тексту потрібно враховувати позицію автора (авторську модальність), яка різною мірою виражена у творі. Заголовок художнього твору може розглядатися як відображення саме авторської інтерпретації тексту, тому що назва виражає бачення автором певних ситуацій, подій тощо, а також реалізує його задум як цілісний [161, с. 5].

У казці заголовок, насамперед, виконує номінативну функцію: в концентрованій формі передає основну тему. Казці притаманні найбільш типові випадки найменування художніх творів по одному чи кільком структурним компонентам: називання основного дійового персонажа (або групи персонажів), події (подій), які постають центром сюжету, часу або місця дії [120, с. 44; 121].

Досліджуючи заголовки малої прози І. Франка, І. Кочан виділяє такі структурні типи: 1) заголовки-словоформи («Цигани», «Місія», «Маніпулянтка»); 2) заголовки-словоз'єднання («Гриць і панич», «Мурко і Бурко», «Хмельницький і ворожбит»); 3) заголовки-словосполучення («Грицева шкільна наука», «Історія кожуха», «Пирого з черницями»); 4) заголовки-речення («Між добрими людьми», «Поки рушить поїзд», «Як то згода дім будувала») [88, с. 59–60]. За семантикою дослідниця виокремлює тринадцять різновидів заголовка, серед яких: 1) назви, пов'язані з професією чи виконуваною роботою основного персонажа («Вівчар», «Муляр»); 2) заголовки, що вказують на місце дії («У столярні»); 3) характеризують головного

персонажа («Хома з серцем і Хома без серця»), 4) позначають та характеризують абстрактні поняття («Звірячий бюджет»); 5) мають елементи сповіді, розповіді про якусь подію («Історія моєї січкарни»), 6) співвідносяться з рослинним світом («Гірчичне зерно»); 7) співвідносяться з тваринним світом («Лисичка і Журавель») та ін. [88, с. 60]. Пропонована класифікація заголовків здається занадто поширеною і обтяжливою інформацією, несуттєвою для розуміння цілісного змісту заголовка (тексту).

Серед проаналізованих заголовків українськомовних казок було виявлено різні структурно-семантичні типи, виокремлення яких дозволяє оцінити стратегії та тактики авторів щодо вибору назви твору. За кількістю в українських казках домінують заголовки, що позначають дійових осіб – переважно головних персонажів твору. Серед таких одиниць виокремлено:

1) заголовки, що називають ім'я (“замісник” імені) одного головного персонажа (істоти, предмета): «*Лис Микита*», «*Фарбований Лис*», «*Лисичка-кума*» (І. Франко), «*Шу-шу*», «*Зозулька*», «*Золота підкова*», «*Дзитармістр*», «*Сенько Кепко*», «*Яся*», «*Сажотрус*», «*Северко*», «*Жеб*», «*Чоловік*», «*Нестор*», «*Сокіл*», «*Бамбетель*», «*Шаповал*», «*Пан Дупцьо*» (Г. Мирослава), «*Вовчисько*» (М. Морозенко), «*Чоловік у хутряній шапці*» (Л. Шамрай), «*Медовий Сухарик*», «*Росинка*» (І. Мацко), «*Співень*» (А. Гармаш), «*Чорнячок*», «*Метелик*», «*Працьовита дівчинка*» (М. Підгірянка);

2) назви, що позначають двох або більше дійових осіб: «*Ворони і сови*» (І. Франко), «*Гномики і три русалоньки*», «*Інструменти*» (Ю. Смаль), «*Іван Самсобіпан і Марічка Самасобіічка*» (Г. Мирослава), «*Голочка та Подушечка*», «*Невидимі друзі: Вушик, Горлик та Носик*» (І. Мацко), «*Добромир і Весна*», «*Співан та Мрія*», «*Правда і Кривда*» (А. Гармаш), «*Юрко, Жмурко і Хмурко*», «*Киця-Миця й Крілик-Трілик*», «*Брисько, Гуска і Лисичка*», «*Осел і лев*», «*Лисичка і журавель*», «*Королик і Медвідь*», «*Мурко й Бурко*» (М. Підгірянка), «*Цар Плаксій та Лоскотон*» (В. Симоненко).

Велика кількість заголовків зазначеного типу пояснюється не лише специфікою казкового дискурсу, а загальною традицією вживання у заголовку

імен персонажів, характерною для різних жанрів української та світової художньої літератури.

До другої групи уналежнено заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію, навколо якої зосереджено розповідь: *«Подорож у країну Навпаки»* (В. Симоненко), *«День народження зайчενят»*, *«Життя гномів і трафунки»* (Галицький Гном), *«Як звірі правувалися з людьми»*, *«Як лис попався в руки»* (І. Франко), *«В пошуках веселки»* (О. Пенюк), *«Пригода дубового листочка»*, *«Загублена писанка»*, *«Зажурилась бабуся Зима»*, *«Пригоди маленького Мобіка»* (І. Мацко), *«Риболовля пана Боровика-Дубовика»* (Г. Левицька). Взагалі такий тип заголовка характерний для літературних творів малих жанрів (есе, оповідання, повість тощо).

Третю групу складають назви, в яких, по-перше, актуалізовано жанрову належність (конструкції *«казка про...»*, *«легенда про...»*), по-друге, позначено персонажів або основну подію: *«Казка про Незника»*, *«Казка про гномиків і найсмійнішу країну найвеселіших жартунів»*, *«Казка про гномиків і їхню маму»*, *«Казка про великого собаку, який стереже сон маленьких гномиків»*, *«Казка про перше вересня»*, *«Казка про гномиків і прогулянку зеленим гаєм»* (Ю. Смаль), *«Легенда про сокола»*, *«Легенда про Федора Роса»* (А. Гармаш).

До четвертої групи уналежнено заголовки з темпоральною або просторовою семантикою, що прямо вказують на час / місце казкових подій: *«Перед Святвечором»*, *«Різдвяна пригода»*, *«Новорічна казка»* (Ю. Смаль), *«На Івана Купала»*, *«Дивоптах і Дивина»* (Г. Мирослава).

У російськомовних казках було виявлено аналогічні структурно-семантичні типи заголовків, що засвідчує спільні стратегії авторів щодо вибору назви твору у близькоспоріднених мовах.

Першу групу складають заголовки на позначення дійових осіб – переважно головних персонажів твору, а саме: 1) заголовки, що називають одного головного персонажа: *«Василиса Премудрая»* (*«Василина Премудра»*), *«Кикимора»* (*«Мара»*), *«Русалка»* (*«Русалка»*) (О. Толстой), *«Аришка-Трусишка»* (*«Арішка-Боягуз»*), *«Мышонок Пик»* (*«Мишеня Пік»*), *«Оранжевое*

Горлышко» («Помаранчеве Горлечко»), «Росянка – Комариная Смерть» («Росянка – Комарина Смерть») (В. Біанкі), «Мороз Иванович» («Мороз Иванович») (В. Одоєвський), «Мойдодыр» («Мийдодір»), «Тараканище» («Тарганисько»), «Муха-Цокотуха» («Муха-цокотуха»), «Бебека» («Бебека»), «Айболит» («Айболить»), (К. Чуковський), «Серебряное копытце» («Срібне копитце»), «Огневушка-поскакушка» («Вогневушка-поскакушка»), «Медной горы хозяйка» («Мідної гори господиня»), «Горный мастер» («Гірничий майстер»), «Про Великого Полоза» (П. Бажов), «Кот в сапогах» («Кіт у чоботях») (В. Жуковський), «Иван-царевич» («Іван-царевич») (О. Островський), «Конёк-Горбунук» («Коник-Горбоконику») (П. Єршов), «Девочка Снегурочка» («Дівчина Снігуронька») (В. Даль), «Пуськи бятые» («Пуськи бяті»), «Королева Лир» («Королева Лір»), «Глупая принцесса» («Дурна принцеса») (Л. Петрушевська), «Самоотверженный заяц» («Самовідданий Засць») (М. Салтиков-Щедрін);

2) назви, що позначають двох або більше дійових осіб: «Ветер и солнце» («Вітер і сонце») (К. Ушинський), «Добродетели и Пороки» («Чесноти і вади») (М. Салтиков-Щедрін), «Иван царевич и серый волк» («Іван царевич і сірий вовк») (О. Толстой), «Волга и Вазуза» («Волга і Вазуза») (Л. Толстой), «Дядя Ну и тётя Ох» («Дядько Ну і тітка Ох»), «Крапива и Малина» («Кропива і Малина») (Л. Петрушевська).

До другої групи уналежнено заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію / предмет, навколо яких зосереджено розповідь: «Малахитовая шкатулка» («Малахітова скринька»), «Каменный цветок» («Кам'яна квітка»), «Алмазная стичка» («Алмазний сірник»), «Аметистовое дело» («Аметистова справа»), «Богатырёва рукавица» («Богатирева рукавиця»), «Демидовские кафтаны» («Демідівські каптани»), «Васина гора» («Василева гора») (П. Бажов), «Волшебное кольцо» («Чарівне кільце») (А. Платонов), «Золотой ключик, или Приключения Буратино» («Золотий ключик, або Незвичайні пригоди Буратіно») (О. Толстой), «Приключения Муравьишки» («Пригоди Муравлика») (В. Біанкі), «Война мышей и лягушек»

(«Війна мишей і жаб») (В. Жуковський), «Городок в табакерке» («Містечко в табакерці») (В. Одоєвський), «Пропала Совесть» («Пропала Совість») (М. Салтиков-Щедрін), «Дедушкина картина» («Дідусева картина») (Л. Петрушевська).

До третьої групи віднесено заголовки, що вказують на жанр казки та / або головного героя (героїв): «Сказка о золотом петушке» («Казка про золотого півника»), «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях» («Казка про мертву царівну і про сімох богатирів»), «Сказка о попе и работнике его Балде» («Казка про попа і наймита його Балду»), «Сказка о царе Салтане, о сыне его славном и могучем богатыре князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди» («Казка про царя Салтана, про сина його славного й могутнього богатира князя Гвідона Салтановича та про прекрасну царівну Лебедицю») (О. Пушкін), «Сказка об Иване-царевиче и Сером Волке» («Казка про Івана-царевича і Сірого Вовка»), «Сказка о царе Берендее, о сыне его Иване-царевиче, о хитростях Коцея Бессмертного и о премудрости Марьи-царевны, коцеевой дочери» («Казка про царя Берендея, про сина його Івана-царевича, про хитроці Костія Бездушного і премудрість Мар'ї-царівни, чахликової дочки») (В. Жуковський), «Сказка о медведе костоломе и об Иване, купецком сыне» («Казка про ведмедя костолама і про Івана, купецького сина»), «Сказка о Никите Вдовиниче» («Казка про Микиту Вдовинича») (О. Сомов), «Сказка о жабе и розе» («Казка про жабу і троянду») (В. Гаршин), «Сказка о царевне Яносвете» («Казка про царівну Яносвіту») (М. О. Некрасов), «Сказка про славного царя Гороха и его прекрасных дочерей царевну Кутафью и царевну Горошинку» («Казка про славного царя Гороха і його прекрасних дочок царівну Кутаф'ю і царівну Горошинку») (Д. Н. Мамін-Сибіряк), «Лингвистические сказочки» («Лінгвістичні казочки») (Л. Петрушевська).

До четвертої групи уналежнено заголовки з темпоральним значенням, що прямо або опосередковано вказують на осучаснення хронотопу казки: «**Новые** приключения Елены Прекрасной» («Нові пригоди Олени Прекрасної»)

(Л. Петрушевська), «Золушка ДО и ПОСЛЕ» («Попелюшка ДО і ПІСЛЯ»)
(Л. Філатов).

Відмінність заголовків у текстах близькоспоріднених мов полягає: 1) у наданні переваги назвам, що позначають чарівний предмет у російськомовних творах («Чарівне кільце», «Золотий ключик», «Кам'яна квітка», «Малахітова скринька», «Містечко в табакерці»); 2) у винесенні до заголовку імен персонажів-антагоністів, які знаходяться між собою у відношеннях протилежності: «Волга і Вазуза», «Чесноти і вади», «Кропива і Малина». Пор.: *В одной семье родились девочки-близнецы, и все решили, что они похожи как две капли воды, только соседка-колдунья сказала, что не будет более разных сестер и одна вырастет злой как крапива, а другая доброй как малина* [248].

Структурно-семантичні типи заголовків англомовних авторських казок дещо відрізняються від текстів близькоспоріднених мов, хоча відмінність стосується насамперед плану вираження. Найбільшу групу складають назви, в яких актуалізовано жанрову належність (за допомогою конструкції «The Tale of...», «The Story of...») і позначено одного головного героя: «*The Tale of Peter Rabbit*» («Казка про кролика Пітера»), «*The Tale of Squirrel Nutkin*» («Казка про Білку Наткін»), «*The Tale of Benjamin Bunny*», «*The Tale of Mrs. Tiggy-winkle*» («Казка про Міссіс Тіггі-Вінкл»), «*The Tale of Mr. Jeremy Fisher*» («Казка про Джеремі Фішера»), «*The Tale of Tom Kitten*» («Казка про Кошеня Тома»), «*The Tale of Mrs. Tittlemouse*» («Казка про Міссіс Тітлмаус»), «*The Tale of Mr. Tod*» («Казка про Містера Тода»), «*The Tale of the Flopsy Bunnies*» («Казка про Пухнастих Кролят»), «*The Tale of Timmy Tiptoes*» («Казка про Тіммі Тінтоуз»), «*The Tale of Jonny, Town-mouse*» («Казка про Джонні, міську мишку»), «*The Tale of Pigling Bland*» («Казка про Поросятко Бленда»), «*The Story of A Fierce Bad Rabbit*» («Казка про Злого Поганого Кролика») (Б. Поттер) або кількох дійових осіб: «*The Tale of Two Bad Mice*» («Казка про двох поганих Мишенят»), «*The Tale of the Pie and the Patty Pan*» («Казка про Піріг та Каструлю»), «*The Tale of Ginger and Pickles*» («Казка Про Імбир та Пікулі») (Б. Поттер).

До другої групи віднесено заголовки, що позначають дійових осіб – переважно головних персонажів казки: «*Winnie-the-Pooh*» («Вінні-Пух») (А. Мілн), «*The Wonderful Wizard of Oz*» («Дивовижний чарівник країни Оз») (Л. Баум), «*Wag-by-Wall*», «*The Tailor of Gloucester*» («Кравець з Глостеру») (Б. Поттер), «*Rikki-tikki-tavi*» («Ріккі-Тіккі-Таві»), «*The Butterfly That Stamped*» («Метелик, який тупнув ногою»), «*The Elephant's Child*» («Слоненя»), «*The Cat That Walked By Himself*» («Кішка, що гуляла, як собі знала») (Р. Кіплінг), «*The Canterville Ghost*» («Кентервільський привид»), «*The Nightingale and the Rose*» («Соловей і Троянда»), «*The Remarkable Rocket*» («Незвичайна ракета»), «*The Star-Child*» («Хлопчик-Зірка»), «*The Selfish Giant*» («Велетень-себелюбець») (О. Уайльд)¹.

До третьої групи уналежнено заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію, про яку йдеться у сюжеті (зазвичай заголовок містить конструкцію «How...»). Пор. : «*How the Camel Got His Hump*» («Як у Верблюда виріс горб»), «*How the Whale Got His Throat*» («Чому в Кита така горлянка»), «*How the Rhinoceros Got His Skin*» («Чому в Носорога така шкіра»), «*How the Leopard Got His Spots*» («Як у Леопарда з'явилися плями»), «*How the First Letter Was Written*» («Як було написано першого листа»), «*How the Alphabet Was Made*» («Як було винайдено абетку»), «*The Beginning of the Armadillos*» («Перші броненосці»), «*The Sing-Song Of Old Man Kangaroo*» («Сага про старого Кенгуру»), «*The Crab That Played With The Sea*» («Краб, який грав з морем») (Р. Кіплінг), «*The Birthday of the Infanta*» («День народження інфанти») (О. Уайльд)².

Поодинокими є заголовки, в яких заактуалізовано казковий простір: «*The Jungle Book*» («Книга Джунглів») (Р. Кіплінг) або перебування героя у незвичайному просторі: «*Alice's Adventures in Wonderland*» («Аліса в країні чудес») (Л. Керролл).

¹ Пор. також: «*Appley Daply's Nursery Rhymes*», «*Cecily Parsley's Nursery Rhymes*» (Б. Поттер).

² Пор., наприклад: "It was *the birthday of the Infanta. She was just twelve years of age*, and the sun was shining brightly in the gardens of the palace" (О. Уайльд).

Схожу ситуацію, пов'язану з вибором назви, спостерігаємо, коли автор добирає *внутрішні* або, за визначенням А.П. Загнітка, *проміжні* заголовки (назви книг, глав тощо), які “актуалізують категорію членованості тексту, полегшують сприйняття твору й актуалізують певну структурну частину, вирізняючи її як підтему загальної будови” [65, с. 793]. За визначенням Е. О. Кравченко, «Взаємопритягнення імен як елементів поетонімосфери і взаємообмін інформацією *внутрішній заголовок – текст* здійснюється винесенням у заголовну позицію ВІ різних розрядів (частіше антропонімів і топонімів на позначення дійових осіб / місця дії)» [92, с. 292]. У казці Л. Керролла «Аліса в країні чудес» назви глав актуалізують незвичайну ситуацію, так чи так пов'язану з пригодами головної героїні, а саме: місце подій (*CHAPTER I. Down the Rabbit-Hole / Униз і вглиб кролячою норою, CHAPTER II. The Pool of Tears / Озеро сліз*), учасників сюжетної дії (*CHAPTER IV. The Rabbit Sends in a Little Bill / Гасай-Коло та Довгий Хвіст, CHAPTER V. Advice from a Caterpillar / Що порадила Гусінь, CHAPTER X. The Lobster Quadrille / Омарова кадриль*), позначають обставини, події, питання (*CHAPTER III. A Caucus-Race and a Long Tale / Кролик крутить Крутихвостом, CHAPTER VII. A Mad Tea-Party / Божевільне чаювання, CHAPTER VIII. The Queen's Croquet-Ground / Королевин крокет, CHAPTER IX. The Mock Turtle's Story / Розповідь Казна-Що-Не-Черепашки, CHAPTER XI. Who Stole the Tarts? / Хто вкрав пиріжки?*).

Внутрішні заголовки казки «Дивовижний чарівник країни Оз» (Л. Баум) позначають основну тему фрагмента тексту: Chapter 1. *The Cyclone / Смерч*, Chapter 2. *The Council with the Munchkins / Розмова з жувачами*, Chapter 3. *How Dorothy Saved the Scarecrow / Як Дороти врятувала Страшила*, Chapter 5. *The Rescue of the Tin Woodman / Звільнення Залізного Лісоруба*, Chapter 12. *The Search for the Wicked Witch / Як шукали лиху відьму*, Chapter 21. *The Lion Becomes the King of Beasts / Лев стає царем звірів*, Chapter 23. *Glinda The Good Witch Grants Dorothy's Wish / Глінда виконує бажання Дороти* та ін. Озаглавлені частини тексту надають можливості слідкувати за розвитком подій. Більш розгорнуту інформацію вміщують проміжні заголовки казки «Вінні-Пух»

(А. Мілн), в яких заактуалізовано не лише сюжетну подію, але й справжній / гіпотетичний сценарій її розвитку: Chapter 2 *in which Pooh goes visiting and gets into a tight place* / у якій Вінні-Пух пішов у гості, а потрапив у безвихідь; Chapter 3 *in which Pooh and piglet go hunting and nearly catch a woozle* / В якій Вінні-Пух та Порося йдуть на полювання і майже впіймають Буку; Chapter 4 *in which Eeyore loses a tail and Pooh finds one* / у якій Іа-Іа губить хвіст, а Пух його знаходить; Chapter 6 *in which Eeyore has a birthday and gets two presents* / у якій Іа-Іа на день свого народження одержує два подарунки та ін. Отже, специфіку англійських казок вбачаємо в актуалізації смислової сув'язі: *казковий персонаж ↔ казкова подія*.

Зіставний аналіз заголовків дозволяє констатувати подібність стратегій і тактик авторів казок, написаних близькоспорідненими мовами. У російських і українських творах виявлено аналогічні структурно-семантичні типи назв: 1) заголовки, в яких означено одного / декількох персонажів твору: укр. «Лис Микита», «Голочка та Подушечка», рос. «Оранжевое Горлышко», «Королева Лир», «Добродетели и Пороки»; 2) заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію / предмет: укр. «Пригода дубового листочка», «Риболовля пана Боровика-Дубовика», рос. «Золотой ключик, или Приключения Буратино», «Война мышей и лягушек»; 3) заголовки, що вказують на жанр казки і називають її головного героя / героїв: укр. «Казка про гномиків і найсмішнішу країну найвеселіших жартунів», рос. «Сказка о царе Салтане, о сыне его славном и могучем богатыре князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди»; 4) заголовки з темпоральною або просторовою семантикою: укр. «Різдвяна пригода», «На Івана Купала», рос. «Золушка ДО и ПОСЛЕ».

Відмінність заголовків у текстах близькоспоріднених мов полягає: 1) у домінуванні назв з компонентом, що позначає чарівний предмет у російськомовних творах («Волшебное кольцо», «Малахитовая шкатулка», «Городок в табакерке»); 2) у вміщенні до заголовку імен персонажів-антагоністів («Добродетели и Пороки», «Кратива и Малина»); 3) у наявності

показників сучасного хронотопу: «*Новые приключения Елены Прекрасной*», «*Золушка ДО и ПОСЛЕ*».

Відмінність англомовних казок від творів, написаних близькоспорідненими мовами, стосується насамперед плану вираження заголовка. Найбільшу групу складають назви, в яких заактуалізовано жанрову належність і позначено дійових осіб («*The Tale of Peter Rabbit*», «*The Tale of Ginger and Pickles*»). Друге місце посідають заголовки, що називають головних персонажів («*Winnie-the-Pooh*», «*The Wonderful Wizard of Oz*»); до третьої групи уналежнено одиниці, що позначають основну тему казки або ключову подію («*How the Leopard Got His Spots*», «*The Birthday of the Infanta*»).

Висновки до 3 розділу

Порівняльне дослідження іменувань персонажів літературних казок дозволяє осмислити семантичне наповнення поетонімів шляхом виокремлення різноманітних компонентів, інтегрованих у цілістний зміст (семантему) власного імені. Зіставний семантичний аналіз дає можливість стверджувати, що в усіх досліджуваних мовах поетоніми мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему 'людина' / 'тварина, птах' / 'комаха' / 'рослина' / 'природне явище'. Персонажна система англомовних казок зумовлює домінування в поетонімах семи 'тварина' (*the Elephant-All-the-Elephant-there-was*), порівняно з українськими та російськими казками, де головними дійовими особами частіше стають люди. У казках близькоспоріднених мов переважають особові імена (прізвиська) з оцінною характеристикою (укр. *Василько Навесвїтмолодець*, рос. *Жареной Зад*). План значення ВІ вибудовується за допомогою ознак, пов'язаних із зовнішністю, статусом, внутрішньою суттю тощо, які слід вважати факультативними, а також позитивно- або негативно-оцінних конотем. У поетонімах англомовних казок переважає семантичний компонент 'зовнішня ознака' (*Silvertail Squirrel*); у ВІ персонажів українських і російських казок домінує сема 'якість' (укр. *Утішниця*, рос. *Вероломство*).

Семантичний показник **‘рід занять’** майже однаковий в казках близькоспоріднених мов (укр. *Чорний Чаклун*, рос. *Чернокнижник Змеулан*), тоді як в англійській мові – суттєво менший (*the Mayor of Gloucester*). Спільна для поетонімів сема **‘характер, поведінка’** за кількісним показником є приблизно однаковою в усіх мовах (англ. *Lady-who-asks-a-very-many-questions*, рос. *Аришка-Трусишка*, укр. *Хмурко*). Нерегулярні семи поетонімів – **‘релігія, віросповідання, міфологія’**, **‘середовище перебування’**. В англійських текстах переважають імена релігійного (*Adam*), в українських і російських – міфологічного походження (рос. *Баба Яга, Кощей Бессмертный*; укр. *Водяник*). Імена (онімно-апелятивні комплекси) з компонентом **‘вік’** персонажів частіше використовуються в російськомовних авторських казках (рос. *старушка королева, которую все звали Лир*, укр. *старик Дубовик*). Нерегулярною семою в структурі поетонімів українських і російських творів є **‘доля’** персонажа (укр. *Нестор Пронизуючий*, рос. *Данилка Недокормыш*), не актуальна для англомовних текстів.

Персонажна система літературних чарівних казок в усіх досліджуваних мовах складається з наступних категорій (типів) персонажів: 1) **герой**; 2) **антигерой**; 3) **помічник**; 4) **об’єкт пошуку, нагороди**; 5) **інші** персонажі. Відмінність поетонімів, обраних для позначення дійових осіб певного типу, полягає в неоднаковому кількісному розподілі, а саме: в англомовних казках: (1) **інші персонажі** (*the Turtle-All-the-Turtle there-was*) – (2) **герой** (*Dorothy*) – (3) **помічник** (*Tin Woodman*) – (4) **антигерой** (*Queen of Hearts*), (4) **об’єкт пошуку, нагороди** (*the Wonderful Tree*); у російськомовних казках: (1) **герой** (*Иванушка-Дурачок*) – (2) **інші персонажі** (*Джузеппе*) – (3) **антигерой** (*Сатана Сатанаильч*) – (4) **помічник** (*Говорящий Сверчок*) – (5) **об’єкт пошуку чи нагороди** (*царевна Ясносвета*); в українськомовних казках: (1) **герой** (хлопчик *Зник*) – (2) **інші персонажі** (*Віхола*) – (3) **помічник** (песик *Бровко*) – (4) **антигерой** (*Чорний Чаклун*) – (5) **об’єкт пошуку чи нагороди** (*Перша Зірка*). Отже, спостерігаємо певну близькість в онімних і персонажних системах літературних казок, уналежнених до близькоспоріднених мов.

Повний порівняльний аналіз імен персонажів за родовою належністю дозволяє окреслити спільні ознаки. У межах картини світу літературної казки одно- і різносистемних мов домінують персонажі чоловічої статі: укр. *Кім Мурлика, Мудрагель*; рос. *Григорий Потонаев, Месяц Месяцovich, Жаворонок*; англ. *Peter Rabbit, Cock Robin, King of Hearts*. Друге місце посідають персонажі жіночої статі: укр. *Катруся, Читанка*; рос. *Макрида Макарьевна, Гордость, Ленивица*; англ. *Mrs. Tiggy-winkle, Dorothy*. Онімний казковий простір вміщує незначну кількість імен середнього роду (укр. *Лошатко, Зубило*; рос. *Лицемерие, Чудо-Юдо железные зубы*; англ. *Simpkin, the Dodo*) і поетонімів у формі множині (укр. *Граблі, Цвяхи*; рос. *древние воинственные Бубликовы, Добродетели и Пороки*). Домінування чоловічого роду в іменах дійових осіб у близькоспоріднених мовах пояснюється опертям літературних текстів на фольклор, де особа жіночої статі стає нагородою за випробування (рос. *Елена Прекрасная*), порадицею (укр. *Чаклунка*) або антагоністом (рос., укр. *Баба Яга*) головному героєві. Специфіка російськомовного казкового дискурсу полягає у трансформації родової належності поетоніма (суперечність між планом вираження ВІ – апелятива): *царевич Белая Шубка, премудрый крыса Онуфрий, курочка Голубой Носик*. Відмінність персонажної системи англословних казок від текстів близькоспоріднених мов полягає у наявності поетонімів з невизначеною статтю: *the Sheep, the Dormouse, the Caterpillar*.

Функційна навантаженість топопоетонімів англословних авторських казок має специфічні ознаки. Топопоетоніми, пов'язані з існуючими мовними одиницями, вживаються для актуалізації правдоподібності сюжетних подій (*Bering Sea, Kansas, Scotland Yard*). Номінативні одиниці, що корелюють з реальними ВІ, можуть вибудовувати план минулого або гіпотетично конструювати майбутнє персонажа. Такі номінативні одиниці не пов'язані з сюжетною дією, а репрезентують “потік свідомості” героя, виконуючи дві основні функції: 1) спогади персонажа про минуле (актуалізація “реальності у вимислі”); 2) роздуми про ймовірне (актуалізація подвійного вимислу). Вигадані топопоетоніми маркують вимислений часопростір, актуалізуючи

незвичайність казкових подій (*High Veldt, City of Emeralds*). Топопоетоніми, не співвіднесені з реальними географічними назвами, слід вважати образотвірним і сюжетоутворювальним елементом чарівного у літературній казці.

Часопростір українських казок маркують інтралінгвальні імена на позначення культурного простору України (*Дніпро, Київщина, Хортиця*). Зазвичай у казковому тексті наявна інформація щодо мотиваційної основи вигаданої назви (Пор.: *Так що в царстві тому скрізь / Вистачало плачу й сліз. / Цар любив, як плачуть діти, / Бо любив їх сльози пити. / Отакий був цар Плаксій / У країні Сльозолий* (В. Симоненко)). Топопоетоніми угруповуються в мікросистеми, пов'язані за формою і змістом: *Рос – Росава – Росавка; Найсмішніша країна найвеселіших жартунів – Найсумніше царство найзаплаканиших вередунів.*

Функційне навантаження топопоетонімів російськомовних казок полягає: 1) у позначенні “свого” простору, який заактуалізовано як місце, де народився герой або відбувається сюжетна дія (*Северушка, Ковров, Софониха*); 2) в позначенні “чужого” простору, куди змушений подорожувати герой (*Страна Дураков*); 3) в актуалізації казкового простору, зорієнтованого на хронотоп народних казок (острів *Буян*); 4) географічні об'єкти стають головними дійовими особами казки (*Вазуза, Волга*); 5) загальноживані топоніми виконують іронічну функцію, актуалізуючи фонові знання читача (*Сударыня, Париж слезам не верит... / Я сам-то верю. А Париж – никак*).

Ізоморфізм картини казкового світу у текстах одно- і різносистемних мов засвідчують: 1) заголовки, що позначають головного героя (- ів): укр. «*Лис Микита*», «*Голочка та Подушечка*»; рос. «*Муха-Цокотуха*», «*Оранжевое Горлышко*», «*Королева Лир*»; англ. «*Winnie-the-Pooh*», «*The Canterville Ghost*»; 2) заголовки, в яких актуалізовано жанрову належність і позначено одного / кількох дійових осіб: укр. «*Казка про гномиків і найсмішнішу країну найвеселіших жартунів*», рос. «*Сказка о царе Салтане, о сыне его славном и могучем богатыре князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди*», англ. «*The Tale of Benjamin Bunny*», «*The Tale of the Pie and the Patty Pan*»;

3) заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію / предмет: укр. «*Пригода дубового листочка*», «*Подорож у країну Навпаки*», рос. «*Волшебное кольцо*», «*Приключения Муравьишки*», англ. «*How the Leopard Got His Spots*», «*The Birthday of the Infanta*»; 4) заголовки з темпоральною або просторовою семантикою, що прямо або опосередковано вказують на час / місце казкових подій: укр. «*Перед Святвечором*», «*На Івана Купала*», рос. «*Новые приключения Елены Прекрасной*», англ. «*Alice's Adventures in Wonderland*».

Відмінність заголовків у текстах близькоспоріднених мов полягає: 1) у домінуванні назв з компонентом, що позначає чарівний предмет у російськомовних творах («*Малахитовая шкатулка*»); 2) у вміщенні до заголовка імен персонажів-антагоністів (рос. «*Крапива и Малина*»); 3) у наявності показників сучасного хронотопу (рос. «*Золушка до и ПОСЛЕ*»). Специфіку англомовних казок вбачаємо в актуалізації смислової сув'язі *казковий персонаж ↔ казкова подія* («*How Dorothy Saved the Scarecrow*», «*Chapter 3 in which Pooh and piglet go hunting and nearly catch a woozle*»). Основні положення розділу відбито в окремих публікаціях автора [116; 117; 120; 121].

ВИСНОВКИ

Зіставний аналіз онімії англійських, російських та українських літературних казок дає змогу зробити певні висновки.

Існування літературного оніма у художньому тексті забезпечує його вмотивованість і наявність семантичного значення. Поетонім літературної казки співвідноситься з певним персонажем (віртуальним об'єктом) і “зливається” з образом. Еволюція ВІ в контексті перетворює його на певний образ, який втілює сукупність ознак (семантичних компонентів), притаманних лише даному об'єкту (денотату) і через форму (план вираження) ВІ закріплених у даному творі.

Ізоморфізм *картини казкового світу* фольклорного – літературного тексту виявляють такі ознаки: 1) особові імена головних героїв і другорядних персонажів мають статус універсалій; 2) наявність тотожних власних імен, що позначають дійових осіб, у традиційній – авторській казці засвідчує похідний характер останньої; 3) повторювальні у народній та власне авторській казці номінативні одиниці сигналізують про розвиток семантики ВІ в багатьох текстах; 4) в обох дискурсах перебувають безіменні дійові особи, які не беруть безпосередньої участі у сюжеті, належать до категорії згадуваних персонажів тощо; 5) казковий простір марковано ціннісним протиставленням *своє (рідне, близьке) царство – чуже (далеке, вороже) царство*; 6) на основі опозиції *добрий – злий* утворюється розмежування (протиставлення) позитивних героїв і антигероїв, заактуалізоване планом вираження і змісту ВІ.

Фольклорна і літературна казка мають певні відмінності, які стосуються структурних елементів тексту, системи образів, відношень між персонажами, сюжетних мотивів і ситуацій тощо. Виявлення і аналіз традиційних (фольклорних) і літературних імен дозволяє чіткіше усвідомити специфіку персонажного простору. Дослідження онімії літературної казки з урахуванням контексту ґрунтується на науковому осмисленні поняття казкового дискурсу, репрезентованого двома різновидами: традиційним (народна казка) і новим (авторська казка). Ім'я вигаданого об'єкта літературної казки стає “ареною

зустрічі” усталених і оновлених ознак (елементів), які стосуються як вираження, так і змісту. Традиційні форми іменування персонажів, запозичені з фольклору, “схрещуються” з іменами, вигаданими авторами, створюючи унікальний казковий простір, який слід інтерпретувати, звертаючись як до цілісного тексту твору, так і до найширшого культурного контексту (інтертексту).

Спектр прийомів, які “працюють” на поетику оніма авторської казки, набагато ширший, ніж у фольклорних джерелах, отже, виявлення взаємодії поетонім – контекст дозволяє з’ясувати універсалії літературної казки в одно- і різносистемних мовах, пов’язані з семантичною структурою імені, його функційним навантаженням, текстотвірним та інтертекстуальним потенціалом. Віртуальний характер денотатів, означених або не означених ім’ям, різноманітність казкових об’єктів, специфіка системи персонажів і своєрідна організація хронотопу перетворюють онімний простір на багаторівневу й багатопланову структуру, “знаковими” складниками якої стають підсистеми антропоетонімів, зоопоетонімів, фіктонімів і топопоетонімів.

Поетоніми літературних казок становлять особливу систему, за допомогою якої утворюється і розвивається сюжетна дія, актуалізується образність, увиразнюється емоційно-експресивне тло цілісного літературного твору. Ядерну частину онімного простору англійських казок утворюють топопоетоніми (30%), зоопоетоніми (22%), антропоетоніми (14%) і фіктоніми (9,5%). Приядерну і периферійну частину складають фітопоетоніми, міфопоетоніми, наутоніми, космоніми, ергопоетоніми, документоніми, прагматоніми, еклезіоніми, геортоніми, ойкодомопоетоніми. У російськомовних казках ядро онімного простору утворюють антропоетоніми (37%), зоопоетоніми (17,5%), топопоетоніми (12,4%) і фіктоніми (10,5). Приядерну і периферійну зони репрезентують, міфопоетоніми, космопоетоніми, геортоніми, поетоніми з найширшого культурного простору, ергопоетоніми, фалероніми, фітопоетоніми. В українських казках найчисленніші підсистеми складають зоопоетоніми (32%), антропоетоніми

(19%), фіктоніми (17%) і топопоетоніми (14,8%). До приядерної та периферійної зони відносяться підсистеми міфонімів, космонімів, фітопоетонімів, геортонімів, поетонімів з найширокого культурного простору.

Спільні закони побудови номінативної системи авторської казки в одно- і різносистемних мовах засвідчують пріоритетність антропоетонімів, зоопоетонімів, топопоетонімів, фіктонімів. Порівняльний аналіз складників онімного простору дозволяє визначити специфіку його побудови у близькоспоріднених і різносистемних мовах: 1) особливість англومовних казок полягає у вживанні документонімів, наутонімів, еклезіонімів, ойкодомопоетонімів; 2) специфіку російських казок унаочнюють ергопоетоніми, хрононіми і фалероніми; 3) відмінність українськомовних казок від російсько- й англумовних текстів полягає у відсутності ергонімів і прагматонімів як маркерів сучасності казки.

Героями українських чарівних казок можуть ставати люди, чарівні істоти або предмети, наділені магічними властивостями, імена яких уналежнено до фіктонімів. Особливість авторської казки засвідчують традиційні імена головних героїв. Онімний простір російськомовних казок сконструйовано за допомогою офіційних або зменшувальних імен. До специфічних рис російської казки відносяться такі: 1) функціонування персонажів, запозичених з народних казок; 2) поєднання традиційних казкових образів з реалістично зображеними героями, що носять узуальні особові імена; 3) іменність персонажів-тварин, що беруть участь у розгортванні сюжету. В англумовному дискурсі чарівної казки вміщено ВІ уявно реальних об'єктів і фіктоніми, що позначають фантастичних персонажів.

Семантичне навантаження і конотативне нашарування ВІ анімалістичних персонажів у казках близькоспоріднених мов збагачується завдяки поширенню онімної парадигми. Відмінність англумовних казок про тварин полягає у навмисному наближенні ВІ персонажів-тварин до особових імен. Специфічною ознакою англійських казок є комплексний характер поетонімів, структура яких складається з антропоморфних і зооморфних сем.

Подібність онімії соціально-побутових казок у близькоспоріднених мовах маркують: 1) антропоетоніми історичного походження або особові імена, що відповідають традиції називання людей в певний історичний період; 2) топопоетоніми, зорієнтовані на реальний географічний простір.

Система іменувань персонажів літературних казок поєднує елементи народної казки і попередньої літературної традиції. Виявлення авторських преференцій, культурних вподобань щодо вибору поетоніма, засобу чи прийому утворення ВІ персонажа допомагає висвітлити індивідуальну неповторність письменника, з'ясувати поєднання у казковому тексті традиції та новаторства. Наприклад, для казок І. Франка характерне використання загальновідомих географічних назв на позначення власне українського або “розширеного” простору; розгалужена парадигма онімних і безонімних іменувань дійових осіб, спрямована на реалізацію подвійного ставлення автора-оповідача до персонажа. План вираження поетонімів у Б. Поттер наслідує традицію іменування у мові, коли авторка обирає одночленні номінації. Двочленні онімні формули збігаються з типовими номінаціями персонажів у фольклорі. Репрезентантами індивідуального стилю Б. Поттер стають багатоконпонентні імена, що актуалізують образ персонажа, впливаючи на образність тексту. У казковому просторі Л. Петрушевської фольклорний пратекст підлягає переосмисленню і трансформації, здійснюваної за рахунок запозичення з культурного контексту “готових” літературних ВІ; поєднання особових імен високої репутації з іронічно зниженими онімами, осучасненість казкового часопростору специфічними варіантами антропонімів і прагматонімами.

Класифікація ВІ казкових персонажів за походженням дозволяє стверджувати вмотивованість поетонімів. Зіставний аналіз онімних одиниць англійських, російських та українських текстів засвідчує, що в усіх мовах активним способом утворення імен дійових осіб є абсолютна онімізація. Афіксальна онімізація більш продуктивна в українській та англійській мовах. Значна кількість поетонімів походить від ВІ, існуючих в найширшому

інтерлінгвальному або інтралінгвальному культурному просторі. Такі мовні одиниці виступають протоонімами щодо вторинного поетоніма. В основі похідних одиниць виокремлюються реальні та вигадані ВІ, отже, слід розмежовувати перехід: 1) онім → поетонім, 2) фольклоронім → поетонім; 3) поетонім₁ → поетонім₂. Імена з реального антропонімікону більш активно вживаються в російськомовних казках, загальновідомі імена історичних осіб – в українських текстах. Перехід *фольклоронім* → *поетонім* – продуктивний спосіб творення в російських та українських казках, що пояснюється спільною для обох мов слов'янською міфологією. Тенденція до поширення інтертекстуальних елементів зумовлює перехід *поетонім₁* → *поетонім₂* в російсько- й англомовних казках.

Онімний простір російсько-, українсько- й англомовних літературних казок побудований за такими структурними типами: 1) одночленні найменування персонажів: англ. 44%; рос. 62%; укр. 73%; 2) двочленні найменування: англ. 35%; рос. 30%; укр. 17%; 3) багатокomпонентні номінації: англ. 17%; рос. 5%; укр. 3%. Виразними засобами конструювання та гри з онімами в літературних казках стають: прийом розділення структури словоформи, співвіднесеність / неспіввіднесеність граматичного роду ВІ з родом апелятива, абсолютна онімізація, граматична онімізація, суфіксація, основоскладання; зрощення словоформ та ін.

Порівняльне дослідження іменувань персонажів літературних казок дозволяє осмислити семантичне наповнення поетонімів шляхом виокремлення різноманітних компонентів, інтегрованих у цілістний зміст (семантему) власного імені. Зіставний семантичний аналіз дає можливість стверджувати, що в усіх досліджуваних мовах поетоніми мають полісемантичну структуру, яка вміщує облігаторну сему **‘людина’ / ‘тварина, птах’ / ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’**. План значення ВІ вибудовується за допомогою ознак, пов'язаних із зовнішністю, статусом, внутрішньою суттю тощо, які слід вважати факультативними, а також позитивно- або негативно-оцінних конотем. У поетонімах англомовних казок переважає семантичний компонент **‘зовнішня**

ознака»; у ВІ персонажів українських і російських казок домінує сема **‘якість’** людини / істоти. Семантичний показник **‘рід занять’** приблизно однаковий в казках близькоспоріднених мов, тоді як в англійській мові – суттєво менший; сема **‘характер, поведінка’** за кількісним показником є майже однаковою в усіх мовах. Нерегулярними семами поетонімів стають **‘релігія, віросповідання, міфологія’** та **‘середовище перебування’**. В англійських текстах переважають імена релігійного, в українських і російських – міфологічного походження. Персонажна система англійських казок зумовлює домінування в поетонімах семи **‘тварина’**; в українськомовних творах переважають імена з оцінною характеристикою. Нерегулярною семою в структурі поетонімів українських і російських творів є **‘доля’** персонажа.

Персонажна система літературних чарівних казок в усіх досліджуваних мовах складається з наступних типів: 1) **герой**; 2) **антигерой**; 3) **помічник**; 4) **об’єкт пошуку, нагороди**; 5) **інші персонажі**. Відмінність поетонімів, обраних для позначення певного типу персонажів, полягає в неоднаковому кількісному розподілі, а саме: в англійських казках: (1) **інші персонажі** (39%) – (2) **герой** (29%) – (3) **помічник** (17%) – (4) **антигерой** (7,5%), (4) **об’єкт пошуку, нагороди** (7,5%); у російськомовних казках: (1) **герой** (30%) – (2) **інші персонажі** (27%) – (3) **антигерой** (23%) – (4) **помічник** (15%) – (5) **об’єкт пошуку чи нагороди** (5%); в українськомовних казках: (1) **герой** (42%) – (2) **інші персонажі** (28%) – (3) **помічник** (19%) – (4) **антигерой** (11%) – (5) **об’єкт пошуку чи нагороди** (один поетонім). Спостерігаємо певну близькість в онімних і персонажних системах літературних казок, уналежнених до близькоспоріднених мов.

Повний порівняльний аналіз імен казкових персонажів за родовою належністю засвідчив, що в українськомовних казках переважна кількість дійових осіб має чоловічу стать (67%), друге місце посідають персонажі жіночої статі (28%), незначна кількість дійових осіб вказує на середній рід або належить до іменувань, що мають плюральну форму або вживаються тільки у множині (4,6%). Зіставний аналіз онімії казок близькоспоріднених мов

засвідчує спільність тенденції: у російськомовних текстах переважають персонажі, уналежнені до чоловічого роду (56%); друге місце посідають персонажі жіночої статі (33%); імена середнього роду складають 7,6%. В англomовних казках домінують особи чоловічої статі (58%); друге місце посідають персонажі жіночої статі (37%); незначна кількість поетонімів належить до середнього роду (3%) або вживається у формі множини (1%). Відмінність персонажної системи англomовних казок полягає у наявності поетонімів з невизначеною статтю (1%).

Функційна навантаженість топопоетонімів казок досліджуваних мов має специфічні ознаки. Топопоетоніми англійських текстів, що повторюють план вираження реальних географічних одиниць, вживаються для вказівки на правдоподібність сюжетних подій. Номінативні одиниці, що корелюють з реальними ВІ, можуть вибудовувати план минулого персонажа / гіпотетично конструювати майбутнє / репрезентувати “потік свідомості” персонажа. Вигадані топопоетоніми маркують вимислений часопростір, актуалізуючи незвичайність казкових подій. Часопростір українських казок репрезентують інтралінгвальні імена на позначення культурного простору України; оніми угруповуються в мікросистеми, пов’язані за формою і змістом. Функційне навантаження топопоетонімів російських казок полягає в позначенні “свого” простору, який заактуалізовано як місце, де народився герой, або відбувається сюжетна дія; в позначенні “чужого” простору, куди змушений подорожувати герой; в актуалізації простору, зорієнтованого на хронотоп народних казок; в нетиповій функції географічних об’єктів, які можуть стати головними дійовими особами.

Зіставний аналіз заголовків дозволяє констатувати подібність стратегій авторів казок, написаних близькоспорідненими мовами. У російських і українських текстах виявлено аналогічні структурно-семантичні типи: 1) заголовки, в яких означено персонажів; 2) заголовки, що позначають основну тему казки або ключову подію / предмет; 3) заголовки, що вказують на жанр казки і називають її головного героя / героїв; 4) заголовки з темпоральним

значенням, що прямо або опосередковано вказують на хронотоп. Відмінність російських казок від українськомовних полягає у домінуванні назв з компонентом, що позначає чарівний предмет; у вміщенні до заголовка імен персонажів-антагоністів; у наявності показників сучасного хронотопу. В англійських текстах актуалізовано: 1) жанрову належність та ім'я головного героя (героїв); 2) імена головних дійових осіб; 3) основну тему казки або ключову подію. Специфіку англійських казок вбачаємо в актуалізації смислової сув'язі *казковий персонаж ↔ казкова подія*.

Повний порівняльний аналіз системи власних імен персонажів літературних казок становить значний науковий інтерес та сприяє більш глибокому з'ясуванню ознак ізоморфізму в межах *поетонім – казковий дискурс*. Зіставний аналіз ядерної – навколоядерної – периферійної зони онімного простору авторських – фольклорних казок дає змогу виявити універсалії, пов'язані з семантичною структурою імені, його функційним навантаженням, текстотвірним потенціалом, і може стати перспективою подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Складні слова в українській мові: структура, семантика, концепція “золотої” пропорції / Л. Є. Азарова. – Вінниця : Вид-во Вінницьк. пед. ун-ту, 2000. – 222 с.
2. Акименко Н. А. Лингвокультурные характеристики англоязычного сказочного дискурса: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Н. А. Акименко. – Волгоград, 2005. – 193 с.
3. Александрова Г. А. Національне та інтернаціональне в казковому епосі (концепція М. Грушевського) “У тридев’ятому царстві”: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа : матеріали Міжнародної наукової конференції (25–26 вересня 2014 р.) : зб. / [ред.-упор. С. С. Журавльова]. – Бердянськ, 2014. – С. 10–12.
4. Андрусенко М. Функціонування назв тварин та рослин в українських народних казках / М. Андрусенко // Наука. Освіта. Молодь. – С. 10–11.
5. Аникин В. П. Русская народная сказка: Пособие для учителя. / В. П. Аникин. – М. : Учпедгиз, 1959. – 256 с.
6. Апоненко І. М. Еволюція власного імені в жанрі російської казки (від народної до літературної): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / І. Н. Апоненко. – Дніпропетровськ, 2010.
7. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Школа «Языки рус. культуры», 1995. – 472 с.
8. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 4. – С. 23–31.
9. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: [учебник для вузов] / И. В. Арнольд. – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.

10. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.

11. Байкова В. М. Власні назви в замовляннях / В. М. Байкова // Ономастика та етимологія: Зб. наук, праць на честь 65-річчя І. М. Железняк. – К. : Наукова думка, 1997.

12. Бараг Л. Г. Взаимосвязи и национальное своеобразие восточнославянских народных сказок: автореф. дис. ... докт. филолог, наук. – М. : Изд-во МГУ, 1968. – 203 с.

13. Бахтина В. А. Эстетическая функция сказочной фантастики / В. А. Бахтина. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1972. – 321 с.

14. Белей Л. О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII–XX ст.: автореф. дис. ... д-ра філол.наук : 10.02.01. / Л. О. Белей. – Ужгород, 1997. – 48 с.

15. Бербер Н. М. Щодо питання про терміносистему поетонімології [Текст] / Н.М. Бербер // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри : зб. наук. праць III Міжнар. наук. конф., 15–16 квіт. 2011 р., Одеса / відп. ред. М. І. Михайлуца. – Одеса : ВМВ, 2011. – С. 180–189.

16. Березовський І. П. Українська радянська фольклористика: етапи і проблеми розвитку / І. П. Березовський. – К.: «Наукова думка», 1968. – 344 с.

17. Биктимирова А. Р. Поэтическая топонимия татарских народных песен / А. Р. Биктимирова // II Международные Бодуэновские чтения: Казанская лингвистическая школа : традиции и современность (Казань, 11–13 декабря 2003 г.): Труды и материалы: В 2 т. / Под общ. ред. К. Р. Галиуллина, Г. А. Николаева. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2003. – Т. 2.

18. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка / М. Я. Блох. – М. : Высшая школа, 1983. – 383 с.

19. Богданова О. Ю. Проблема зв'язку заголовка зі змістом тексту / О. Ю. Богданова // Ярославський Педагогічний Вісник. – № 3. – 2007.

20. Богуславська Л. А. Відтворення мовної гри Л. Керролла в англо-українських перекладах: когнітивний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Л. А. Богуславська. – Херсон, 2017. – 20 с.

21. Богуславська Л. А. Когнітивний аналіз відтворення каламбурів-малапропізмів в англо-українських перекладах казки Льюїса Керролла «Alice's Adventures in Wonderland» / Л. А. Богуславська // ScienceandEducation: aNewDimension. Philology. – 2016. – IV (24), Issue 104. – С. 41–46.

22. Боева Є. В. Антропонімія повістей М. В. Гоголя : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Є. В. Бияк. – Одеса, 1993. – 16 с.

23. Боева Є. В. Заголовки у творчій спадщині Григорія Сковороди (структурно-семантичний аспект) / Є. В. Боева // Записки з ономастики. – 2005. – Вип. 9. – С. 3–10.

24. Болотов В. И. К вопросу о значении имен собственных / В. И. Болотов // Восточнославянская ономастика. – М. : Наука, 1973. – С. 333–346.

25. Бондаренко О. С. Концепти “чоловік” і “жінка” в українській та англійській мовних картинах світу : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17. / О. С. Бондаренко. – Кіровоград : Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка, 2005. – 195 с.

26. Борковский В. И. Синтаксис сказок: русско-белорусские параллели / В. И. Борковский. – М. : «Наука», 1981. – 238 с.

27. Брауде Л. Ю. Скандинавская литературная сказка / Л. Ю. Брауде. – М. : Наука, 1979. – 208 с.

28. Буевская М. В. Поэтонимосфера художественного текста / М. В. Буевская. – К. : Издательский дом Дмитрия Бураго, 2012. – 288 с.

29. Бучко Д. Г. Проблемні питання української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко // Науковий вісник Чернівецького університету : [зб. наук. пр.]. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 356–359. – С. 255–260.

30. Вавринюк Т. И. Устойчивые сочетания в контексте украинской народной сказки / Т. И. Вавринюк // Язык. Культура. Социум: реалии, категории и механизмы взаимодействия : сборник научных трудов по итогам

международного научно-практического семинара по вопросам филологического образования и межкультурной коммуникации (октябрь 2013 г.). – Старый Оскол, 2014. – С. 32–39.

31. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.

32. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 459 с.

33. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – [Изд. 3-е, стереотип.]. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 144 с.

34. Гарачковська О. О. Українська літературна казка 70–90-х років ХХ ст. : сюжетно-образна структура, хронотоп: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. – українська література / О. О. Гарачковська. – Кіровоград : Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2008. – 178 с.

35. Гинатулин М. К исследованию мотивации лексических единиц (на материале наименований птиц) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 – теория языка / М. Гинатулин. – Алма-Ата, 1973. – 27 с.

36. Годзь Н. Б. Культурні стереотипи в українській народній казці: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04 – Філософська антропологія, філософія культури / Н. Б. Годзь. – Харків, 2003. – 20 с.

37. Голев Н. Д. О принципах номинации и методе их исследования / Н. Д. Голев. – Режим доступу : <http://www.lingvo.asu.ru/golev/html>

38. Головня А. В. Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови / А. В. Головня. – Донецьк : Донецький національний університет, 2008. – 19 с.

39. Горбач Н. В., Здіховська Т. В. Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи / Н. В. Горбач, Т. В. Здіховська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2016. – № 1(1). – С. 39–44.

40. Горенко О. П. Літературний антропонім: концепт та інтерпретація (на матеріалі творів американських романтиків) : автореф. дис ... д-ра філол. наук: 10.01.06 – теорія літератури; 10.01.04 – германська література / О. П. Горенко. – К., 2009. – 36 с.

41. Горошко Е. И. Язык и гендер (гендерные исследования в лингвистике сегодня) / Е. И. Горошко, А. В. Кирилина // Гендерные исследования. – М. : Человек и карьера, 1996. – № 2 (1/1999). – С. 234–241.

42. Горошко Е. И. Теоретическое состояние проблемы половой дихотомии в вербальном поведении / Е. И. Горошко // Вербальные и невербальные дейксисты маскулинности и фемининности. – Кривой Рог : МИЦ ЧЯКП, 1997. – С. 21–100.

43. Горошко Е. И. Языковое сознание : гендерная парадигма / Е. И. Горошко. – М. – Харьков: Издательский дом «ИНЖЗК», 2003. – 440 с.

44. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Горпинич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 336 с.

45. Григорьев В. П. Поэт и слово. Опыт словаря / В. П. Григорьев; Под ред. В. П. Григорьева [руков. работы, автор Предисловия и Введения, с. 13–170]. – М. : Наука, 1973. – 455 с.

46. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монографія / В. С. Григорьева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.

47. Гукова Л. Н. Художественная характеристика топонимов в творческом наследии А. С. Пушкина : словарь : Пособие для учителя / Л. Н. Гукова, Л. Ф. Фомина; Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса : Фотосинтетика, 2004. – 191 с.

48. Герус-Тарнавецька І. Назовництво в поетичному творі / І. Герус-Тарнавецька. – Мюнхен-Вінніпег, 1966. – 148 с.

49. Давиденко Г. В. Когнітивно-прагматичний аспект дискурсу німецької народної казки / Г. В. Давиденко // Наукові записки Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. – Вип. 18. – С. 272–276.

50. Далгат У. Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты / У. Б. Далгат. – М.: Наука, 1981. – 304 с.

51. Дереза Л. В. Російська літературна казка першої половини ХІХ століття в системі жанрів романтизму: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.02 – російська література / Л. В. Дереза. – Сімферополь, 2005. – 52 с.

52. Дереза Л. В. Романтизм и русская литературная сказка первой половины ХІХ века / Л. В. Дереза. – Полтава, 2003. – 252 с.

53. Дмитренко М. Українська фольклористика : історія, теорія, практика. Види, жанри фольклору. Казка / М. Дмитренко. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/folklorystyka4.htm>

54. Домашнев А. Н., Шишкина И. П., Гончарова Е. А. Интерпретация художественного текста / А. Н. Домашнев, И. П. Шишкина, Е. А. Гончарова. – М. : Просвещение, 1989. – 205 с.

55. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка / Л. Ф. Дунаєвська. – К. : Вища школа, 1987. – 127 с.

56. Емельянов Л. И. Изучение отношений литературы к фольклору / Л. И. Емельянов // Вопросы методологии литературоведения. – М. : Наука, 1966. – С. 256–283.

57. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур : Заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода : С прил. правил практ. транскрипции имен с 23 иностр. яз. / Д. И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.

58. Есперсен О. Философия грамматики [Текст] / О. Есперсен. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 404 с.

59. Желтоногова Т. В. Заголовок як компонент структури українського поетичного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Кіровоград.

держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка / Т. В. Желтоногова. – Кіровоград, 2004. – 20 с.

60. Жирмунский В. М. К вопросу о международных сказочных сюжетах / В. М. Жирмунский // Историко-филологические исследования: Сб. статей к 75-летию акад. И. Конрада. – М. : Наука, 1967. – С. 283–289.

61. Журавльова Н. М. Жіночі найменування у мові української народної лірики / Н. М. Журавльова // Питання сучасної ономастики: Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). – Дніпропетровськ, 1997. – С. 59–61.

62. Журавлєва Н. М. Повтор антропонимов как стилистическое и организационное средство народнопесенного текста / Н. М. Журавлева // Шоста республіканська ономастична конференція: тези доп. і повід.: У 2 частинах. – Ч. 1. : Теоретична та історична ономастика, (Одеса, 4 – 6 грудня 1990). – Одеса, 1990. – С. 113–115.

63. Загнітко А. П. Лінійний і вертикальний внутрішньотекстовий потенціал заголовка / А. П. Загнітко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Сер. «Лінгвістика». – 2005. – Вип. 2. – С. 235–243.

64. Загнітко А. П. Текстовий потенціал заголовка / А. П. Загнітко // Українознавство. – 2006. – № 6. – С. 164–169.

65. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис [Текст] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.

66. Захарченко Е. Г. О национальной специфике пословичных имён собственных / Е. Г. Захарченко // Питання сучасної ономастики : Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). – Дніпропетровськ, 1997. – С. 67–68.

67. Земская Е. А. Словообразование как деятельность / Е. А. Земская. – М. : Наука, 1992. – 221 с.

68. Иванова Е. Б. Стилистические функции собственных имён (на материале произведений К. Паустовского): автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е. Б. Иванова. – Одесса, 1987.

69. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 408 с.

70. Калинин В. М. Теория и практика лексикографии поэтонимов (на материале творчества А. С. Пушкина) / В. М. Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 247 с.

71. Калинин В. М. От литературной ономастики к поэтонимологии / В. М. Калинин // Ономастичні науки. – 2006. – №1. – С. 81–89.

72. Карпенко М. В. Русская антропонимика. Конспект лекций спецкурса / М. В. Карпенко. – Одесса : Изд-во Одесского университета, 1970. – 42 с.

73. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функційне навантаження / О. Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса, 2000. – С. 68–74.

74. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. Ю. Карпенко. – Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2006. – 416 с.

75. Карпенко О. Ю. Організація індивідуального зоонімічного фрейму / О. Ю. Карпенко // Вісник Донецького університету. Серія Б : Гуманітарні науки. – Донецьк, 2008. – Вип. 1. – С. 55–59.

76. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе / Ю. А. Карпенко // *Onomastica XXXI*, 1986. – С. 6–22.

77. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : Збірник статей / Ю. О. Карпенко; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2008. – 328 с.

78. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / В. В. Кизилова. – Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка», 2015. – 236 с.

79. Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений /

А. В. Кирилина. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 252 с. – (Серия «Учебные пособия по гендерной теории в гуманитарных науках»).

80. Кирилина А. В., Томская М. В. Лингвистические гендерные исследования / А. В. Кирилина, М. В. Томская // Отечественные записки. – № 2 (23). – М., 2005. – С. 112–132.

81. Кирилук О. Л. Принципи і мотиви номінації в сучасній українській кінонімії / О. Л. Кирилук. – Режим доступу : http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1005

82. Колоколова Л. И. Ономастика в художественной речи А. Чехова: дис. ... канд. філолог. наук / Л. И. Колоколова. – К., 1970.

83. Кирдан Б. П. Антропонимы в украинских народных думах / Б. П. Кирдан // Антропонимика. – М. : Наука, 1970. – С. 322–328.

84. Колесник Н. С. Традиції вивчення фольклорних онімів у східнослов'янському мовознавстві / Н. С. Колесник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – Вип. 2 (19), 2008-1 (20) 2011. – С. 143–151.

85. Колесник Н. С. Онімний простір та онімне поле як категорії структурування об'єкта дослідження у фольклорній ономастиці / Н. С. Колесник // Українська мова. – 2013. – № 4. – С. 124–134.

86. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Х. Копистянська. – Львів : Паіс, 2005. – 368 с.

87. Коржанова Ю. В., Можарова Т. М. Онімний простір поетичного тексту (на матеріалі поезії Бориса Олійника) / Ю. В. Коржанова, Т. М. Можарова // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – Випуск 6/2008 (53). Частина 2. – С. 78–82.

88. Кочан І. Заголовки малої прози І. Франка як актуалізатори художнього тексту / І. Кочан // Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія». – Випуск 38. – 2016. – С. 57–65.

89. Кочерган М. П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві / М. П. Кочерган // Мовознавство, 2007, № 4–5. – С. 13–19.

90. Кравцов Н. И. Сказка как фольклорный жанр / Н. И. Кравцов // Специфика фольклорных жанров. – М. : Наука, 1973. – С. 68–84.

91. Кравченко Э. А. Имя как элемент текста и поэтонимосферы: Поэтика связей и отношений: [монография] / Э. А. Кравченко. – Винница : ДонНУ, ГЛОБУС-ПРЕС, 2015. – 388 с.

92. Кравченко Е. О. Поэтика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство / Е. О. Кравченко. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. – 560 с.

93. Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий / С. Д. Кржижановский // С. Д. Кржижановский. Собрание сочинений : В 5 т. – Т. 4. – СПб. : Simposium, 2006. – Режим доступа : <http://padaread.com/?book=44913>

93. Крылова И. П., Гордон Е. М. A Grammar of Present-day English. Practical course / Грамматика современного английского языка. – М.: Книжный дом «Университет»: Высшая школа, 2003. – 448 с.

94. Круть Ю. З. Топоніміка в епічній та обрядовій пісенності східних слов'ян / Ю. З. Круть // Народна творчість та етнографія. – 1989. – № 1. – С. 26–29.

95. Лавриненко С. Т. Типізація власного імені в українській народній казці / С. Т. Лавриненко // Питання сучасної ономастики: Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). – Дніпропетровськ, 1997. – С. 111–112.

96. Леонова Т. Г. Русская литературная сказка XIX века в её отношении к народной сказке: поэтическая система жанра в историческом развитии [Текст] : дис. ... д-ра филолог. наук / Т. Г. Леонова; Омск. гос. пед. ин-т им. А. М. Горького. – Омск, 1988. – 402 с.

97. Лещенко О. И. Особенности реализации антропоцентричности в англоязычных сказках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – германские языки / О. И. Лещенко, – К.: КГПИИЯ, 1996. – 186 с.

98. Липовецкий М. Н. Поэтика литературной сказки (на материале русской литературы 1920 – 1980-х годов) / М. Н. Липовецкий. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 184 с.

99. Литвин Л. В. Ономастична система художньої прози (на матеріалі французьких романів XIX–XX століть): автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Л. В. Литвин; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. – 21 с.

100. Лихачёв Д. С. Поэтика древнерусской литературы / Д. С. Лихачёв. – 3-е изд. – М.: Наука, 1979. – 360 с.

101. Лосев А. Ф. Из ранних произведений / А. Ф. Лосев. – М. : Правда, 1980. – 655 с.

102. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф / А. Ф. Лосев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 480 с.

103. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 270 с.

104. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : [монографія] / Г. П. Лукаш. – Донецьк : ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство “ПРОМІНЬ”», 2011. – 448 с.

105. Лукінова Т. Б. Власні назви в східнослов'янських замовляннях / Т. Б. Лукінова // Ономастика та етимологія: Зб. наук, праць на честь 65-річчя І. М. Железняк. – К. : Наукова думка, 1997. – С. 114–130.

106. Лучик В. В. Ономастична термінологія [Текст] / В. В. Лучик // Słowiańska onomastyka. Encyklopedia / Pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko i

A. Cieślukowej przy współ. J. Dumy. — Warszawa; Kraków : Wyd-wo Naukowe Warszawskie, 2002–2003. — Т. I. — 536 s.

107. Магазанник Э. Б. Ономапоэтика, или “Говорящие имена” в литературе / Э. Б. Магазанник. — Ташкент : Фан, 1978. — 146 с.

108. Магрицька І. В. Антропоніми та їх функції у весільних піснях Луганщини / І. В. Магрицька // Питання сучасної ономастики: Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). — Дніпропетровськ, 1997. — С. 116–117.

109. Мамонова Ю. В. Когнитивно-дискурсивные особенности лексики английской бытовой сказки : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ю. В. Мамонова // Вестник СамГУ. — 2006. — №10/2 (50) — М., 2004. — 22 с.

110. Мариненко І. О. Функции антропонимов в романах И. Ильфа и Е. Петрова «Двенадцать стульев» и «Золотой теленок»: автореф. ... дис. канд. филол. наук / І. О. Мариненко. — Одесса: ОГУ, 1992. — 21 с.

111. Медриш Д. Н. Взаимодействие двух словесно-поэтических систем как междисциплинарная теоретическая проблема / Д. Н. Медриш // Русская литература и фольклорная традиция: сб. научн. тр. — Волгоград: Волгоград. пед. ин-т, 1983. — С. 3–16.

112. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. — 3-е изд., репринтное. — М. : Наука, 2000. — 407 с. — (Исследования по фольклору и мифологии Востока).

113. Мелетинский Е. М. Герой волшебной сказки. Происхождение образа / Е. М. Мелетинский. — М. — СПб.: Академия исследований культуры, Традиция, 2005 — 240 с.

114. Мелетинский Е. М., Неклюдов С. Ю., Новик Е. С., Сегал Д. М. К построению модели волшебной сказки / Е. М. Мелетинский, С. Ю. Неклюдов, Е. С. Новик и др. // Структура волшебной сказки. — М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. — 234 с.

115. Мер’ємова Ю. В. Аналіз структури та семантики антропонімів в англійських, російських та українських літературних казках / Ю. В. Мер’ємова

// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика. – Херсон: ХДУ, 2013. – Вип. 20. – С. 59–63.

116. Мер'ємова Ю. В. Гендер як засіб самоідентифікації персонажів англійської авторської казки / Ю. В. Мер'ємова // Матеріали XI Міжвузівської конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур» (29–30 січня 2013 року) / Ред. колегія В. Д. Каліущенко (відп. ред.), М. Г. Сенів, Т. О. Поденєжна. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 74–77.

117. Мер'ємова Ю. В. Аналіз топонімів в англійських, російських та українських літературних казках / Ю. В. Мер'ємова // Матеріали Українсько-російської школи-конференції молодих учених «Сучасні дослідження мови та літератури» (26–29 березня 2014 року) / Ред. колегія В. Д. Каліущенко (відп. ред.), О. В. Клименко, Ш. Р. Басиров, О. В. Материнська, Л. М. Ягупова, О. С. Ананченко. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – С. 173–178.

118. Мер'ємова Ю. В. Класифікація антропонімів англійських, російських та українських літературних казок за походженням / Ю. В. Мер'ємова // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 129. – С. 504–507.

119. Мер'ємова Ю. В. Класифікація онімів англійських, російських та українських літературних казок у зв'язку з об'єктом іменування / Ю. В. Мер'ємова // Східноукраїнський лінгвістичний збірник. [науковий журнал / гол. ред. Отін Є. С.]. – Донецьк, 2014. – Вип. 15. – С. 28–43.

120. Мер'ємова Ю. В. Назви (заголовки) англійських, російських, українських казок як особливий клас власних назв / Ю. В. Мер'ємова // Science and education a new dimension. Philology, IV (26). – Будапешт, 2015. – Вип. 106. – С. 52–55.

121. Мер'ємова Ю. В. Назви (заголовки) англійських, російських, українських літературних казок як особливий клас власних назв // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні дослідження мови та літератури» (13 травня 2015 року) / Ред. колегія М. Г. Сенів (гол.ред.),

О. В. Білецька, Л. С. Данцл, О. О. Залужна, О. Г. Мікіна, М. Я. Оленяк. – Вінниця: ДонНУ, 2015. – С. 43–45.

122. Мер'ємова Ю. В. Семантика імен персонажів англійських, російських та українських літературних казок / Ю. В. Мер'ємова // Вісник Запорізького національного університету. – Випуск 1. – Серія : Філологічні науки. Мовознавство. [науковий журнал / гол. ред. Білоусенко П. І.] – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. – С. 184–197.

123. Мер'ємова Ю. В. Структурні та семантичні особливості імен персонажів англійських, російських та українських казок (Structural and Semantic Peculiarities of Characters' Names in English, Russian and Ukrainian Fairy Tales) / Ю. В. Мер'ємова // Eastern European scientific journal. Дюсельдорф, Німеччина, 2016. – Вип. 5. – С. 129–132.

124. Миллер В. Ф. Всемирная сказка в культурно-историческом освещении / В. Ф. Миллер / Русская мысль. – 1893. – № 11. – С. 207–229.

125. Милль Дж. Система логики силлогистической и индуктивной : Изложение принципов доказательства в связи с методами научного исследования / Дж. Милль. – М. : ЛЕНАНД, 2011. – 832 с. (Изд. 5-е, испр. и доп.).

126. Мысык С. Г. Ономастика А. А. Блока: Смыслообразующие функции номинации персонажей: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / С. Г. Мысык; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса, 1988. – 16 с.

127. Москаленко Н. А. Фразеологізми з антропонімами в українській мові / Н. А. Москаленко // Питання сучасної ономастики. – К.: Наукова думка, 1976. – С. 166–170.

128. Мудрова Н. В. Поэтика онимной игры: монографія / Н. В. Мудрова. – К.:Издательский дом Дмитрия Бурого, 2012. – 144 с.

129. Мурадян И. В. Антропонимия прозы А. С. Пушкина : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01 / И. В. Мурадян; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса, 1988. – 16 с.

130. Нагачевська С. А. Ономастика А. Ахматової: генезис, функції, текстотворення: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – рос. мова / С. А. Нагачевська; Одес. держ. ун-т. – Одеса, 1994. – 16 с.

131. Никонов В. А. Имена персонажей / В. А. Никонов // Поэтика и стилистика русской литературы. Памяти академика Виктора Владимировича Виноградова. – Л. : Наука, 1971. – С. 407–419.

132. Никонов В. А. Имя и общество / В. А. Никонов. – М. : Наука, 1974 – 278 с.

133. Новиков Н. В. Образы восточнославянской волшебной сказки / АН СССР. Ин-т этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом). – Л. : Наука. Ленингр. отд-ние, 1974. – 255 с.

134. Овчинникова Л. В. Духовно-нравственный и социально-политический смысл литературной сказки / Л. В. Овчинникова // Сказка как предмет исследования : межвуз. сб. науч. статей. – Южно-Сахалинск, 1999. – С. 22–34.

135. Озерова Н. Г., Басов Г. Д., Качура А. В., Кихно А. В. та ін. Порівняльна грамати́ка російської та української мов / [за ред. Н. Г. Озерової]. – К. : Наукова думка, 2003. – 534 с.

136. Онищенко Г. А. Власні імена людей в структурі української народної загадки / Г. А. Онищенко // Питання сучасної ономастики : Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). – Дніпропетровськ, 1997.

137. Панєкіна Т. І. Потамонім *Дніпро* в українських прислів'ях та приказках / Т. І. Панєкіна // Українська пропріальна лексика: Матеріали наукового семінару (13–14 вересня 2000 р.) – К. : «Кий», 2000. – С. 129–132.

138. Пежинська О. Метафоризація як різновид пропріальної номінації (на прикладі французьких топонімів / О. Пежинська // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови», 2016. – Вип. 23. – С. 84–92.

139. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский; [Предисл. Ю. Д. Апресян]. – М. : Яз. славян. культуры А. Кошелев, 2001. – XXXIII. – 510 с.

140. Плисецкий М. М. Взаимосвязи русского и украинского героического эпоса / М. М. Плисецкий. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – С. 17–36.

141. Померанцева Э. В. К вопросу о современных судьбах русской традиционной сказки / Э. В. Померанцева // Русский фольклор. Материалы и исследования. – Т. 6. – Л., 1961. – С. 110–124.

142. Порпуліт О. О. Ономастичний простір українських чарівних казок (у зіставленні з російськими казками): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – українська мова / О. О. Порпуліт. – Одеса, 2000. – 19 с.

143. Порпуліт О. О. Функціонування антропоніма Іван в українських та російських чарівних казках / О. О. Порпуліт // Записки з українського мовознавства. – Одеса : Астропринт, 1999. – С. 35–65.

144. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 364 с.

145. Пропп В. Я. Морфология сказки / В. Я. Пропп. – М. : Наука, 1969. – 168 с.

146. Пропп В. Я. Специфика фольклора / В. Я. Пропп // Фольклор и действительность. – М. : Наука, 1976. – 327 с.

147. Пропп В. Я. Поэтика фольклора / В. Я. Пропп. – М. : Лабиринт, 1998. – 352 с.

148. Разумова И. А. Сказка и быличка: мифологический персонаж в системе жанра / И. А. Разумова. – Петрозаводск : Карельский НЦ РАН, 1993. – 112 с.

149. Редьква М. І. Семантико-функціональна система особових найменувань в українських народних чарівних казках (у записах ХІХ ст.): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – укр. мова / М. І. Редьква; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2008.

150. Редьква М. І. Дескрипція як особливий структурний тип особових найменувань, зафіксованих в українських народних чарівних казках / М. І. Редьква // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – Вип. 2 (19) 2008-1 (20) 2011. – С. 152–158.

151. Росовецкий С. К. Русский фольклор: учеб. пособие / С. К. Росовецкий. – К. : Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2013. – 335 с.

152. Рубцов Ф. А. Интонационные связи в песенном творчестве славянских народов. Опыт исследования / Ф. А. Рубцов.– Л. : Советский композитор, 1962. – 114 с.

153. Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики «Коли ще звірі говорили» : монографія / Г. Сабат. – Дрогобич : Коло, 2006. – 362 с.

154. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – М. : Языки славянской культуры. Серия: Язык, 2002. – 552 с.

155. Сенько І. М. Ім'я і прізвище як один із засобів етнічної ідентифікації у народних сміховинках-анекдотах / І. М. Сенько // Науковий вісник Ужгородського університету. – Вип. 2. Філологія. Ономастичні студії. – Ужгород : УДУ, 1996. – С. 59–64.

156. Скрипник Л. Г. Власні назви людей в українській народній фразеології / Л. Г. Скрипник // Мовознавство. – 1970. – №2. – С. 54–65.

157. Смирнов И. П. Порождение интертекста. Элементы интертекстуального анализа с примерами из творчества Б. Пастернака / И. П. Смирнов. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 1995. – 190 с.

158. Смирнов И. П. Смысл как таковой / И. П. Смирнов. – СПб.: Академический проект, 2001. – 342 с.

159. Соборная И. С. Этнокультурные особенности сказочного дискурса: лингвориторический аспект (на материале русских, польских, немецких

сказок): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / И. С. Соборная. – Сочи, 2004. – 156 с.

160. Современная иллюстрированная энциклопедия. Литература и язык / Под ред. П. А. Николаева, М. В. Строганова. – М. : Росмэн, 2006. – 984 с.

161. Сокол М. О. Прагматичні аспекти паратексту [Текст] : (на матеріалі повісті І. Франка «Захар Беркут») : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / М. О. Сокол; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 20 с.

162. Сорокотенко О. В. Литературная сказка: сопоставительный и типологический аспекты: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.15 / О. В. Сорокотенко; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 1996. – 16 с.

163. Співак С. М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії ХХ століття: Комунікативно-когнітивний підхід: дис. канд. філол. наук: 10.02.19 / С. М. Співак; Київський національний лінгвістичний університет, 2003. – 197 с.

164. Сталтмане В. Ономастическая номинация / В. Сталтмане // Теория и методика ономастических исследований. – М.: Наука, 1986. – С. 15–25.

165. Суперанская А. В. Апеллятив – онома / А. В. Суперанская // Имя нарицательное и собственное. – М.: Наука, 1978. – С. 5–33.

166. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1986. – 204 с.

167. Супрун В. И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал / В. И. Супрун. – Волгоград: Перемена, 2000. – 172 с.

168. Сулова Т. Д. Антропонимы в тетралогии В. Катаева «Волны Черного моря» (антропонимические модели и их функционирование): автореф. дис. канд. филол. наук / Т. Д. Сулова. – Одесса, 1986. – 16 с.

169. Сюсько М. І. Взаємовідношення власних і загальних імен (зооніми і апеллятиви) в українській мові / М. І. Сюсько. – Ужгород : УЖДУ, 1985. – 63 с.

170. Таич Р. У. Имена собственные в произведениях М. Е. Салтыкова-Щедрина [Текст]: (На материале «Господ Головлёвых», «Истории одного города» и «Сказок»): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Р. У. Таич; Самарк. гос. ун-т им. А. Навои, 1973. – 29 с.

171. Теория и методика ономастических исследований [Текст] / Отв. ред. А. П. Непокупный. – М.: Наука, 1986. – 256 с.

172. Тихолоз Н. Б. Жанрові модифікації казки у творчості Івана Франка: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01 – українська література / Н. Б. Тихолоз; Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. – 229 с.

173. Тихолоз Н. Б. Казкотворчість Івана Франка (генеологічні аспекти) / Відп. ред. С. К. Нахлік / Н. Б. Тихолоз. – Львів, 2005. – 316 с.

174. Тишковець О. В. Різні підходи до сутності поняття “заголовок” / О. В. Тишковець. – Режим доступу: <http://www.srw.kspu.edu/p>

175. Топономастика и транскрипция : Сб. ст. / Редкол.: С. Г. Бархударов и др.; Акад. наук СССР; Ин-т рус. яз.; Комис. по упорядочению написания и произношения инояз. собств. личн. имен и геогр. назв. – М. : Наука, 1964. – 200 с.

176. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв : [монографія] / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 474 с.

177. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови: дис. ... доктора філологічних наук: 10.02.01 / М. М. Торчинський; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Інститут філології, 2010. – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00581707_0.html

178. Турута І. І. Собственные имена в художественной речи А. М. Горького (прозвища и фамилии): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. / І. І. Турута. – К., 1985. – 220 с.

179. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с.

180. Флоренский П. Имена : Сочинения / П. Флоренский. – М. : ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков : Изд-во Фолио, 1998. – 912 с.
181. Фомин А.А. О направлениях изучения литературной ономии / А. А. Фомин // Ономастика в кругу гуманитарных наук: Материалы междунар. научн. конференции, Екатеринбург, 20– 23 сентября 2005 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2005. – С. 54–57.
182. Фонякова О. И. Проблемы комплексного анализа языка и речи / О. И. Фонякова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. – 85 с.
183. Фонякова О. И. Имя собственное в художественном тексте / О. И. Фонякова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1990. – 104 с.
184. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности / О. М. Фрейденберг. – М.: Наука, 1978.– 605 с.
185. Харківська А. А. Когнітивні аспекти еволюції гендерних маркерів в англійській мові / А. А. Харківська // Вісник СамГУ. Лінгвістика, 1999. – № 1.
186. Хланта И. В. Украинская социально-бытовая сказка: дис. ... канд. филол. наук / АН УССР; Институт искусствоведения, фольклористики и этнографии им. М. Т. Рильского. – К., 1976. – 213 с.
187. Хроленко А. Т. Семантическая структура фольклорного слова / А. Т. Хроленко // Русский фольклор. Вопросы теории фольклора XIX–XX вв. Л., 1979. – С. 147–156.
188. Черемних О. В. Функціонування жіночих антропонімів в українських і болгарських народних піснях / О. В. Черемних // Питання сучасної ономастики : Статті та тези VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1–3 жовтня 1997 р.). – Дніпропетровськ, 1997. – С. 191–192.
189. Черновалюк І. В. Функціонально-семантичний аналіз власних назв у художньому тексті (на матеріалі творчості І. Буніна): автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01 – українська мова / І. В. Черновалюк. – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 1995. – 17 с.

190. Чорненький Я. Я. Словотвір і власне ім'я в українській народній пісні / Я. Я. Чорненький // Ономастика східних слов'ян: Тези доп. наук. семінару. – К., 1996. – С. 90–91.

191. Шабліовський В. Є. Казковий дискурс як об'єкт наукових досліджень (на матеріалі слов'янських, англійських, німецьких, французьких, іспанських, новогрецьких народних казок) / В. Є. Шабліовський // Слов'янський світ: Зб. наук. пр. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. – Вип. 7. – С. 81–108. – Бібліогр. : 46 назв.

192. Шкловский В. Б. Жили-были: Воспоминания. Мемуарные записи. Повести о времени: с конца XIX в. по 1964 / В. Б. Шкловский. – М. : Советский писатель, 1966. – 551 с. – Режим доступа : <http://e-libra.ru/read/355045-zhili-bili-vospominaniya.html>

193. Шумарина Т. Ф. Антропонимическая вариативность в речевой коммуникации (на материале произведений И. Тургенева): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. / Т. Ф. Шумарина. – Одесса, 1985. – 228 с.

194. Шустов М. П. Всякая ли современная сказка то, за что себя выдает? / М. П. Шустов // Литература в школе. – 2006. – № 3. – С. 23–24.

195. Шуть Л. О. Географія українських історичних дум: лінгвістичний аналіз / Л. О. Шуть // Мова та стиль українського фольклору: Зб. наук., праць. – К.: ІЗМН, 1996. – С. 150–154.

196. Якубовська С. С. Ономастическое пространство русских и украинских волшебных сказок / С. С. Якубовська // Літературна ономастика української та російської мов: взаємодія, взаємозв'язки: Зб. наук. праць. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 67–72.

197. Ярмыш Ю. Ф. О жанре мечты и фантазии / Ю. Ф. Ярмыш // Радуга. – К., 1972. – № 11. – С. 173–179.

198. Apo S. The Variability and Narrative Structure of Magic Tales / S. Apo // D'un conte... a l'autre. La variabilite dans la litterature orale. – Paris, 1990.

199. Carey B. M. Typological Models of the Heroine in the Russian Fairy Tale / B. M. Carey. – The University of North Carolina, 1983.

200. Dollerup C., Holbek B., Reventlow I., Hansen C. R. The Ontological Status, the Formative Elements, the Filter and Existence of Folktales // *Fabula*, 1984. – Vol. 25. – № 3/4. – P. 241–265.
201. Fleischer W. *Kleine Enzyklopaedie – deutsche Sprache*. – Frankfurt am Main : Lang, 2001. – 487 s.
202. Garden P. Fairy Tale, Myth, and Literature: Russian Approaches / P. Garden // *Yearbook of Comparative Criticism: Literary Criticism and Myth* / Ed. J. P. Strelka. Pennsylvania State University Press, 1980. – Vol. 9. – P. 179–197.
203. Georges R. Structure in Folktales: A Generative-Transformational Approach / R. Georges // *Conch: a sociological journal of African Cultures and Literatures*, 1970. – Vol. 2. – P. 4–17.
204. Georges R. The Universality of Tale-Type as Construct and Concept / R. Georges // *Western Folklore*, – 1983. – Vol. 42. – P. 21–28.
205. Gordon E. M. *A Grammar of Present-Day English. Practical Course* / E. M. Gordon, I. P. Krylova. – M. : Vyssaya skola, 1986. – 430 p.
206. Hendricks W. *Folklore and the Structural Analysis of Literary Texts* / W. Hendricks // *Language and style*. – Paris, 1970. – № 3. – P. 83–121.
207. Holbek B. On the Classification of Folktales / B. Holbek // *IV International Congress for Folk Narrative Research in Athens*, 1964. – P. 158–161.
208. Holbek B. Interpretation of Fairy Tales / B. Holbek // *Folklore fellows communications*. 239. Helsinki, – 1987.
209. Jarmysh Ju. F. *U sviti kazky: literaturno-krytychnyj narys* / Ju. F. Jarmysh. – K. : Radjan. Pys'mennyk, 1975. – 145 s.
210. Jones S. S. Joking Transformation of Popular Fairy Tales: A Comparative Analysis of Five Jokes and their Fairy Tales Sources / S. S. Jones // *Western Folklore*, 1986. – Vol. 44. – P. 97–114.
211. Kyzylova V. V. *Ukrains'ka literatura dlja ditej ta junactva: novitnij diskurs: navch. motod. posibnyk dlja stud. vyshhyh navch. zakl* / V. V. Kyzylova. – Starobil's'k : Vyd-vo DZ «Lugans'kyj nacional'nyj universytet im. T. Shevchenka», 2015. – 236 s.

212. Mieriemova Y. Structural and Semantic Peculiarities of Characters' Names in English, Russian and Ukrainian Fairy-Tales // *Diachronie. Linguistische Typologie. Kontrastive Linguistik : Empirische Untersuchungen zu germanischen, romanischen und slawischen Sprachen* / Larysa Iagupova, Volodymyr Kaliuščenko (Hrsg.). – Donezk : Nationale Universität Donezk, 2013. – S. 32–34.

213. Obenauer K. J. Das Märchen / K. J. Obenauer. Dichtung und Deutung. Ffm., 1959. – 119 s.

214. Основен систем и терминологија на словенската ономастика (Основная система и терминология славянской ономастики) [Текст]. – Скопје: [б. в.], 1983. – 414 с.

215. Roger V. Semiotique de conte / V. Roger // *Poetics*, 1972. – Vol. 6. – P. 50–72.

216. Sabat G. P. Kazky Ivana Franka jak estetyko-poetykal'na systema: avtoref. dys. ... d-ra filol. Nauk: spec. 10.01.06; 10.01.01 / G. P. Sabat; KNU im. T. Shevchenka. – K., 2009. – 32 s.

217. Sarnowska-Giefing I. Od onimu do gatunku tekstu : Nazewnictwo w satyrze polskiej do 1820 r. / Irena Sarnowska-Giefing; Uniw. im. A. Mickiewicza; [Inst. Filologii Pol.]. – Poznan: Wyd-wo nauk. UAM, 2003. – 335 s.

218. Shishkoff S. The Structure of Fairy Tales: Propp vs. Levi-Strauss / S. Shishkoff // *Dispositio*, 1976. – P. 271–276.

219. Stone K. F. Feminist Approaches to the Interpretations of the Fairy Tales / K. F. Stone // *Fairy Tales and Society: Illusion, Allusion, and Paradigm* / ed. R. B. Bottigheimer. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986.

220. Thompson S. The Types of the Folktale. *Folklore Fellows Communications* / S. Thompson. – Helsinki, 1973. – № 184.

221. Thompson S. The Folktale / S. Thompson. – Berkeley; Los Angeles, London, 1977.

222. Wosien M. The Russian Folktale. Some Structural and Thematic Aspects / M. Wosien. – München, 1969.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

223. Академічний тлумачний словник української мови: В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.
224. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – [2-е изд., стереот.]. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 606 с.
225. Большой англо-русский словарь: в 2-х т. Ок.160000 слов / Ю. Д. Апресян, И. Р. Гальперин, Р. С. Гинзбург и др. / Под общ. рук. И. Р. Гальперина и Э. М. Медниковой. – 4-е изд., испр., с дополнением. – М.: Рус. яз., 1988. – Т.2 : N–Z. – 1072 с.
226. Грінченко Б. Д. Словарь української мови / Б. Д. Грінченко. – Т. 1–4. К.: Вид-во АН УРСР, 1958–1959.
227. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 1: А–Г / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. – 1982. – 632 с.
228. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный: Св. 136000 словар. ст., ок. 250000 семант. ед.: [В 2-х т.] / Т. Ф. Ефремова. – Т. 1: А – О. – М.: Рус. яз., 2000. – 1209 с. – (Библиотека словарей русского языка).
229. Мифологический словарь / [Гл. ред. Е. М. Мелетинский]. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 672 с. (16 л. ил.)
230. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен / Е. С. Отин. – М.: ООО «А Темп», 2006. – 440 с.
231. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
232. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов: [пособие для учителей] / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1976. – 399 с.

233. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. – Харків: Ранок – НТ, 2012. – 256 с.

234. Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Заблук М. П. та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

235. Афанасьев А. Н. Народные русские сказки: в 3 т. / А. Н. Афанасьев; ред.: Э. В. Померанцева, К. В. Чистов; худож. Б. И. Астафьев. – Т.2. – М.: Наука, 1984. – 463 с.

236. Бажов П. П. Малахитовая шкатулка / П. П. Бажов. – М.: Гос. изд-во художественной литературы, 1952. – 343 с.

237. Бианки В. В. Собрание сочинений: в 4-х томах / В. В. Бианки. Т.1.: Рассказы и сказки. – Л.: Дет. лит., 1972. – 399 с.

238. Волшебное слово : Сказки. Антология. – М.: Молодая гвардия, 1988. – Т. 12. – 383 с.

239. Всяк Еремей про себя разумеи : сатирические сказки. – М.: ГИФ «Российское книжное собрание», 1994. – 352 с.

240. Галицький Гном. День народження зайченят. Життя гномів і трафунки. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/barvysta>

241. Гармаш А. Добромір і Весна. Легенда про сокола. Легенда про Федора Роса. Правда і кривда. Ратобор. Співан та Мрія. Співень / А. Гармаш. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/lytvyn>

242. Ершов П. П. Конёк-Горбунок / П. П. Ершов. – М.: Детгиз, 1950. – 110 с.

243. Левицька Г. Бажання серця. Риболовля пана Боровика-Дубовика / Г. Левицька. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/barvysta>

244. Островский А. Н. Пьесы / А. Н. Островский. – М.: Дет. лит., 2011. – 379 с.

245. Мацко І. Голочка та Подушечка. Загублена писанка. Зажурилась бабуся Зима. Медовий Сухарик. Невидимі друзі: Вушик, Горлик та Носик. Пригода дубового листочка. Пригоди маленького Мобіка. Росинка / І. Мацко. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/barvysta>

246. Мирослава Г. Бамбетель. Дзигармістр. Дивоптах і Дивина. Жеб. Зозулька. Золота підкова. Іван Самсобіпан і Марічка Самасобієччка. На Івана Купала. Нестор. Пан Дупцьо. Сажотрус. Северко. Сенько Кепко. Сокіл. Чоловік. Шаповал. Шу-шу. Яся / Г. Мирослава. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/bohdanija>

247. Пенюк О. В пошуках веселки / О. Пенюк. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/barvysta/oljha-penjuk-v-poszukach-veselky>

248. Петрушевская Л. П. Санаториум: повести, рассказы, сказки, пьесы / Л. П. Петрушевская. – М.: «АСТ», 2014. – 416 с.

249. Підгірянка М. Брисько, Гуска і Лисичка. Киця-Миця й Крілик-Трілик. Королик і Медвідь. Лисичка і Журавель. Метелик. Мурко й Бурко. Осел і лев. Працьовита дівчинка. Чорнячок. Юрко, Жмурко і Хмурко / М. Підгірянка. – Режим доступу: <https://mala.storinka.org>

250. Платонов А. П. Волшебное кольцо: Рус. нар. сказки / Худож. М. Ромадин / А. П. Платонов. – М.: Рус. книга, 1993. – 157 с.

251. Симоненко В. Подорож у країну Навпаки. Віршована казка / В. Симоненко. – К.: Посредник, 1993. – 32 с.

252. Симоненко В. Цар Плаксі́й та Лоскотон / В. Симоненко. – К.: Веселка, 1982. – 16 с.

253. Сказки русских писателей XVIII–XIX вв. – М.: Престиж Бук: Литература, 2010. – 1120 с.

254. Смаль Ю. Гномики і три русалоньки. Інструменти. Казка про великого собаку, який стереже сон маленьких гномиків. Казка про гномиків і їхню маму. Казка про гномиків і найсмійнішу країну найвеселіших жартунів. Казка про гномиків і прогулянку зеленим гаєм. Казка про Незника. Казка про

перше вересня. Новорічна казка. Перед Святвечором. Різдвяна пригода / Ю. Смаль. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/dyvokrajina>

255. Толстой А. Н. Собрание сочинений: в 10-ти томах / А. Н. Толстой. Т. 8: Стихотворения и сказки ; Произведения для детей; Русские народные сказки / А. Н. Толстой. – М.: Художественная литература, 1985. – 479 с.

256. Українські народні казки. – К.: Ірпінь, 1996. – 656 с.

257. Филатов Л. Золушка ДО и ПОСЛЕ / Л. Филатов. – М.: Эксмо, 2004. – 272 с.

258. Франко І. Зібр. творів : У 50 т. / Іван Франко. – К.: Наукова думка, 1976–1981.

259. Чуковский К. И. Сказки / К. И. Чуковский. – М.: Махаон, 2016. – 128 с.

260. Шамрай Л. Чоловік у хутряній шапці / Л. Шамрай. – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/barvysta/ljudmyla-szamraj-czolovik-u-chutrjanij-szapci>

261. Baum L. Frank. The Wonderful Wizard of Oz / L. Frank Baum. – Chicago: Geo. M. Hill Co, 1900. – Режим доступу: https://www.pagebypagebooks.com/L_Frank_Baum/The_Wonderful_Wizard_of_Oz/

262. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland / Lewis Carroll. – Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/11/11-h/11-h.htm>

263. Kipling R. The Jungle Book – Режим доступу: <http://www.literaturepage.com/read/thejunglebook.html>

264. Kipling R. Just so stories https://en.wikisource.org/wiki/Just_So_

265. Milne A. The Complete Tales of Winnie-The-Pooh / A. A. Milne; Published by Dutton Children's Books, Hardcover. – October 1, 1996.

266. Potter B. The Tale of Peter Rabbit / B. Potter. Hardcover. – September 16, 2002.

267. Potter B. The Tale of Squirrel Nutkin / B. Potter: Frederick Warne and Company, 2002. – 58 p.

268. Wilde O. The Birthday of the Infanta. Short Story / O. Wilde. – Режим доступа: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/BirInf.shtml>
269. Wilde O. The Canterville Ghost. – Режим доступа: <http://lingualeo.com/ru/jungle/the-canterville-ghost-and-other-stories-oscar-wilde-415336#/page/1>
270. Wilde O. The Nightingale and the Rose. – Режим доступа: <https://genius.com/Oscar-wilde-the-nightingale-and-the-rose-annotated>
271. Wilde O. The Remarkable Rocket. –Режим доступа: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/RemRoc.shtml>
272. Wilde O. The Star-Child. – Режим доступа: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/StaChi.shtml>
273. Wilde O. The Selfish Giant. – Режим доступа: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/SelGia.shtml>

ДОДАТКИ

Додаток А

Джерела ілюстративного матеріалу

Українськомовні казки

Народні казки. Дівчина-тростинка. Іван-Побиван.

Галицький Гном. День народження зайченят. Життя гномів і трафунки.

Гармаш А. Добромир і Весна. Легенда про сокола. Легенда про Федора Роса. Правда і кривда. Ратобор. Співан та Мрія. Співень.

Левицька Г. Бажання серця. Риболовля пана Боровика-Дубовика.

Мацко І. Голочка та Подушечка. Загублена писанка. Зажурилась бабуся Зима. Медовий Сухарик. Невидимі друзі: Вушик, Горлик та Носик. Пригода дубового листочка. Пригоди маленького Мобіка. Росинка.

Мирослава Г. Бамбетель. Дзигармістр. Дивоптах і Дивина. Жеб. Зозулька. Золота підкова. Іван Самсобіпан і Марічка Самасобієчичка. На Івана Купала. Нестор. Пан Дупцьо. Сажотрус. Северко. Сенько Кепко. Сокіл. Чоловік. Шаповал. Шу-шу. Яся.

Морозенко М. Вовчисько.

Пенюк О. В пошуках веселки.

Підгірянкa М. Брисько, Гуска і Лисичка. Киця-Миця й Крілик-Трілик. Королик і Медвідь. Лисичка і Журавель. Метелик. Мурко й Бурко. Осел і лев. Працьовита дівчинка. Чорнячок. Юрко, Жмурко і Хмурко.

Симоненко В. Подорож у країну Навпаки. Цар Плаксій та Лоскотон.

Смаль Ю. Гномики і три русалоньки. Інструменти. Казка про великого собаку, який стереже сон маленьких гномиків. Казка про гномиків і їхню маму. Казка про гномиків і найсмійнішу країну найвеселіших жартунів. Казка про гномиків і прогулянку зеленим гаєм. Казка про Незника. Казка про перше вересня. Новорічна казка. Перед Святвечором. Різдвяна пригода.

Франко І. Ворони і сови. Лисичка-кума. Лис Микита. Фарбований Лис. Як звірі правувалися з людьми. Як лис попався в руки.

Шамрай Л. Чоловік у хутряній шапці.

Російськомовні казки

Народні казки. Василий-царевич и Елена Прекрасная. Иван-крестьянский сын и Чудо-юдо. Сивка-бурка. Сказка о молодом удалце, молодильных яблоках и живой воде. Снегурочка. Три царства – медное, серебряное и золотое. Царевна-лягушка.

Бажов П. П. Алмазная спичка. Аметистовое дело. Богатырёва рукавица. Васина гора. Горный мастер. Демидовские кафтаны. Каменный цветок. Малахитовая шкатулка. Медной горы хозяйка. Огневушка-поскакушка. Про Великого Полоза. Серебряное копытце.

Біанкі В. В. Аришка-Трусиска. Мышонок Пик. Оранжевое Горлышко. Приключения Муравьишки. Росянка – Комариная Смерть.

Гаршин В. М. Сказка о жабе и розе.

Даль В. І. Девочка Снегурочка.

Єршов П. П. Конёк-Горбунок.

Жуковський В. А. Война мышей и лягушек. Кот в сапогах. Сказка об Иване-царевиче и Сером Волке. Сказка о царе Берендее, о сыне его Иване-царевиче, о хитростях Кощея Бессмертного и о премудрости Марьи-царевны, кощеевой дочери.

Лєсков М. С. Час воли божией.

Мамін-Сибіряк Д. Н. Сказка про славного царя Гороха и его прекрасных дочерей царевну Кутафью и царевну Горошинку.

Некрасов М. О. Сказка о царевне Яносвете.

Одоєвський В. Ф. Городок в табакерке. Мороз Иванович.

Островський О. М. Иван-царевич.

Петрушевська Л. С. Глупая принцесса. Дедушкина картина. Дядя Ну и тётя Ох. Королева Лир. Крапива и Малина. Лингвистические сказочки. Новые приключения Елены Прекрасной. Пуськи Бятые.

Платонов А. П. Волшебное кольцо.

Продовження додатку А

Пушкін О. С. Сказка о золотом петушке. Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях. Сказка о попе и работнике его Балде. Сказка о царе Салтане, о сыне его славном и могучем богатыре князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди.

Салтиков-Щедрін М. Є. Добродетели и Пороки. Пропала совесть. Самоотверженный заяц.

Сомов О. М. Сказка о медведе костоломе и об Иване, купецком сыне. Сказка о Никите Вдовиниче.

Толстой О. М. Василиса Премудрая. Золотой ключик, или Приключения Буратино. Иван царевич и серый волк. Кикимора. Русалка.

Толстой Л. М. Волга и Вазуза.

Ушинський К. Д. Ветер и солнце.

Філатов Л. О. Золушка ДО и ПОСЛЕ.

Чуковський К. І. Айболит. Бебека. Мойдодыр. Муха-Цокотуха. Тараканище.

Англомовні казки

Баум Л. Ф. The Wonderful Wizard of Oz.

Керролл Л. Alice's Adventures in Wonderland.

Поттер Б. The Tale of Peter Rabbit. The Tale of Squirrel Nutkin. The Tailor of Gloucester. The Tale Of Benjamin Bunny. The Tale of Two Bad Mice. The Tale of Mrs. Tiggy-winkle. The Tale of the Pie and the Patty Pan. The Tale of Mr. Jeremy Fisher. The Story of A Fierce Bad Rabbit. The Tale of Tom Kitten. The Tale of Samuel Whiskers or, The Roly-Poly Pudding. The Tale of the Flopsy Bunnies. The Tale of Ginger and Pickles. The Tale of Mrs. Tittlemouse. The Tale of Timmy Tiptoes. The Tale of Mr. Tod. The Tale of Pigling Bland. Appley Dapply's Nursery Rhymes. The Tale Of Johnny Town-Mouse. Wag-by-Wall. Cecily Parsley's Nursery Rhymes. The Tale Of Little Pig Robinson.

Продовження додатку А

Кіплінг Р. How the Camel Got His Hump. How the Whale Got His Throat. How the Rhinoceros Got His Skin. How the Leopard Got His Spots. Rikki-tikki-tavi. The Elephant's Child. The Sing-Song Of Old Man Kangaroo. The Beginning of the Armadillos. How the First Letter Was Written. How the Alphabet Was Made. The Butterfly That Stamped. The Crab That Played With The Sea. The Cat That Walked by Himself. The Jungle Book. The White Seal.

Мілл А. Winnie-the-Pooh.

Вайльд О. The Birthday of the Infanta. The Canterville Ghost. The Nightingale and the Rose. The Remarkable Rocket. The Star-Child. The Selfish Giant.

Додаток Б

Показчик поетонімів англомовних літературних казок

Abyssinia (Р. Кіплінг)

Ada (Л. Керролл)

Adam (Р. Кіплінг)

Adelaide (Р. Кіплінг)

Africa (Р. Кіплінг)

Albion (Р. Кіплінг)

Amazon (Л. Керролл)

Ambition (Л. Керролл)

Anna Maria (Б. Поттер)

Aunt Pettitoes (Б. Поттер)

Appley Dapply, a little brown mouse (Б. Поттер)

Arithmetic (Р. Кіплінг)

Ascot (О. Уайльд)

Australia (Л. Керролл)

Australia (Р. Кіплінг)

Azrael (Р. Кіплінг)

Baboon (Р. Кіплінг)

bad Rabbit (Б. Поттер)

Bagheera the Black Panther (Р. Кіплінг)

Balkis the Most Beautiful / O my Lady and Content of my Heart / Balkis the Most Beautiful Queen-Suleiman-bin-Daoud's Very Best Beloved, almost as wise as the Most Wise Suleiman-bin-Daoud himself / O my Lady and Jewel of my Felicity / O my Lady and Sweetener of my Days / O my Lady and Heart of my Heart (Р. Кіплінг)

Barnabas (Р. Кіплінг)

Batsy (Б. Поттер)

Beaver-All-the-Beaver-there-was (Р. Кіплінг)

Bengal Light (О. Уайльд)

Bering Sea (Р. Кіплінг)

Betsy Timmins (Б. Поттер)

Bi-Coloured-Python-Rock-Snake (Р. Кіплінг)

Black Queen (Л. Керролл)

Bob the retriever (Б. Поттер)

Bong tree (Р. Кіплінг)

Borneo (Р. Кіплінг)

Brain of Pooh (А. Мілн)

Bristol (Л. Керролл)

Bull Banks (Б. Поттер)

Burgos (О. Уайльд)

Butterfly (О. Уайльд)

Cactus (О. Уайльд)

Cardiff (Б. Поттер)

Cat / a Wild Thing from the Wild Woods / the Cat Who Walks by Himself (Р. Кіплінг)

Caterpillar (Л. Керролл)

Catherine Wheel (О. Уайльд)

Charles V (О. Уайльд)

Cheshire Cat (Л. Керролл)

China (Р. Кіплінг)

Chin-Chin (Б. Поттер)
Christopher Robin (А. Мілн)
City of Emeralds (Л. Баум)
Cock Robin (Б. Поттер)
College Court (Б. Поттер)
College Green (Б. Поттер)
Cotton-tail (Б. Поттер)
Court Gazette (О. Уайльд)
Cousin Tabitha (Б. Поттер)
Cow (Р. Кіплінг)
Cow-All-the-Cow-there-was (Р. Кіплінг)
Crocodile (Р. Кіплінг)

Dainty China Country (Л. Баум)
Daisy (О. Уайльд)
Darling Downs (Р. Кіплінг)
Desert of Sahara (Р. Кіплінг)
Devonshire (Л. Керролл)
Devonshire Lane (Л. Керролл)
Diggory Diggory Delvet (Б. Поттер)
Dingo-Yellow-Dog-Dingo (Р. Кіплінг)
Distraction (Л. Керролл)
Dodo (Л. Керролл)
Dog (Р. Кіплінг)

Продовження додатку Б

dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa

(Р. Кіплінг)

Dormouse (Л. Керролл)

Dorothy (Л. Баум)

Dowager Duchess of Bolton (О. Уайльд)

Drawling (Л. Керролл)

Eaglet (Л. Керролл)

Easter (Б. Поттер)

Edgar Atheling (Б. Поттер)

Egypt (Р. Кіплінг)

Eldest Magician (Р. Кіплінг)

Elephant-All-the-Elephant-there-was (Р. Кіплінг)

Em (Л. Баум)

England (Б. Поттер)

Europe (О. Уайльд)

Everglades (Р. Кіплінг)

Fainting (Л. Керролл)

Father Wolf (Р. Кіплінг)

Fire-balloon (О. Уайльд)

Fisherman (Р. Кіплінг)

Fitchburg Road (Р. Кіплінг)

Floating Bear (А. Мілн)

Flopsy (Б. Поттер)

Florida (Р. Кіплінг)

Fontainebleau (О. Уайльд)

Gayelette (Л. Баум)

Geraniums (О. Уайльд)

Giraffe (Б. Поттер)

Gloucester (Б. Поттер)

Golden Palace (Р. Кіплінг)

good Rabbit (Б. Поттер)

Great Tightness (Р. Кіплінг)

Gretna Green (О. Уайльд)

Greenland (Р. Кіплінг)

Green Lizard (О. Уайльд)

Hapsburg (О. Уайльд)

Hatter (Л. Керролл)

Henry (Л. Баум)

High Street (Б. Поттер)

Hight Veldt (Р. Кіплінг)

Himalayan Mountains (Р. Кіплінг)

Hippopotamus (Р. Кіплінг)

Hitty Pitty (Б. Поттер)

Hookah-Smoking Caterpillar (Л. Керролл)

Horse (Р. Кіплінг)

Howling Desert (Р. Кіплінг)

Humpty Dumpty (Б. Поттер)

Hunca Munca (Б. Поттер)

Hundred Acre Wood (А. Мілн)

Indian Desert (Р. Кіплінг)

Isaac Newton (Б. Поттер)

Island of Bingtang (Р. Кіплінг)

Island of St. Paul (Р. Кіплінг)

Jane (Б. Поттер)

Japan (Р. Кіплінг)

Java (Р. Кіплінг)

Jemima Puddle-duck (Б. Поттер)

Jenny Jones (Б. Поттер)

Johnny Town-mouse (Б. Поттер)

Jungle Law (Р. Кіплінг)

Kangaroo (Р. Кіплінг)

Kansas (Л. Баум)

Keene (Р. Кіплінг)

King of Hearts (Л. Керролл)

La Atocha (О. Уайльд)

Lady Eleanore de Canterville (О. Уайльд)

Leeuwin (Р. Кіплінг)

Lilies (О. Уайльд)

Linnets (О. Уайльд)

little Benjamin Bunny (Б. Поттер)

little Jack Sharp, the stickleback (Б. Поттер)

Little-town (Б. Поттер)

London (Л. Керролл)

Longfellow (О. Уайльд)

Lord Canterville (О. Уайльд)

Lory (Л. Керролл)

Lucinda (Б. Поттер)

Mabel (Л. Керролл)

Madrid (О. Уайльд)

Malacca (Р. Кіплінг)

Malay Archipelago (Р. Кіплінг)

Man (Р. Кіплінг)

Mang the Bat (Р. Кіплінг)

March Hare (Л. Керролл)

Margery Dawe (Б. Поттер)

Master (Б. Поттер)

Mayor of Gloucester (Б. Поттер)

Mazanderan (Р. Кіплінг)

Mesopotamia (Р. Кіплінг)
Miller (Б. Поттер)
Miss Goldfinches (Б. Поттер)
Miss Moppet (Б. Поттер)
Miss Pussy (Б. Поттер)
Miss Rose (Б. Поттер)
Mock Turtle (Л. Керролл)
Mopsy (Б. Поттер)
Mother Ladybird (Б. Поттер)
Mother Wolf (Р. Кіплінг)
Mouse (Б. Поттер)
Mr. Alderman Ptolemy Tortoise (Б. Поттер)
Mr. Drake Puddle-duck (Б. Поттер)
Mr. Hiram B. Otis (О. Уайльд)
Mr. Jackson (Б. Поттер)
Mr. Jeremy Fisher (Б. Поттер)
Mr. Man (Б. Поттер)
Mr. McGregor (Б. Поттер)
Mr. Mumby (Б. Поттер)
MrPig (Б. Поттер)
Mrs Cow (Б. Поттер)
Mrs Tabitha Twitchit (Б. Поттер)
Mrs. Tiggy-winkle (Б. Поттер)
Mr. Tod (Б. Поттер)

Mystery (Л. Керролл)

Nashua (Р. Кіплінг)

New York (О. Уайльд)

New Zealand (Л. Керролл)

Nightingale (О. Уайльд)

Nile (О. Уайльд)

North Pole (А. Мілн)

Novastoshnah / North East Point (Р. Кіплінг)

Nqa (Р. Кіплінг)

Nqing (Р. Кіплінг)

Nqong (Р. Кіплінг)

Nuestra Senora Del Pilar (О. Уайльд)

Oatmeal Crag (Б. Поттер)

Old Mr. Bouncer (Б. Поттер)

Old Mr. Bunny (Б. Поттер)

Old Mr. Pricklepin (Б. Поттер)

Old Mrs. Rabbit (Б. Поттер)

Old World (О. Уайльд)

Owl Island (Б. Поттер)

Queen Balkis (Р. Кіплінг)

Queen Bee (Р. Кіплінг)

Queen of Hearts (Л. Керролл)

Pacific (Р. Кіплінг)

Painted Jaguar (Р. Кіплінг)

Paris (Л. Керролл)

Pauh Janggi (Р. Кіплінг)

Peacock (О. Уайльд)

Perak river (Р. Кіплінг)

Percy the cat (Б. Поттер)

Persia (Р. Кіплінг)

Peter Rabbit (Б. Поттер)

Pig (Р. Кіплінг)

Piggery Porcombe (Б. Поттер)

Piglet (А. Мілн)

Pigsty (Р. Кіплінг)

Pig-wig (Б. Поттер)

Pink Arabian Sea (Р. Кіплінг)

Pinkerton's Champion Stain Remover and Paragon Detergent (О. Уайльд)

Pooh (А. Мілн)

Pound of Candels (Б. Поттер)

Prince (О. Уайльд)

Princess (О. Уайльд)

Professor (О. Уайльд)

Pusat-Tasek – the Heart of the Sea / Pusat-Tasek, the waters of Sea rise (Р. Кіплінг)

Pussy-cat Ribby (Б. Поттер)

Продовження додатку Б

Raja Abdullah, the King of the Crocodiles, his mouth is filled with the salt water

(Р. Кіплінг)

Raja Moyang Kaban, the King of the Elephants (Р. Кіплінг)

Rann the Kite (Р. Кіплінг)

Red Sea (Р. Кіплінг)

Remove Stiffness (Р. Кіплінг)

Rikki-tikki-tavi (Р. Кіплінг)

Rhinoceros (Р. Кіплінг)

Roman Candle (О. Уайльд)

Rome (Л. Керролл)

Rose-tree (О. Уайльд)

Saint Martin (О. Уайльд)

Sam (Б. Поттер)

Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible)

Race (Б. Поттер)

Sally Henny-penny (Б. Поттер)

Sarah Bernhardt (О. Уайльд)

Scarecrow (Л. Баум)

Scotland Yard (О. Уайльд)

Selangor (Р. Кіплінг)

Sheep (Р. Кіплінг)

Silvertail Squirrel (Б. Поттер)

Simpkin (Б. Поттер)

Singapore (Р. Кіплінг)

Slow-Solid Tortoise (Р. Кіплінг)

Socotra (Р. Кіплінг)

Sophonisba (О. Уайльд)

Spain (Б. Поттер)

Spain (О. Уайльд)

Squib (О. Уайльд)

Squirrel Nutkin (Б. Поттер)

Star-Child (О. Уайльд)

Stickly Prickly Hedgehog (Р. Кіплінг)

Student (О. Уайльд)

Suck-suck (Б. Поттер)

Suez (Р. Кіплінг)

Sumatra (Р. Кіплінг)

Sundial (О. Уайльд)

Sustaining Book (Р. Кіплінг)

Taffimai Metallumai, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked
(Р. Кіплінг)

Tailor of Gloucester (Б. Поттер)

Tabby Kitten (Б. Поттер)

Tammany Rising Sun Lubricator (О. Уайльд)

Taweras (Р. Кіплінг)

Tegumai Bopsulai, Man-who-does-not-put-his-foot-forward-in-a-hurry (Р. Кіплінг)

Teshumai Tewindrow, Lady-who-asks-a-very-many-questions (Р. Кіплінг)

Tin Woodman (Л. Баум)

Tipple-tine (Б. Поттер)

Продовження додатку Б

The Most Wise Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David / O my Lord and Light of my Eyes / O my Lord and Treasure of my Soul / O my Lord and Regent of my Existence / Solomon (Р. Кіплінг)

Thomasina Tittle-mouse, a woodhouse with long tail (Б. Поттер)

Tom Cat (Б. Поттер)

Tom Kitten (Б. Поттер)

Tom Titmouse (Б. Поттер)

Torres Straits (Р. Кіплінг)

Toto (Л. Баум)

TRESPASSERS W (А. Мілн)

Tropics of Cancer (Р. Кіплінг)

Tropics of Capricorn (Р. Кіплінг)

Tulips (О. Уайльд)

Tunbridge Wells (О. Уайльд)

Turtle-All-the-Turtle-there-was (Р. Кіплінг)

Uglification (Л. Керролл)

Violets (О. Уайльд)

Voltaire (О. Уайльд)

Wandsworth Common (О. Уайльд)

Warrigaborrigarooma (Р. Кіплінг)

Westgate Street (Б. Поттер)

White cat Susan (Б. Поттер)

White Rabbit (Л. Керролл)

White Rose-Tree (О. Уайльд)

Wicked Witch of the East (Л. Баум)

Wild Horse (Р. Кіплінг)

Wild Woods (Р. Кіплінг)

William the Conqueror (Б. Поттер)

Winchester (Р. Кіплінг)

Wolf (О. Уайльд)

Wollgong River (Р. Кіплінг)

Woodbine Lane (Р. Кіплінг)

Woodpecker (О. Уайльд)

*Woman / O my Enemy and Wife of my Enemy / O my Hostess and Wife of my Host
and Mother of my Host's Son / O my Enemy and Wife of my Enemy*

and Mother of my Enemy (Р. Кіплінг)

Wonderful Tree (Р. Кіплінг)

Yock-yock (Б. Поттер)

Zebra (Б. Поттер)

Додаток В**Показчик поетонімів російськомовних літературних казок**

Айболит (К. Чуковський)

Акинтий (П. Бажов)

Аккуратность (М. Салтиков-Щедрін)

Алёнка Коза (Л. Петрушевська)

Алиса (Л. Петрушевська)

Аляска (Л. Петрушевська)

Америка (Л. Петрушевська)

Андрей (Л. Петрушевська)

Анюта (Л. Петрушевська)

Аришка-Трусика (В. Біанкі)

Артемон (О. Толстой)

Африка (Л. Петрушевська)

Африка (К. Чуковський)

Баба Яга (В. Жуковський)

Баба Яга (О. Островський)

Базилио (О. Толстой)

Балда (О. Пушкін)

Белая Шубка (В. Жуковський)

Бешеный Хвост (В. Жуковський)

Благочиние (М. Салтиков-Щедрін)

Бобыл (П. Єршов)

Богомол (О. Толстой)

Брунгильда (Л. Петрушевська)

Бубликов (В. Жуковський)

Бубликовы (В. Жуковський)

Булочек улица (Л. Петрушевська)

Буратино (О. Толстой)

Бурый Мышелов (В. Біанкі)

Бутявка (Л. Петрушевська)

Буян (О. Пушкін)

Вава (Л. Петрушевська)

Ван Дамм (Л. Філатов)

Василий (П. Бажов)

Василиса Премудрая («Царевна-лягушка»)

Василиса Премудрая (О. Толстой)

Васильевский полк (П. Бажов)

Великая Зима (Л. Петрушевська)

Вероломство (М. Салтиков-Щедрін)

«*Версаче*» (Л. Петрушевська)

Ветер (О. Пушкін)

Вильгельм (Л. Петрушевська)

Вихориха (П. Бажов)

Власыч (П. Бажов)

Водомерка-клоп (В. Біанкі)

Волга (Л. Толстой)

Волк (В. Біанкі)

Волчы пади (П. Бажов)

Галантерейное обращение (М. Салтиков-Щедрін)

Гарнье (Л. Філатов)

Говорящий Сверчок (О. Толстой)

Голубой Носик (В. Біанкі)

Гордость (М. Салтиков-Щедрін)

Григорий Потопаев (П. Бажов)

Гусеница-Землемер (В. Біанкі)

Гусеница-Листовёртка (В. Біанкі)

Данила-мастер (П. Бажов)

Данилка Недокормыш (П. Бажов)

Дарёнка (П. Бажов)

«*Две звезды*» (Л. Петрушевська)

Демьян Данилович (В. Жуковський)

Денежкин (П. Бажов)

Джузеппе (О. Толстой)

Динь-Динь (В. Одоєвський)

Добродетели (М. Салтиков-Щедрін)

Доброхот (М. Лєсков)

Дубовик (М. Лєсков)

Дуремар (О. Толстой)

Продовження додатку В

Елена Прекрасная / Прекрасная / Елена П. / Е. П. / Лена / Пеннорождённая
(Л. Петрушевська)

Елена Прекрасная («Василий-царевич и Елена Прекрасная»)

Елена Прекрасная («Три царства – медное, серебряное и золотое»)

Елена Прекрасная («Сказка о молодом удалце, молодильных яблоках и живой воде»)

Елена Прекрасная (В. Жуковський)

Еруслан (П. Єршов)

Ефим / Ефим Золотая Редька (П. Бажов)

Жаба (О. Толстой)

Жаворонок (В. Біанкі)

Жареной Зад (П. Бажов)

Жар-птица (П. Єршов)

Жученька (В. Даль)

Жучок-Блошачок (В. Біанкі)

Занзибар (К. Чуковський)

Заозёркин (В. Біанкі)

Землянская (П. Єршов)

Золотогрив (В. Жуковський)

«Золотой ключик, или Необыкновенные приключения Буратино и его друзей»
(О. Толстой)

Золушка (Л. Філатов)

Иван / Иван-дурак («Сивка-бурка»)

Иван (П. Бажов)

Иван, купецкий сын (О. Сомов)

Иванов день (П. Бажов)

Иван-царевич (В. Жуковський)

Иванушка-Дурачок / Ванюша / Иван / Иванушка / Иваша (П. Єршов)

Измена (М. Салтиков-Щедрін)

Ира (Л. Петрушевська)

Ирбитский уезд (П. Бажов)

Иткуль (П. Бажов)

Калуша (Л. Петрушевська)

Калушата (Л. Петрушевська)

Карабас Барабас (О. Толстой)

Карло (О. Толстой)

Катя Летемина (П. Бажов)

Катя Мертвякова (П. Бажов)

Кащей (Д. Мамін-Сибіряк)

Кащей Бессмертный (О. Островський)

Квакун двадцатый, Царь знаменитой породы, властитель ближней трясины;

Царь Долгохвост Инарий Третий (В. Жуковський)

Китай (Л. Петрушевська)

Ковров (О. Сомов)

Колчак (П. Бажов)

Колютка (П. Бажов)

Комарище (В. Біанкі)

Конёк-горбунок / Конёчек-горбуночек (П. Єршов)

Кордель (Л. Петрушевська)

Коровий Брод (Л. Петрушевська)

Косой Брод (П. Бажов)

Костяничная горка (В. Біанкі)

Кот Мурлыка (В. Жуковський)

Кочеток (В. Біанкі)

«Кошачьи усики за спасение принцессы» (Л. Петрушевська)

Кошки (В. Жуковський)

Кощей Бессмертный (В. Жуковський)

Красноуфимская семенная станция (П. Бажов)

«Красные орлы» (П. Бажов)

Красный Крест (Л. Петрушевська)

Красный ручей (В. Біанкі)

Кунигунда (Л. Петрушевська)

Куроцап Калинин (О. Сомов)

Ласточки (В. Жуковський)

Лев-государь (В. Жуковський)

Левонтий (П. Бажов)

Ленивица (В. Одоєвський)

Леший (О. Сомов)

Лжесвидетельства улица (М. Салтиков-Щедрін)

Лизетта (О. Толстой)

Лир (Л. Петрушевська)

Лиса (В. Біанкі)

Лиса Патрикеевна (В. Даль)

Ловчиха (М. Салтиков-Щедрін)

«Львиная грива за спасение королевы» (Л. Петрушевська)

Любострастие (М. Салтиков-Щедрін)

Ляпуна (Л. Петрушевська)

Майский Хрущ (В. Біанкі)

Макрида Макарьевна (О. Сомов)

Мамалья (П. Бажов)

Манилья (П. Бажов)

Марьюшка (П. Бажов)

Марья с Голого поля (П. Бажов)

Медведь Костолом (О. Сомов)

Месяц (О. Пушкін)

Месяц Месяцович (П. Єршов)

«Меха для новобрачных» (Л. Петрушевська)

Мздоимство (М. Салтиков-Щедрін)

Микешка (П. Бажов)

Милолика (О. Островський)

Митрофановна (П. Бажов)

Михайло (П. Бажов)

Миша (В. Біанкі)

Миша (В. Одоєвський)

Мойдодыр (К. Чуковський)

Монако (Л. Філатов)

Мордобитие (М. Салтиков-Щедрін)

Мороз Иванович (В. Одоєвський)

«Московские ведомости» (М. Салтиков-Щедрін)

Муравей / Муравьишка (В. Біанкі)

Муравьица (В. Біанкі)

Мурёнка (П. Бажов)

Муха-Цокотуха (К. Чуковський)

Мыши (В. Жуковський)

Настасья (П. Бажов)

Никита Вдович (О. Сомов)

Никифор (П. Бажов)

Ну (Л. Петрушевська)

Огневушка-Поскакушка (П. Бажов)

Окиян (П. Єршов)

Омельян Иванович (П. Бажов)

Опыт (М. Салтиков-Щедрін)

Оранжевое Горлышко (В. Біанкі)

Орден Синего Носка (Л. Петрушевська)

Отец Лжи (М. Салтиков-Щедрін)

Ох (Л. Петрушевська)

Париж (Л. Філатов)

Паук-Сенокосец (В. Біанкі)

Перун (П. Бажов)

Пёстренькое место (П. Бажов)

Пётр Долгохвост (В. Жуковський)

Пик (В. Біанкі)

Питер Пауль Рубенс (Л. Філатов)

Полевик (О. Толстой)

Полторы Хари (П. Бажов)

«Полька Птичка» (О. Толстой)

Помик (Л. Петрушевська)

Пороки (М. Салтиков-Щедрін)

Прасковья (В. Одоєвський)

Предательства площадь (М. Салтиков-Щедрін)

Прелюбодеяние (М. Салтиков-Щедрін)

премудрый крыса Онуфрий (В. Жуковський)

Прокопич (П. Бажов)

Прохорыч (М. Салтиков-Щедрін)

Пугачёв (П. Бажов)

Пустомыслие (М. Салтиков-Щедрін)

Разлюляй-гудошник (М. Салтиков-Щедрін)

Распутство (М. Салтиков-Щедрін)

Робинзоны (Л. Петрушевська)

Рогач (О. Толстой)

Рождество Христово (О. Сомов)

Россия (Л. Толстой)

Рукодельница (В. Одоєвський)

Рыжый Пёс (В. Біанкі)

Савка-Журавка долгоног, железный нос (О. Сомов)

Сатана Сатанаилыч (В. Жуковський)

Сатана Сатанаилыч (М. Некрасов)

Северная сторона (П. Бажов)

Северушка (П. Бажов)

Северьян Убойца (П. Бажов)

Селиван (О. Сомов)

Семёныч (П. Бажов)

Серая Ястребиха (В. Біанкі)

Серебрянное Копытце (П. Бажов)

Серый Волк (В. Жуковський)

Сибирский тракт (П. Бажов)

Сизый Нос (О. Толстой)

Сирано де Бержерак (Л. Філатов)

Снегурочка («Снегурочка»)

Снегурочка / Кокурочка (В. Даль)

Сова (О. Толстой)

Совы (В. Жуковський)

Солнце (О. Пушкін)

Сорочье (П. Бажов)

Софониха (М. Салтиков-Щедрін)

Срамной бульвар (М. Салтиков-Щедрін)

Средиземное море (О. Толстой)

Степан (П. Бажов)

Стикс (Л. Філатов)

Страна Дураков (О. Толстой)

Стрекотуха (П. Бажов)

Таганай (П. Бажов)

Танюшка (П. Бажов)

*Та-ра-кан / Таракан / Тараканище / таракашечка / Жидконогая козявочка –
букашечка* (К. Чуковський)

Тортила (О. Толстой)

Травинка / Росянка (В. Біанкі)

Турчанинов (П. Бажов)

Умеренность (М. Салтиков-Щедрін)

Уныние (М. Салтиков-Щедрін)

Устав Уставыч Шпиль (П. Бажов)

Федосья Петровна (М. Салтиков-Щедрін)

Фердинанд (Л. Петрушевська)

Фернандо-По (К. Чуковський)

Фёдор (В. Біанкі)

«Харви» (Л. Петрушевська)

Хвалынское (Каспийское) море (Л. Толстой)

Хворостово (О. Сомов)

«Ходил молодец на Пресню» (П. Єршов)

Ходинамель (М. Некрасов)

Христос (М. Салтиков-Щедрін)

Царь-девица (П. Єршов)

Человеконенавистничество (М. Салтиков-Щедрін)

Чернавка (О. Пушкін)

Чернокнижник Змеулан (М. Некрасов)

Черномор (О. Пушкін)

Чёрный Коршун (В. Біанкі)

чудо-юдо двенадцатиголовое («Иван-крестьянский сын и Чудо-юдо»)

Чудо-Юдо, железные зубы (О. Сомов)

Чусовая-река (П. Бажов)

«Шанель» (Л. Петрушевська)

Шарль Перро / Перро (Л. Філатов)

Шептало (О. Толстой)

Шмуль Давидович Бржозуцкий (М. Салтиков-Щедрін)

Шушара (О. Толстой)

Япония (Л. Петрушевська)

Ясносвета (М. Некрасов)

Ястреб (В. Біанкі)

CNN International (Л. Петрушевська)

Додаток Г

Показчик поетонімів українськомовних літературних казок

Ава (Галицький Гном)

Акула (Ю. Смаль)

Анатолій (А. Гармаш)

Ангелятко (Ю. Смаль)

Баранове поле (І. Франко)

Баран-самоубійця (І. Франко)

Бегемот (І. Франко)

Боровик-Дубовик (Г. Левицька)

Борсук Бабай (І. Франко)

Бровко (Ю. Смаль)

Булочка (І. Мацко)

Василько Навесьсвітмолодець (Г. Мирослава)

Ведмідь (І. Франко)

Великий Любень (Г. Левицька)

Веселинка (М. Морозенко)

Весна (А. Гармаш)

Вірус (І. Мацко)

Вітер (А. Гармаш)

Вітерець (І. Мацко)

Віхола (І. Мацько)

Вовк Неситий / пан Вовк / Неситий / брате Миколайку / Вовчук / Вовчисько
(І. Франко)

Вовчик-братик (І. Франко)

Вовчиця (І. Франко)

Водяник (Г. Левицька)

Володар Всесвіту (А. Гармаш)

Воробець (І. Франко)

Ворона (І. Франко)

Воронячий цар (І. Франко)

Всеволод Белзький (Г. Мирослава)

Вудвуд (І. Франко)

Гадюка (І. Франко)

Гектор, Цуцик, неборака (І. Франко)

Глід (В. Симоненко)

Гнат (Ю. Смаль)

Говерла (І. Франко)

Голочка (І. Мацко)

Голуб (І. Франко)

Горобина (Ю. Смаль)

«Господи воззвах» (І. Франко).

Граблі (Ю. Смаль)

Гринь (І. Франко)

Гуль (Г. Мирослава)

Даринка (Ю. Смаль)

Джерельний (Ю. Смаль)

Дзиг (Г. Мирослава)

Дивина (Г. Мирослава)

Дивоцар / Дивоптах (Г. Мирослава)

Дівчина (Г. Левицька)

Дівчина-тростинка («Дівчина-тростинка»)

Дніпро (А. Гармаш)

Дніпро-Славути (А. Гармаш)

дочка-Скибочка (І. Мацко)

Добромир (А. Гармаш)

Доц (І. Мацко)

Дуб (І. Мацко)

Єрмаки (А. Гармаш)

Єрусалим (І. Франко)

Жартун-Веселун (Ю. Смаль)

Жмурко (М. Підгірянка)

Журавель (І. Франко)

Заєць Довгослух (І. Франко)

Зайчик (І. Мацько)

Запорожжя (А. Гармаш)

Зелена Леля / Зе(м)ля (А. Гармаш)

Зелений гай (Ю. Смаль)

Земля (І. Мацко)

Зима (І. Мацко)

Зник (Ю. Смаль)

Зубило (Ю. Смаль)

Іван (Г. Мирослава)

Іван Мазепа (А. Гармаш)

Іван-Побиван («Іван-Побиван»)

Іван Самсобіпан (Г. Мирослава)

Іван Федоров (Г. Мирослава)

Івась (І. Мацко)

Індик (І. Франко)

Ісус Христос (Ю. Смаль)

Їжак (І. Франко)

Йой (Г. Мирослава)

Камінь (Ю. Смаль)

Каркайло (І. Франко)

Катруся (І. Мацко)

Квіточка (І. Мацко)

Київ (Ю. Смаль)

Київщина (А. Гармаш)
Киця-Миця (М. Підгірянкa)
Кінь (І. Франко)
Кіт (І. Франко)
Кіт Мурлика (І. Франко)
Когут (І. Франко)
«Комар» (І. Франко)
Конфетниця (І. Мацко)
Корол (І. Мацко)
Коса (Ю. Смалъ)
Костогриз (І. Франко)
Крілик-Трілик (М. Підгірянкa)
Крот (І. Франко)
Крук (І. Франко)
Кубань-Тамань (А. Гармаш)
Курка (І. Франко)
Кушнірська брама (Г. Мирослава)

Лев (Галицький Гном)
Лев (І. Франко)
Леві (Галицький Гном)
Лель (А. Гармаш)
Леся (А. Гармаш)
Лисичка (І. Франко)

Лисичка-кума (І. Франко)

Лис Микита / Микита / гайдамака / злодій / нехрист / Юда / Базильку / Лисюра / добродій / премудрий Соломон (І. Франко)

Лисович (І. Франко)

Листочок (І. Мацко)

Лісова Мара (М. Морозенко)

Лососик (Ю. Смаль)

Лошатко (І. Франко)

Луки (Г. Мирослава)

Львів (А. Гармаш)

Львів (Г. Мирослава)

Максим (Ю. Смаль)

Малпа Фрузя (І. Франко)

Мама (Г. Левицька)

Маринка (І. Мацко)

Марічка (Г. Мирослава)

Марко (Ю. Смаль)

Масляничка (І. Мацко)

Мацик (І. Мацко)

Медун (Галицький Гном)

Меншиков (А. Гармаш)

Міна (І. Франко)

Місяць (І. Франко)

Міхол (Галицький Гном)

Мицько (І. Франко)

Молоко (Г. Мирослава)

Молоток (Ю. Смалъ)

Мороз (І. Мацько)

Мудрагель (Ю. Смалъ)

Мурлика (І. Франко)

Муха (І. Франко)

Наймудріше Зайченя (Ю. Смалъ)

Найнепривітніші Плакси (Ю. Смалъ)

Найплаксивіше царство (Ю. Смалъ)

Найпохмуріше царство (Ю. Смалъ)

Найпохмуріші Злюки (Ю. Смалъ)

Найсмішніша країна найвеселіших жартунів (Ю. Смалъ)

Найсумніше царство (Ю. Смалъ)

Найсумніше царство найзаплаканиших вередунів (Ю. Смалъ)

Незвідана (Ю. Смалъ)

Незник (Ю. Смалъ)

Нестор Пронизуючий (Г. Мирослава)

Нитка (І. Мацко)

Окраса (А. Гармаш)

Оленка (М. Підгірянка)

Оленка (Ю. Смалъ)

Олеся (Ю. Смаль)

Орел (І. Франко)

Орися (Ю. Смаль)

Осінь (І. Мацько)

Осляка / Ослисько (І. Франко)

Охрім (І. Франко)

Пава (І. Франко)

Павлики (Г. Мирослава)

Па-Па (Г. Мирослава)

Перелесник (Ю. Смаль)

Перша Зірка (Ю. Смаль)

Перший Сонячний Промінчик (Ю. Смаль)

Пес (І. Франко)

Петро (А. Гармаш)

Пилка (Ю. Смаль)

Підгір'я (І. Франко)

Покрова (А. Гармаш)

Полтава (А. Гармаш)

Польське царство (А. Гармаш)

Попугай (І. Франко)

Правдосвітла (А. Гармаш)

Принц (Г. Левицька)

Пугукало (І. Франко)

Пулоокій (І. Франко)

Пуп (Г. Мирослава)

Рим (І. Франко)

Різдво (Ю. Смаль)

Росава (А. Гармаш)

Росавка (А. Гармаш)

Росинка (І. Мацко)

Рябенька (І. Мацко)

Свиня (І. Франко)

Світланка (І. Мацко)

Св. Миколай (А. Гармаш)

Святвечір (Ю. Смаль)

Сенько Кепко (Г. Мирослава)

Синій Птах (Ю. Смаль)

Сич (І. Франко)

Сірий (І. Мацко)

Сірий Вовк (І. Франко)

Сірий Вовк (М. Морозенко)

Сіф (Галицький Гном)

Скік (М. Морозенко)

Скок (М. Морозенко)

Слон (І. Франко)

Сльозолій (В. Симоненко)

Сніговій (І. Мацко)

Сова (І. Франко)

Сокіл (Г. Мирослава)

Соловей (І. Франко)

Соломон (І. Франко)

Сонечко (І. Мацко)

Сонячне королівство (Ю. Смаль)

Сонячні промінчики (Ю. Смаль)

Сорока (І. Франко)

Сорока (Ю. Смаль)

Співан (А. Гармаш)

Співень (А. Гармаш)

Співана-Мрія / Іван-та-Марія (А. Гармаш)

Старий Півень (І. Франко)

Страшко (Г. Мирослава)

Таємничий володар Зеленого гаю (Ю. Смаль)

Тарас / Тарасик (Ю. Смаль)

Телефон (І. Мацко)

Температура (І. Мацко)

Терен (В. Симоненко)

Точило (Ю. Смаль)

Україна (А. Гармаш)

Українська мова (Ю. Смаль)

Утішниця (А. Гармаш)

Федір Рос (А. Гармаш)

Фіхол (Галицький Гном)

Хазяйновита (Г. Мирослава)

Хайюмугрець (Г. Мирослава)

Хмурко (М. Підгірянка)

«Ходить гарбуз по городу» (Г. Мирослава)

Хортиця (А. Гармаш)

Цап (І. Франко)

Цвяхи (Ю. Смаль)

Цукерничка (І. Мацко)

Черемош (І. Франко)

Читанка (Ю. Смаль)

Чоловік у Хутряній Шапці (Л. Шамрай)

Чорний Чаклун (А. Гармаш)

Чорногора (І. Франко)

Чорнячок (М. Підгірянка)

Чорт (Ю. Смаль)

Чортеня (Ю. Смаль)

Чотирозуб (І. Франко)

Шипшина (В. Симоненко)

Шкапа (І. Франко)

Шпак (І. Франко)

Шпак (М. Морозенко)

Шу – неясного забарвлення кіт (Г. Мирослава)

Щука (І. Франко)

Яструб (І. Франко)

Яся (Г. Мирослава)

ДОДАТОК Д

Ядерна частина онімного простору літературних казок

Антропоетоніми

Англійська мова	Російська мова	Українська мова
<i>Ada</i>	<i>Айболит</i>	<i>Анатолій</i>
<i>Anna Maria</i>	<i>Алєнка Коза</i>	<i>Василько</i>
<i>Barnabas</i>	<i>Алиса</i>	<i>Навесьсвітмолодець</i>
<i>Batsy</i>	<i>Андрей</i>	<i>Весна</i>
<i>Charles V</i>	<i>Анюта</i>	<i>Всеволод Белзький</i>
<i>Dorothy</i>	<i>Аришка-Трусишка</i>	<i>Гринь</i>
<i>Dowager Duchess of Bolton</i>	<i>Балда</i>	<i>Гнат</i>
<i>Edgar Atheling</i>	<i>Брунгильда</i>	<i>Гуль</i>
<i>Em</i>	<i>Бубликов</i>	<i>Даринка</i>
<i>Fisherman</i>	<i>Вава</i>	<i>Джерельний</i>
<i>Henry</i>	<i>Ван Дамм</i>	<i>Дзиг</i>
<i>Isaac Newton</i>	<i>Ванюша</i>	<i>Дівчина</i>
<i>Jane</i>	<i>Василиса Премудрая</i>	<i>Добромир</i>
<i>Lady Eleanore de Canterville</i>	<i>Вильгельм</i>	<i>Єрмаки</i>
<i>Lady-who-asks-a-very-many-questions</i>	<i>Вихориха</i>	<i>Зник</i>
<i>Longfellow</i>	<i>Власыч</i>	<i>Іван</i>
<i>Lord Canterville</i>	<i>Григорій Потопаєв</i>	<i>Іван Мазєпа</i>
<i>Lucinda</i>	<i>Данила-мастер</i>	<i>Іван Самсобіпан</i>
<i>Mabel</i>	<i>Данилка Недокормыш</i>	<i>Іван Федоров</i>
<i>Master</i>	<i>Дарєнка</i>	<i>Івась</i>
<i>Mayor of Gloucester</i>	<i>Денежкин</i>	<i>Йой</i>
<i>Miller</i>	<i>Доброхот</i>	<i>Катруся</i>
<i>Miss Goldfinches</i>	<i>Дуремар</i>	<i>Короп</i>
<i>Miss Rose</i>	<i>Ефим</i>	<i>Максим</i>
<i>Monsieur de Voltaire</i>	<i>Ефим Золотая Рєдька</i>	<i>Малпа Фрузя</i>
<i>Mr. Hiram B. Otis</i>	<i>Жареной Зад</i>	<i>Мама</i>
<i>Mr. Man</i>	<i>Золушка</i>	<i>Маринка</i>
<i>Mr. Mumby</i>	<i>Іван</i>	<i>Марічка</i>
<i>Mr. McGregor</i>	<i>Іван, купецкий сын</i>	<i>Марко</i>
<i>Prince</i>	<i>Іванушка-Дурачок</i>	<i>Мєншиков</i>
<i>Princess</i>	<i>Іван-царевич</i>	<i>Незник</i>
<i>Professor</i>	<i>Іра</i>	<i>Нєстор Пронизуючий</i>
<i>Queen Balkis</i>	<i>Карабас Барабас</i>	<i>Оленка</i>
<i>Sam</i>	<i>Карло</i>	<i>Олеся</i>
<i>Sarah Bernhardt</i>	<i>Катя Летємина</i>	<i>Орися</i>
<i>Star-Child</i>	<i>Катя Мєртвякова</i>	<i>Охрім</i>
<i>Student</i>	<i>Колчак</i>	<i>Петро</i>
<i>Taffimai Metallumai, Small-person-without-any-manners-who-ought-to-be-spanked</i>	<i>Колютка</i>	<i>Правдосвітла</i>
	<i>Кордель</i>	<i>Принц</i>
	<i>Кунигунда</i>	<i>Світланка</i>
	<i>Куроцан Калинин</i>	<i>Северин</i>

<p><i>Tailor of Gloucester</i> <i>Tegumai Bopsulai, Man-who-</i> <i>does-not-put-his-foot-</i> <i>forward-in-a-hurry</i> <i>Teshumai Tewindrow</i> <i>The Most Wise Sovereign</i> <i>Suleiman-bin-Daoud-Solomon</i> <i>the Son of David</i> <i>William the Conqueror</i> <i>Woman</i> та ін.</p>	<p><i>Левонтий</i> <i>Ленивица</i> <i>Лир</i> <i>Ловчиха</i> <i>Макрида Макарьевна</i> <i>Мамалья</i> <i>Манилья</i> <i>Марьюшка</i> <i>Марья с Голого поля</i> <i>Микешка</i> <i>Милолика</i> <i>Митрофановна</i> <i>Михайло</i> <i>Миша</i> <i>Настасья</i> <i>Никита Вдовинич</i> <i>Никифор</i> <i>Ну</i> <i>Омельян Иванович</i> <i>Ох</i> <i>Питер Пауль Рубенс</i> <i>Полторы Хари</i> <i>Прасковья</i> <i>Прокопич</i> <i>Прохорыч</i> <i>Пугачёв</i> <i>Разлюляй-гудошник</i> <i>Рукодельница</i> <i>Северьян Убойца</i> <i>Селиван</i> <i>Семёныч</i> <i>Сизый Нос</i> <i>Степан</i> <i>Танюшка</i> <i>Турчанинов</i> <i>Устав Уставыч Шпиль</i> <i>Федосья Петровна</i> <i>Фердинанд</i> <i>Ходинамель</i> <i>Чернавка</i> <i>Шарль Перро</i> <i>Шмуль</i> <i>Давидович</i> <i>Бржоцкий</i> <i>Ясносвета</i> та ін.</p>	<p><i>Сенько Кепко</i> <i>Соломон</i> <i>Сніван</i> <i>Тарасик</i> <i>Утішниця</i> <i>Федір Рос</i> <i>Хаййомугрець</i> <i>Чоловік у Хутряній</i> <i>Шапці</i> <i>Яся</i> та ін.</p>
110; 14%	210; 37%	125; 19%

Зоопоетоніми

<i>Appley Dapply</i>	<i>Артемон</i>	<i>Ава</i>
<i>Aunt Pettitoes</i>	<i>Белая Шубка</i>	<i>Акула</i>
<i>Baboon</i>	<i>Бешеный Хвост</i>	<i>Баран-самоубійця</i>
<i>bad Rabbit</i>	<i>Богомол</i>	<i>Бегемот</i>
<i>Bagheera the Black Panther</i>	<i>Бурый Мышелов</i>	<i>Борсук Бабай</i>
<i>Beaver-All-the-Beaver-there-was</i>	<i>Волк</i>	<i>Бровко</i>
<i>Bi-Coloured-Python-Rock-Snake</i>	<i>Говорящий Сверчок</i>	<i>Ведмідь</i>
<i>Bob the retriever</i>	<i>Голубой Носик</i>	<i>Веселинка</i>
<i>Butterfly</i>	<i>Гусеница-Землемер</i>	<i>Вовк Неситий</i>
<i>Cat</i>	<i>Жаба</i>	<i>Вовчик-братик</i>
<i>Chin-Chin</i>	<i>Жаворонок</i>	<i>Вовчиця</i>
<i>Cock Robin</i>	<i>Жученька</i>	<i>Воробець</i>
<i>Cotton-tail</i>	<i>Жучок-Блошачок</i>	<i>Ворона</i>
<i>Cow</i>	<i>Заозёркин</i>	<i>Воронячий цар</i>
<i>Cow-All-the-Cow-there-was</i>	<i>Квакун двадцатый, Царь знаменитой породы, властитель ближней трясины</i>	<i>Вудвуд</i>
<i>Crocodile</i>	<i>Кот Мурлыка</i>	<i>Гадюка</i>
<i>Diggory Diggory Delvet</i>	<i>Кочеток</i>	<i>Гектор</i>
<i>Dina</i>	<i>Кошки</i>	<i>Голуб</i>
<i>Dingo-Yellow-Dog-Dingo</i>	<i>Ласточки</i>	<i>Дивоцар</i>
<i>Dodo</i>	<i>Лев-государь</i>	<i>Жмурко</i>
<i>dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa</i>	<i>Лизетта</i>	<i>Журавель</i>
<i>Dormouse</i>	<i>Лиса</i>	<i>Заець Довгослук</i>
<i>Eaglet</i>	<i>Лиса Патрикеевна</i>	<i>Зайчик</i>
<i>Elephant-All-the-Elephant-there-was</i>	<i>Майский Хрущ</i>	<i>Индик</i>
<i>Father Wolf</i>	<i>Медведь Костолом</i>	<i>Їжачок</i>
<i>Flopsy</i>	<i>Муравей</i>	<i>Каркайло</i>
<i>Giraffe</i>	<i>Муравыха</i>	<i>Киця-Миця</i>
<i>good Rabbit</i>	<i>Мурёнка</i>	<i>Кінь</i>
<i>Green Lizard</i>	<i>Муха-Цокотуха</i>	<i>Кім</i>
<i>Hippopotamus</i>	<i>Мыши</i>	<i>Кім Мурлика</i>
<i>Hitty Pitty</i>	<i>Оранжевое Горлышко</i>	<i>Козут</i>
<i>Humpty Dumpty</i>	<i>Паук-Сенокосец</i>	<i>Костогрив</i>
<i>Hunca Munca</i>	<i>Пётр Долгохвост</i>	<i>Крис</i>
<i>Jemima Puddle-duck</i>	<i>премудрый крыса Онуфрий</i>	<i>Крілик-Трілик</i>
<i>Johnny Town-mous</i>	<i>Пик</i>	<i>Крот</i>
<i>Kangaroo</i>	<i>Рогач</i>	<i>Крук</i>
<i>Linnets</i>	<i>Рыжый Пёс</i>	<i>Курка</i>
<i>little Benjamin Bunny</i>	<i>Савка-Журавка долгоног, железный нос</i>	<i>Лев</i>
	<i>Серая Ястребиха</i>	<i>Лисичка</i>
		<i>Лисичка-кума</i>
		<i>Лис Микита</i>
		<i>Лососик</i>
		<i>Лошатко</i>

<i>little Jack Sharp</i> <i>Lory</i> <i>March Hare</i> <i>Miss Moppet</i> <i>Miss Pussy</i> <i>Mock Turtle</i> <i>Mopsy</i> <i>Mother Ladybird</i> <i>Mother Wolf</i> <i>Mouse</i> <i>Mr. Alderman Ptolemy</i> <i>Tortoise</i> <i>Mr. Drake Puddle-duck</i> <i>Mr. Jackson</i> <i>Mr. Jeremy Fisher</i> <i>MrPig</i> <i>Mr. Tod</i> <i>Mrs Cow</i> <i>Mrs Tabitha Twitchit</i> <i>Nightingale</i> <i>Old Mr. Bouncer</i> <i>Old Mr. Bunny</i> <i>Old Mr. Pricklepin</i> <i>Old Mrs. Rabbit</i> <i>Painted Jaguar</i> <i>Percy the cat</i> <i>Peter Rabbit</i> <i>Pig</i> <i>Piglet</i> <i>Pig-wig</i> <i>Pooh</i> <i>Pussy-cat Ribby</i> <i>Queen Bee</i> <i>Raja Abdullah, the King of the Crocodiles, his mouth is filled with the salt water</i> <i>Raja Moyang Kaban, the King of the Elephants</i> <i>Rikki-tikki-tavi</i> <i>Sally Henny-penny</i> <i>Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race</i> <i>Silvertail Squirrel</i> <i>Simpkin</i> <i>Sheep</i> <i>Slow-Solid Tortoise</i>	<i>Серебрянное Копытце</i> <i>Серый волк</i> <i>Сова</i> <i>Совы</i> <i>Таракан</i> <i>Царь Долгохвост Инарий</i> <i>Третий</i> <i>Чёрный Коршун</i> <i>Шепталло</i> <i>Ястреб</i>	<i>Мацик</i> <i>Міна</i> <i>Міхол</i> <i>Міцько</i> <i>Мудрагель</i> <i>Мурлика</i> <i>Муха</i> <i>Наймудріше Зайченя</i> <i>Орел</i> <i>Ослисько</i> <i>Осялка</i> <i>Пава</i> <i>Пес</i> <i>Попугай</i> <i>Пугукало</i> <i>Пулоокій</i> <i>Рябенька</i> <i>Свиня</i> <i>Сич</i> <i>Сірій</i> <i>Сірій Вовк</i> <i>Скік</i> <i>Скок</i> <i>Слимак</i> <i>Слон</i> <i>Смілий Кріль</i> <i>Сова</i> <i>Соловей</i> <i>Сорока</i> <i>Співень</i> <i>Старий Півень</i> <i>Фіхол</i> <i>Хмурко</i> <i>Цап</i> <i>Чорнячок</i> <i>Чотирозуб</i> <i>Шкапа</i> <i>Шпак</i> <i>Шу — неясного забарвлення кіт</i> <i>Яструб</i>
--	---	---

<i>Squirrel Nutkin</i> <i>Stickly Prickly Hedgehog</i> <i>Suck-suck</i> <i>Tabby Kitten</i> <i>Thomasina Title-mouse, a</i> <i>woodhouse with long tail</i> <i>Tom Cat</i> <i>Tom Kitten</i> <i>Tom Titmouse</i> <i>Toto</i> <i>TRESPASSERS W</i> <i>Turtle-All-the-Turtle-there-</i> <i>was</i> <i>White cat Susan</i> <i>Wild Horse</i> <i>Wolf</i> <i>Woodpecker</i> <i>Yock-yock</i> <i>Zebra та ін.</i>		
170; 22%	120; 17,5%	210; 32%

Топопоніми

<i>Abyssinia</i> <i>Adelaide</i> <i>Africa</i> <i>Albion</i> <i>Amazon</i> <i>Ascot</i> <i>Australia</i> <i>Bering Sea</i> <i>Bingtang</i> <i>Borneo</i> <i>Bristol</i> <i>Bull Banks</i> <i>Burgos</i> <i>Cardiff</i> <i>Celebes</i> <i>China</i> <i>City of Emeralds</i> <i>College Court</i> <i>College Green</i> <i>Dainty China Country</i> <i>Darling Downs</i> <i>Desert of Sahara</i> <i>Devonshire</i>	<i>Америка</i> <i>Африка</i> <i>Булочек улица</i> <i>Буян</i> <i>Волго</i> <i>Волчы пади</i> <i>Динь-Динь</i> <i>Занзибар</i> <i>Землянская земля</i> <i>Иткуль</i> <i>Ковров</i> <i>Коровий Брод</i> <i>Косой Брод</i> <i>Костяничная горка</i> <i>Красный ручей</i> <i>Лжесвидетельства</i> <i>улица</i> <i>Монако</i> <i>Окиян</i> <i>Париж</i> <i>Пёстренькое место</i> <i>Предательства площадь</i> <i>Россия</i>	<i>Баранове</i> <i>Великий Любень</i> <i>Говерла</i> <i>Далека Країна</i> <i>Дивина</i> <i>Дніпро</i> <i>Дніпро-Славута</i> <i>Єрусалим</i> <i>Запорожжя</i> <i>Зелений гай</i> <i>Київ</i> <i>Київщина</i> <i>Козут</i> <i>Кубань-Тамань</i> <i>Кушнірська брама</i> <i>Лисович</i> <i>Луки</i> <i>Львів</i> <i>Найпласксивіше царство</i> <i>Найпохмуріше царство</i> <i>Найсмішніша країна</i> <i>найвеселіших жартунів</i> <i>Найсумніше царство</i>
---	--	--

<i>Devonshire Lane</i>	<i>Северная сторона</i>	<i>найзаплаканиших</i>
<i>Egypt</i>	<i>Северушка</i>	<i>вередунів</i>
<i>England</i>	<i>Сибирский тракт</i>	<i>Павлики</i>
<i>Europe</i>	<i>Сорочье урочище</i>	<i>Па-Па</i>
<i>Everglades</i>	<i>Софониха</i>	<i>Підгір'я</i>
<i>Fitchburg Road</i>	<i>Срамной бульвар</i>	<i>Полтава</i>
<i>Florida</i>	<i>Средиземное море</i>	<i>Польське царство</i>
<i>Fontainebleau</i>	<i>Страна Дураков</i>	<i>Рим</i>
<i>Gloucester</i>	<i>Таганай</i>	<i>Росава</i>
<i>Golden Palace</i>	<i>Хвалынское (Каспийское)</i>	<i>Росавка</i>
<i>Great Tightness</i>	<i>море</i>	<i>Сльозолий</i>
<i>Greenland</i>	<i>Хворостово</i>	<i>Сокаль</i>
<i>Gretna Green</i>	<i>Чусовая-река</i>	<i>Сонячне королівство</i>
<i>High Street</i>		<i>Україна</i>
<i>Hight Veldt</i>		<i>Хортиця</i>
<i>Himalayan Mountains</i>		<i>Черемош</i>
<i>Howling Desert</i>		<i>Чорне море</i>
<i>Hundred Acre Wood</i>		<i>Чорногора</i>
<i>Indian Desert</i>		
<i>Island of St. Paul</i>		
<i>Japan</i>		
<i>Java</i>		
<i>Kansas</i>		
<i>Keene</i>		
<i>Leeuwin</i>		
<i>Little-town</i>		
<i>London</i>		
<i>Madrid</i>		
<i>Malacca</i>		
<i>Malay Archipelago</i>		
<i>Mazanderan</i>		
<i>Mesopotamia</i>		
<i>Nashua</i>		
<i>New York</i>		
<i>New Zealand</i>		
<i>Nile</i>		
<i>North Pole</i>		
<i>Novastoshnah</i>		
<i>Oatmeal Crag</i>		
<i>Old World</i>		
<i>Owl Island</i>		
<i>Pacific</i>		
<i>Paris</i>		
<i>Perak river</i>		
<i>Persia</i>		
<i>Piggery Porcombe</i>		
<i>Pigsty</i>		
<i>Pink Arabian Sea</i>		

<i>Pusat-Tasek – the Heart of the Sea</i>		
<i>Red Sea</i>		
<i>Rome</i>		
<i>Scotland Yard</i>		
<i>Selangor</i>		
<i>Singapore</i>		
<i>Socotra</i>		
<i>Spain</i>		
<i>Suez</i>		
<i>Sumatra</i>		
<i>Tipple-tine</i>		
<i>Torres Starits</i>		
<i>Tunbridge Wells</i>		
<i>Wandsworth Common</i>		
<i>Warrigaborrigarooma</i>		
<i>Westgate Street</i>		
<i>Wild Woods</i>		
<i>Winchester</i>		
<i>Wollgong River</i>		
<i>Woodbine Lane та ін.</i>		
230; 30%	85; 12,4%	97; 14,8%

ФІКТОНІМИ

<i>Ambition</i>	<i>Аккуратность</i>	<i>Булочка</i>
<i>Arithmetic</i>	<i>Благочиние</i>	<i>Буря</i>
<i>Bengal Light</i>	<i>Буратино</i>	<i>Вірус</i>
<i>Black Queen</i>	<i>Бутявка</i>	<i>Вітер</i>
<i>Catherine Wheel</i>	<i>Вероломство</i>	<i>Вітерець</i>
<i>Distraction</i>	<i>Ветер</i>	<i>Віхола</i>
<i>Drawling</i>	<i>Галантерейное обращение</i>	<i>Володар Всесвіту</i>
<i>Fainting</i>	<i>Гордость</i>	<i>Голочка</i>
<i>Fire-balloon</i>	<i>Добродетели</i>	<i>Граблі</i>
<i>Gayelette</i>	<i>Измена</i>	<i>дочка-Скибочка</i>
<i>Hatter</i>	<i>Калуша</i>	<i>Жартун-Веселун</i>
<i>Hookah-Smoking</i>	<i>Калушата</i>	<i>Зима</i>
<i>Caterpillar</i>	<i>Любострастие</i>	<i>Зубило</i>
<i>King of Hearts</i>	<i>Лягупа</i>	<i>Камінь</i>
<i>Mang the Bat</i>	<i>Мздоимство</i>	<i>Конфетниця</i>
<i>March Hare</i>	<i>Мойдодыр</i>	<i>Коса</i>
<i>Mystery</i>	<i>Мордобитие</i>	<i>Леві</i>
<i>Queen of Hearts</i>	<i>Огневушка-Поскакушка</i>	<i>Лель</i>
<i>Rann the Kite</i>	<i>Опыт</i>	<i>Леля</i>
<i>Remove Stiffness</i>	<i>Помик</i>	<i>Масляничка</i>
<i>Rocket</i>	<i>Пороки</i>	<i>Медун</i>

<p><i>Roman Candle</i> <i>Scarecrow</i> <i>Squib</i> <i>Stretching</i> <i>Sundial</i> <i>Tin Woodman</i> <i>Uglification</i> <i>Wicked Witch of the East</i> <i>White Rabbit</i> та ін.</p>	<p><i>Прелюбодеяние</i> <i>Пустомыслие</i> <i>Распутство</i> <i>Снегурочка</i> <i>Умеренность</i> <i>Уньиние</i> <i>Человеконенавистничество</i> <i>Черномор</i></p>	<p><i>Молоко</i> <i>Молоток</i> <i>Мороз</i> <i>Найголовніший Сміхотун</i> <i>Найсмішнішої країни</i> <i>найвеселіших жартунів</i> <i>Найнепривітніші Плакси</i> <i>Найпохмуріші Злюки</i> <i>Нитка</i> <i>Осінь</i> <i>Перший Сонячний</i> <i>Промінчик</i> <i>Пилка</i> <i>Пуп</i> <i>Росинка</i> <i>Сіф</i> <i>Сніговій</i> <i>Сонячні промінчики</i> <i>Страшко</i> <i>Таємничий володар</i> <i>Зеленого гаю</i> <i>Температура</i> <i>Точило</i> <i>Українська мова</i> <i>Цвяхи</i> <i>Цукерничка</i> <i>Читанка</i> <i>Чорний Чаклун</i></p>
73; 9,5%	72; 10,5%	112; 17%

ДОДАТОК Е
Приядерна і периферійна частини онімного простору
літературних казок

Міфопоетоніми		
<i>Adam</i> <i>Azrael</i> <i>Nqa</i> <i>Nqong</i> <i>Nquing</i> <i>Saint Martin</i> <i>the Eldest Magician</i>	<i>Баба Яга</i> <i>Горыныч</i> <i>Дубовик</i> <i>Жар-птиця</i> <i>Золотогрив</i> <i>Кащей</i> <i>Кащей Бессмертный</i> <i>Кощей Бессмертный</i> <i>Леший</i> <i>Мороз Иванович</i> <i>Перун</i> <i>Полевик</i> <i>Сатана Сатанаилыч</i> <i>Стикс</i> <i>Христос</i> <i>Чернокнижник Змеулан</i> <i>Чудо-Юдо, железные зубы</i>	<i>Ангелятко</i> <i>Боровик-Дубовик</i> <i>Водяник</i> <i>Исус Христос</i> <i>Лісова Мара</i> <i>Перелесник</i> <i>Синій Птах</i> <i>Чорт</i> <i>Чортеня</i>
7; 0,9%	17; 2,5%	9; 1,3%
Космопоетоніми		
<i>the Tropics of Cancer</i> <i>the Tropics of Capricorn</i>	<i>Місяц</i> <i>Місяц Місяцович</i> <i>Солнце</i>	<i>Зелена Леля планета</i> <i>Земля</i> <i>Місяць</i> <i>Незвідана планета</i> <i>Перша Зірка</i> <i>Сонечко</i>
2; 0,25%	3; 0,4%	6; 0,9%
Фітопоетоніми		
<i>Bong tree</i> <i>Cactus</i> <i>Daisy</i> <i>Geraniums</i> <i>Lilies</i> <i>Pauh Janggi</i> <i>Rose-tree</i> <i>Tulips</i> <i>Violets</i> <i>White Rose-Tree</i> <i>Wonderful Tree</i>	<i>Травинка</i> / <i>Росянка</i>	<i>Глід</i> <i>Горобина</i> <i>Дуб</i> <i>Квіточка</i> <i>Листочок</i> <i>Співана-Мрія</i> <i>Терен</i> <i>Шипшина</i>
11; 1,4%	1; 0,15%	8; 1,2%
Геортоніми		

<i>Easter</i>	<i>Иванов день</i> <i>Рождество</i> <i>Христово</i>	<i>Покрова</i> <i>Різдво</i> <i>Св. Миколай</i> <i>Святвечір</i>
1; 0,13%	2; 0,3%	4; 0,6%
Поетоніми (назви творів, імена персонажів тощо)		
<i>Sophonisba</i>	<i>Бобыл</i> <i>Еруслан</i> <i>«Золотой ключик,</i> <i>или</i> <i>Необыкновенные</i> <i>приключения</i> <i>Буратино и его</i> <i>друзей»</i> <i>«Полька Птичка»</i> <i>Сирано де</i> <i>Бержерак</i> <i>«Ходил молодец</i> <i>на Пресню»</i>	<i>«Господи воззвах»</i> <i>«Комар»</i> <i>«Ходитъ гарбуз по городу»</i>
1; 0,13%	6; 0,9%	3; 0,5%
Еклезіоніми		
<i>church of Nuestra Senora</i> <i>Del Pilar</i> <i>La Atocha</i>	<i>Приход</i> <i>Рождества</i> <i>Христова</i>	
2; 0,25%	1; 0,15%	—
Наутоніми		
<i>Betsy Timmins</i> <i>Brain of Pooh</i> <i>Floating Bear</i> <i>Pound of Candels</i>		
4; 0,5%	—	—
Ергопоетоніми		
<i>Margery Dawe</i> <i>Jenny Jones</i> <i>Court Gazette</i>	<i>Васильевский</i> <i>полк</i> <i>«Версаче»</i> <i>Гарнье</i> <i>«Красные орлы»</i> <i>Красный Крест</i> <i>«Меха для</i> <i>новобрачных»</i> <i>«Московские</i> <i>ведомости»</i> <i>«Шанель»</i>	
3; 0,4%	8; 1,2%	—
Фалероніми		
	<i>Орден Синего</i> <i>Носка, «Кошачьи</i>	

	<i>усики за спасение принцессы», «Львиная грива за спасение королевы»</i>	
–	3; 0,4%	–
Документоніми		
<i>Jungle Law, Sustaining Book</i>		
2; 0,25%	–	–
Прагматоніми		
<i>Pinkerton's Champion Stain Remover and Paragon Detergent, Tammany Rising Sun Lubricator</i>		
2; 0,25%	–	–
Ойкодомопоетоніми		
<i>house Hapsburg</i>		
1; 0,13%	–	–
Хрононіми		
	<i>Великая Зима</i>	
–	1; 0,15%	–

ДОДАТОК Ж

Семантична структура поетонімів літературних казок

Семи	Приклади
<p>‘людина’ / ‘тварина, птах’, ‘комаха’ / ‘рослина’ / ‘природне явище’</p>	<p>АНГЛ. <i>Anna Maria, the Beaver-All-the-Beaver-there-was, the Cat, Caterpillar, Cock Robin, the Cow-All-the-Cow-there-was, Dingo-Yellow-Dog Dingo, the Dog, Dorothy, the Elephant-All-the-Elephant-there-was, the Horse, Lucinda, Miss Rose, Nom Benson, Old Betsy, Sam, Sarah Bernhardt, the Turtle-All-the-Turtle there-was</i></p> <p>РОС. <i>Аришка-Трусишка, Ванюша, Ветер, Вильгельм, Говорящий Сверчок, Григорий Потопяев, Гусеница-Землемер, Дарёнка, Ефим Золотая Редька, Жучок-Блошачок, Иван-царевич, Катя Летемина, Левонтий, лиса Алиса, Майский Хруц, Месяц, пудель Артемон, Рогач, Северьян Убойца, Серебряное копытце, Серый Волк, Сова, Солнце, Травинка</i></p> <p>УКР. <i>Буря, Вітерець, Вовчик-братик, Горобина, Гринь, Дуб, Зайчик, Зима, Їжачок, Квіточка, Крук, Лисичка-кума, Лис Микита, Листочок, Лошатко, Оленка, Орел, Осінь, Росинка, Сірий Вовк, Слимак, Сніговій, Сорока, Тарасик</i></p>
<p>‘характер, поведінка’</p>	<p>АНГЛ. <i>The Dog, the Eldest Magician, the Fish – Footman, Mang the Bat, Rann the Kite</i></p> <p>РОС. <i>Аришка-Трусишка, Бешеный Хвост, Мойдодыр, Мурёнка, Шушара</i></p> <p>УКР. <i>Жартун-Веселун, Мудрагель, Пава, Хмурко</i></p>
<p>‘функційні ознаки’</p>	<p>АНГЛ. <i>Ambition, Arithmetic, Derision, Distraction, Drawling, Mystery, the Little God Nqa, the Middle God Nquing, Uglification</i></p> <p>РОС. <i>Ленивица, Медведь Костолом, Рукодельница, Пик</i></p>

	<p>УКР. <i>Нестор Пронизуючий, Утішниця, Чорний Чаклун</i></p>
‘якості людини / істоти’	<p>АНГЛ. <i>dog-headed, barking Baboon, who is Quite the Wisest Animal in All South Africa; the Most Wisest Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David; Sammy the Intelligent Pink-Eyed Representative of a Persecuted (But Irrepressible) Race Wild Horse, Teshumai Tewindrow, ‘Lady-who-asks-a-very-many-questions’</i></p> <p>РОС. <i>Вероломство, глупая принцесса Ира, добрый доктор Айболит, Иванушка-Дурачок, Измена, Распутство</i></p> <p>УКР. <i>Ангелик, Василько Навесьсвітмолодець, Дивоцар, Добромир, Наймудріше Зайченя, Утішниця, Хаййомугрець</i></p>
‘зовнішня ознака’	<p>АНГЛ. <i>Bagheera the Black Panther, Cock Robin, Dinah, the cat, an Eaglet, Johnny Town-mouse, Old Mrs. Rabbit, the Pigeon, Silvertail Squirrel, White cat Susan</i></p> <p>РОС. <i>дочь купецкая Макрида Макарьевна, красота ненаглядная; Елена Прекрасная, Конёк-Горбунок, Милолика, Чудо-Юдо, железные зубы</i></p> <p>УКР. <i>Окраса, Рябенька, Сірий Вовк, Чорнячок, Шу – неясного забарвлення кіт</i></p>
‘професія, посада, рід занять’	<p>АНГЛ. <i>Captain Barnabas, Fisherman, Fish-Footman, Queen, Mayor of Gloucester, Tailor of Gloucester</i></p> <p>РОС. <i>Грибник, доктор Сова, народный знахарь Богомол, Охотник, столяр Джузеппе, фельдшерица Жаба, Чернокнижник Змеулан, шарманщик Карло</i></p> <p>УКР. <i>вчителька Сова Ава, майстер Гринь, президент Тридев’ятого царства Лев, фельдшериця Малпа Фрузя, Чорний Чаклун,</i></p>
‘соціальне становище, родинні зв’язки’	<p>АНГЛ. <i>Knave of Hearts, Father Wolf, the Most Wisest Sovereign Suleiman-bin-Daoud-Solomon the Son of David; Mother Wolf, Queen Bee, Raja Abdullah, the</i></p>

	<p>King of the Crocodiles, his mouth is filled with the salt water, Raja Moyang Kaban, the King of the Elephant;</p> <p>РОС. Иван, купецкий сын, король Доброхот, Ловчиха – жена, принцесса Алиса, славный царь Ходинамель, хозяин кукольного театра, доктор кукольных наук синьор Карабас Барабас, царевич Белая шубка</p> <p>УКР. багатий хлоп Охрім, найстарший пан Осялка</p>
‘вік’	<p>АНГЛ. Old Grey Donkey, Eeyore; Old Mr Rabbit, Old Turtle, Piglet,</p> <p>РОС. Баба Яга, дядя Селиван, старик Дубовик, старушка королева, которую все звали Лир, тётя Вава</p> <p>УКР. Гектор, Цуцик, неборака; дід Гнат, лисенята Міна й Міцько, Лошатко, Старий Півень, хлопчик Зник</p>
‘середовище перебування’	<p>АНГЛ. Cecily Parsley who lived in a pen, Johnny Town-mouse, Mayor of Gloucester, Tailor of Gloucester;</p> <p>РОС. петушок Заозёркин, Марья с Голого поля, Полевик, чухломский богатырь Куроцан Калинин</p> <p>УКР. Боровик-Дубовик, Водяник, Лісова Мара</p>
‘релігія, віросповідання, міфологія’	<p>АНГЛ. Adam, the Little God Nqa, the Middle God Nquing, the very great angel Azrael of the Sword</p> <p>РОС. Баба Яга, Коцей Бессмертный, Перун, Сатана Сатанаилыч, Стикс, Христос,</p>
‘доля’	<p>АНГЛ. The Lone Wolf</p>

	<p>РОС. Балда, Данилка Недокормыш, Денежкин, Катя Мертвякова, Кощей Бессмертный, Никита Вдовинич, Чернавка</p>
--	---